

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1950

ANDRA KAMMAREN

Nr 11

18—22 mars.

Debatter m. m.

Tisdagen den 21 mars.

	Sid.
Interpellation av herr Kärrlander ang. vissa missförhållanden på musikkompaniet vid Västernorrlands regemente, m. m.	8

Onsdagen den 22 mars fm.

Meddelande av utrikesministern	10
Interpellation av herr Hellbacken ang. sänkning av nöjesskatten för beredande av stöd åt allmänna samlingslokaler och svensk filmproduktion	79

Onsdagen den 22 mars em.

Utgifter under riksstatens femte huvudtitel:

Avlöningar till socialstyrelsens personal för verksamheten i allmänhet	82
Mödrahjälp	94
Hemvårdarinnor	96
Allmänna barnbidrag	97
Husmoderssemester	99
Avlöningar till bostadsstyrelsen	102
Riksförsäkringsanstaltens ortsombud	105
Avlöningar till arbetarskyddsstyrelsen	106
Avlöningar till yrkesinspektionen	107
Social upplysningsfilm	107
Sveriges anslutning till Internationella handelsorganisationen	109
Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet	113

Samtliga avgjorda ärenden.

Sid.

Onsdagen den 22 mars em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 5, ang. utgifter under femte huvudtiteln (socialdepartementet)	82
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 3, ang. Sveriges anslutning till Internationella handelsorganisationen (ITO) m. m.	109
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 26, ang. Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m.	113

Lördagen den 18 mars.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 11 in-
nevarande mars.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till be-
handling av lagutskott Kungl. Maj:ts å
kammarens bord vilande proposition
nr 94, med förslag till lag om rätt för
utländsk försäkringsanstalt att driva
försäkringsrörelse här i riket.

Vid härefter skedd föredragning av
Kungl. Maj:ts proposition, nr 96, med
förslag till militärsättningsförordning
m. m. hänvisades propositionen, såvitt
angick anvisande av anslag under fjär-
de huvudtiteln, till statsutskottet och i
övrigt till behandling av lagutskott.

Slutligen föredrogs var efter annan
följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande
propositioner; och remitterades därvid

till statsutskottet propositionen nr
100, angående anslag för budgetåret
1950/51 till avlöningar och omkostna-
der vid statens sinnessjukhus och sta-
tens anstalt för fallandesjuka, m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen
nr 104, angående vissa anslag till un-
derstöd åt jorddelningsväsendet, m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 106, angående tilläggsanslag för
utgivande av ett tioårsregister till Sve-
riges offentliga biblioteks accessionska-
talog; och

nr 107, angående godkännande av en
mellan Sverige och Norge träffad över-
enskommelse angående återbetalning av
viss under år 1944 lämnad svensk stats-
kredit till Norge; samt

till bankoutskottet propositionen nr
117, med förslag till lag om fortsatt gil-
tighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314)

angående rätt för Konungen att i vissa
fall meddela särskilda bestämmelser
om bankaktiebolags kassareserv.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till stats-
utskottet den på bordet liggande motio-
nen nr 471 av herr *Hagberg* i Malmö
m. fl.

§ 4.

Anmäldes och godkändes följande
förslag till riksdagens skrivelser till
Konungen, nämligen

från utrikesutskottet, nr 77, i anled-
ning av väckt motion angående viss
ändring av bestämmelserna om utseen-
de av ombud i Europarådets rådgivan-
de församling;

från konstitutionsutskottet, nr 78, i
anledning av Kungl. Maj:ts proposition
med förslag till lag om ändrad lydelse
av 79 § 1 mom. lagen den 6 juni 1930
(nr 251) om kommunalstyrelse på lan-
det m. m.;

från första lagutskottet, nr 86, i an-
ledning av Kungl. Maj:ts proposition
med förslag till lag angående ändrad
lydelse av 103 § 1 mom. samt 223 § 1
och 2 mom. lagen den 14 september
1944 (nr 705) om aktiebolag;

från andra lagutskottet, nr 87, i an-
ledning av Kungl. Maj:ts proposition
med förslag till lag om fortsatt giltig-
het av hembiträdeslagen den 30 juni
1944 (nr 461); samt

från jordbruksutskottet:

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts
i statsverkspropositionen beträffande
jordbruksdepartementet gjorda fram-
ställningar angående anslag å kapital-
budgeten för budgetåret 1950/51 jämte
i ämnet väckta motioner;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 och 5 §§ förordningen den 15 mars 1946 (nr 81) om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos bin, m. m.;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående garanti för visst lån till Norrbottens läns virkesmätningförening u. p. a.; och

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i vissa fall från betalningsskyldighet till kronan.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till Internationella handelsorganisationen (ITO) m. m.; och

nr 4, i anledning av väckta motioner om utredning rörande betingelserna i internationellt hänseende för ett svenskt deltagande i valfångstnäringen;

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av väckta motioner med förslag till viss ändring av § 12 regeringsformen; och

nr 9, i anledning av väckt motion angående viss ändring av § 63 riksdagsordningen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av visst område å Kungl. Djurgården;

nr 45, i anledning av väckta motioner om viss ändring av 16 § 2 mom. 1947 års allmänna familjepensionsreglemente;

nr 46, i anledning av väckta motioner om dels pensionering genom statens pensionsanstalt av biträdande föreståndarinnor vid barnhem och kommunala ålderdomshem, dels ock för-

bättrade tjänste- och familjepensioner för lärare vid statsunderstödda folkhögskolor och lägre lantbruksundervisningsanstalter;

nr 47, i anledning av väckta motioner angående tjänstårsberäkning i pensionshänseende för vissa personer; och

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1950/51 till statens avtalsnämnd jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 25, i anledning av väckta motioner om rätt att vid förmögenhetsberäkning beträffande fysisk person åtnjuta avdrag för latent skatteskuld, som åvilat varulager;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.; och

nr 28, i anledning av väckta motioner om rätt för jordbrukare att vid inkomsttaxering åtnjuta avdrag för utförda rationaliseringsarbeten;

första lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för hantverkare att sälja gods som ej avhämtats;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckt motion om dyrtidstillägg åt vissa livräntetagare, som varit anställda hos tobaksimportörer; och

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inhämtande av riksdagens samtycke till förordnande om tillämpning av vissa bestämmelser i allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293);

tredje lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition

rörande godkännande av en mellan Sverige och Norge den 14 december 1949 avslutad konvention om ändring i konventionen mellan de båda länderna den 5 februari 1919 angående flyttläpparnas rätt till renbetning, m. m.; samt

andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtanden:

nr 15, över motion angående utredning om statskyrkosystemets avskaffande och motion om en allsidig undersökning av förutsättningarna för en helt ny reglering av förhållandet mellan stat och kyrka;

nr 16, över motion om popularisering av den officiella statistiken; och

nr 17, över motion om förslag till fullständig redovisning av statsverkets kostnader för befattningshavarnas tjänste- och familjepensionering.

§ 7.

Anmälades, att följande Kungl. Maj:ts propositioner och skrivelse tillställts kammaren, nämligen:

nr 62, angående vissa under utrikesdepartementets verksamhetsområde hörande anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50;

nr 99, angående studentsociala stöd-åtgärder m. m.;

nr 101, angående seminverksamhet bland nötkreatur m. m.;

nr 105, angående anslutning till en av Förenta Nationernas generalförsamling under andra delen av dess tredje ordinarie möte i New York i april 1949 antagen reviderad generalakt om avgörande på fredlig väg av internationella tvister;

nr 108, angående godkännande av Sveriges anslutning till den allmänna överenskommelsen rörande Europarådets privilegier och immunitet;

nr 109, med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m.;

nr 111, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1950/51 m. m.;

nr 112, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen den 14 juni 1929 (nr 131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar;

nr 114, angående anslag till befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen för budgetåret 1950/51, m. m.;

nr 115, med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303);

nr 116, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

nr 118, angående bemyndiganden för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter;

nr 119, angående anslag till vissa byggnadsarbeten inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde;

nr 120, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 121, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 122, angående avtal mellan kronan och Stockholms stad om genomförande av stadsplan för viss del av stadsdelen Ladugårdsgärdet i Stockholm m. m.;

nr 123, angående anslag för budgetåret 1950/51 under femte huvudtiteln till ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.;

nr 127, angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.;

nr 128, angående anslag för budgetåret 1950/51 till farmaceutiska institutet;

nr 129, angående upplåtelsevillkoren för kronotorp m. fl. lägenheter, m. m.;

nr 130, angående anslag till vissa kostnader för statens gruvegendom;

nr 132, angående vissa ändringar i reglementet för pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare, m. m.;

nr 138, angående vissa investeringar i statens järnvägars fond; och

nr 148, angående muntligt meddelande till riksdagen.

Nämnda propositioner och skrivelse bordlades.

§ 8.

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen, nämligen:

nr 472, av herr *Kristensson* i Osby m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 83, angående anslag till

upplysningsarbete avseende produktions- och exportfrågor; samt

nr 473, av herr *Johansson* i Stockholm, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 83.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.05 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Tisdagen den 21 mars.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 14 och den 15 innevarande mars.

§ 2.

Herr talmannen meddelade, att herrar *Jönsson* i Rosshol och *Eriksson* i Sandby, som med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrade att delta i riksdagsgöromålen, herr *Eriksson* senast vid sammanträdet den 7 och herr *Jönsson* vid sammanträdet den 8 innevarande mars, denna dag åter intagit sina platser i kammaren.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 62, angående vissa under utrikesdepartementets verksamhetsområde hörande anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50; och

nr 99, angående studentsociala stöd-åtgärder m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen nr 101, angående seminverksamhet bland nökreatur m. m.; samt

till utrikesutskottet propositionerna:

nr 105, angående anslutning till en av Förenta Nationernas generalförsamling under andra delen av dess tredje ordinarie möte i New York i april 1949 antagen reviderad generalakt om avgörande på fredlig väg av internationella tvister; och

nr 108, angående godkännande av Sveriges anslutning till den allmänna överenskommelsen rörande Europarådets privilegier och immunitet;

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 109, med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m., hänvisades propositionen, såvitt angick anvisande av anslag under femte huvudtiteln, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Vidare föredrogos var för sig följande på bordet liggande propositioner; och remitterades därvid

till statsutskottet propositionen nr 111, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1950/51 m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 112, med förslag till lag an-

gående ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen den 14 juni 1929 (nr 131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar;

till jordbruksutskottet propositionen nr 114, angående anslag till befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen för budgetåret 1950/51, m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 115, med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303);

till bankoutskottet propositionen nr 116, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

till bevillningsutskottet propositionen nr 118, angående bemyndiganden för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter;

till jordbruksutskottet propositionen nr 119, angående anslag till vissa byggnadsarbeten inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde;

till statsutskottet propositionerna:

nr 120, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 121, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 122, angående avtal mellan kronan och Stockholms stad om genomförande av stadsplan för viss del av stadsdelen Ladugårdsgärdet i Stockholm m. m.; och

nr 123, angående anslag för budgetåret 1950/51 under femte huvudtiteln till ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen nr 127, angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 128, angående anslag för budgetåret 1950/51 till farmaceutiska institutet;

till jordbruksutskottet propositionen nr 129, angående upplåtelsevillkoren för kronotorp m. fl. lägenheter, m. m.; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 130, angående anslag till vissa kostnader för statens gruvegendom;

nr 132, angående vissa ändringar i reglementet för pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare, m. m.; och

nr 138, angående vissa investeringar i statens järnvägars fond.

§ 4.

Föredrogs och lades till handlingarna Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande skrivelse, nr 148, angående muntligt meddelande till riksdagen, varav inhämtades, att Kungl. Maj:t prövat lämpligt att i den i § 56 riksdagsordningen stadgade ordningen till riksdagen muntligen gjordes meddelande av sådan beskaffenhet, som i sagda paragraf avsåges, ävensom förordnat, att meddelandet skulle framföras i första kammaren av statsministern och i andra kammaren av ministern för utrikes ärendena.

Herr talmannen meddelade, att enligt överenskommelse med hans excellens herr ministern för utrikes ärendena det i skrivelsen omförmälda meddelandet komme att lämnas vid morgondagens plenum kl. 11 fm.

§ 5.

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet följande på bordet liggande motioner, nämligen:

nr 472 av herr *Kristensson* i Osby m. fl.; och

nr 473 av herr *Johansson* i Stockholm.

§ 6.

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden nr 3 och 4, konstitutionsutskottets utlåtanden nr 8 och 9, statsutskottets utlåtanden nr 44—48, bevillningsutskottets betänkanden nr 25—28, första lagutskottets utlåtande nr 14, andra lagutskottets utlåtanden nr 24 och nr 25, tredje lagutskottets ut-

Interpellation angående vissa missförhållanden på musikkompaniet vid Västernorrlands regemente.

låtande nr 8 samt andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtanden nr 15—17.

§ 7.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att å morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden bevillningsutskottets betänkande nr 26 måtte uppföras närmast efter utrikesutskottets utlåtande nr 3 och övriga ärenden i den ordning de förekomma på dagens föredragningslista.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 8.

Interpellation angående vissa missförhållanden på musikkompaniet vid Västernorrlands regemente.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **KÄRRLANDER**, som anförde: Herr talman! En av hela den svenska dagspressen uppmärksamrad och mycket uppseendeväckande misshandels-historia har för någon tid sedan uppdagats på musikkompaniet vid I 21 i Sollefteå. Två av musikvolontärerna ha under ett par års tid så gott som dagligen mer eller mindre svårt misshandlat eller på annat sätt terroriserat övriga volontärer och musikelever.

Först sedan en av eleverna blivit så svårt skadad av denna misshandel, att han måste intagas på garnisonssjukhuset för en spräckt trumhinna, rullades, efter en anmälan från sjukhuset, hela den beklagliga historien upp, och saken blev polisanmäld.

Enligt uppgifter i pressen blottar polisrapporten en pennalism av så ruskiga former, att man har svårt att tro att något sådant verkligen kan inträffa i

våra dagar. Jag skall här inte närmare ingå på detaljer. Jag vill dock erinra om att de ovannämnda volontärerna icke endast gjort sig skyldiga till misshandel, av mer eller mindre svår beskaffenhet, utan i ett flertal fall måste deras gärningar betecknas som ganska grova brott. Hit höra bl. a. penningutpressning i samband med misshandel och grovt sedlighetssårande handlingar. Enligt samstämmiga uppgifter från vederbörande befäl kom upptäckten som en fullständig överraskning. Detta kan, med hänsyn till den långa tid dessa förhållanden varit rådande, betecknas som mycket förvånande. Enligt en tidningsintervju har modern till en av de mest misshandlade eleverna uppgivit, att hon vid ett flertal tillfällen påtalat saken, dock utan att detta föranlett några åtgärder.

De skyldiga ha i allt väsentligt erkänt vad som lägges dem till last. Som något slags förmildrande omständighet ha de framhållit, att de själva voro föremål för en liknande behandling under sin elevtid. På grund av den långa tid dessa missförhållanden varit rådande kan det icke anses obefogat att fråga, hur det kan vara möjligt att ingen i ansvarig ställning tidigare upptäckt vad som försiggått. I detta sammanhang bör man väl kunna hävda den meningen, att det inträffade utgör ett bevis för att den kontroll och den uppsikt, som skall ge skydd mot övergrepp av olika slag, icke fungerat som den bort göra.

Då det måste ligga i allas, inte minst i försvarets, intresse att den pennalism, som här uppdagats och som kan förekomma, snabbt och effektivt utrotas och att en grundlig utredning verkställas om hur det är ställt inom försvaret i övrigt, hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framställa följande frågor:

1) Anser herr statsrådet att de missförhållanden, som uppdagats på musik-

Interpellation angående vissa missförhållanden på musikkompaniet vid Västernorrlands regemente.

kompaniet vid I 21 i Sollefteå, äro att betrakta som en isolerad företeelse och att pennalism icke numera förekommer inom försvaret?

2) Om svaret på min första fråga icke skulle kunna besvaras med ja, är då herr statsrådet beredd att omedelbart vidtaga sådana åtgärder, som för framtiden skapa säkra garantier för att alla slag av pennalism förhindras?

Denna anhållan bordlades.

§ 9.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1950/51 under postverkets, telegrafverkets, statens järnvägars och statens vattenfallsverks fonder, luftfartsfonden samt väg- och vattenbyggnadsverkets förrädsfond;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1950/51, i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1950/51 till lån till anordnande av allmänna samlingslokaler;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1950/51 till förskott till vissa plankostnader m. m.;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under statens allmänna fastighetsfond gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1950/51, i vad avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts

i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1950/51; och

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kraftöverföring från fastlandet till Gotland.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Till bordläggning anmälades bankoutskottets utlåtanden:

nr 4, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning; och

nr 5, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning.

§ 12.

Anmäldes, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren, nämligen:

nr 124, angående prisutjämningsavgift m. m.;

nr 137, angående omhändertagande av vissa sjuka flyktingar m. m.;

nr 139, angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente, m. m.;

nr 140, angående anslag till stensättning av vägar för budgetåret 1950/51;

nr 143, angående anslag till ytterligare utgifter för säkerhetsanstalter för sjöfarten;

nr 144, angående anslag till främjande av bostadsförsörjningen för budgetåret 1950/51 m. m.; och

nr 157, angående teckning av aktier i den statliga affärsbanken, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 13.

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats en motion nr 474, av herr Carlsson i Bakeröd

Meddelande av utrikesministern.

m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 84, angående ändringar i folktandvårdens organisation m. m.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter klockan 4.15 em.

In fidem

Gunnar Brith.

Onsdagen den 22 mars.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman Per Hj. Fagerholm lider av akut lunginflammation och är på grund därav förhindrad delta i riksdagsarbetet under tiden 20/3—31/3 1950.

Intygas

I. Ryott-Johnson,

leg. läkare.

Härmed intygas att ledamoten av riksdagens andra kammare fru Olivia Nordgren på grund av blodpropp är intagen på karolinska sjukhuset den 20/3 1950 och att fru Nordgren sålunda tills vidare är förhindrad att delta i riksdagsarbetet.

Karolinska sjukhuset, Stockholm, den 21 mars 1950.

Ored Arner,

leg. läkare.

Att fru Hildur Humla under tiden fr. o. m. den 21/3 1950 t. o. m. den 31/3 1950 på grund av bronchit. ac. är till arbete oförmögen, intygas.

Stockholm den 21 mars 1950.

Ake Eklund,

leg. läkare.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr Fagerholm från och med den 20 till och med den 31 mars, fru Nordgren från och med den 20 mars

tills vidare samt fru Humla från och med den 21 till och med den 31 mars.

§ 2.

Meddelande av utrikesministern.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDEN**, som framförde det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 148 avsedda meddelandet till riksdagen, så lydande: Herr talman! Oaktat nära fem år förflutit sedan andra världskriget upphörde, har ännu ingen allmän fredsuppgörelse kommit till stånd. De segrande makterna ha inte kunnat förena sina starkt divergerande uppfattningar om hur Tysklands framtid bör gestaltas, i den mån denna kan påverkas av inflytelser utifrån och av bestämmelserna i en fredstraktat. Uppdelningen av Tyskland i en västzon och en östzon synes för närvarande konsolideras genom ockupationsländernas politik. Tyskland, som tidigare genom sin makt var en fara för Europa och för världen, utgör för närvarande genom sin politiska och ekonomiska vanmakt och sitt totala beroende av ockupationsstaterna ett politiskt tomrum i Europas mitt och därmed en störande faktor i det internationella läget. På alla håll råder enighet om att den nuvarande uppdelningen av Tyskland inte bör bli definitiv. Svårigheterna för en uppgörelse ligga i öppen dag. Man kan i Sverige endast

Meddelande av utrikesministern.

ge uttryck åt förhoppningen, att nya ansträngningar snart måtte göras i syfte att fastställa innehållet i det kommande fredsavtalet om Tyskland och att representanter för de olika delarna av Tyskland därvid få tillfälle att direkt medverka. I en blivande fredstraktat skall ju ett enhetligt Tyskland till sist **vara** part.

Riktlinjerna för den svenska utrikespolitiken äro desamma nu som de varit alltifrån världskrigets upphörande. Sverige deltar aktivt och efter förmåga i det internationella samarbete, som äger rum såväl inom Förenta Nationerna som inom åtskilliga internationella organisationer, bildade för mera speciella syften. Det påstående, som stundom göres i den svenska offentliga debatten, att Sverige för en isolationspolitik, är endast en propagandafras. Den svenska utrikespolitiken är lika litet nu en isolationspolitik som den var detta under mellankrigstiden. Vårt land håller sig utanför militära blockbildningar, men det ha vi gjort också tidigare under innevarande århundrade och långt dessförinnan, utan att detta karakteriserats som isolationspolitik.

Vår utrikespolitik är närmast inriktad på att tjäna vårt lands intressen under fredstid. Den bygger inte på antagandet att ett krig är nära förestående. Tanken på ett kommande världskrig kan över huvud inte få dominera till den grad, att vi vårdslösa de intressen, som framträda under fredstid. Vi önska inte föra en utrikespolitik, som bidrar till att vårt hörn av världen blir ett oroscentrum och en friktionspunkt mellan öst och väst.

Sverige skulle inte genom att ingå i ett militärt stormaktsblock inverka i högre grad vare sig på de ledande makternas allmänna politik eller på maktbalansen dem emellan. Vi inbilla oss inte heller ha möjlighet att medverka till någon broslagning mellan de bägge nuvarande stormaktsgrupperna. Där emot kan det inte anses förmätet om vi tro att det även ur internationell syn-

punkt kan vara av värde, om vi eftersträva att successivt utforma en samhällstyp, som innebär både politisk och ekonomisk demokrati, ett samhälle alltså som genom sin struktur framträder såsom en äkta politisk demokrati, med utrymme tillika för verklig social rättvisa. Den hårda tävlan som råder mellan olika ideologier har som bekant betydande utrikespolitiska biverkningar. Denna tävlan har tidigare försiggått inom de särskilda nationerna, varvid tillvaron av helt olikställda samhällsklasser gett näring åt striden. Men numera sker konkurrensen också på ett internationellt plan. Den ideologiska kampen skärper befintliga politiska och ekonomiska intressekonflikter och bidrar väsentligt till lågtrycket i den utrikespolitiska atmosfären. Det är ingalunda betydelselöst om den åskådningen motverkas, att världen oundvikligen går mot en uppdelning i ett kapitalistiskt och ett kommunistiskt block, vilka till sist måste drabba samman i en slutlig kamp om världsherraväldet. Denna katastrofteori i internationell version torde säkrast berövas sitt grepp över människor, ifall den faktiska utvecklingen ger stöd för möjligheten av ett tillstånd, där de politiska demokratierna också motsvara idén om välfärdsstaten så som t. ex. vi här i Sverige söka realisera denna idé. En sådan utveckling kan i längden knappast undgå att påverka även uppfattningen i länder med »proletariatets diktatur», där det hittills varit en trossats, att den av dessa länder eftersträfvade omdaning av samhällets ekonomiska struktur inte kan ske med bibehållande av äkta politisk demokrati.

Den utrikespolitik, som Sverige önskar även i fortsättningen följa, är avsedd att möjliggöra neutralitet i händelse trots allt en allmän konflikt skulle utbryta. Vi äro medvetna om att en neutralitetspolitik har utsikter att lyckas endast under sådana yttre betingelser, att Sveriges neutralitet inte finnes oförenlig med de krigförandes vi-

Meddelande av utrikesministern.

tala intressen. Självfallet är, att vi, om vårt land mot sin vilja invecklas i krig, ämna till det yttersta försvara vårt oberoende. Fördenskull upprätthålla vi ett efter våra förhållanden betydande försvarsväsen, för vilket de årliga kostnaderna hastigt närma sig en miljard kronor.

Det finns i vårt land personer, som spekulera över hur en svensk neutralitetspolitik borde i detalj utformas i händelse av ett nytt världskrig. De föreställa sig tydligen att vi kunna under fredstid bestämma oss för att i ett kommande krig tänja på den folkrättsliga neutraliteten i det ena eller andra hänseendet alltefter våra sympatier och vårt intresse av krigets utgång. Deklarationer om att vi ämna föra en neutralitetspolitik, som är ensidig i en viss riktning, skulle dock te sig som verklighetsfrämmande funderingar. Vore Sverige en militär stormakt och dessutom beläget på stort avstånd från krigsfronterna, kunde kanske neutralitetspolitiken ersättas med den »icke krigförandes» mera godtyckliga politik. Men vår erfarenhet från de bägge världskrigen bör ha lärt oss hur ringa valfrihet ett neutralt land under ogynnsamma förhållanden kan ha mellan olika handlingslinjer inom ramen för en bibehållen neutralitet. Ingen ansvarig regering kan i fredstid tilltro sig att närmare definiera den neutralitetspolitik, som en kommande regering i en framtid kan få att tillämpa under ännu okända yttre förhållanden.

Ingen kan heller begära av oss att vi skola inlåta oss på förutsägelser om den rätta politiken i olika hypotetiska lägen i ett framtida krig. Vi göra inte oss själva eller landet någon tjänst med hypotesmakeri av denna art. Det slags spekulationer skulle vittna om en onaturlig lust att i fredstid få i gång debatter, som eljest bara förekomma under krigstid och då framkallas av de svårigheter, vari krigshändelserna nödvändigtvis försätta ett neutralt land i för-

hållande till de krigförande. Vi räkna dessutom i främsta rummet med att världen och sålunda också vi själva skola förskonas från ett tredje världskrig.

De svenska statsmakterna voro beredda att ingå försvarsförbund med Norge och Danmark på grundval av programmet att hålla våra tre länder utanför stormaktsblocken och utanför ett eventuellt krig. Men de gemensamma undersökningar, som 1948 hade startats på den nyss angivna grundvalen och som följdes av underhandlingar våra länder emellan i början av förra året, ledde som bekant icke till resultat. Sedan misslyckandet konstaterats, anslöto sig Norge och Danmark till Atlantpakten. För Sveriges del kvarstå de tidigare uppdragna riktlinjerna för vår utrikespolitik såsom alltjämt gällande.

Ett överväldigande flertal av riksdagens ledamöter har anslutit sig till regeringens allmänna syn på vår utrikespolitik. Utanför riksdagen föres i en del tidningar en oavslätlig kampanj för en omläggning av den svenska politiken. Denna kampanj framkallar på sina håll i utlandet ett intryck av att de svenska statsmakterna inte definitivt valt sin linje utan tveka mellan den hittills deklarerade utrikespolitiken och den ståndpunkt, som Norge och Danmark sedan förra året intagit. Det bör därför med allt eftertryck framhållas, att någon sådan tvekan icke finnes. Regeringen har förvisso en betydande och stabil majoritet inom riksdagen att stödja sig på, när den förklarar, att den utrikespolitiska kursen är oförändrad.

Ibland har det spörsmålet ställts, huruvida inte en alliansfri politik, med neutralitet som målsättning i händelse av ett allmänt krig, kan förenas med en teknisk militär samverkan i fredstid mellan Sverige och våra skandinaviska grannländer. Härpå har redan vid flera tillfällen svarats från regeringens sida, att vi inte kunna inlåta oss på en sam-

Meddelande av utrikesministern.

verkan, som är ägnad att kompromettera vår deklarerade neutralitetspolitik. De, som förordade en teknisk militär samverkan, kunna mena helt olika ting, såsom av den offentliga debatten framgår. Men envar vet att, när det talas om teknisk samverkan på det militära området, tankarna i främsta rummet gå till en sådan form för samverkan som t. ex. gemensamma stabsförhandlingar och gemensamma försvarsplaner och vad därmed sammanhänger, d. v. s. just en samverkan som till sin politiska innebörd kommer försvarsförbundet nära och som — ifall den accepterades för Sveriges del gentemot Danmark och Norge — vore i hög grad ägnad att kompromettera Sveriges tillkännagivna neutralitetspolitik. Eftersom Danmark och Norge ha biträtt Atlantpakten skulle en dylik militärteknisk samverkan med dem bli liktydig med ett indirekt engagemang i det större förbund som Atlantpakten skapat. Den svenska regeringen finner följaktligen en sådan teknisk samverkan vara oförenlig med den politik, som statsmakterna gillat.

Jag vill här efter säga några ord om Sveriges deltagande i det internationella samarbete, som försiggår inom Förenta Nationernas olika organ.

Förenta Nationerna eftersträvar genom sin universella karaktär och sitt omfattande verksamhetsfält att nå större stabilitet i de internationella förbindelserna genom samarbete i kollektiva former. Den nya organisationen har haft att kämpa med stora svårigheter. Dess resultat på det rent politiska området äro, fastän ingalunda obetydliga, dock mindre än vad allmänheten i de anslutna länderna säkerligen från början hade hoppats. Men det vore orättvist och tanklöst att här tala om ett misslyckande. De fem år som gått sedan FN:s bildande äro en försvinnande period i det historiska förlopp, varunder de mänskliga samhällena och deras samlingsformer utvecklats. Att För-

enta Nationerna kom till, trots Nationernas förbunds sammanbrott så nyligen i det andra världskriget, visade att en organisation av denna typ var en logisk följd av den internationella utvecklingen och en tvingande nödvändighet för en uppbyggande verksamhet på det universella planet. Erfarenheterna från den gångna tiden torde väl visa, att åtskilliga av de upphöjda principerna i FN:s stadga inte komma att snabbt omsättas i den politiska verkligheten. Bakslag och besvikelser få vi bereda oss på. Men vi få inte uppgå våra förhoppningar på organisationens livskraft och på dess utsikter att finna politiska lösningar, som förebygga nya katastrofer.

Just nu har organisationen ställts inför en egenartad och oförutsedd svårighet. Den gäller det förhållandet, att olika stater intagit skiljaktiga ståndpunkter i fråga om erkännandet av den regering, som fått övertaget i det kinesiska inbördeskriget. Eftersom Kina är permanent medlem av säkerhetsrådet, har kontroversen blivit särskilt tillspetsad, när det gällt att avgöra vilken kinesisk regering som skall företrädas i rådet. Hittills ha de rådsmedlemmar, som erkänt Peking-regeringen, varit i minoritet, och den tidigare delegaten för Kina i rådet har tillåtits kvarstanna som kinesisk representant. Läget har skärpts därigenom att Sovjetunionen, likaledes permanent rådsmedlem, avböjt att delta i sammanträdena, innan Peking-regeringens delegat fått säte i rådet. Det behöver inte understrykas, hur besvärande denna kontrovers är, så mycket hellre som den återkommer i ett antal andra organ inom FN. Röstningsreglerna för säkerhetsrådet medföra, att detta organ kan paralyseras i sin verksamhet, om inte en lösning av den kinesiska frågan snart sker. Generalsekreterare Trygve Lies ansträngningar att komma över det dödliga, som uppstått, förtjäna vår fulla uppskattning.

Meddelande av utrikesministern.

Som vanligt kommer en blå bok att utges rörande FN:s verksamhet under det gångna året. Endast några få frågor må här omnämnas.

Den svenska delegationen har liksom tidigare förordat större liberalitet vid intagandet av nya medlemmar i organisationen. Vi ha i denna fråga hittills inte fått anslutning från något större antal delegationer. Men vi ha för vår del ansett, att starka politiska skäl tala för att göra organisationen verkligt universell och att några hinder häremot ej möta i stadgans föreskrifter. Det förefaller icke alldeles osannolikt att denna fråga kan komma i ett bättre läge nästa gång den aktualiseras.

Vad angår atomvapnet har det varit ett gemensamt program för alla medlemsstater att nå fram till ett effektivt förbud mot och avskaffande av detta vapen för massförstörelse. Det har vidare rätt enighet om att ett system för kontroll av förbudets efterlevande är nödvändigt. Då det gällt utformningen av kontrollsystemet ha däremot väsentliga meningsskiljaktigheter gjort sig gällande. Behandlingen av dessa frågor har skett främst i FN:s atomenergikommitté, där de olika kontrollplanerna framlagts och dryftats. Sverige är icke medlem i denna kommitté, och vi ha knappast för närvarande möjligheter att bilda oss en bestämd uppfattning om hur ett kontrollsystem skall vara i detalj beskaffat för att vara dels effektivt och betryggande, dels praktiskt genomförbart. Den svenska delegationen har vid behandlingen av dessa frågor inom församlingens politiska utskott ansett sig böra stödja huvudtankarna i den kontrollplan, som varit strängast och mest vittgående och som accepterats av Amerikas förenta stater, vilket land tills helt nyligen ansetts vara det enda, som kunnat tillverka atombomber. Den amerikanska s. k. Baruch-planen är emellertid endast skisserad i stora drag. Dessutom

har FN:s församling i 1949 års resolution anmodat atomenergikommitténs ständiga medlemmar att utforska alla möjliga utvägar och att undersöka alla konkreta förslag i syfte att avgöra, om de kunna leda till en överenskommelse, som tryggar de väsentliga mål församlingen tidigare uppställt i denna fråga. Det har nyligen understrukits av Förenta staternas president, att man på amerikansk sida inte fasthåller vid den skisserade kontrollplanen av prestige-skäl och att man endast begär en plan, som utgör ett effektivt fungerande system. Man ämnade därför fortsätta att undersöka varje utväg, varje möjlighet att nå en verklig uppgörelse om effektiv kontroll.

I fråga om internationaliseringen av Jerusalem sökte den svenska delegationen bidra till en praktisk lösning, ägnad att bli antagen av såväl Israel som Jordan, den närmast intresserade arabstaten. Det av Sverige och Nederländerna inom vederbörande utskott framlagda förslaget innebar en avvikelse från 1947 års rekommendation. I stället för det ambitiösa men komplicerade förslaget om upprättandet av en självständig internationell zon, förvaltd under överinseende av Förenta Nationernas förvaltarskapsråd och under medverkan av representanter för såväl den judiska som den arabiska befolkningen, förordades en enklare och lättare genomförbar plan. Tankegången däri var, att endast de s. k. heliga platserna skulle ställas under skydd av FN utan att någon territoriellt fristående zon skapades. Israel och Jordan skulle dela området såsom hittills enligt särskild uppgörelse och utfästa sig att respektera de heliga platserna och hålla dem tillgängliga. Man kan uttrycka saken så, att det svenska förslaget innebar, att ett slags internationellt servitut skulle stiftas genom avtal mellan FN och de bägge stater, som gränsa till varandra i Jerusalemsområdet. Planen vann dock ej tillräck-

Meddelande av utrikesministern.

lig anslutning, och majoriteten accepterade tanken om en internationell zon under FN:s förvaltning. Den svenska delegationen röstade nej vid voteringen om sistnämnda förslag, om vars praktiska genomförbarhet delegationen icke var övertygad. Förvaltarshipsrådet fortsätter nu sin behandling av frågan på grundvalen av församlingens beslut. Huruvida sista ordet är sagt i principfrågan, kan för närvarande icke bedömas.

FN:s församling har beslutat upprätta en internationell flyktingbyrå, avsedd att träda i funktion den 1 januari 1951, under ledning av en FN:s flyktingkommissarie. Dess uppgift skall i främsta rummet vara att eftersträva en förbättrad rättslig och social ställning åt flyktingar i olika länder och därigenom bereda dem en tryggare tillvaro. Den svenska regeringen har med tillfredsställelse tagit del av detta betydelsefulla förslag och understött det samma.

Såsom riksdagens ledamöter redan känna till har regeringen framlagt propositioner om Sveriges anslutning till ytterligare ett par internationella organisationer: den internationella valutafonden och den internationella banken, båda anknutna till FN. Vidare föreslås vid årets riksdag, att regeringen bemyndigas tillträda den s. k. Havana-stadgan, som bl. a. innebär skapandet av en internationell handelsorganisation.

Europarådets församling, som hade sitt första möte i augusti—september förra året, visade stor aktivitet genom att omedelbart aktualisera en mängd betydelsefulla och delvis vittutseende spörsmål, vilka antingen underställdes ministerkommittén för utredning eller överlämnades till församlingens egna utskott för ytterligare behandling under tiden till nästa möte.

En riktning inom församlingen har velat driva fram en omedelbar omgestaltning av Europarådet till en union

eller ett statsförbund med en särskild unionsmyndighet, behörig att med bindande verkan för medlemsstaterna fatta beslut i gemensamma angelägenheter, vilka finge närmare preciseras. Anhängarna av revisionspolitiken ha så till vida vunnit gehör hos församlingen som denna uppdragit åt sitt utskott för allmänna ärenden, i korthet vanligen kallat politiska utskottet, att studera frågan om inrättandet av en politisk myndighet med dylika befogenheter. Det är antagligt att också längre gående förslag komma att behandlas i utskottet. Man talar på sina håll om att göra församlingen till ett verkligt förbundsparlament med lagstiftande behörighet inom vissa gränser. Ministerkommittén skulle få rollen av en senat, eller ett förbundsråd med lika representation för alla medlemsstater, medan församlingens permanenta utskott eller ett nybildat organ, valt av församlingen, eventuellt under medverkan av ministerkommittén, skulle bli den verkställande myndigheten eller förbundsregeringen.

Europarådets stadga tillkom förra året efter långvariga förhandlingar och moget överbäggande. Stadgan var en kompromiss mellan olika önskemål, ursprungligen mellan ståndpunkter som intogos av Englands regering, å ena sidan, och Frankrikes, å den andra. Det förefaller föga rimligt att nu till behandling uppta förslag om en radikal omstöpning av organisationen. Dessutom har denna knappast ännu funnit sitt bestämda verksamhetsfält. Av stadgan framgår, att Europarådet skall främja ekonomiskt och socialt framåtskridande såsom sin huvudsakliga uppgift vid sidan av vakthållningen kring demokratiens och rättssamhällets principer. Den ekonomiska politiken har också i hög grad upptagit församlingens intresse under det första sammanträdet. Men de ekonomiska problemen behandlas samtidigt av Paris-organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete.

Meddelande av utrikesministern.

Det har också visat sig att nära nog alla de spörsmål, som diskuterats i församlingens ekonomiska utskott och hänskjutsits till ministerkommittén för utredning, redan varit eller äro föremål för utredningar eller åtgärder inom Paris-organisationen. De bägge organisationernas medlemmar äro ej identiska, men samtliga medlemsstater i Europarådet tillhöra också den andra organisationen. Förr eller senare måste den frågan ställas, om det är lämpligt med detta dubbelarbete på den ekonomiska politikens område. Antingen torde en gräns böra uppdragas mellan de bägge organisationernas kompetensområden eller ock en sammanslagning av dem äga rum. När Marshall-hjälpen upphör 1952 och därmed sammanhängande utredningar alltså ej längre komma att upptaga Paris-organisationens tid, torde under alla förhållanden böra övervägas, huruvida bortfallet av denna viktiga uppgift för organisationen påkallar ändringar i dess program och konstitution. Därigenom blir spörsmålet om förhållandet mellan nämnda organisation och Europarådet aktuellt, och då kan också lämpligen frågan om en sammanslagning eller en koordinering av dem med större nytta behandlas.

Svenska regeringen är intresserad av ett friktionsfritt samarbete mellan Europarådets ministerkommitté och dess församling. Det är önskvärt, att ministerkommittén tillvaratar alla praktiska och ändamålsenliga uppslag, som framkomma i församlingen och presenteras i dess rekommendationer. Men det är också nödvändigt, att ministerkommittén, som handlar å regeringarnas vägnar, prövar och gallrar de många uppslagen och bedömer, i vilken tidsföljd de förtjäna upptagas till närmare utredning. Därvid kan ministerkommittén inte känna sig bunden av församlingens anvisningar. Denna har inte gentemot ministerkommittén en ställning analog med ett parlaments ställ-

ning gentemot en regering. Det är i själva verket ministerkommittén, som företräder sina länders parlamentsmajoriteter, eftersom regeringarna i medlemsstaterna ha parlamentariskt underlag.

Vad angår Europarådets uppgift att skydda och utveckla det demokratiska samhällsskicket och trygga de mänskliga rättigheterna har församlingen redan vid sitt första möte blivit färdig med en konventionstext, som den rekommenderat ministerkommittén att godkänna. Såsom naturligt är, ha ministrarna överlämnat förslaget till granskning av juridiska experter. Dessa ha sammanträtt två gånger innevarande år.

Någon omedelbar praktisk betydelse kan en konvention mellan Europarådets medlemsstater om respekterande av de mänskliga rättigheterna knappast få. Det är ju nämligen en förutsättning för anslutning till Europarådet, uttryckt redan i stadgan, att vederbörande stat erkänner de principer, som bruka sammanfattas i begreppet »mänskliga rättigheter». Flagranta överträdelser av en dylik konvention måste därför antagas bli sällsynta. Svenska regeringen har dock en positiv inställning till tanken på en konvention av denna typ. Huruvida ett internationellt domstolsförfarande bör ordnas såsom ett led i konventionens garantibestämmelser synes emellertid synnerligen tveksamt. Det skulle bli en domstol, som finge befogenhet att pröva om t. ex. svenska medborgares mänskliga rättigheter enligt definitionen i konventionens formuleringar blivit respekterade av svenska myndigheter. Att öppna möjligheter till ett internationellt domstolsförfarande om sådana frågor skulle verka ganska främmande för vår uppfattning och sannolikt kräva grundlagsändringar.

Det ekonomiska samarbetet mellan de olika länder, som inom Parisorganisationens ram samverka för genom-

Meddelande av utrikesministern.

förandet av den europeiska återuppbyggnadsplanen, har utvecklats vidare. Två problem ha under de gångna månaderna stått i förgrunden, nämligen dels frigörandet av den intereuropeiska handeln från alla de kvantitativa restriktioner som bestått sedan kriget, dels skapandet av ett europeiskt betalningssystem, som skulle möjliggöra att de olika medlemsstaternas valutor kunde fritt växlas inbördes. Det är icke ännu möjligt att beträffande någon av dessa två frågor peka på slutliga resultat, men man har likväl kommit ett gott stycke på väg mot de eftersträfvade målen.

I fråga om elimineringen av handelshindren tog Parisorganisationens medlemsstater förra hösten ett första betydelsefullt steg, när de i början av november beslöto att före årets utgång ha frigjort 50 procent av den europeiska handeln från kvantitativa restriktioner. I början av februari togs ytterligare ett steg i samma riktning, i det att medlemsstaterna beslöto att genomföra en liberalisering av handeln upp till 60 procent samt att därutöver, så snart ett nytt intereuropeiskt betalningssystem kommit till stånd, fatta beslut om medlen att driva frigörandet av handeln upp till 75 procent av dess totalomslutning. För de restriktioner, som kvarstodo vid utgången av år 1950, skulle framläggas särskild motivering.

Flertalet länder, bland dem Sverige, genomförde den 50-procentiga liberaliseringen av handeln i enlighet med det första rådsbeslutet. Resultaten av det andra rådsbeslutet ha ännu icke redovisats. För Sveriges del räknar dock regeringen med att inom förutsedd tid nå 60-procentsgränsen. Beträffande de ytterligare åtgärder från vår sida, som kunna ifrågakomma, är det svårt att uttala sig förrän Parisorganisationens råd tagit ställning till medlen att genomföra 75-procentsregeln och enats om ett nytt betalningssystem.

Vid tillämpningen av besluten om ett frigörande av handeln har från Parisorganisationens sida godtagits, att man från liberaliseringsåtgärderna undantog länder, där en handelsfrigörelse skulle föranleda uppkomsten av krav på betalningar i guld. För Sveriges del har i enlighet därmed från hittills fattade liberaliseringsbeslut undantagits Belgien, Västtyskland och Schweiz. För den händelse ett nytt betalningssystem enligt tänkta linjer komme till stånd, skulle läget ändras. Kvar står emellertid även inom ramen av ett sådant system risken att ett inkluderande av ett visst land under liberaliseringsbesluten skulle medföra guldrörelser ägnade att rubba den finansiella balansen de olika europeiska länderna emellan på ett sätt, som skulle äventyra betalningssystemets fortbestånd. Man har därför ansett det angeläget att även fortsättningsvis bibehålla vissa möjligheter att undantaga olika länder från liberaliseringsbestämmelserna, icke i syfte att förhindra guldbetalningar utan blott i syfte att förebygga sådana häftiga och omfattande guldrörelser, som skulle innebära betydande olägenheter för hela återuppbyggnadsarbetet. Till denna ståndpunkt, vilken ingalunda ger uttryck åt någon nationell protektionistisk syn på liberaliseringen, ha Storbritannien och de skandinaviska länderna anslutit sig.

I fjolårets diskussioner om hithörande problem tvekade man om huruvida liberaliseringen borde i första hand angripas från handelssidan eller från den finansiella sidan. Man enades till slut om att den riktiga lösningen vore att finna i en parallell utveckling, där man i första hand angrep de kvantitativa restriktionerna men samtidigt vidareutvecklade betalningsformerna så, att man kunde fullfölja liberaliseringen stegvis fram emot all den frihet som vore möjlig inom ramen av ett betalningssystem, där de europeiska valu-

Meddelande av utrikesministern.

torna kunde fritt växlas mot varandra. Genom de här redovisade senaste liberaliseringsbesluten har man nått en punkt, där det tidigare tillämpade betalningssystemet måste undergå en fullständig revision i syfte att undanröja de återstående finansiella hindren för liberaliseringsåtgärderna. Ett omfattande och värdefullt underarbete för utformningen av ett nytt betalningssystem, som uppfyller detta krav, har utförts av Parisorganisationens experter. Om man ännu icke funnit en lösning, beror detta på olika, mycket naturliga svårigheter. Den grundläggande vanskligheten är att Europa generellt ännu lider under en allvarlig dollarbrist. Detta gäller icke minst Belgien och Västtyskland, ehuru båda dessa länder hittills framstått såsom hårdvalutaländer ur de övriga europeiska staternas synpunkt. Den andra svårigheten sammanhänger med det engelska pundets dubbelställning såsom europeisk valuta och såsom internationell valuta inom det engelska samväldet. En tredje vansklighet återgår därpå, att man inom Västeuropa sida vid sida finner länder med fortsatt inflation och länder med en icke oväsentlig arbetslöshet med bakgrund i en deflationsutveckling. Det säger sig självt, att denna brist på enhetlighet i den ekonomiska utvecklingen inom de olika medlemsstaterna skall medföra komplikationer av allvarlig natur, när det gäller att integrera dem i ett enhetligt betalningssystem, karakteriserat av inbördes konvertibilitet.

Från svensk sida har man ställt sig mycket positiv till strävandena att skapa de betalningstekniska förutsättningarna för en fullständigare liberalisering av handeln samtidigt som man emellertid ansett det nödvändigt att finna sådana lösningar på de här berörda svårigheterna, att rimliga utsikter föreligga för att den konvertibilitet, som man eftersträvar, skall kunna genomföras med hopp om att den skall

fortbestå även sedan den amerikanska hjälpen ytterligare minskats eller bortfallit.

Innan jag lämnar detta område vill jag tillfoga ett par ord om det anglo-skandinaviska samarbete, som i den allmänna diskussionen kommit att gå under beteckningen Uniscan.

Som bekant har det engelska initiativ till ett närmare samarbete i första rummet på betalningsområdet, som togs i december i fjol, numera lett till en första överenskommelse, genom vilken en rad förenklingar genomförts i den inbördes valutakontrollen och de inbördes tillämpade valutarestriktionerna. Ehuru betydelsen av de överenskomna åtgärderna icke bör överskattas, vore det å andra sidan orätt att icke betrakta även dem som ett led av värde i den allmänna samverkan, som för närvarande äger rum i syfte att i all möjlig utsträckning återställa handels och betalningarnas frihet. Uniscan-samarbetet framstår såsom en intensifiering de skandinaviska länderna och Storbritannien emellan av den samverkan, som äger rum inom Parisorganisationens ram. De hittills uppnådda resultaten skulle icke berövas sitt värde genom tillkomsten av det nya betalningssystem jag förut talat om, eftersom de gå utöver eller ligga vid sidan av vad betalningsreglerna generellt komma att stipulera.

Enligt den första Uniscan-överenskommelsen skall arbetet fullföljas genom en fyrmaktskommitté med uppgift, ej endast att följa utvecklingen inom den redan uppdragna ramen utan även med instruktioner att undersöka föreliggande jämviktsrubbnings i syfte att söka anvisa vägar, genom vilka dessa skulle kunna undanröjas, så att man de fyra länderna emellan skulle kunna gå vidare på liberaliseringsvägen. Denna kommitté väntas bli konstituerad vid ett sammanträde inom den närmaste tiden.

Det nordiska samarbetet fortgår i

Meddelande av utrikesministern.

traditionella former. Nyligen har som bekant ett ministermöte hållits i Stockholm. Det var ett av de möten mellan utrikesministrarna, som åtminstone varje halvår återkommer. Denna form för kontakt och samarbete har alltid visat sig värdefull. Det fanns denna gång talrika ärenden att diskutera, och utbytet av synpunkter och informationer underlättade i flera fall ett ställningstagande.

Framst på dagordningen stod spörsmålet om nordiskt samarbete på den ekonomiska politikens område. Det gemensamma nordiska utskottet hade ju i en preliminär rapport kommit till ett negativt svar på frågan, huruvida försättningar finnas för en tullunion mellan de skandinaviska länderna. Experterna hade prövat frågan enbart ur ekonomisk synpunkt. Ministermötet har inte heller kunnat ställa i utsikt att tiden nu skulle vara inne för frihandel mellan de tre länderna, vare sig frågan betraktats ur ekonomisk eller ur politisk synpunkt. Å andra sidan har ministermötet inte velat avskriva tanken på åtgärder i framtiden för frihandel länderna emellan. Man har enats om att företa utredningar av olika slag för att grundligare utforska terrängen. I själva verket har ju aldrig detta problem blivit allsidigt undersökt. Praktiska ansatser till dess partiella lösning gjordes på sin tid. En sådan ansats var mellanrikslagen av 1874, vilken öppnade den svensk-norska tullgränsen för flertalet varor, som framställdes i ett av länderna, utan att tullsatserna gentemot övriga länder voro identiska. Arrangemanget avvecklades efter ett 20-tal år, delvis på den grund att det var vanskligt att kontrollera att inte varor, framställda i ett tredje land, importerades såsom norska resp. svenska. En senare ansats var försöken efter första världskriget att få andra staters godkännande av den s. k. skandinaviska förbehållsklausulen i handelsavtal, varigenom lägre tullsatser skulle kunna tillämpas

gentemot ett skandinaviskt land än gentemot utomstående länder. Klausulen betydde alltså en inskränkning i mestgynnadationsprincipen. Denna framstöt misslyckades på grund av motstånd från andra länders sida.

Ministermötet har nu som sagt velat genomföra undersökningar i olika riktningar och har därvid förordat inkopplandet av näringslivets egna organ i utredningsarbetet. Förhoppningen är att sådana undersökningar komma att bli av stort värde och kunna jämna vägen för positiva lösningar i framtiden.

I detta sammanhang må nämnas att innevarande års riksdag får att behandla en viktig proposition, som framgått ur det traditionella skandinaviska samarbetet. Den gäller en reviderad lagstiftning om medborgarskap. Vidare har i slutet av förra året slutits ett avtal om beviljande av ålderspensioner åt medborgare från de andra skandinaviska länderna, varjämte den tidigare fattigvårdskonventionen reviderats.

Innan denna översiktliga redogörelse avslutas skola här beröras ett par speciella frågor, som i hög grad uppmärksamats av den svenska allmänheten under senaste tiden.

Den första gäller behandlingen av en svensk medborgare i Tjeckoslovakien, det i pressen utförligt omtalade fallet Hjelm. Såsom framgått av publicerade meddelanden blev Hjelm till slut befriad från det honom ådömda straffet och tilläts återvända till Sverige. Regeringen ansåg sig dock böra fullfölja saken genom att i en note till Tjeckoslovakiens regering rekapitulera händelserna och understryka de anmärkningsvärda momenten i förfarandet mot Hjelm. Det framhölls i denna note att Hjelm dömdes bl. a. för att ha hjälpt några tjeckoslovakiska flyktingar att ha lämnat landet. Detta brott ansåges så allvarligt, att det borde sonas med flera års fängelse. Hela betraktelsesät-

Meddelande av utrikesministern.

tet stode i flagrant motsättning både till den uppfattning om medborgerliga rättigheter, som råder i Sverige, och till Förenta Nationernas deklaration om de mänskliga rättigheterna. I art. 13 av denna deklaration funnes stadgat, att varje person har rätt att lämna det land där han befinner sig, inbegripet sitt eget. I noten riktades vidare erinringar mot den bevisning, som legat till grund för den fällande domen. Denna bevisning skulle ingalunda ha ansetts bindande, om målet avdömts i enlighet med de bevisregler, som tillämpas i Sverige och som erbjuda sådana garantier för individens skydd, som enligt svensk uppfattning varje anklagad bör åtnjuta. Slutligen omnämndes den misshandel Hjelm undergått i fängelset enligt egen uppgift. Det tjeckoslovakiska utrikesministeriet hade visserligen kategoriskt bestritt hans uppgift, men svenska regeringen hade icke fått del av någon dokumentation, som visade hur undersökningen om misshandeln verkställdes.

Svenska regeringen hade alltså funnit djupa divergenser råda mellan de bägge länderna i fråga om de legala garantier, som en medborgare i det ena landet bör åtnjuta vid vistelse i det andra landet.

Samtidigt meddelade det svenska sändebudet å regeringens vägnar, att den svensk-tjeckoslovakiska utlämningstraktaten uppsades från svensk sida enligt den i traktaten intagna uppsägningsklausulen.

Den andra fråga, som jag här vill nämna, gäller den utredning om mordet på greve Folke Bernadotte, som verkställdes av riksåklagaren och hans medhjälpare med stöd av tillgängliga handlingar. Rapporten har offentliggjorts och utförligt refererats i pressen.

Regeringen har i går överlämnat rapporten till Israels regering och därvid understrukt de mest anmärkningsvärda punkterna i densamma. Den svenska regeringen har tidigare fått

mottaga uttryck för den israeliska regeringens djupa beklagande av händelsen och erhållit en försäkran att efterspaningarna icke betraktades som slutförda. Det torde kunna förväntas, att Israels regering efter studiet av den svenska utredningen skall medgiva att mycket allvarliga försummelser skett vid de undersökningar, som verkställdes omedelbart efter mordet. Det är icke svenska regeringens sak att anvisa Israels regering vilka åtgärder från dess sida den svenska utredningen kan motivera. Alltjämt torde möjligheter finnas för de israeliska myndigheterna att göra allvar av förklaringen att saken icke är avslutad.

De motsättningar och politiska konflikter, som sätta sin prägel på de internationella förbindelserna, lämna inte något folk oberört. Men verkligt inflytande på utvecklingen ha endast stormakterna, och bland dem dominera efter kriget två välden, hos vilka den politiska och militära makten i hög grad har koncentrerats. Själva det faktum, att dessa riken ha en sådan maktposition, jämte den omständigheten, att de representera vitt skilda ideologier och politiska och ekonomiska system, bidrar till en stämning på många håll, även utanför de troende anhängarna av den förut omnämnda katastrofteorien, att världen oundvikligt glider mot ett nytt världskrig.

Det kan inte nog varnas mot en dylik ödestro. Den är ägnad att vända folken bort ifrån de konkreta problemen och förlama deras handlingskraft och deras möjligheter att göra positiva insatser för utjämning av motsättningar och svårigheter. Det är tillfredsställande att emot den pessimistiska ödestron kunna ställa några ord i ett tal, som nyligen hållits av Förenta staternas utrikesminister. »Vi måste alltid komma ihåg», yttrade han, »att vägen till fred är lång och besvärlig, sådan världen är i dag. Men vi få aldrig vackla när vi sträva mot målet, vi få

Meddelande av utrikesministern.

aldrig för ett ögonblick tvivla på möjligheterna att nå det.»

Härpå anförde:

Herr **OHLIN**: Herr talman! Det utrikespolitiska läget i världen har under det gångna halvåret, sedan riksdagen senast diskuterade vår utrikespolitik, ingalunda förbättrats. Tvärtom kan man säga att det kalla kriget fortgår med snarast ökad intensitet. Bakom denna motsättning mellan västerns demokratier och österns diktaturstater ligger inte motsatta ekonomiska intressen utan två olika sätt att tänka. Det är den marxistiska ideologien och därpå grundad misstro gentemot s. k. kapitalistiska stater samt en med denna ideologi nära sammanhängande kommunistisk imperialism och traktan efter världsherravälde för den egna åskådningen — ett världsherravälde vars uppnående beskrives som ett befrielseverk — som i främsta rummet är orsak till de för närvarande oöverkomliga motsättningarna. Så länge denna tankevärld dominerar inom österns diktaturstater och all förståelse saknas för västerns verkligt demokratiska tankegångar, är det knappast troligt att en bestående avspänning skall kunna uppnås. Med mera begränsade överenskommelser, som kanhända skulle invagga västerns demokratier i en falsk säkerhet under ett eller annat år, vore föga vunnet. I vårt land gör man därför klokt att räkna med att — vare sig det kalla kriget intensifieras eller en viss avspänning då och då äger rum — den grundläggande motsättningen kommer att äga bestånd under överskådlig tid. Det finns tyvärr knappast några utsikter till att politisk frihet med demokratiska val, tryckfrihet och yttrandefrihet samt andra demokratiska rättigheter bli rådande i de kommunistiska diktaturstaterna. En på sådan demokratisering av den för närvarande diktaturstyrda delen av världen vilande och varaktig förbättring av

de internationella förhållandena kan man alltså inte räkna med. De politiska val, som nyligen ägt rum inom sovjetunionen under devota applåder även från svenska kommunister, äro som alla veta icke val i vanlig mening. Val innebär nämligen att man har tillfälle att välja, men ett sådant tillfälle att stödja motståndare till den nuvarande regimen har ryska folket varit berövat.

Under sådana förhållanden framstå utsikterna till en eljest högst önskvärd överenskommelse om en begränsning av rustningarna som ganska mörka. Det första steget borde naturligtvis vara ett klargörande av de nuvarande rustningarnas omfattning. Förslag av denna art ha framlagts inom Förenta Nationerna men stött på motstånd från Sovjet-Ryssland. Tydligt önskar man hålla världen i okunnighet rörande omfattningen av den oerhörda armé, som skapats i detta land och vars behövlighet för försvarsändamål icke är lätt att motivera med en hänvisning till de närmast obefintliga arméerna i västerns demokratier. Inte heller har det lyckats att inom Förenta Nationerna uppnå en överenskommelse om förbud för innehav och användning av atombomber. Den ryska ovilligheten att öppna sina gränser för insyn har även här visat sig som ett avgörande hinder. Detta är naturligtvis i och för sig tragiskt. Möjligen kan man tillägga, att en överenskommelse om begränsning av krigets förstörelsemedel bör omfatta icke endast atombomben utan gälla en allmän nedrustning. Den bör med andra ord omfatta icke endast sådana vapen, där den ena sidan för närvarande är överlägsen, utan också sådana ting, där överlägsenheten ligger på den andra sidan. I annat fall skulle en överenskommelse kunna leda till en förskjutning av den militära maktbalansen med mycket olyckliga konsekvenser.

Härmed må nu vara huru som helst. Att världsläget ur svensk synpunkt icke blivit mindre allvarligt synes uppen-

Meddelande av utrikesministern.

bart. Frågan om riktlinjerna för vårt lands utrikespolitik bör bedömas mot denna bakgrund. Den grupp i riksdagen som jag företräder har alltså den uppfattningen, att vår politik som hittills bör karakteriseras av militär alliansfrihet. Vi betona emellertid också, att Sveriges utrikespolitik i övrigt bär en prägel av allmän västorientering och bör så göra. Att den dessutom som hittills bör utmärkas av vilja till internationellt samarbete är så självklart, att det knappast behöver påpekas. Det jag här anfört gäller Sveriges nuvarande utrikespolitik, vars syfte är att söka hålla vårt land utanför ett kommande krig. Vad slags politik Sverige skall föra som icke krigförande makt, sedan ett krig en gång utbrutit, om det skulle gå så illa, därom lönar det sig för närvarande knappast att närmare spekulera. I detta avseende instämmer jag med utrikesministern när han nyss yttrade: »Ingen ansvarig regering kan i fredstid tilltro sig att närmare definiera den neutralitetspolitik, som en kommande regering i en framtid kan få att tillämpa under ännu okända yttre förhållanden.» Men utrikesministern synes förbise eller inte tillräckligt beakta, att det icke blott är möjligt utan också lämpligt, att arten av den politik som föres under nuvarande förhållanden blir så väl klargjord, att icke missförstånd om dess allmänna karaktär kan uppstå hos allmänna opinionen i för Sverige viktiga stater. Att endast betona den militära alliansfriheten är en ofullständig karakteristik.

Skälen till att den svenska utrikespolitiken för närvarande som hittills bör grundas på militär alliansfrihet äro ofta utvecklade. Jag skall ej här upprepa dem. Ingenting synes mig ha inträffat, som försvagat dessa skäl eller förstärkt skälen för en politik av annat slag. Vår uppenbara önskan att det kalla kriget ej skall dragas upp till vår del av Europa och vår önskan att icke utsätta Finland och därigenom vårt

eget land för ökade risker förtjäna nu som tillförne för visso beaktande.

Låt oss emellertid icke invagga oss i föreställningen att vare sig vi välja den ena utrikespolitiken eller den andra, alla risker därigenom kunna undgås. Att ofta upprepa ordet neutralitet eller alliansfrihet har ingen magisk kraft, som skyddar oss mot de risker som världsläget och vårt geografiska läge medföra. Ej heller kan sådant tal göra det motiverat att underlåta att ständigt ägna riktlinjerna för vår utrikespolitik uppmärksamhet. Sveriges läge är utsatt. Så länge världsläget har sin nuvarande karaktär, är därför bevarandet av ett starkt försvar oundgängligen nödvändigt. Genom att uppehålla och utveckla effektiviteten hos vårt försvar göra vi icke endast oss själva utan också helt allmänt fredens sak en tjänst.

Liksom i fråga om alliansfriheten är det icke nödvändigt att jag här närmare motiverar, varför vår politik utmärkes och bör utmärkas av en allmän västorientering i övrigt. Alla inse vilken betydelsefull intressegemenskap som finns ekonomiskt, socialt och kulturellt och därigenom politiskt mellan västerns demokratier och oss. Vi veta att dessa demokratier icke komma att göra sig skyldiga till aggression och imperialism. Medvetandet härom har underlättat för vårt land att helhjärtat delta i samarbetet i Marshallorganisationen och Europarådet. Vad Europarådet beträffar vill jag tillägga, att jag delar utrikesministerns uppfattning, att Sverige inte kan för närvarande förorda en västeuropeisk federation eller liknande överenskommelse. Men det är å andra sidan betydelsefullt att vårt land icke intager en sådan attityd, att de länder i Västeuropa, som skulle önska en snabbare genomförd sammanslutning och samverkan, känna sig helt decouragerade. Man bör icke förbise de psykologiska realiteter, som ligga bakom Europarådets upprättande som en organisation, vilken steg för steg

Meddelande av utrikesministern.

skulle kunna ge västmaktsdemokratier en berättigad känsla av att åtnjuta ömsesidigt stöd. Det finns praktiska uppgifter, som kunna upptas till omedelbar behandling. Det förefaller mig uppenbart, att när den nuvarande Marshallorganisationen sannolikt upphör år 1952 — i varje fall i sin nuvarande form — en sammanslagning med Europarådet är den mest naturliga lösningen. De samarbetsproblem, som hittills behandlats i denna organisation, upphöra nämligen inte i och med att den amerikanska hjälpen gör det. Har man denna uppfattning, framstår det som naturligt att planerna på en sådan sammanslagning omedelbart utredas och utarbetas i detalj, så att Västeuropa kan vara färdigt till handling, när tiden är inne. Dessutom borde man enligt min mening både i Europarådet och Marshallorganisationen ägna större intresse än hittills varit fallet åt frågan om bildande av en västeuropeisk lågtullklubb. Den skulle innebära en överenskomelse att med ett begränsat antal undantag i varje land maximera importtullarna till en viss procentsats av manufakturervärdet. De ingalunda lätta tekniska problem, som skulle vara förenade med en sådan överenskomelse, borde utan dröjsmål upptas till behandling.

Jag underströk nyss vikten av att vår politiks drag av allmän västorientering i övrigt vid sidan av den militära alliansfriheten klargöres. Ett sådant klargörande är enligt min mening en nödvändig förutsättning för att vår politik skall vinna full förståelse hos de stora demokratierna. Av en sådan förståelse bero i icke ringa mån utsikterna till hjälp, ifall vi skulle bli överfallna från annat håll. Det kan inte nog understrykas, att riktlinjerna för den svenska politiken icke blott böra vara att hålla vårt land utanför krig utan också att inom denna ram skapa så goda förutsättningar som möjligt för att vi erhålla hjälp utifrån, för den händelse vi

bli angripna. Jag har tidigare i denna kammare motiverat, varför vissa yttranden från utrikesministerns och försvarsministerns sida knappast tyckas mig ägnade att bidra till en sådan förståelse. Även i utrikesministerns anförande i dag spåras reminiscenser av tidigare föreställningar om västmakterna som ett kapitalistiskt block vid sidan av det kommunistiska blocket. Utrikesministern anser att Sverige genom sin inre ekonomiska och sociala politik kan medverka till att världen inte framstår som uppdelad i ett kapitalistiskt och ett kommunistiskt block. Jag kan inte neka till att jag får intrycket att excellensen Undén allt fortfarande då och då har en marxistisk skärva i ögat när han ser sig runt omkring i världen. När man i utrikespolitiska sammanhang vill karakterisera det s. k. västblocket, är det förvisso inte det kapitalistiska utan det demokratiska draget som bör framhåvas. Utrikesministerns föreställning, att Sverige genom sin inre politik skulle kunna placeras i någon ideologisk mellanställning och inför den internationella opinionen bidra till att inte världen framstode som delad i ett kommunistiskt och ett kapitalistiskt block, förefaller mig med all respekt för utrikesministern en smula naiv. Det är för övrigt iögonenfallande, vilken ringa vikt herr Undén i detta sammanhang tycks fästa vid den socialdemokratiska regeringen i Storbritannien och dess möjlighet att förhindra ett sådant intryck, som han anser önskvärt att undgå. Det är sant att den socialistiska solnedgången i Västeuropa under senare år blivit allt mera markerad. Men det är överraskande att en svensk socialdemokrat nu tycks ha uppgivit allt hopp om en sådan progressiv och social utveckling i västerns demokratier, som vi andra anse oss kunna räkna med och som väl inte företer någon avgörande olikhet med den svenska. Det är lika märkvärdigt att han tror på möjligheten att i Sverige åstadkomma en social

Meddelande av utrikesministern.

utveckling så avvikande från den i västerns demokratier, att Sverige därigenom skulle på något sätt påverka världsbilden. För min del skulle jag vilja råda utrikesministern att omedelbart skrinlägga alla drömmar av detta slag. Detsamma gäller hans tro att den svenska s. k. välfärdsstaten skulle påverka uppfattningen i länder med proletariats diktatur, vilka genom ett inre svenskt reformarbete skulle bringas att tvivla på riktigheten av den trossats de hittills accepterat, att den eftersträfvade socialistiska omdaning av samhällsstrukturen inte kan åstadkommas med bibehållande av äkta politisk demokrati. Jag vet inte vilka förhoppningar utrikesministern har på en socialistisk utveckling i Sverige. För min del tror jag varken att en sådan socialistisk omdaning i Sverige kommer att ske eller att den, om den verkligen skedde, skulle kunna utöva något inflytande på opinionsbildningen i diktaturstaterna och få dem att inse obehövligheten av proletariats diktatur. Denna utrikesministerns lilla extrautflykt på de ideologiska jaktmarkerna synes mig på det hela taget ytterst verklighetsfrämmande.

På tal om vårt svenska intresse av förståelse för vårt lands utrikespolitik hos de stora demokratierna vill jag gärna göra ett tillägg. Det är klart att utsikterna att vinna en sådan förståelse kunna påverkas av det sätt, på vilket vår politik karakteriseras även från deras sida, som inta en kritisk hållning och skulle föredra en svensk anslutning till Atlantpakten. I samma mån som man i dessa kretsar undviker karikatyrer av den svenska politiken, ökas utsikterna att vinna en förståelse och ett samförstånd med västmakterna, som kunna ha såväl omedelbar som framtida betydelse. Alla som fästa vikt vid en sådan förståelse ha anledning att besinna detta.

Jag övergår nu, herr talman, till att diskutera en annan viktig sida av vår utrikespolitik, nämligen frågan om ett

samarbete med våra skandinaviska grannländer på försvarets område. Den intressegemenskap, som finns i frågan om det skandinaviska territoriets försvaret mellan dessa tre länder, har ofta betonats, bl. a. med styrka av den skandinaviska försvarskommittén i dess utlåtande i januari 1949. Den stora betydelsen ur svensk synpunkt av att kontakt kan uppehållas västerut i olika lägen är uppenbar för alla. Å andra sidan är det klart, att Norges och Danmarks inträde i Atlantpakten skapat andra förutsättningar än dem, som voro rådande under de skandinaviska försvarsförbundsförhandlingarna. Detta deras medlemskap i Atlantpakten synes utesluta en skandinavisk försvarsallians, eftersom Sverige fasthåller vid den i förhållande till stormakterna militära alliansfriheten. Det är icke förenligt med den allmänna riktlinjen för vår politik, att vårt land skulle överenskomma om en sådan politiskt förpliktande samverkan med Danmark och Norge, som skulle komma vår strävan att hålla vårt land utanför kriget att framstå i en skev dager.

Å andra sidan är det lika uppenbart, att vi måste tänka oss in i den situationen, att Sverige icke lyckas att undgå indragande i ett framtida krig. Om Danmark och Norge också indragas i krig, kan man utgå ifrån att det är på samma sida som Sverige. I så fall uppkommer en långt gående intressegemenskap i försvaret av det skandinaviska territoriet. Ett samfällt uppträdande skulle öka försvarskraften. Däröfver äro alla militära experter ense, så vitt jag vet. Alla veta att de militära myndigheterna räkna med möjligheten av en sådan eventualitet. Inom skandinaviska försvarskommittén diskuterades spörsmålet ingående av experterna. Samverkan i vissa tekniskt militära avseenden har förordats på många håll och på goda grunder, bl. a. av överbefälhavaren. En militär kontakt i Skandinavien, som icke förenas med någon som helst politisk

Meddelande av utrikesministern.

förpliktelse för det ena landet att träda till det andras hjälp, är väl förenlig med svensk strävan att hålla vårt land utanför kriget så länge som möjligt. En sådan politik träffas ej av utrikesministerns karakteristik, när han talar om en sådan samverkan, som till sin politiska innebörd kommer försvarsförbundet nära. Den samverkan jag förordar är tvärtom en klart markerad av annan innebörd än försvarsförbundet, vars viktigaste sida är en politisk förpliktelse att under vissa betingelser skrida till andra sidans hjälp.

Högerns ordförande herr Hjalmarson har i några uttalanden i början av detta år, bland annat i sitt anförande under remissdebatten, förordat en politik som uppfattats såsom innebärande en skandinavisk försvarsallians. Han tänkte sig att Norge och Danmark skulle delvis fritagas från vissa av förpliktelserna enligt Atlantpakten. Sedan dessa anföranden hölls, har det blivit klart att varken i Norge och Danmark eller inom atlantpaktstaterna i övrigt förutsättningar för en sådan politik föreligga.

Måhända kommer man på något håll att också mot en begränsad samverkan utan politiska förpliktelser resa den invändningen, att även den skulle kunna leda till missförstånd rörande uppriktigheten i den svenska politikens alliansfria karaktär. I så fall vill jag svara att riskerna för missförstånd i avgörande grad bli beroende på hur frågan behandlas inte minst inom regeringspartiet. Om ingen hjälper till att utbreda intrycket att en så naturlig åtgärd som den föreslagna skulle på minsta sätt kompromettera Sveriges alliansfria politik, komma riskerna för en sådan tolkning att bli obetydliga. Låt oss i stället allesammans vara överens om att en militär skandinavisk kontakt av detta slag uppenbarligen väl rymmes inom ramen för en alliansfri politik, om det sker utan alla politiska förpliktelser. Jag vädjar till regeringen och dess anhängare att här hjälpa till att

skapa förutsättningar för en samverkan av visserligen starkt begränsad men dock icke ringa betydelse.

Herr talman! Jag skall inte i dag ta upp någon diskussion om Marshallplanen och andra frågor rörande internationell samverkan på det ekonomiska området. Jag är glad åt att det i regeringens deklaration så klart framhölls vilken stor betydelse Marshallorganisationen och liknande organisationer haft både allmänt för Västeuropa och för Sverige. En sak nämndes kanske inte i redogörelsen, nämligen att den svenska regeringen som bekant i höstas hade planer på en ganska obetydlig frilistning av den svenska importen men genom inflytande från Marshallorganisationen förmåddes att övergå till en långt mera liberal importpolitik, en politik som handelsministern numera prisar i högan sky i alla sina tal. Han har verkligen anledning att vara tacksam mot dem, som hjälpte till att föra regeringen över till den politik, som ligger till grund för hans våltalighet.

Innan jag slutar vill jag, herr talman, till undvikande av tänkbara missförstånd understryka en sak, som jag tidigare framhållit i kammaren. Svensk utrikespolitik är av uppenbara skäl betingad av i varje läge rådande omständigheter. Ingen utom möjligen kommunisterna med deras speciella bindning till Sovjet-Ryssland skulle väl vilja göra gällande, att den svenska utrikespolitiken kan och bör vara oberoende av det utrikespolitiska lägets skiftningar. Det är angeläget att detta klargöres och vinner full förståelse hos allmänna opinionen i vårt land. Att blott upprepa ordet neutralitet utan att sätta vår politik i relation till världsläget vore ett farligt tillvägagångssätt. Opinionsen i vårt land får inte bindas vid en politik på ett så känslomässigt sätt, att större eller mindre modifikationer i densamma bli svåra att genomföra, om den dag skulle komma då kanske alla partier i riksdagen förordar en sådan modifikation. För

Meddelande av utrikesministern.

att ge ett intryck av bestämdhet och stadga i vår utrikespolitik är det ingalunda nödvändigt att dölja, att den är betingad av rådande förhållanden. Risker och faror möta förvisso, hur vi än ställa oss. Men riskerna bli mindre, om vår utrikespolitik beaktar att vi leva i en föränderlig värld. Låt oss inte göra vårt utrikespolitiska problem lättare än det verkligen är. En ständig vaksamhet och självvransakan samt ett oavlåtligt upplysningsarbete snarare än enkla slagord behövas för att förutsättningarna skola bli så goda som möjligt för fredens och frihetens bevarande.

Herr **HJALMARSON**: Herr talman! Den stora meningsbrytningen i världen går inte mellan kapitalism och socialism utan mellan demokrati och diktatur. I den meningsbrytningen är icke någon ideologisk neutralitetsförklaring möjlig. Folken i den demokratiska världen frukta inte varandra. Vad de bäva för är risken att tvingas in under en regim, som berövar dem alla de värden som ge livet mening för en västerlänning. Här kan man inte kompromissa. Jag tror att de allra flesta svenskar tänka på detta sätt.

Spänningen i världen beror i allt väsentligt på den aggressivitet diktaturblocket lägger i dagen. Man tjänar varken frihetens eller fredens sak genom att ställa sig så objektiv, att man jämför demokratiernas försök att organisera sitt skydd mot aggression med den tendens till erövring, som på den andra sidan kommer till uttryck.

Den omständigheten att vårt land står utanför allianser får inte fattas som att vi skulle stå likgiltiga eller ointresserade inför det anlopp, för vilket demokratin och demokratierna utsätts. Mänskligt och ideologiskt ha vi valt sida.

Såvitt jag vet finns det ingen speciellt socialistisk eller speciellt kapitalistisk utrikespolitik. Föreställningen att vårt

land genom att förena politisk demokrati med vad utrikesministern kallar ekonomisk demokrati skulle kunna bidra till avspänningen i världen synes mig kusligt verklighetsfrämmande. Vad gjorde Tjeckoslovakien under den korta frihetstid, som förunnades detta land, annat än ett allvarligt försök att förena sin politiska demokrati med en successiv socialisering? Var finnas de män i dag, som buro ansvaret för denna politik, som därutöver gjorde sitt yttersta för att få till stånd smidiga umgängesformer med den store grannen? De befinna sig i landsflykt, i fängelser, i koncentrationsläger. Var finns den tjeckoslovakiska frihet, om vilken tusenden och åter tusenden drömt under landsflyktens hårda år? Inte i Tjeckoslovakien.

Jag skall inte i detta sammanhang närmare inlåta mig på frågan om socialismens förenlighet med den mänskliga och politiska demokratien. Icke under någon tidsperiod har det dock i något land visat sig möjligt att förena de mänskliga fri- och rättigheter vi kalla demokratiska med det dominerande statsinflytande över människorna, vilket är socialismens slutliga följd.

I likhet med herr Ohlin finner där emot även jag anledning att varna för förhoppningen att Sverige genom att realisera »välfärdsstatens idé» skulle kunna påverka uppfattningen i länder med »proletariatets diktatur». Proletariatets diktatur grundar sig ju inte på folks »uppfattningar» i olika frågor, utan på poliskontroll, polisförtryck och på maktmedvetandet hos en liten grupp härskande fanatiker. Man får förlåta mig, herr talman, men jag tror inte att vi genom att i demokratiska former indexreglera folkpensionerna, inrätta statliga gruvstyrelser eller utvidga expropriationslagen kunna förmå diktaturorganen att börja fundera över om det ändå inte skulle vara klokt att återge människorna rätt att tänka, tala och handla som fria medborgare.

Meddelande av utrikesministern.

Proletariatets diktatur lägger makten över krig och fred i ett litet fåtals händer. Om detta fåtals innersta planer och avsikter veta vi ingenting. Vi veta bara att begreppet hänsyn inte finns i deras ordförråd. Vi kunna ingenting göra för att ersätta denna diktatur med ett mänskligare system. Vi kunna efter måttet av våra krafter bygga ett skydd mot riskerna för att proletariatets diktatur med våld skall påtvingas oss. Däri ha vi en gemensam uppgift och en gemensam målsättning — även för vår utrikespolitik.

Det ligger säkerligen åtskilligt i den gamla iakttagelsen, att många internationella katastrofer fötts av människornas fruktan för katastrof. Det är därför icke blott meningslöst utan farligt att hänge sig åt talet om en ödesbestämd utveckling mot ett tredje världskrig. Vi behöva tro på möjligheterna av fred för att kunna arbeta för fred. Men vem kan å andra sidan bortse från att vårt land befinner sig i det kanske mest utsatta militärpolitiska läge, som någonsin varit för handen? Det är märkligt att utrikesministern icke med ett ord berör detta förhållande. Nog skulle vi väl ändå kunna vara ense om att det vore olyckligt, om svenska folket invaggade sig i en falsk säkerhetskänsla på grund av bristande upplysning från de ledandes sida om hur ytterligt allvarlig vår belägenhet i verkligheten är?

Jag vill i detta sammanhang även understryka, att varje försvarsutredning, som bedrivits här i landet, måst arbeta utifrån bedömningen av olika hypotetiska krigsfall. Den nu pågående försvarsutredningen skiljer sig givetvis inte härutinnan från sin föregångare. Jag förstår vad utrikesministern syftar på med anmärkningen om hypotesmakt. Den riktar sig väl inte precis mot den meningsriktning jag företräder. Men jag nödgas likväl framhålla, att vissa av de hypotetiska situationer, som utrikesministern nog haft i åtanke, förtjäna en mycket ingående prövning i

samband med lösningen av det svenska försvarsproblemet.

Det finns naturligtvis ingen, som vill föra en utrikespolitik som — för att citera utrikesministerns uttalande här — »bidrar till att vårt hörn av världen blir ett oroscentrum och en friktionspunkt mellan öst och väst». De skandinaviska folken ha ett gemensamt intresse av att det skandinaviska området i möjligaste mån blir en lugn del av världen. Den avgörande frågan är naturligtvis hur den utrikespolitik är beskaffad, som kan ge starkast möjliga garanti för bibehållen fred i Skandinavien.

Hotet mot Sveriges frihet och fred och mot Norges och Danmarks integritet har naturligtvis icke sin grund i någon primär önskan hos utomstående att omgestalta våra inre samhällsförhållanden. Man ger sig nu för tiden icke ut på korståg för att omvända händingar — icke ens om omvändelsen syftar till en trosbekännelse till den rena kommunistiska läran, sådan den i Lenins och Stalins skrifter utlagd och förklarad är. Man har för nutidens korståg andra och mer realistiska bevekelsegrunder. Vi kunna inte blunda för att hotet mot Skandinavien intimt hänger samman med en strävan mot Atlantkusten.

Sådana förhållandena nu äro, finns det ingen kungsväg till yttre säkerhet för vårt land. Vilken väg vi än välja innesluter vår situation utomordentliga risker. Valet är en av de vanskligaste avvägningsfrågor vi på mycket länge stått inför. För min del ansluter jag mig till den allmänna linjen i vår utrikespolitik, militär alliansfrihet gentemot stormakterna. Men jag vill inte stämpla anhängarna av en annan uppfattning som aktivister och böjda för äventyrspolitik. Jag tror inte heller att en dylik rubricering främjar våra relationer till Danmark och Norge.

När vi diskuterade försvarsfrågorna i fjol här i kammaren angav jag mina

Meddelande av utrikesministern.

motiv för att inte förorda Sveriges anslutning till Atlantpakten. Jag skall inte upprepa dem; jag vill endast framhålla följande.

Atlantpaktens militära konsekvenser måste givetvis bedömas med hänsyn till förhållandena i olika grupper av länder. Atlantpakten i Skandinavien har *en* innebörd, så länge endast Danmark och Norge äro med, men skulle ha en annan innebörd, om även Sverige anslöte sig. På grund av vårt läge och våra relativt sett hyggliga militära resurser riskerade vi då att vid krig utsättas för stark press till militära engagemang vid en tidpunkt, när vi skulle ställas inför oerhörda svårigheter, även med förberedd hjälp. Den arbetshypotes, efter vilken vi inrättat oss, är ju att Sovjet inte har fientliga avsikter mot Skandinavien, så länge Finland lämnas i fred. Är den hypotesen riktig? Ingen kan väl ge ett säkert svar på den frågan. I sista hand avgörande har för min del varit en — jag medger det gärna — känslomässigt betingad tro att vår hållning kan utgöra åtminstone ett sekundärt bidrag för att stärka Finlands ställning. Det har sagts att, om Finland infiltreras, vår utrikespolitiska omprövning kan komma för sent för att vi skulle hinna få det militära bistånd västerifrån, som vi äro beroende av för uthålligt försvar. Detta är en allvarlig invändning. Då det emellertid i detta sammanhang inte kan vara fråga om lantmilitär hjälp, tror jag inte att invändningen behöver vara utslagsgivande, om vi själva vidtagit de förberedelser för att mottaga bistånd, som vi kunna och böra göra, t. ex. i fråga om fortsatt standardisering av vår vapenutrustning.

Såvitt jag vet, råder däremot enighet mellan de demokratiska partierna om att rent militärt sett synnerligen starka skäl tala för en försvarssamverkan mellan de skandinaviska länderna, skäl vilkas tyngd ökar i samma mån som

Danmark och Norge bli i stånd att rusta upp sitt eget försvar. En sådan samverkan skulle avsevärt kunna stärka vår motståndskraft och därmed minska riskerna för oss att bli indragna i krig. Det är inte svårt att tänka sig lägen, där frågan, om en eventuell angripare har att räkna med att det tar endast ett par månader eller att det tar flera månader för att betvinga oss, kan avgöra frågan om krig eller fred i Skandinavien.

Jag har inte alls stuckit under stol med uppfattningen, att en samverkan av den art, vartill vi syftade vid de skandinaviska försvarsförhandlingarna, för mig framstår som den mest eftersträfvansvärda målsättningen. Från min synpunkt begränsar sig därför problemet till följande: Hur mycket måste vi pruta av på denna målsättning, därför att Danmark och Norge biträtt Atlantpakten — ett faktum som vi måste acceptera — medan Sverige förblivit utanför paktens, ett faktum som våra grannar måste acceptera? För egen del har jag kommit till den slutsatsen, att ett icke obetydligt utrymme alltså bör finnas för en dylik enbart till det skandinaviska området begränsad samverkan, ehuru jag självfallet är medveten om att ett exakt svar på frågan icke kan ges förrän efter ingående undersökningar i samråd med de andra berörda länderna.

Jag skall strax komma in på vissa mera konkreta spörsmål, men tillåt mig dessförinnan ta upp ett par invändningar, som framförts i den offentliga debatten mot denna tankegång. Redan den omständigheten, har det sagts, att Danmark och Norge tillförsäkrats militärt stöd från ett håll, skulle göra det omöjligt för oss att förbereda försvarssamverkan med dessa länder. Detta förefaller mig orimligt, eftersom vi själva i händelse av anfall måste hoppas på hjälp från samma håll. Och tanken att Sverige å ena sidan och Danmark och

Meddelande av utrikesministern.

Norge å den andra skulle kunna komma i krig med varandra är ju totalt utesluten.

Det har vidare framhållits att Danmarks och Norges militära förpliktelser genom anslutningen till Atlantpakten skulle hindra en samverkan med oss. Vi skulle riskera att så att säga indirekt bli engagerade i dessa förpliktelser. Låt oss emellertid här främst söka se till de militära realiteterna. Vi kunna väl i detta sammanhang vara ense om att vi kunna bortse från Danmark. Danmarks eventuella förpliktelser måste väl rimligen hänföra sig till försvaret av sunden, och den angelägenheten kan inte lösas annat än i samförstånd med Sverige. Norge åter skulle otvivelaktigt kunna lämna ett militärt bidrag till Atlantpaktssystemet genom att upplåta flott- och flygbaser. Men just i detta hänseende har som bekant Norge medgivits en särställning med amerikansk sanktion. Endast om Norge hotas eller direkt angripes kommer basupplåtelse i fråga. Detta stämmer för övrigt helt med bedömningen från de skandinaviska försvarsförhandlingarna, att västmakternas primära intresse inte är att de skola ha tillgång till baser i Skandinavien, utan att motståndaren inte skall förfoga över dylika.

Uppfattningen om Danmarks och Norges långtgående militära förpliktelser står i anmärkningsvärd kontrast till en annan åsikt, som lanserats av kritikerna till skandinavisk försvarssamverkan. Vid ett stormaktskrig, säger man, är det mycket sannolikt att endast Danmark kommer med, medan Sverige och Norge ha stora chanser att få stå utanför. Men blir Danmark angripet, inträffar givetvis just den situation, som medför basupplåtelse från norsk sida därför att landet känner sig hotat. Det framgick ju klart redan vid de skandinaviska försvarsförhandlingarna, att Norge skulle uppfatta ett angrepp mot Danmark som ett hot mot sig självt.

Jag tror också att det finns goda grunder för den uppfattningen.

Det har slutligen sagts att Danmark och Norge på grund av sitt engagemang i den världsstrategiska försvarsplanläggningen icke kunna samverka med oss, som stå utanför denna planläggning. Det är egendomligt att detta argument just framförts från vårt håll men däremot inte allt avhört från Danmark och Norge. Givetvis ha vi intet intresse av världsstrategien, men det är obegripligt varför våra grannar inte skulle kunna resonera med oss om försvaret av Skandinavien.

En utgångspunkt för överläggningar om skandinavisk försvarssamverkan borde enligt mitt förmenande kunna vara att ta fasta på den samstämmiga åsikten hos den militära och politiska expertisen i de tre skandinaviska länderna, att det sannolikaste krigsfallet här uppe är ett i samband med ett storkrig igångsatt anfall, som samtidigt eller så gott som samtidigt drabbar oss alla tre. Sannolikheten beror ju därav att det strategiska målet för den anfallande måste antas vara att vinna herraväldet över baserna på den norska Atlantkusten. Om de starkaste skälen tala för att vi i händelse av krig måste slåss gemensamt — oavsett om vi äro med i Atlantpakten eller inte — då fordrar väl självbevarelsesdriften, att vi just för detta fall planera försvaret tillsammans i fred. För länder inom en potentiellt gemensam krigsskådeplats har argumentet, att improviserat samarbete icke är detsamma som i god tid förberett, långt större tyngd än eljest.

Vad skola då försvarsförberedelserna gå ut på? Jag vill först fästa uppmärksamheten på att det finns en hel rad viktiga frågor, som ligga vid sidan om de i egentlig mening militära men som det är av största vikt att vi gripa oss an med. Jag skall peka på fem sådana frågor.

Meddelande av utrikesministern.

Vi ha civildförsvaret. Angripes Danmark kunna vi utgå ifrån att danskarna i hundratusental, främst från Köpenhamn, söka fly till Sverige. Har icke evakueringen omsorgsfullt förberetts av myndigheterna i bägge länderna, är det risk för att det svenska försvaret i Skåne kan desorganiseras på samma sätt som det franska och belgiska våren 1940. Liknande problem kunna uppkomma för Norges vidkommande, om det svenska försvaret trängs tillbaka. Så ha vi lagringen av viktiga förnödenheter. En gemensam planering härom skulle spela stor roll för att hjälpa upp vår uthållighet i krig. Vi ha frågan om att öka transportkapaciteten i förbindelsenätet mellan Sverige och Norge. Att stärka lands- och järnvägarna över Kölen är av största vikt för att vi skola kunna hålla förbindelserna öppna västerut. Vi ha anpassningen av vapen och ammunition efter gemensam standard. Betydelsen härav behöver inte särskilt understrykas. Vi ha slutligen den försvarsvetenskapliga forskningsverksamheten, där icke oväsentliga fördelar stå att vinna genom rationellt samarbete.

Vad angår de rent militära uppgifterna för den samverkan, varom här kan vara fråga, vill jag bl. a. erinra om att vid de skandinaviska försvarsförhandlingarna diskuterades icke endast en fullständig försvarsallians utan även ett mellanalternativ, som icke förutsatte gemensam utrikespolitik. Det ströks under att ett försvarssamarbete enligt detta alternativ skulle vara av särskilt värde för det fall, att de tre länderna samtidigt komme med i krig, alltså just för den situation jag i första hand tagit sikte på.

Av representativa danska och norska tidningsuttalanden att döma, skulle en förnyad kontakt för att undersöka möjligheterna av försvarssamverkan vinna förståelse i dessa länder. Ett konstruktivt bidrag till frågans lösning har bl. a. lämnats i en artikel av en fram-

stående företrädare för norska arbetarepartiet. Det synes nu främst bero på oss, om kontakten skall kunna åvägabringas. Att England och Förenta staterna skulle ha några skäl att hindra samverkan har jag svårt att tro. Ett realistiskt sätt att se på det skandinaviska försvarsproblemet lär väl i sista hand fälla utslaget även där.

Återstår Sovjetunionens befarade reaktion. Vi kunna inte hämta någon vägledning från de officiella uttalandena. Omdömena i dessa om vad som sker i demokratierna ha ju för länge sedan lämnat det plan, som möjliggör nyanseringar. Vi måste därför själva efter bästa förstånd och samvete söka klara ut vad som rimligen kan fordras av oss. Allt vad vi göra har ett rent defensivt syfte. Ingen behöver befara någon aggressivitet från vår sida. Lämnas vi i fred behöver man inte tveka om vår hållning. Endast om vi anfallas bli försvarsförberedelserna effektuerade. Det finns inga sakliga skäl för Sovjet att beteckna en sådan ståndpunkt som tvetydig eller komprometterande för Sverige. Svensk utrikespolitik i frågor, som röra våra livsintressen, kunna dock inte få formas med hänsyn till möjligheterna av de mest uppenbara förvrängningar av våra verkliga och uppriktigt menade avsikter.

Till sist, herr talman: Statsminister Hedtoft i Danmark har betecknat sammanbrottet för de skandinaviska försvarsförhandlingarna som vår generations kanske största tragedi. Och den danske utrikesministern har rubricerat samma händelse som en av de svartaste dagarna på mycket länge i Nordens historia. Vad ligger bakom dessa uttalanden? Jo, naturligtvis en intuitiv blick för den katastrof, som vi kunna råka in i här uppe på grund av splittningen mellan de skandinaviska länderna.

De synpunkter, som jag vågat framföra, ha haft ett enda syfte: att stärka fredens chanser i Skandinavien men

Meddelande av utrikesministern.

också försvarets, om friheten hotas. Efter de dansk-norsk-svenska försvarsöverläggningarna yttrade statsminister Erlander, att dörren blivit stängd, men inte låst. Han hade själv gjort en utomordentlig insats vid dessa överläggningar. Trots att han inte är här i denna kammare skulle jag gärna vilja ha framfört till honom: Vad är det nu i första omgången gäller är att åtminstone öppna dörren på glänt, så att vi lättare kunna komma till tals med varandra i dessa ting. Jag hoppas, trots vad som i dag blivit sagt från regeringsbänken, att statsministern inte skall svika härutinnan.

Herr FAST: Herr talman! Inledningsvis vill jag framhålla, att intet väl kan vara att erinra mot att det propageras för världsfreden. Men om det hela skall ha någon annan mening än ensidig propaganda, ja, då måste arrangörer och deltagare i sådana möten vara besjälade av en ärlig vilja till ett objektivt bedömande av världsläget. Motsatsen blir förhållandet, om man vill göra reklam för den ena maktgruppen i det kalla krig som tyvärr pågår. Spänningen och misstron ute i världen är tillräcklig utan att tillföras ytterligare irritationsmoment.

Världsfreden kan inte gagnas av en sådan ensidig propaganda, där den ena maktgruppen och dess ledare framställas såsom krigsaktivister, medan motsidan utmålas som fredsgaranter. Alla borde kunna inse att om spänningen skall kunna få en fredlig utlösning, måste parternas ansvariga statsmän mötas till förhandlingar i den goda viljans atmosfär. Om så skedde och denna atmosfär kunde skapas, ja, då skulle det finnas förutsättningar både för fredens trygghet och för lättnader i de försvarsbördor, som nu hårt tynga de flesta folken.

Erfarenheten har, herr talman, givit oss upplysningar om att ett stort land,

som har många anhängare av samma samhällsideologi i andra länder, kan vinna åtskilliga av sina syften utan direkta krigshandlingar. Sådana stridsmetoder äro ingen ny företeelse utan äro väl bekanta från historien. Bedömandet av dem som arbeta mot sitt eget land har också varit detsamma genom tiderna. Om tidsbilden sålunda kan te sig dystert när man ser ut över världen, måste man dock hålla fast vid tron på en fredlig utveckling. Intet land, stort eller litet, kan dra någon verklig nytta av ett krig. Alla länder vilja nog också undgå ett sådant, men man kan för att förverkliga sina syften använda sig av metoder, som drivna till sin spets kunna föra farligt nära krigets gränsmarker.

Av den redogörelse och de deklamationer, som regeringen i dag lämnat riksdagens båda kamrar, framgår att regeringen icke funnit anledning att frångå den alliansfria, neutrala kurs, som det stora flertalet riksdagsledamöter tidigare givit sin anslutning. Jag tror mig kunna försäkra att inom den socialdemokratiska riksdagsgruppen har man icke heller ändrat mening utan är beredd att ge regeringen ett odelat stöd.

Det var väl högerledaren herr Hjalmarsons något oklara uttalanden under årets remissdebatt, som skapade behov av ytterligare klarlägganden om den utrikespolitiska och militärpolitiska kursen. Huruvida sådan klarhet nu vunnits sedan herr Hjalmarson fått utveckla sin ståndpunkt, överlämnar jag till kammarens ledamöter att bedöma. För egen del har jag mycket svårt att bedöma var herr Hjalmarson egentligen befinner sig.

Herr Hjalmarson propagerade under remissdebatten för en begränsad försvsarssamverkan med Norge och Danmark. Han ansåg att dessa länders anslutning till Atlantpakten icke utgjorde något hinder för en sådan begränsad samverkan, även om vi i vårt land vid-

Meddelande av utrikesministern.

bliva den deklarerade alliansfria och neutrala kursen. Herr Hjalmarson har såvitt jag förstått med viss, icke oväsentlig moderation vidhållit denna ståndpunkt i dag. Herr Hjalmarson frågade under remissdebatten, om inte tiden nu kunde vara mogen för en ny giv i debatten om det skandinaviska försvaret till skydd för de ideal för människornas sätt att leva, som vi av gammalt hållit högt här uppe i Norden. Man frågade sig då om icke denna nya giv — att det inte bara var fråga om mindre nyanser framgick ju av ordvalet — skulle eller kunde leda fram till Atlantpakten. Så lång resa vill emellertid herr Hjalmarson inte företa i dag trots alla vänliga och påtryckande vinkar, som givits i de tidningar, vilka äro anhängare av vår anslutning till Atlantpakten. Men även om dessa tidningar sagt en hel del uppmuntrande ord till herr Hjalmarson, ha de nog ändå trott, att herr Hjalmarsons nya linje skulle innebära sådana första steg på vägen, att vi nu böra taga dessa.

För att undgå att ännu en gång bli missförstådd, såsom skedde under remissdebatten, vill jag gärna uttala, att jag är helt överens med herr Hjalmarson i hans uppskattning av de mänskliga frihetsvärden, som han ansåg böra försvaras. Men, herr talman, denna deklaration anser jag icke ovillkorligen behöver leda till att man måste anse dessa värden bäst bevarade vare sig genom anslutning till Atlantpakten eller genom en begränsad nordisk försvarssamverkan. En annan sak hade ju varit om vi kunnat åstadkomma ett försvarsförbund med Norge och Danmark, där samtliga deltagarländer varit alliansfria och där man varit överens om en alliansfri och neutral kurs för förbundet. Vi hade då haft vissa möjligheter att kunna neutralisera eller pacificera denna del av Norden. Stormaktsgrupperna borde i sådant fall icke haft anledning misstänka, att vår samlade kraft och vilja till neutralite-

tens upprätthållande icke hade varit allvarligt menad. Det var väl huvudsakligen detta, som för vår del var utgångspunkten för de nordiska försvarsförhandlingarna. En sådan kurs hade ju ganska väl sammanfallit med den svenska ståndpunkt, som visat sig hållbar under tvenne världskrig.

Nu har herr Hjalmarson sannolikt förmenat att Atlantpakten för Norge och Danmark inte innebär sådana förpliktelser, som skulle vara hindrande för en viss försvarssamverkan med vårt land, en försvarssamverkan som icke behövde inpassas inom Atlantpaktens ram — sålunda med ett bibehållande även av den deklarerade svenska ståndpunkten om en alliansfri neutralitetspolitik.

Men tillåt mig säga: Här är det väl inte avgörande blott hur man eventuellt i Norge och Danmark ser på sin bundenhet eller obundenhet. Vad som för oss måste betyda mycket är, huruvida vi anse att vår egen trygghet minskas eller eventuellt ökas genom en sådan försvarssamverkan. Av betydelse för oss måste vara, vilket värde — utåt eller inåt — som våra deklarationer om en alliansfri neutralitetspolitik skulle få, sedan vi börjat militärt — låt vara i liten skala — samverka med länder tillhörande Atlantpakten. Kanske man på sina håll kunde anse det hela vara ett försök till en något dubbelbottnad politik i stället för att inge förtroende.

I fråga om Norges och Danmarks obundenhet av Atlantpakten vill jag erinra om själva ingressen till den norska försvarskommitténs betänkande, där det framhålles, att planen är uppgjord bl. a. i anslutning till Atlantpakten. Detta har väl något att säga oss om dessa länders obundenhet. För övrigt kan väl inte Atlantpakten vara så »tandlös» eller innehålla bestämmelser, som göra endast den ena parten bunden till uppoffringar och förpliktelser.

I detta sammanhang vill jag erinra

Meddelande av utrikesministern.

om en intervju som en redaktör Vigertz haft med chefen för den nordiska avdelningen i brittiska utrikesministeriet. Uppgiften är hämtad ur Stockholms-Tidningen för den 16 mars i år. Herr Harrison framhåller i intervjun att det under paktdiskussionen för ett år sedan ansågs på engelskt och amerikanskt håll, att en neutral regional grupp-bildning i Skandinavien icke skulle kunna uppnå den erforderliga försvarskraften. I konsekvens härmed lät Washington de nordiska regeringarna förstå, att den tillämnade alliansen icke kunde få prioritet när det gällde att komma i åtnjutande av amerikanska vapenleveranser. Herr Harrison fortsätter och framhåller, att den svenske högerledarens förslag skulle innebära att Norge och Danmark löstes från sina förpliktelser som Atlantpaktstater men komme i åtnjutande av det skydd paktens avsåge att ge. Kommentaren till ett sådant förslag måste bli, att den anglosaxiska uppfattningen om det nordiska försvarsproblemet är densamma i dag som för ett år sedan.

Även om herr Hjalmarson blivit missförstådd — jag vill inskjuta det — visar detta uttalande risken av att göra avvikelser från den redan förut intagna ståndpunkten. Om intervjun är rätt återgiven har den väl så mycket att säga oss som att Atlantpakten innehåller förpliktelser, vilka böra hindra Atlantpaktstater att ingå överenskomelser om försvarssamverkan med länder utanför paktens.

Herr talmannen kanske tillåter mig att i detta sammanhang säga några ord till herr Svensson i Ljungskile med anledning av ett av hans yttranden under remissdebatten, vilket jag, till följd av den allmänna strykningen från talarelistan i debattens slutskede, icke blev i tillfälle att bemöta. Klarhet i det hänseendet är nämligen av viss betydelse för denna fråga. Herr Svensson fann det anmärkningsvärt att jag i mitt anförande hade ansett, att man icke kunde

alliera sig med den som redan var allierad med annan, vars intressen äro av motsatt karaktär. Vad jag yttrade var, att man icke kunde alliera sig med den som redan var allierad med annan och vars försvarspolitiska linje icke sammanfaller med vår. Jag undrar om det råder någon meningsmotsättning i sak mellan herr Svensson och mig eller om det icke här möjligen rör sig om en missuppfattning, precis som när herr Svensson misstog sig på adressen i fråga om ett mitt yttrande, som icke var adresserat till herr Hjalmarson utan hade den korta adressen ÖB.

Jag vill sammanfattningsvis som min mening säga, att vi med militär samverkan med Norge och Danmark efter dessa länders anslutning till Atlantpakten skulle ta på oss betydande risker utan att i motsvarande grad öka vår trygghet. Det finnes enligt mitt förmenande icke tillräckligt utrymme för en mellanståndpunkt mellan vår deklarerade alliansfria neutralitetskurs och en anslutning till Atlantpakten. Jag vill understryka vad jag vid flera tillfällen förut framhållit, att om vi skola få ut hela och fulla värdet av vår alliansfria och neutrala kurs, då är detta i åtskilligt beroende av den oförbehållsamhet varmed vi ansluta oss till och vidhålla denna linje. Av stor betydelse är härvidlag också, hur stor enighet härom som kan uppnås både i den svenska riksdagen och bland det svenska folket. Att denna svenska linje är bäst ägnad att för broderlandet Finland underlätta lösandet av för dem vitala frihetsproblem torde vara ostridigt.

Såsom regeringen framhållit innebär den svenska linjen icke någon isoleeringspolitik. Vi äro anslutna till FN med dess många underordnade organ. Om inte FN räcker till för fredens bevarande, tror jag inte heller det är möjligt att finna andra kombinationer som räcka till för denna uppgift. I stort sett råder väl rätt stor enighet i riksdagen om att den svenska stånd-

Meddelande av utrikesministern.

punkt, som intagits vid olika frågors behandling i FN och dess institutioner, har varit väl avvägd och ägnad att främja och tillgodose freden och en förnuftig, mänsklig sammanlevnad mellan och inom folken.

Jag vill, herr talman, passa på att säga att även den svenska ståndpunkten i fråga om atomkontrollen bör kunna godtagas. Det gagnar ju icke mycket att genom någon än så helig deklaration förbjuda användningen av atomvapnet i krig, därest icke överenskomsten kan upprätthållas av kontroll över råvara och tillverkning. Att tro att atomvapnet är avskaffat genom högtidliga deklarationer eller överenskomelser, som ej åtföljas av kontroll, för att sedan få vakna upp när den stora skrällen kommer är väl närmast att bedra sig själv och andra. Jag hoppas emellertid, herr talman, att inga prestigehänsyn skola få stå hindrande i vägen för de olika stormaktsgrupperna när det gäller att skyndsamt komma fram till en godtagbar lösning i kontrollfrågan. Jag förutsätter som självklart att även vårt land skall vara berett att positivt medverka.

Rörande det ekonomiska samarbetet kan med tillfredsställelse konstateras att liberaliseringen av handeln, framför allt mellan de s. k. Marshallländerna, fortskrider framgångsrikt. Det är att hoppas att våra importörer skola handha den ökade friheten både med ömdöme och ansvar. Ännu äro vi ju icke framme vid en fri användning av olika länders valutor utan tvingas till bilateral handel och överenskomelser i viss utsträckning. Här måste därför ännu slutavräkningar för balansering av handeln äga rum, land för land, eller, i bästa fall, grupper av länder emellan.

Sveriges anslutning till ITO- och GATT-avtalen, varom tillstyrkta förslag från vederbörande utskott ligga på kamrarnas bord, innebär ytterligare ett steg till borttagandet av en del av de nuvarande handelshindren, försök till

uppnåendet av en hög levnadsstandard, främjandet av socialt och ekonomiskt framåtskridande, skapandet av förutsättningar för full sysselsättning, lättnader i fråga om tullspärrar och ett underlättande av lösningen för råvarufördelningens svåra problem. Det har vid behandlingen konstaterats att avtalen innehålla så många undantag och förklaringar att länderna åtminstone under en lång övergångsperiod ha möjligheter att göra de nödiga anpassningarna.

Vad jag bestämt vill bestrida i detta sammanhang är att Sveriges anslutning till dessa avtal innebär någon anslutning till en politisk blockbildning. Om så vore fallet, skulle det ju inte, som nu är förhållandet, kunna stå länderna fritt att ansluta sig. Att sedan alla internationella överenskomelser av denna och liknande karaktär liksom handelsavtalen medföra vissa förpliktelser för de anslutna länderna kan man icke komma ifrån. Detta får dock icke utgöra tillräckliga skäl för att vi skulle ställa oss utanför organiserandet av de gjorda försöken till ett ekonomiskt friare umgänge mellan folken.

Det ekonomiska och tullpolitiska samarbetet mellan de nordiska länderna gör ju inga jättesprång. Vi, som vilja främja detta arbete på lång sikt och äro ärligt besjälade av sådana strävanden, göra nog klokt i att i dagens läge icke pressa utvecklingen snabbare än att folkmeningen i de olika länderna hinner göra sig förtrogen med problemen och möjligheterna till deras lösning. Vi få väl fortsätta utrednings- och förhandlingsarbetet på de områden där utsikter till framsteg kunna föreligga. Jag tror icke att man på lång sikt främjar detta samarbete, om man nu överlastar programmet eller spänner förväntningarna på snabba resultat alltför högt.

Vad som onekligen har stor betydelse i fråga om det nordiska samarbetet är att förhandlingarna kunna föras, så-

Meddelande av utrikesministern.

som hittills har skett, i en anda av vidsynthet, förtroende och förståelse för de olika ländernas behov. Om regeringens icke alltid lyckas i sina strävanden att rättsligt trygga svenska medborgares mest vitala rättigheter, sedda ur nordisk rättssynpunkt, beror detta på den syn som man i vissa länder tillägnat sig i fråga om mänskliga rättigheter och mänsklig sammanlevnad. Jag hoppas att den utredning som regeringen tillställt Israels regering under gårdagen skall göra det ofrånkomligt att effektivisera spaningsarbetet för att finna greve Bernadottes mördare och befordra honom till ett välförtjänt straff.

Innan jag slutar, herr talman, vill jag med anledning av yttranden, som fällts av herrar Ohlin och Hjalmarson, säga att även om vi genom byggande av en demokratisk välfärdsstat icke kunna påverka förhållandena ute i världen och därigenom motverka diktaturen, så vill jag dock såsom min bestämda mening uttala, att det också finns något annat som i dag också är viktigt och det är att hindra smittans spridning in på våra domäner.

Jag tror att varken herr Ohlin eller herr Hjalmarson kan bestrida att ordnandet av de ekonomiska och sociala förhållandena så, att människorna känna trygghet och veta att det finns både frihet och utvecklingsmöjligheter även för de sämst ställda grupperna i samhället, är något som är ägnat att hindra utbredningen av odemokratiska rörelser åtminstone inom vårt eget lands område. Så långt tycker jag att vi kunna vara överens.

Herr HEDLUND i Rådomb: Herr talman! Inledningsvis ber jag få understryka vad herrar Ohlin och Hjalmarson sagt om världslägets allvar och intresset att icke söka dölja detta för det svenska folket. Jag tror emellertid att vårt folk icke är illa underrättat att detta

avseende. Det allt kallare kriget mellan stormaktsblocken kan ingen undgå att lägga märke till.

Jag är också ense med herr Hjalmarson om att de ideologiska motsättningsarna i världen främst hänföra sig till begreppen diktatur och demokrati och att det här icke finns någon möjlighet till kompromiss. Likaså delar jag herr Ohlins och herr Hjalmarsons ståndpunkt att vi näppeligen kunna tänka oss att påverka förhållandena i de diktaturstyrda länderna. Däremot finner jag det icke uteslutet att åtgärder för att förbättra förhållandena inom vårt land kunna motverka kommunismen här hemma och kanske också i något annat demokratiskt land.

För uppbyggnadsarbetet i Europa är ett livsdugligt och på verkligt demokratisk grund arbetande Tyskland ett nära nog oundgängligt element. Utrikesministerns förhoppning att nya ansträngningar snart måtte göras i syfte att fastställa innehållet i ett kommande fredsavtal med Tyskland och att representanter för de olika delarna av detta land därvid skola få tillfälle att direkt medverka, instämmer jag därför oreserverat i. Dess värre nödgas man emellertid konstatera att läget för närvarande icke är särdeles hoppingsivande.

Även enligt vår mening saknar talet om att Sverige för en isolationspolitik all grund. I skilda sammanhang ha vi visat vår vilja till samarbete med andra länder. Det kanske mest klara och översägliga uttrycket härför gavs i samband med förhandlingarna om skandinaviskt försvarssamarbete i fjol. Vårt erbjudande om försvarsförbund med de förpliktelser detta innebar kan icke betraktas som annat än ett mycket långtgående handlande på det internationella samarbetets område. Att vi nu som tidigare önska hålla oss utanför stormaktsallianserna jävar ingalunda detta påstående.

Efter avslutandet av dessa förhand-

Meddelande av utrikesministern.

lingar gjordes i riksdagen i föl otvetydiga deklarationer både från regering och partiledare om vår avsikt att icke deltaga i stormakternas militära blockbildningar. Kort därefter togs frågan ånyo upp i riksdagen. Närmaste anledningen härtill var ett av herr Ohlin gjort uttalande, som på många håll ansågs innebära en viss oklarhet och, särskilt med hänsyn till det — för övrigt allttjämt pågående — mycket energiska arbetet från en del av folkpartipressen i landet för Sveriges anslutning till Atlantpakten, möjligen kunde tydas så, att herr Ohlin genom sitt uttalande önskade slå någon brygga mellan de diametralt motsatta uppfattningarna inom folkpartiet. Sedan herr Ohlins mening med termen västmaktsorienterad alliansfrihet klarlagts på så sätt, att med västmaktsorienteringen åsyftades egentligen ingenting annat än vårt deltagande i Marshallsamarbetet och i Europarådet, fick det ånyo anses fullt klarlagt, vilken ståndpunkt riksdagspartier-na intogo till frågan.

I årets remissdebatt gjorde högerledaren herr Hjalmarson ett tämligen uppseendeväckande inlägg om lämpligheten av en ny giv — det hette ju så — i utrikespolitiken. Herr Hjalmarson fann det osannolikt att Danmark och Norge voro så hårt bundna av Atlantpakten att de automatiskt voro skyldiga träda in i krig tillsammans med övriga Atlantpaktstatsater. Skäl talade i stället enligt hans mening för att Danmarks och Norges ställning var sådan att det funnes betydande utrymme för militärt samarbete med Sverige.

Herr Hjalmarsons nya giv innebär alltså upptagande av förhandlingar om militärt samarbete med Danmark och Norge. Av anhängarna till vårt lands anslutning till Atlantpakten har herr Hjalmarsons uppslag hälsats med stor, ja, med översvallande tillfredsställelse, icke därför att det för dem skulle vara något slutgiltigt mål utan därför att det skulle innebära ett steg som så små-

ningom skulle föra oss fram till medlemskap i Atlantpakten.

En tankegång om samarbetets innebörd som framförts går ut på att löften om ömsesidig hjälp skulle givas av Sverige, Norge och Danmark men med den begränsningen att Sverige icke skulle vara bundet att lämna hjälp vid ett sådant krigsfall för Norge eller Danmark som kunde anses föranlett av deras anslutning till Atlantpakten. Norges och Danmarks anslutning till Atlantpakten skulle ha eller eventuellt genom en revision av paktvillkoren givas en sådan innebörd att dessa länder voro skyldiga att prestera sin insats först då krig utbröt på skandinaviskt territorium. Men man har också talat om att samarbetet skulle kunna bli av mera begränsad omfattning.

Mot en biståndspakt med det förbehållet att Sverige skulle ingripa blott vid isolerat krigsfall för Danmark och Norge har bland annat rests den invändningen, att en sådan pakt vore till föga gagn för dessa länder eftersom ett isolerat anfall på dem låge helt utanför vad som kan betraktas som sannolikt. Den invändningen synes vara befogad. Men härtill kommer att spekulationerna om Danmarks och Norges obundenhet inom Atlantpakten synas minst sagt orealistiska. Även om dessa länder visserligen formellt själva liksom exempelvis Amerikas förenta stater avgöra när de skola prestera sina insatser till det gemensamma försvaret, skulle det vara högst besynnerligt om icke förutsättningen är att detta skall ske vid en tidpunkt, då det mest gagnar de gemensamma krigsansträngningarna. Det skulle säkert bli ett ganska unikt paktförhållande, synes det mig, om Danmark och Norge redan på förhand skulle få säga ifrån till sina bundsförvanter inom Atlantpakten, att de icke avsåge att göra någon insats med mindre kriget fördes in på deras eget territorium. Det synes orealistiskt att över huvud taget tänka sig en sådan inne-

Meddelande av utrikesministern.

börd av Atlantpakten, att dessa två länder skulle anses uppfylla sina förpliktelser även om de, sedan Atlantpaktstaterna kommit i krig, vägrade efterkomma en begäran från övriga Atlantpaktstater att medverka genom att upplåta baser.

I fråga om den kritik som riktats mot ett samarbete mellan Sverige, Norge och Danmark efter herr Hjalmarsons linjer hävdar denne att kritiken i stort sett innebär att den omständigheten att Danmark och Norge tillförsäkrats hjälp utifrån skulle förhindra oss att samverka. Men det är väl ändå att ställa saken på huvudet, herr Hjalmarson. Det är Danmarks och Norges förpliktelser gentemot de övriga Atlantpaktmakterna, som göra att vi måste intaga en restriktiv hållning, och icke den omständigheten i och för sig, att dessa två makter genom avtalet tillförsäkrat sig viss hjälp. Herr Hjalmarsons uppfattning om Atlantpakten, att den skulle medföra praktiskt taget en ensidig förmån för Danmark och Norge — jag har tytt hans uppfattning så — förefaller vara anmärkningsvärd.

Om herr Hjalmarsons allmänna utläggningar i förevarande hänseende skulle jag vilja säga, att de kunna vara ägnade att ingiva tvivel om han egentligen vill alliansfrihet. Men de exempel på samarbetsåtgärder, som han lämnat, ha i viss mån förefallit mig kunna skingra farhågorna. Jag är emellertid liksom herr Fast tveksam om hur långt herr Hjalmarson vill gå i fråga om samarbete.

Från svensk sida måste man, förefaller det mig, mot projektet om någon slags villkorlig allians resa den invändningen, att om vi träffa en militärallians med makter, som tillhöra ett stormaktsblock, riskera vi att gå miste om de fördelar, som kunna ligga i att stå utanför blockbildningar. Med hänsyn härtill äro vi inom bondeförbundet själfvallet ej beredda att medverka till någon allians. Samma uppfattning ha

vi om varje sådan form av s. k. tekniskt samarbete som kan anses äga politisk räckvidd.

Vad angår frågan om ett mera begränsat tekniskt samarbete är det möjligt, att något skulle kunna vinnas på den vägen. Men här är jag ense med utrikesministern om att man vid varje ställningstagande bör akta sig för sådant samarbete som kan rubba tilltron till vår alliansfria linje.

Herr talman! Det är uppenbart att internationella organisationer med så revolutionerande program som att söka hindra krigsutbrott måste räkna med misslyckanden. Det allra minsta lilla steg mot målet motiverar emellertid försök i, skulle jag vilja säga, obegränsad utsträckning i förhoppning om att det omsider skall bliva möjligt att nå längre. Förenta Nationernas verksamhet måste vi själfvallet stödja. Och även om bakslagen synas oss svåra, böra vi dock akta oss för att gripas av defeatism och önskan att övergiva ett samarbete, som kanske en gång i framtiden kan giva oss en lugnare värld.

Utrikesministerns redogörelse i fråga om Europarådet ger vid handen, att en riktning inom dess församling önskar omgestalta rådet till en union eller ett statsförbund med tämligen vittgående maktbefogenheter. Jag är fullt överens med utrikesministern om det olämpliga i att redan nu gå in för en så radikal omstöpning av organisationen. Det är säkerligen nödvändigt att Europarådet begränsar sina uppgifter till sådant, för vilket dess krafter äro tillräckliga. Går man för långt äventyras hela organisationen. — I likhet med utrikesministern anser jag att ett gemensamt organ, med uppgift att vaka över att de medborgerliga rättigheterna ej kränkas i medlemsstaterna, kan komma att fylla en uppgift. Men mot ett internationellt domstolsförfarande av den innebörden, att svenska myndigheters beslut skulle kunna göras till föremål för ny prövning av vad man närmast skulle kunna

Meddelande av utrikesministern.

kalla en internationell vädjinstans, ställer jag mig mycket skeptisk.

Sveriges deltagande i åtgärder för att frigöra den internationella handeln är uppenbarligen ägnat att öka varutillgången inom landet och hälsas därför med tillfredsställelse. Från vårt håll ha dylika åtgärder rekommenderats. Samtidigt har understrukits vikten av att icke gå så snabbt fram att bakslag te sig sannolika. Att på nytt riskera att man, i likhet med vad som skedde 1947 och 1948, skall nödgas vidtaga drastiska beskrningar av handeln är något som bör undvikas.

I detta sammanhang vill jag betona nödvändigheten av att alltjämt i samband med frågan om handelns liberalisering granska de olika förslagen mot den jordbrukspolitik, varom vi enades 1947 och vilken ytterst syftar till att med tanke på en avspärrning garantera det svenska folkets försörjning, varför utan möjligheterna att i en dylik situation bevara vår frihet och självständighet skulle vara tämligen små.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! De anföranden som höllos för en stund sedan av ledarna för folkpartiet och högern påminde mig om de sentida mästingsångarna från Nürnberg under 1930-talet. Det var som ett eko av de utfall som dessa då presterade och som, enligt vad vi nu veta, voro en ideologisk förberedelse för det andra världskriget. När herr Hjalmarson därför säger att det är så lätt att bli missförstådd förstår jag icke, hur någon skulle kunna missförstå hans ståndpunkt sådan den presenterats.

I den redogörelse som utrikesministern givit har han ej berört den ganska uppmärksammade utflykt, som regeringschefen hade för något över en vecka sedan. Det enda man vet därom

är att han är klen på att pilka torsk. Men det är också egentligen den enda uppgift som kommit från denna utflykt till de vatten, där de stora torskarna gå. Om det är så väl att herr Gerhardsen och hans Atlantspaktsfränder icke haft större tur med sitt torskfiske, dvs. att statsministerns utflykt icke bör betraktas såsom en etapp för att snärja in vårt land i Atlantpaktens militära maskineri, är det alltid en tröst. Kvar står dock att utflykten överallt måste tolkas som en mycket remarkabel vänlighet mot den norska regeringen. Så mycken kärvänlighet efter de kapsejsade alliansförhandlingarna frammanar frågan om vad som varit allvar eller spegelfakteri i detta lilla skandinaviska drama.

Regeringen sade på sin tid att den tänkta alliansen syftade till att låsa Skandinavien dörr för kriget. Överbefälhavaren har sedan — och även tidigare, för all del — förklarat, att »vid en väpnad konflikt mellan öst- och västmakterna komma flygvägarna för de krigförandes strategiska flygstridskrafter att delvis gå över Skandinavien». Han säger följande som jag också ber att få citera: »För västmakterna skulle Sverige och Norge utgöra ett basområde, som genom sitt militärgeografiska läge är gynnsammare för dem att försvara än baser på den europeiska kontinenten, där Sovjetunionens starka landstridskrafter kanske lättast bli dominerande.»

Genom Norges anslutning till Atlantpaktens behöva nu icke amerikanarna flyga över Skandinavien med sitt strategiska flyg, eftersom de redan befinna sig i Skandinavien. Den norska regeringen har sålunda skapat garantier för att, om det tänkta tredje världskriget kommer till stånd, det skulle kunna föras på bland annat den skandinaviska mark, som enligt överbefälhavaren är gynnsammare för amerikanarna än den europeiska kontinenten. Om den skandinaviska alliansen alltså enligt rege-

Meddelande av utrikesministern.

ringens mening kunnat betyda ett lås mot kriget i Skandinavien, betyder Atlantpakten ett avlägsnande av varje slags »lås». Eftersom den norska regeringen redan förbundit sig att upplåta sitt land som krigsskådeplats åt amerikanerna, har den tyvärr placerat Sverige i samma båt; ett utomordentligt hangarfartyg för de amerikanska prentendenterna på världsherraväldet.

Ingenting av oro över detta tycks ha förmärkts hos statsministern, vars eskorterande kvinnliga och manliga pennskaft tvärtom bara haft frid och fröjd och tunnhåriga putslustigheter av regeringschefen att förtälja för det svenska folket. En sådan uppsluppenhet och välvilja mot den norska regeringen låter sig icke förena med statsministerns tidigare förklaring, att Norges anslutning till Atlantpakten innebär en betydande försämring av Sveriges militärstrategiska läge.

Alla de regeringsdeklarationer jag hittills åhört ha påmint mig om det bristande sambandet mellan logik och politik. Utrikesministern säger i dag åtskilligt som låter resonligt för örat, såsom talet att vi ej böra bidraga till att göra vårt hörn av världen till ett oroscentrum och en friktionspunkt mellan öst och väst, talet att man skall hålla landet utanför militära blockbildningar, påpekandet att militärt samarbete under teknisk skyld med Norge och Danmark komprometterar den deklarerade neutralitetspolitiken i ett krig, påståendet att Sverige definitivt valt sin ståndpunkt utan tvekan och att den uttalade neutraliteten i ett krig icke får bli ensidig. Man kan också med tillfredsställelse konstatera regeringens erkännande av skevheten i Parisorganisationens befattning med Förenta Nationernas ekonomiska Europaråds uppgifter — bara det icke innebär att han vill avveckla Förenta Nationernas organisation till förmån för Marshallorganisationen.

Det är möjligt att Sverige icke kan

göra några större insatser för en broslagning mellan öst och väst. Men Sverige kan åtminstone undandraga de mest aggressiva imperialistiska krafterna i Förenta Nationerna sitt stöd, ett stöd som genom deklarationens avslutning med den amerikanske utrikesministerns fras faktiskt symboliseras.

Utrikesministerns tal om den ideala målsättningen — politisk och ekonomisk demokrati — kan ju icke avse Sverige, ty han kan väl ej gärna anse, att ett land, där hälften av de taxerade förmögenheterna äges av en enda procent av folket, medan tre fjärdedelar av folket sakna taxerad förmögenhet, är en ekonomisk demokrati.

Den s. k. svenska uppfattningen, att varje person har rätt att lämna sitt land, om han så önskar, tillämpades i varje fall icke under kriget. Och när de amerikanska trupperna i Västtyskland i dessa dagar enligt telegram öva flygangrepp mot Prag, må det förstås om Tjeckoslovakien icke anser förhållandena vara normaliserade. För övrigt är det en nyhet för mig att vem som helst — alltså även förbrytare — kan få lämna Sverige.

De som smugglas ut ur folkdemokratierna äro ofta folk som kommit i konflikt med lagarna, exempelvis attentatsmän som söka vinna förståelse för sina brott genom att sätta den politiska stämpeln på dem.

Jag tror att det var den franske dikteren Flaubert som en gång skrev, att en professor utnämnes icke för vad han skrivit utan för vad han *icke* skrivit. Om jag undantar spekulationen kring kontroversen om Tjeckoslovakien tror jag, att man i fråga om den nuvarande utrikesministern, professorn m. m. ibland måste lägga större vikt vid vad han icke säger än vad han finner lämpligt att säga. Jag lägger alltid större vikt vid vad regeringen *gör* än vad den säger. När den nu upprepar förklaringen, att Sverige skall stå utanför militära block och allianser, efter

Meddelande av utrikesministern.

att strax förut ha tagit initiativ till en skandinavisk militärallians och anslutit Sverige till Marshallblocket och Europarådet, samt uppträder som permanent stödtrupp åt amerikanerna i Förenta Nationerna, befarar jag att regeringen stundom menar raka motsatsen till vad den säger. Den dubbeltungade retoriken behövs bara för en tvetydig politik.

Vi ha redan från vårt håll ställt åtskilliga förslag som avse att avlägsna tvetydigheten i den svenska utrikespolitiken. Då vi få anledning att senare återvända till dessa, skall jag i dag förbigå dem.

Jag vill därför, herr utrikesminister, i denna debatt koncentrera mig på *ett enda* spörsmål: den svenska regeringens hållning till förslagen om förbud mot atomvapenkrigföring och kontroll över förbudets effektivitet.

Det råder väl icke några meningskiljaktigheter om hur man i huvudsak måste karakterisera atombomben. Frigörandet av atomenergin betyder ett väldigt språng i utvecklingen. Atombombens förödande kraft kan i huvudsak fullt utnyttjas endast mot storstäder med deras civilbefolkning; den är alltså ett typiskt anfallsvapen. Detta sista bekräftas också av ett Reuter-telegram från Washington den 2 mars, där det säges att »de nuvarande strategiska planerna gå ut på att massbomba miljoner civila, att förstöra jättelika stadsområden och över huvud taget helt ödelägga fiendens samhälle». Detta tror jag också förklarar Förenta staternas motstånd mot alla förslag i syfte att förbjuda atomvapenkrigföring och förstöra befintliga atomvapen.

Av Hiroshimas 250 000 invånare voro, påstås det, endast 6 000 oskadade efter den atombomb, som krevade den 6 augusti 1945. Det framgick av den amerikanske amiralen Leahys uttalande i måndags, att bombningen icke hade ett militärt utan ett experimentellt syfte. Som experiment betraktat måste resultatet ha överträffat alla förväntningar.

Bortsett från alla dödade och skadade var Hiroshima praktiskt taget sönderslaget, den kommunala förvaltningen upplöst, varje möjlighet till eldsläckning, livräddning och existens förödd. Efteråt konstaterades, att gamma- och neutronstrålningen hos berörda överlevande åstadkommit skador på huden och de blodbildande organen, förändrat arvsmassan, vållat sterilitet, skadat fostren hos havande kvinnor, åstadkommit missfall och kraftigt nedsatt allmäntillståndet. Skadorna på blodbildande organ hade dödat, när dosen överskridit ett visst värde. En oskyddad människa sades ha haft 50 procents chans att överleva den radioaktiva strålningen på en och en halv kilometers avstånd från detonationspunkten!

Detta är vad man hittills har kunnat fastställa i Hiroshima. Tyvärr tyckes det vara så att de mest ödeläggande verkningarna på människosläktet av Hiroshima- och Nagasakibomberna ännu icke framträtt, och att det i oräkneliga generationer framåt i tiden kommer att ges påminnelser av Hiroshimabomben i form av degenererade, förvridna och stympade människovrak. Ja, de mest pessimistiska frukta, att hela den japanska nationen så småningom kommer att på detta sätt präglas av Hiroshimabomben.

Två svenska vetenskapsmän, professor Åke Gustafsson och licentiat Lars Ehrenberg, tillställde i går riksdagen och gruppledarna en skrivelse om resultatet av sina forskningar beträffande den radioaktiva strålningens konsekvenser. Innehållet i denna i strängt saklig ton återgivna redovisning är så pass uppskakande att det förtjänar att tas till riksdagens protokoll. De skriva: »Under den senaste tiden har i press och diskussioner en allvarlig tendens visat sig att underskatta atombombens verkningar. Man möter ibland påståenden om att 'atombomben skulle vara överreklamerad'. De kunna bero på följande omständigheter:

Meddelande av utrikesministern.

1. Atombombsexplosionerna i Japan, de hittills enda och som vi få hoppas sista experimenten av detta slag med människomaterial, inneburo en så fruktansvärd förvirring och desorganisation av myndigheter, medicinska fackmän och sjukhuspersonal, att vår vetenskap om explosionernas omedelbara verkningar av naturliga skäl måste förbli ofullständig.

2. Vissa effekter av den vid explosionerna utsända strålningen uppträda först efter mycket lång tid. Det är därför felaktigt att anta att atombombens effekter inskränka sig till de hittills iakttagna. Vi vilja därför uppmana ledamöterna av Sveriges riksdag att inför sitt ställningstagande till atombombsfrågan och dess behandling i F. N. taga del av följande vetenskapliga synpunkter.

I. Atombombens omedelbara effekter.

Liksom vanliga sprängbomber åstadkommer atombomben direkta skador dels genom sin mekaniska verkan, dels genom sin värmeverkan. I dessa hänseenden skiljer sig atombomben från den tidigare använda sprängbomben framför allt genom sin betydligt större verkningsradie. I Hiroshima uppträdde svåra brännsår ända upp till 4 å 5 km från explosionens centrum.

Den kraftiga radioaktiva strålning, framför allt neutron- och γ -strålning, som atombomben alstrar, betyder att ett helt nytt moment tillkommit med förödande verkningar på levande varelser i explosionens närhet. Den omedelbara effekten av stark, radioaktiv strålning har studerats dels på befolkningen i Hiroshima och Nagasaki, dels på djur och växter, som utsatts för liknande betingelser. Den patologiska effekten innebär framför allt att benmärgen, blodet, den lymfoida vävnaden och könskörtlarna förstöras. Den kliniska sjukdomsbilden varierar i hög grad. Hos de icke omedelbart dödade individer inträder efter några timmar ett

starkt illamående med kräkningar, som pågår något dygn. Därefter följer en latensperiod på 1—3 veckor. Sedan förvärras allmäntillståndet åter med ytterlig matthet, blodiga diarréer och blödningsfrån olika delar av kroppen som typiska symptom. Efter ytterligare någon eller några veckor inträder döden eller i gynnsamma fall ett långsamt tillfrisknande.

II. Risk för cancer.

I detta sammanhang vilja vi framhålla att de starka strålningsdoser, som förekomma inom 1 å 2 km avstånd från explosionscentrum, otvivelaktigt kunna ge upphov till kräftsvulster hos personer, som haft så stor del av kroppen skyddad att de kunnat överleva explosionen. Kräftsvulster utvecklas nämligen i många fall först 10 till 15 år efter bestrålningen. Vissa tillstånd liknande hudkräfta ha redan iakttagits hos skadade personer i de två städerna.

III. Effekter på arvsmassan.

Beträffande atomexplosionernas inverkan på människans arvs massa råder åtskillig oklarhet, emedan inga synliga effekter hittills varit möjliga att iakttaga. Här måste man, liksom överhuvud då det gäller människans ärftlighetslagar, utnyttja erfarenheterna från växt- och djurvärlden. Detta kan man göra, därför att absolut bindande bevis sedan länge föreligger för att människans ärflighet följer samma lagar, som gälla för de växter och djur, med vilka forskaren experimenterar.

Vi ha vetenskapligt välgrundade skäl att framlägga följande uppfattning om den radioaktiva strålningens verkan på arvsmekanismen.

1. Vid de bestrålningsdoser, som förekomma vid en atombombsexplosion, alstras mutationer. Detta är ett påvisat faktum. (Mutationen är en för all framtid bestående omändring av det materiella underlaget, kromosomen eller genen, för en viss ärftlig egenskap). Fre-

Meddelande av utrikesministern.

kvensen är troligen låg men fullt tydlig inom det område på mer än 1 500 meters avstånd från explosionscentrum, där totalbestrålade kroppar kunna överleva strålningsdosen (under 500 röntgenenheter). Ett relativt stort antal helt eller delvis strålningskyddade personer ha överlevt explosionen på närmare håll. Hos dem kan mutationsfrekvensen vara betydligt högre.

2. Ett stort antal mutationer äro recessiva, d. v. s. egenskaperna komma till uttryck endast hos personer, som ha anlaget i dubbel dos. En person med den nya egenskapen måste alltså ha erhållit ett anlag från vardera av sina föräldrar. En person med anlaget i enkel dos kan vara fullt normal; han sprider endast anlaget till hälften av sina barn.

Att anlagen äro recessiva innebär, att de i många fall först efter åtskilliga generationer uppträda i sådan mängd att de med säkerhet kunna sättas i förbindelse med ett atomkrig.

3. Mer än 90 procent av alla mutationer, kända från växt- och djurvärlden, innebära en försämring i förhållande till den ursprungliga typen. Denna regel gäller otvivelaktigt även för människan.

4. Röntgen- och γ -strålning framkalla i huvudsak, ehuru i mycket högre frekvens, samma mutationer, som spontant uppträda i naturen. Därför kan man förutse i vilka hänseenden den mänskliga arvsmassan förändras vid ett ovarsamt hanterande av atomenergi. Sådana ärftliga sjukdomar som blödersjuka, dövstumhet, »fiskfjäll» (ichtyosis), komma att öka i frekvens. Ännu mera gäller detta för ärftliga sinnessjukdomar och olika former av idioti.

Dessutom vet man från växt- och djurförsök, att radioaktiv bestrålning även framkalla nya, bland de spontana mutationerna icke eller blott sällan återfunna typer. Dessa senare mutationer, som i vissa fall kunna iakttagas i mikro-

skopet som grova omlagringar och ett söndertrasande av kromosomerna, manifesteras hos de individer, som växa upp, ofta i drastiskt avvikande, monstreuösa missbildningar av organismen.

5. De nämnda drastiska mutationerna äro särskilt vanliga och formrika vid bestrålning med neutroner. Över huvud taget synas neutronerna, i förhållande till den dos som är dödlig, kunna åstadkomma en högre mutationsfrekvens än γ -strålning. Man kan räkna med, att neutronerna även på ett avstånd av 1 à 2 km från explosionscentrum svara för en stor del av den totala mutationsfrekvensen. Vid en vätebombsexplosion blir deras mutationsutlösande effekt betydligt större.

6. I allmänhet göra de, som beräkna de genetiska följderna av ett atomkrig, det missgreppet, att de förutsätta att de latenta bärarna av ett sjukt anlag (hos vilka de mutationen motsvarande egenskaperna alltså icke äro manifesterade) äga exakt samma livskraft som normala individer. Detta är oriktigt. I vissa fall äga dessa s. k. heterozygoter en lägre livskraft, varför mutationen så småningom dör ut, medan andra fall äro kända, där heterozygoten, trots att egenskapen i dubbel dos är uppenbart skadlig, har en större livskraft, t. ex. ifråga om reproduktionsförmåga. I sådana fall kommer anlaget att till en viss grad uppförökas. Vissa ärftliga mentala sjukdomar, såsom former av debilitet och idioti synas faktiskt vara på frammarsch inom människosläktet. Vi anse det nödvändigt att med alla till buds stående medel motverka denna tendens.

Det är ännu omöjligt att i siffror ange frekvensen av en viss ärftlig förändring eller den tidsrymd en viss utveckling under givna omständigheter kommer att erfordra. Huvudsaken är för oss att framhålla, att vid missbruk av atomenergien förändringar, som bestå för all framtid, komma att inträffa och sannolikt redan ha inträffat, och att utvecklingen på lång sikt kan med-

Meddelande av utrikesministern.

föra ohyggliga konsekvenser för människosläktet.

I Sverige finnas flera forskningsinstitut i genetik, radiofysik, kärnfysik, vilkas forskningsresultat ligga fullt i nivå med eller äro överlägsna exempelvis de amerikanska institut, där strålningens biologiska effekter undersökas. Vi uttrycka vår förhoppning, att de svenska delegater, som i F. N. komma att delta i atombombfrågans handläggning, hos de svenska instituten orientera sig närmare om atomenergins effekter.

Stockholm den 19 mars 1950.

Ake Gustafsson, Lars Ehrenberg,
Experimentalfältet. Stockholm.»

Så långt dessa båda vetenskapsmän. Det borde inte, herr talman, finnas någon tvekan om att allt som kan göras måste göras för att förhindra användningen av atomvapen. Detta var också den principiella innebörden i det beslut Förenta Nationerna fattade i januari 1946. Senare framlades emellertid ett förslag av den tillsatta kommitténs flertal, som sköt frågan om förbudet på framtiden och läste fast hela problemet.

Under denna behandling av frågan utgick amerikanerna från att de innehade monopol på atomvapen. När jag frågade den svenske utrikesministern, varför Sverige understött den amerikanska sabotageståndpunkten, hävdade denne, att eftersom USA hade monopol på atombomben måste man ta hänsyn till dess ståndpunkt i hela frågan. Nu ha amerikanerna själva erkänt, att de inte ha monopol på atomvapnen. De erkände det i september i fjol, alltså nära två år efter det att sovjetregeringen meddelat, att dess vetenskapsmän löst atombombens gåtor. De svenska delegaterna hade alltså på en falsk förutsättning röstat ned förslag om förbud mot atomvapenkrig och mot den principiella linje som Förenta Nationerna formulerade 1946!

Det visade sig emellertid att utrikesministerns motivering för stödet åt den

amerikanska ståndpunkten var ett svepskäl. Så sent som i höstas, alltså efter president Trumans erkännande att Sovjetunionen löst atomhemligheterna, ha nämligen de svenska representanterna i Förenta Nationerna röstat mot förslag om att förbjuda atomvapenkrigföring, att förstöra befintliga atomvapen och att tillsätta en effektiv kontroll för att säkra respekten för besluten.

Tidigare har utrikesministern velat göra gällande, att kontrollen är det viktigaste och att utan kontroll ett förbud bleve mer eller mindre verkningslöst. För en stund sedan har herr Fast upprepat samma tes. Regeringen har därvid ställt sig på den amerikanska ståndpunkten, bakom vilken flertalet i Förenta Nationerna representerade stater ställt sig. Den amerikanska linjen innebär upprättande av ett slags internationell kontroll, som skulle hindra andra länder från att över huvud taget syssla med atomkraftens utnyttjande, medan amerikanerna under en obestämd tid framåt skulle kunna fortsätta att framställa atomvapen!

Amerikanerna ha själva inte dolt, att de ämna fortsätta att framställa atombomber även sedan andra länder avstått därifrån. Jag erinrar om förordet till den rapport, som framlades av den amerikanska Board of Consultants under Lillienthals ordförandeskap, bakom vilken rapport även den nuvarande utrikesministern Acheson stod. Det hette där:

»Ett av dessa beslut kommer att gälla frågan *hur länge* Förenta Staterna skall fortsätta att tillverka atombomben. Planen kräver icke att Förenta Staterna inställer denna produktion sedan planen framlagts eller sedan det internationella kontrollorganet trätt i funktion. I ett visst stadium blir detta nödvändigt, men varken planen eller vårt framläggande av densamma får tolkas såsom innebärande att detta bör eller icke bör ske i själva början eller vid en bestämd tidpunkt.»

Meddelande av utrikesministern.

I den amerikanska atomkraftkommissionens rapport säges, att avgörandet i frågan *när* USA skall upphöra att tillverka atombomber kommer att sammankopplas med storpolitiska överväganden och skall fattas av Förenta staternas regering »i överensstämmelse med det konstitutionella förfaringssättet och i ljuset av den internationella situationens alla fakta». Det säges också, att antagandet av kontrollplanen inte förpliktar USA att stoppa produktionen av atombomber: »Kongressen kommer att kunna rösta som den vill, om den vill behålla atombomben eller öka förrådet av dem», heter det.

Den regering, som, enligt amiral Leahys uttalande i måndags, i experimentsyfte fällde atombomberna över Hiroshima och Nagasaki och vars militära expertis enligt ett Reutertelegram för en månad sedan utformat de strategiska planerna i syfte att »massbomba miljoner civila, att förstöra jättelika stadsområden och över huvud taget helt ödelägga fiendens samhälle», vill uppenbarligen inte förbjuda användningen av atomvapen. Ännu mindre vill den, såsom nobelpristagaren Blackett påpekar, att folken skall ges möjlighet att utnyttja atomkraften i det civila livets och fredens tjänst. Dess plan, alltså den amerikanska planen, säger den förutvarande medlemmen av den amerikanska kommissionen för inre kontroll av atomkraften Chester Barnard, innebär, »att de andra länderna skulle etappvis och frivilligt avstå från betydande suveränitetselement innan Förenta staterna avstår från atombomben». Alltså, först när USA vunnit det omtalade världsherraväldet och behärskar de andra nationerna skulle det själv överväga att avstå från atombomben! Detta är en förutsättning, som självfallet aldrig kommer att föreligga.

Deras plan har följaktligen ett helt annat syfte än att likvidera hotet om atomkriget. Detta erkändes också av herr Sandler, som inte är obekant för

denna kammare, redan 1947, då han talade om att atombomben ställt den nationella suveräniteten på avskrivning. 1948 sade han i Förenta Nationerna, att han — jag citerar — »betraktade den planerade atomkontrollkommissionen som ett embryo till en världsregering», och att man därför måste »acceptera vidsträckta konsekvenser både vad beträffar FN:s stadga och de enskilda staternas suveränitet».

Den kontroll, som den svenska delegationen röstat för, skulle visserligen vara mycket långtgående, men alltså inte innebära något förbud mot atomkrig eller amerikansk fortsatt framställning av atomvapen. Ett internationellt organ utanför och över Förenta Nationerna skulle disponera över naturrikedomar, fabriker och anläggningar, användbara för framställning av atomvapen. Därjämte skulle den kunna äga och kontrollera anläggningar — kemiska industrier, metallurgiska etc. — som på ett eller annat sätt skulle kunna vara användbara för framställning av atomvapen. Herr Sandler försökte i ett tal för en tid sedan trösta sig med att Sverige inte har urantillgångar av en sådan betydelse, att det tilltänkta kontrollorganet skulle behöva lägga embargo på dem. Detta är en spekulativ förhoppning. Sverige har åtskilligt som skulle kunna vara av betydelse för framställning av atomvapen i framtiden, bl. a. en högtstående forskning med icke föraktliga resurser och en betydande industri. Nya ämnen för framställning av atombränsle komma med största säkerhet att upptäckas. Den plan, som regeringen gett sitt stöd, skulle alltså i princip innebära, att Sverige frivilligt avstode från kontroll och äganderätt till vissa svenska råvaror, fabriker och anläggningar av olika slag. Detta kan naturligtvis inte ha med nationell suveränitet att göra; det vore tvärtom ett uppgivande av denna, ett uppgivande till förmån för det starkaste landet. Det finns visserligen svenskar, som skryta

Meddelande av utrikesministern.

med sin proamerikanska inställning och som vilja lägga Sverige öde i amerikanernas hand, men det finns också många, som inte vilja detta. Och framför allt finns det, gud vare lov, nationer som inte vilja avstå från sin suveränitet till förmån för de amerikanska dollarfurstarna.

När herr Ohlin nyss sade, att den grundläggande meningsskiljaktigheten bestod däri, att Sovjetunionen inte ville tillåta insyn, erinrar jag om att innebörden i det förslag som ställdes av Sovjetunionen var att man skulle genomföra en permanent kontroll i respektive länder, som kunde både periodiskt övervaka och vid särskilda tillfällen utan varning ingripa för att övertyga sig om att något land inte bröt mot beslutet.

Redan detta och hela det mottagande den amerikanska kontrollplanen fått visar, att även om amerikanerna haft någon allvarlig tanke på att genomföra sin plan, så är den dock praktiskt utförbar. Att fasthålla vid densamma innebär bara ett effektivt sabotage av varje försök att kriminalisera användningen av atombomben och att kontrollera framställningen av densamma. Även de som tro, att amerikanerna mena allvar med talet om atomvapenkontroll, måste ju då erkänna att den vägen inte är framkomlig.

En kontroll måste, om den skall ha någon mening, fylla en funktion, exempelvis att kontrollera att ett beslut genomföres, att beslut om förbud mot atomvapentillverkning respekteras. Först genom ett beslut om förbud mot atomvapenkrigsföring respektive atomvapentillverkning får ett samtidigt beslut om kontroll en verklig mening. Å andra sidan skulle ett beslut om förbud mot atomvapenkrig, även om det inte följdes av omedelbart beslut om kontroll för att hindra framställning av atomvapen, få sin betydelse. Allt talar för att betydelsen av ett sådant beslut bleve minst lika stor som Nationernas

förbunds beslut på sin tid att förbjuda användningen av giftgaser och bakterievapen. Det beslutet fattades av Nationernas förbund av endast 33 medlemsstater och stöddes följaktligen av en mycket svagare organisation än det nuvarande Förenta Nationerna.

Nu säger man att detta beslut respekterades av fruktan för repressalier. Men, herr talman, är risken mindre för dem som skulle bryta ett förbud mot atomvapenkrigsföring? Allt talar för att ett förbud mot tillverkning och användning av atomvapen skulle kunna verka lika återhållande som förbudet mot användningen av giftgaser.

När jag tagit del av regeringens och FN-delegationens ståndpunktstagande i denna fråga, har jag stundom undrat, huruvida regeringen verkligen uppriktigt vill att atomvapenkrig skall förbjudas. Det är ingen hemlighet att vissa militära kretsar betrakta atombomben som ett medel, vilket i en småstats hand kan utjämna kraftskillnaderna mellan stora och små länder. I överbefälhavarens skrift »Vårt framtida försvar», som utkom 1947, heter det bl. a.: »Det synes sålunda som om användningen av atomenergin vid en invasion skulle komma främst försvararen till godo, även om denne numerärt är vida underlägsen angriparen.»

Han tillägger också, att skadegörelsen av det egna landet i så fall sannolikt i en avgörande strid skulle te sig mindre betydelsefull än själva stridens utgång.

Jag medger att det låter för barockt för att utgå från att regeringen låtit sådana dårskaper bestämma sitt ståndpunktstagande i denna fråga. Det är ju alldeles tydligt att atomkraften i ett krig icke skulle utjämna skillnaderna utan tvärtom öka de stora makternas försprång framför de små staterna.

Sedan den svenska delegationen senast röstat ned sovjetförslagen om förbud mot atomvapenkrig, förstöring av alla atomvapen och en effektiv kontroll

Meddelande av utrikesministern.

över dessa besluts genomförande, har dikussionen om superatombomben — vätebomben — blossat upp. Ett amerikanskt telegram meddelade den 22 januari, att USA skall försöka framställa en vätebomb som vore »1 000 gånger starkare än den nuvarande atombomben och skulle direkt förintä allt inom 16 kilometers radie samt jämna praktiskt taget allt med marken inom 720 kvadratkilometer». I ett washingtontelegram den 31 januari, vari meddelades att president Truman gett order om att påbörja arbetet med framställningen av vätebomben, heter det att »det gröna ljuset tänts för arbetet på detta vidunder till bomb som beräknas kunna skövla ett område på 250 kvadratkilometer».

I samma telegram återgavos några uppgifter ur en fysikerrapport, vari hävdades att allt liv skulle kunna utplånas på ett område lika stort som USA genom den radioaktivitet som utvecklas vid explosionen av en enda vätebomb.

Fyra amerikanska vetenskapsmän framhöllo i en radiodebatt den 26 februari att »med i och för sig ofarliga kemikalier som hölje kring en vätebomb på netto 500 kg skulle man kunna ta död på varje varelse på jorden».

Den brittiske generalen Pile hävdade enligt ett annat samtidigt telegram, att »en enda vätebomb skulle kunna ödelägga hela England». Några samtidiga vätebomber skulle enligt ett annat telegram kunna kasta jorden ur dess bana, göra vintrarna längre och somrarna kortare. Enligt professor Joliot-Curies uttalande förra veckan »existerar det inte ett tekniskt försprång i detta fall som beträffande atombomben».

Dessa telegramplock från de senaste månaderna kunde lätt förleda till antagandet att förre försvarsminister Forrestal fortfarande utövar sitt inflytande på den amerikanska politiken. Är det verkligen människor eller är det vildar som hota att utsläcka allt liv på vår planet? Finner den svenska re-

geringen det inte på tiden att klara ut sin hållning i frågan? Jag antar att utrikesministern kommer att ta till orda i denna debatt. Jag skulle verkligen vilja be honom att då försöka svara på två spörsmål:

1) Anser regeringen att atomvapenkrig skall förbjudas, atomvapen förstöras och en effektiv kontroll för att trygga detta genomföras?

2) Om regeringen besvarar frågan med ja, anser då den med hänsyn till alla kända fakta om atomkrigföringens konsekvenser att den regering, som först använder sig av atomvapen mot en motståndare, bör betraktas som en förbrytare mot hela mänskligheten?

Alla veta, herr talman, vilken roll atombomben spelat i det kalla kriget. Lika klart är att den av amerikanerna inspirerade majoriteten i Förenta Nationernas atomkommission, som avvisat sovjetförslagen om förbud och rekommenderat ett nedläggande av kommissionens verksamhet, understött de krafter som utnyttjat atombomben i det kalla kriget, samma krafter som nu äro i färd med att framställa vätebomben. Det är på tiden att de väckas till besinning, i den mån de äro mäktiga besinning och eftertanke.

Inga ord kunna skildra atomkrigets fasor. Inga fraser om västerländsk civilisation, om västerländsk demokrati och västerländsk kristendom eller om viljan att försvara det amerikanska sättet att leva kunna ur hederliga människors samveten utplåna bilden av Hiroshimas 244 000 dödsbrända, lemlästade, söndertrasade och brandskadade japanska barn, kvinnor och män. Lika litet få vi förgäta den framtidsvision av degenererade, förvridna och stympade människovrak, som två svenska vetenskapsmän, drivna av sitt eget samvete och sina forsknings skräckresultat, frammanat för Sveriges riksdag. I jämförelse med detta te sig övriga utrikespolitiska frågor obetydliga.

Meddelande av utrikesministern.

Herr EDBERG: Herr talman! Jag skall inte göra något försök att infånga de många vilnsna svalor, som herr Hagberg nyss låtit sväva under kammarkupolen, men jag kan inte motstå frestelsen att med några ord beröra den kritik, som herr Hagberg riktat mot Sveriges engagement i olika mellanfolkliga samarbetsorgan.

Denna kritik har i ganska hög grad färgat den kommunistiska aktiviteten vid denna riksdag, en aktivitet, som tagit sig uttryck i motioner med krav på att Sverige skulle utträda ur Europarådet, säga upp Marshallavtalet, dra sig tillbaka från OEEC, Parisorganisationen, och vägra ansluta sig till Internationella handelsorganisationen. Motiven för att Sverige på detta sätt skulle isolera sig äro värda en smula begrundande. Mot Havanastadgan ha kommunisterna riktat sig med den motiveringen, att den utgör ytterligare ett led i USA:s strävanden att snärja övriga stater i ett nät av internationella organ och därigenom tvinga dem att likrikta sin inre och yttre politik. Mot Marshallavtalet har man vänt sig med den motiveringen, att viktiga delar av vår nationella suveränitet uppgivits och att avtalet med andra ord är nationellt förödmjukande. Mot OEEC har man vänt sig med den motiveringen, att de små länderna där sägas råka i beroendeställning till de större, och emot Europarådet har man vänt sig med den motiveringen att det innebär uppenbara risker för vår nationella suveränitet. Det är inga små risker som de europeiska länderna, nota bene länderna i väster, tyckas löpa. En liten iakttagelse bara i detta sammanhang. Vad som från svenskt kommunistiskt håll andragits är nästan ordagrant detsamma som andra länders kommunister haft att säga gentemot samarbetssträvandena mellan länderna på Europas västhälva. Detsamma yttrade de franska kommunisterna Billoux och Croizata i den franska nationalförsam-

lingen, detsamma den belgiske kommunisten Jean Terfve i den belgiska deputeradekammaren.

Man ser alltså hur kommunisterna i olika länder framträda som de enda verkligt vaksamma värnarna av den nationella suveräniteten. Skulle man tyda detta tal efter bokstaven, skulle man nästan tro sig ha att göra med en patriotism av det tåömma slag, som Gustaf Fröding en gång i en av sina ordlekar kallade partidiotism. Men när man får reda på att det som meddelats av Jean Terfve i Belgien och av herr Hagberg nyligen i denna kammare tidigare stått att läsa i Pravda, inser man snart att man har mött det blinda partinit, som möjligen skulle kunna karakteriseras som partidiotism. De vatten, över vilka herr Hagbergs ande rör sig, ha nog sin bestämda gräns — man vore frestad att säga sin 12-milsgräns. Det är ju i alla fall en gräns, som inte sammanfaller med den svenska.

Om herr Hagberg önskar ytterligare bevis för detta utöver de han nyss själv givit här i kammaren, skall han få tillhandahålla också dem.

Det hölls för några dagar sedan här i Stockholm ett s. k. fredsmöte, där tungomålstalandet tidvis steg till nästan filadelfiska höjder. Detta »fredsmöte» — jag hoppas att stenograferna äro vänliga och sätta citationstecken omkring ordet — detta »fredsmöte» och den aktivitet, som i samband med det utvecklats i landet, speciellt på arbetsplatserna, är direkt beordrad från kominform. Man finner det om man läser första numret för i år av kommunisternas teoretiska tidskrift Vår Tid, där det berättas om ett kominformmöte, som ägt rum någonstans i Östeuropa i november 1949, vid vilket en delegat från Sovjetunionens kommunistiska parti (bolsjevikerna) kamrat Suslov talade om »försvaret av freden och kampen mot krigsivrarna», varpå antogs en resolution i åtta punkter, där man bl. a. karakteriserade de höger-

Meddelande av utrikesministern.

socialdemokratiska ledarna som ärkefiender till freden — därmed avses, såvitt jag förstår, socialdemokratiska ledare sådana som herr Undén och herr Erlander — och där man vidare gav detaljerade anvisningar för arbetet i olika länder. Bland annat heter det att sådana nya och effektiva former för masskamp för freden som fredskommittéer i stad och på land, ingivande av petitioner och protestskrivelser o. s. v. ha bevisat sin hållbarhet och böra användas allmänt. Det är en tillämpning alltså av kominforms direktiv, som vi ha sett.

Denna »fredskongress» — jag vädjar allttjämt om citationstecken — hälsades i Ny Dag med en artikel av kommunisternas gruppledare i denna kammare, i vilken det bl. a. heter: »Aldrig — svarar vi — skall Sveriges folk förblöda i imperialisternas tänkta krig mot Sovjetunionen. Med fanatisk kampvilja» — ej fredsvilja — »skall vårt parti fylla sin plats i fredsfronten. Vårt folk skall finna sin plats i denna fredsfront vid den stora fredliga Sovjetunionens sida.»

Det var i varje fall ett klarare språk än i kammaren här i dag. Här var det alltså inte längre fråga om den nationella suveräniteten eller det nationellt förödmjukande i en beroendeställning till någon större, här lika litet som när klockorna för två år sedan klämtade för Tjeckoslovakien. Jag tror att herr Hagberg nog kan fritas från alla misstankar att ha gjort sig skyldig till något översättningsfel. Den här gången har han säkerligen förstått att tolka originalets text rätt.

Mot denna bakgrund, herr talman, te sig attackerna mot allt samarbete i väster fullt logiska. När man vänder sig mot Marshallplanen eller mot det organ för ett vidgat samarbete mellan de västeuropeiska länderna som Europarådet är avsett att bli, är det förvisso i en riktig känsla av att allt vad som kan göras för att övervinna ekonomisk och social misär och höja stan-

darden för Europas folk försämrar jordmånen för kommunisterna. Det är ingen tillfällighet — och jag tror att herr Hjalmarson bör observera det — att i de länder i Nordvästeuropa, som allvarligast inrikta sig på att skapa en bas av social trygghet, där ha kommunisterna förblivit eller förvandlats till en, jag vill inte säga ofarlig men i varje fall numerärt sett relativt blygsam sekt.

Det måste vara ett livsvillkor för kommunisterna att det ekonomiska svaghetstillstånd, i vilket Västeuropa i dag befinner sig, skall permanentas. Intresset för ett block i öster, närmast av federations karaktär, som håller på att smidas på andra sidan om den ideologiska vattendelaren, kommer därför helt naturligt att sammanfalla med intresset för splittring i väster. Jag är alldeles övertygad om att det är splittringen och den starka nationella avgränsningen mellan de västeuropeiska länderna som bär ett betydande ansvar för svagheten just nu. Den utveckling, som förvandlat världens långgivare till dess understödstagare, är ju inte ett resultat av det senaste världskriget, även om det starkt påskyndat utvecklingen. Under de senaste 30 åren ha inte mindre än 80 miljarder dollar måst pumpas in i Europa. Tiden närmast efter kriget, ja, så sent som under andra kvartalet förra året, innan den stora devalveringen — också den ett kärt angreppsmål för kommunisterna — satte in, kunde Europa endast till 15 å 20 procent i varor betala vad det fick från Förenta staterna. Med andra ord, utan Marshallpengar att betala med skulle uppenbarligen tillförseln av maskiner och andra viktiga varor legat 80 å 85 procent lägre än den gjort. Följderna äro inte svåra att räkna ut: driftstopp i en rad industrier och ännu större arbetslöshet än den som i dag finns i åtskilliga länder ute på kontinenten, som försöka tillämpa en liberalistisk ekonomi. Återverkningarna skulle

Meddelande av utrikesministern.

förvisso kommit att göra sig gällande även för Sveriges del. Jag tillåter mig bara erinra om att åtskilliga av de fartyg, vilkas kölar sträckas på de svenska varven och där skapa en mycket hög sysselsättning, betalas med Marshallpengar. Om dessa fakta måste herr Hagberg vara klart medveten, när han riktar sig mot Marshallhjälpen.

Men eftersom den utveckling, som lett till Europas relativa nedsjunkande, börjat långt före kriget, är det uppenbart att problemet inte varaktigt kan lösas genom Marshallstöd. Marshallhjälpen innebär endast en konstgjord andning, genom vilken Europa tillfälligt hålles uppe. Den tredje juli 1952 skall den programenligt upphöra. Även om utvecklingen inte sker abrupt är det uppenbart att Europa mycket snart måste lita till sin egen kraft, och där träder bland annat Europarådet in. När jag läst den kommunistiska motion, som begär Sveriges utträde ur Europarådet, har jag fått det intrycket, att man på kommunisthåll fattat Europarådet som ett europeiskt vasallförhållande till Förenta staterna. Detta är naturligtvis inte alls fallet. En samling av de europeiska krafterna måste i stället sikta till att göra Europa oberoende av understöd.

Det är klart att Amerika i detta fall har lämnat sitt värdefulla bidrag. Ett raserande av de skyddsbarriärer, varmed Förenta staterna söker skydda den amerikanska marknaden mot utländsk konkurrens, skulle säkerligen i det långa loppet betyda mer än många Marshallmiljoner, men inte heller det skulle lösa problemet. När man sett, vilken oerhörd expensionskraft den amerikanska produktionen har, och när man vet, att den amerikanske arbetaren producerar ungefär dubbelt så mycket som sin europeiske kollega, emedan den stora amerikanska hemmamarknaden ger honom en teknisk utrustning, som de små avgränsade europeiska marknaderna i regel inte förmå ge sina ar-

betare, har man svårt att komma till någon annan uppfattning än att Europas chans att varaktigt hävda sig på världsmarknaden måste ligga i en samordning av de ekonomiska ansträngningarna.

Jag erinrar mig i detta sammanhang en iakttagelse som en amerikansk journalist gjorde i samband med att han följde ett antal utrikesministrar och delegater till Haagkonferensen 1948. Han pekade litet cyniskt på de praktiska demonstrationer rörande behovet av ett europeiskt enande som han fick på resan upp till Haag. På Étoile du Nord, den franska lyxexpressen som dagligen trafikerar sträckan Paris—Bryssel—Amsterdam, avfordrades delegaterna sexton gånger pass, biljetter och valuta-deklarationer av lika många tjänstemän från de tre länderna. Vid den holländska gränsen höll tåget en timme medan man undersökte om någon hade köpt för många amerikanska cigarretter under 20 minuters uppehåll i Bryssel. Han kunde äta lunch antingen i Frankrike eller i Belgien, men i Belgien kostade den tre gånger så mycket på grund av de belgiska växelkurserna. Om en delegat önskade en kopp kaffe medan expressen ångade upp genom Frankrike, fick han en sockerbit, vände han tills man passerat den belgiska gränsen fick han två och i Holland så många han önskade. Det finns otvivelaktigt angelägnare europeiska samarbetsuppgifter än de som knyta sig till antalet sockerbitar i kaffet, men iakttagelsen är ändå symbolisk för förbistringen i Europa i dag. Det är de tungt fällda gränsbommarna som fördröja Europas återhämtning. De försvåra kommunikationerna länderna emellan och hindra folk och varor att röra sig fritt. Därigenom hämma de produktionen, fördyra varorna och hålla standarden nere på en nivå där den inte skulle behöva vara.

Kriget reste barriärerna skyhöga. Omedelbart efter kriget, innan syste-

Meddelande av utrikesministern.

met med frilistor och globalkvoter genomförts av Parisorganisationen, uppgick handeln mellan de europeiska länderna endast till hälften av vad den var före kriget. Det har sagts med någon tillspetsning, att det enda de europeiska länderna lyckats exportera till varandra är deras egen bristande jämvikt. Frilistningen har såvitt jag förstår betytt ett första och betydande steg framåt, men dock bara ett första steg på den väg Europa måste beträda. Jag är inte hemfallen åt någon femminuteritolv-psykos och bekänner mig inte till katastrofteorien som räknar med enande eller undergång. Jag tror dock att nedrivningen av alla konstlade spärrar och en betydande samordning av resurserna och ansträngningarna är den enda säkra vägen för vår världsfred till kraft och hälsa. Jag tror också herr Hagberg ser saken på samma sätt och att det förklarar hans motstånd.

Om det kan vara herr Hagberg till tröst, skall jag medge att Europarådet troligen kommer att möta åtskilliga svårigheter. Vi ha nyligen fått en illustration till svårigheterna att skapa ett intimare ekonomiskt samarbete mellan länder som ligga varandra så nära som de skandinaviska. Det förefaller eljest elementärt, att en gemensam skandinavisk marknad skulle väsentligt utöka de produktiva resurserna och konkurrenskraften på världsmarknaden. Detta var ju också den nordiska expertkommittén enig om, ehuru man kom till en negativ slutsats beträffande möjligheterna att genomföra ett samarbete. Jag finner det glädjande att utrikesministrarna inte läto Köpenhamn definitivt dra ner ridån utan beslutade fortsätta undersökningarna. Efter alla besvikelser man har upplevt när det gällt att skapa intimare nordiskt samarbete är det emellertid svårt att hysa någon större tillförsikt inför det fortsatta arbetet. När svårigheterna äro så stora i det lilla, kan man knappast vänta sig

att de skola vara avsevärt mindre när man går till en större sfär.

Jag tror också det ligger en svaghet i att rådet redan från början genom att utsträckas till Mindre Asien inte bara givits en svårbestämd geografisk struktur utan också kommit att inrymma politiska, ekonomiska och sociala olikheter som säkerligen inte komma att underlätta möjligheterna att nå konkreta resultat. Rådet är ju också en folkrättslig nyskapelse, som ännu inte har funnit sin form. Att finna den tar säkert sin tid. Jag föreställer mig att stadgan inte är någonting sakrosankt utan att den kan visa sig vara i behov av revision från tid till annan. Jag förstår mycket väl att utrikesministrarna någon tid vilja vänta och se vad det kommer att bli av det barn de själva satt till världen. Likväl måste jag beklaga det spänningsförhållande, som på flera punkter uppstått mellan ministerkommittén och assemblén, ett spänningsförhållande vars förhandenvaro också skyttade i utrikesministerns redogörelse inför kammaren. En prestigetvist mellan de båda rådsorganen skulle säkerligen vara högst olycklig. Jag vill inte frita assemblén från allt ansvar för det spänningsförhållande som har uppstått. Som också utrikesministern erinrade om finns det två klart avgränsade linjer, en federalistisk, ivrig att föra fram de mest vittsvävande projekt, och en funktionell, som vill gå steg för steg och angripa de praktiska problemen i den ordning de framträda. Den förra linjen talar mest med latinsk tunga, medan den senare har sin förankring hos de skandinaviska och engelska delegaterna. Jag tror emellertid inte man bör lägga in alltför mycket i den aktivitet som kom att utvecklas från federalisternas sida. Mitt bestämda intryck av den första arbetsmånaden är, att man trots den katalog, som gått till det politiska utskottet och till vilken utrikesministern här refererar, utmönstrat federalismen

Meddelande av utrikesministern.

som praktisk politik och att en samling efter hand skedde till den realistiska men handlingsberedda mitten. Själv har jag menat, att rådet borde söka vinna auktoritet genom att gå försiktigt till väga och angripa konkreta problem som det står i rådets makt att lösa, i stället för att äventyra all auktoritet genom att låtsas en auktoritet som rådet av förklarliga skäl ännu inte kan ha.

Jag föreställer mig emellertid att det skulle vara av värde om ministerkommittén kunde knyta an till de krafter inom församlingen, som företräda en försiktig men likväl positiv linje. Jag finner det följaktligen önskvärt att ministerkommittén, tagen som helhet, kunde modifiera sin attityd gentemot församlingen. Jag vill på den punkten understryka vad herr Ohlin tidigare har sagt, nämligen att det ur många synpunkter vore glädjande om de skandinaviska utrikesministrarna funne en mission i att söka mildra de spänningar som ha uppstått, och som en svensk redobogenhet i det avseendet vill jag tolka utrikesministerns deklaration, att Sveriges regering är intresserad av ett friktionsfritt samarbete mellan Europarådets ministerkommitté och dess församling.

Vi ha också fått en rad andra internationella organ, vilkas uppgifter delvis korsar varandra. Utrikesministern erinrade om det dubbelarbete, som på det ekonomiska området sker i Europarådet och i OEEC. Detta kunde redan från början förutses när rådets stadga fastställdes. Jag har svårt att se någon annan rationell lösning än att OEEC förr eller senare inkorporeras i Europarådet som ett dess expertorgan. Jag tror att OEEC:s svaghet ligger i en body av experter, Europarådets i en body av politiker. Ett rationellt samarbete på det ekonomiska planet kan knappast ske utan att de båda kropparna smältas samman. Jag har svårt att se, varför inte en sådan övergång

skulle kunna förberedas redan nu. På så sätt skulle en del stötestenar kunna bringas ur vägen. De hämmande momenten skola nog, Gudi klagat, ändå visa sig starka nog.

Den franske historikern Jaques Bainville har pekat på att det aldrig har skapats en federation utan en federerande stat. Blod och järn ha varit de element, varmed federationer ha svetsats samman. I öster ha vi en federerande stat. Där se vi också en mäktig federation uppstå. När det gäller Väst-europa behöver man inte sträcka perspektivet så långt som till en federation — det betraktar jag som utopiskt — för att inse, vilka svårigheter som möta när man skall söka samordna ansträngningarna. Här finns av förklarliga skäl ingen federerande stat, här är det över huvud taget inte fråga om att dominera utan att kooperera. Här görs ett försök att på frivillighetens väg samla suveräna stater till ett betydligt vidsträcktare samarbete än som är vanligt stater emellan. Säkerligen kommer man mer än en gång att möta den nationella suveränitetens ärtprinsessa i betydligt allvarligare gestalt än herr Hagbergs.

Men även om svårigheterna kunna förefalla stora, tror jag att Europarådet erbjuder den kanske största möjlighet som västdemokratierna i dag ha att visa sin funktionsduglighet. Man kan visa, att vad det gäller är att sträcka det samarbete, som inom demokratierna anses vara den självklara arbetsformen individer och grupper emellan, ut över gränserna. Rådet behöver då bäras upp av en positiv vilja hos de olika medlemmarna, framför allt hos parlamenten.

Torsten Fogelqvist pekade en gång på hur självhävdelsens problem för nationerna står med samma frågeställning som för individerna, vara sig själv eller som Dovrefjällets trollfolk vara sig själv nog. Jag tror att det för de västeuropeiska nationerna skulle

Meddelande av utrikesministern.

vara lika ödesdigert att vara sig själv nog som det är nödvändigt att vara sig själv. Att herr Hagberg rekommenderar det rakt motsatta bör i och för sig vara tankvärt nog. Det utgör endast en tillämpning av den gamla jesuitsatsen, att ändamålet helgar medlen. För tillfället har ändamålet fått helga den trångt nationella kåpan. Draperad kring de svenska kommunisterna blir den ingenting annat än en narrkåpa.

I detta anförande, varunder herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Dickson*.

Herr **HAGBERG** i Luleå (kort genmäle): Herr talman! I hela den polemik herr Edberg presterade gick han inte in på vad jag sade. Däremot kom han med diverse standardinvändningar mot kommunisterna, exempelvis att vi säga samma sak som kommunisterna i andra länder. Det ligger någonting i det också. Det finns inte så många linjer att välja på i den internationella politiken, det finns bara krigets och fredens linje.

Herr Edberg polemiserar också mot ett uttalande av mig, att aldrig skall Sveriges folk förblöda i ett imperialistiskt krig mot Sovjetunionen. Jag kan bara tolka hans uttalande så att han menar, att Sveriges folk *skall* förblöda i ett krig mot Sovjetunionen.

Herr Edberg säger också, att kommunismen mals sönder allt eftersom folk får det allt bättre. Jag vill med anledning därav erinra om att socialdemokratien i slutet av förra året förlorade makten i de två enda länder utanför Europa, där den ännu hade någon politisk makt, nämligen Australien och Nya Zeeland. I den socialdemokratiska tidskriften Fakta kommenterade man dessa valresultat och konstaterade, att anledningen till att socialdemokratien hade förlorat dessa val var den välfärdspolitik den hade fört. För övrigt behöver man inte rikta

blicken så långt bort. Jag tror inte ens det engelska valet är särskilt inspirerande ur socialdemokratisk synpunkt, om man vill få en realistisk bild av styrkeförhållandet.

Herr **EDBERG** (kort genmäle): Herr talman! Jag tror herr Hagberg är tämligen ensam i denna kammare om att tolka mitt anförande på det sättet, att jag skulle påyrka, att Sveriges folk skall förblöda i kampen mot Sovjetunionen. Jag vill bara konstatera, att herr Hagberg har gjort sig skyldig till en ny felöversättning.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDEN**: Herr talman! Jag skall be att få göra några kommentarer till de inlägg som ha gjorts här under den föregående debatten, och jag börjar med herr Hagberg i Luleå, som slutade sitt anförande med att ställa två frågor till mig. Jag förmodar att han anser dem vara kuggfrågor, och jag, som alltid reagerar villigt på sådana här tentamina, skall gärna besvara hans frågor.

Den första frågan var denna: Anser regeringen, att atomkrig bör förbjudas och att atomvapnen böra förstöras under förutsättning av en betryggande kontroll? På den frågan svarar jag helt enkelt ja. Jag kan tillägga, att såvitt jag vet alla riktningar äro ense om dessa allmänna punkter i programmet. Vad man inte är enig om är hur kontrollen bör vara beskaffad. Den andra frågan var: Är regeringen villig ansluta sig till den uppfattningen, att den regering som först använder atomvapen skall betraktas som en förbrytare mot mänskligheten? Mitt svar är att enligt min uppfattning den stat som först går till angrepp med eller utan atomvapen bör anses som en förbrytare mot mänskligheten.

Jag kanske så får säga några ord till herrar Ohlin och Hjalmarson. Båda ha varit inne på frågan om en partiell

Meddelande av utrikesministern.

samverkan på det militära området med våra skandinaviska grannländer. Regeringen har för sin del formulerat en allmän princip, som vi ha uttalat vid flera tillfällen, nämligen att vi inte kunna tänka oss en samverkan av sådan beskaffenhet, att den komprometterar den allmänna politik vi ha valt. Såvitt jag förstod vill i varje fall inte herr Ohlin göra någon invändning mot den principen, men det var tydligt att han ville stoppa in så mycket som möjligt inom det utrymme denna allmänna princip kan erbjuda för en teknisk samverkan. Jag tyckte att herr Ohlin därvidlag var, om jag skall uttrycka mig vackert, en smula oskuldssfull, när han bedömde läget så, att så länge vi inte göra några utfästelser och ikläda oss bindande arrangemang borde det finnas plats för samverkan. Om man har följt med historien måste man ändå veta, att det finns många taktiska åtgärder som tolkas så och som visat sig komma att betyda ett engagemang, vare sig det finns någon formell utfästelse eller inte. Jag tror därför herr Ohlin har valt ett dåligt kriterium för den politik som han menar borde följas på denna punkt. Jag vill bara erinra om ett av de mest flagranta exemplen på detta i historien. Vid det första världskrigets utbrott kunde den engelska regeringen in i det sista förklara, att England inte var bundet att gå ut i krig. Det hade ingen allians med Frankrike. Men det framgick sedan, att den engelska generalstaben i alla fall med utrikesledningens samtycke hade haft ingående överläggningar med Frankrike om ett försvarssamarbete, och det var uppenbart att Frankrike hade byggt hela sin plan på hjälp från England. Efteråt tror jag nog alla voro ense om att detta tekniska samarbete i realiteten innebar ett engagemang, ehuru det inte hade formen av någon utfästelse.

Herr Hjalmarson har i dag, såvitt jag förstått honom rätt, tagit tillbaka sin

nya giv, och det var väl så gott. Han har nu i stället koncentrerat sig på detta tekniska samarbete inom ramen för den alliansfria politiken. Han har till och med kommit med en hel katalog över punkter, där vi enligt hans mening med fördel skulle kunna ha militärt tekniskt samarbete med de andra länderna. Jag tänker inte alls gå in på någon granskning av dessa punkter, och jag känner mig för övrigt inte kompetent att bedöma en del av dem, men nog tycker jag, om jag får göra den allmänna reflexionen, att det är litet djärvt av högergruppens nye ledare att så snart efter den förra onekligen misslyckade given på nytt komma med en sådan framstöt som är så preciserad och går så långt. Skulle vi inte kunna säga, att om regeringen har formulerat denna allmänna princip, att vi inte vilja ha någon samverkan som komprometterar vår allmänna politik, måste det bli ett bedömande in concreto vid uppdykande fall om en viss åtgärd kan anses falla inom denna ram eller inte. Jag tycker det är så mycket mindre anledning för herrarna att försöka pressa in ett helt politiskt program genom detta lilla hål som det ändå inte tillfredsställer de verkliga atlantpaktsvännerna — det komma ni nog så småningom att få se i pressen.

Både herr Ohlin och herr Hjalmarson — jag beklagar att jag måste sammanföra de båda herrarna upprepade gånger, men det är på grund av deras eget ställningstagande — ha angripit vad som sades i min deklaration om betydelsen även ur internationell synpunkt av att vi här i Sverige försökte forma ut en stat enligt välfärdsstatens idé. Jag sade ingalunda att vi kommit dithän utan att vi sträva däråt. De båda herrarna tyckte att det hörde bra litet till debatten och ansågo det vara ytterligt naivt av mig att tro att det kunde ha någon internationell betydelse, hur vi ordna med vårt samhälle. Herr Hjalmarson kryddade uttalandet med att

Meddelande av utrikesministern.

det var kusligt världsfrämmande. Herr Ohlin ville dessutom vantolka mina ord så att jag — om jag fattade honom rätt — skulle ha menat att Sverige befann sig i något slags undantagsställning med ett kommunistiskt block på ena sidan och ett kapitalistiskt block på den andra. Något sådant sade jag inte. Jag sade, som jag nyss underströk, att vi sträva efter att realisera vissa ideal. Jag sade vidare att vi kanske kunna genom våra gärningar hjälpa till att *motverka* den uppfattningen, att världen så småningom skall koncentreras i ett kommunistiskt och ett kapitalistiskt block, som till slut skola föra striden om världsherraväldet. Alla västerländska länder äro ju en blandning av socialism och kapitalism i olika proportioner. Jag har ingalunda gjort gällande att Sverige skulle ha någon företrädesställning i förhållande till andra länder.

Herr Hjalmarson var, föreföll det mig, ganska gammalkonservativ, när han såg på de drivande krafterna i samhällena. Han gjorde några uttalanden, som tydde på att enligt hans mening kommunismens välde ligger i att det finns poliskontroll och terror. Han resonerade ungefär som arbetsgivaren i forna tider, som ansåg att strejkerna berodde på några missnöjda agitatorer. Det är eu mycket förenklad syn på läget och visar en stor blindhet för vad de ekonomiska och sociala faktorerna i själva verket betyda. Jag måste säga att det är mycket beklagligt att den pedagogiska verksamhet som presidenten Truman ägnat sig åt under flera år, när han motiverat Marshallhjälpen för det amerikanska folket, är alldeles förspild på herr Hjalmarson och i ganska hög grad på herr Ohlin. Presidenten har ju sagt i tal efter tal under flera års tid, att det viktiga med denna Marshallhjälp är att få de europeiska länderna på fötter, att få stabila och bra ekonomiska och sociala förhållanden i Västeuropa, så att det icke blir offer

för extrema rörelser, såsom kommunism, och därmed också så småningom en fara för freden.

Jag har av en tillfällighet ett av presidenten Trumans senaste tal i min hand, och jag kan inte underlåta att citera några av hans uttalanden i denna riktning. Han säger på ett ställe, att i det långa loppet vår säkerhet och världens förhoppningar om fred inte ligga i försvarsåtgärder eller i kontroll av vapen utan i frihetens och självstyrelsens stärkande och utveckling. Han säger vidare att programmet om ekonomisk rekonstruktion och fyrapunktsprogrammet äro sådana positiva åtgärder, som äro ägnade att stärka friheten och självstyrelsen genom att hjälpa människorna att tillgodose sina behov och skaffa sig vad de behöva för sitt dagliga liv. I många länder ha de allmänna maningarna om frihet och självstyrelse bara uppfattats som vaga fraser. De säga mycket litet till folk, som äro engagerade i en bitter strid mot okunnighet och fattigdom. Han säger vidare — det gäller särskilt de asiatiska folken i deras nuvarande läge — att appeller om omedelbar hjälp med stålplogar och med vaccination mot smittkoppor kunna ha betydligt större värde än abstrakta idéer om demokrati. — Herr Ohlin menade ju att det bara var demokratiernas politiska fysionomi, som hade någon betydelse. — Dessa folk, säger presidenten Truman vidare, komma att vända sig till demokratin endast om den tycks tillgodose deras mest trängande ekonomiska behov. Förmånen av frihet och demokrati måste demonstreras för dem. Han säger ytterligare beträffande de västeuropeiska länderna, att dessa högt utvecklade nationer kommo ut ur kriget med allvarliga problem. De hotades av ekonomiskt kaos, deras förmåga att upprätthålla frihet och demokrati sattes i fara. Ändamålet med rekonstruktionsprogrammet var att möta denna fara inom ett område av världen, där upp-

Meddelande av utrikesministern.

rätthållandet av en fri styrelse var av den yttersta betydelse. Bevarandet och stärkandet av fria regeringar beror i stor utsträckning på skapandet av stabila ekonomiska villkor över hela världen och utveckling av världshandeln.

Jag har kanske tröttnat kammaren med dessa citat, men jag tyckte jag borde taga det rätt utförligt, när jag fått sådana invändningar som jag fått från herrar Ohlin och Hjalmarson på denna punkt. Herr Ohlin trodde sig spåra rester av marxistisk ideologi i mitt resonemang. Jag måste säga att det är raka motsatsen, om han vill läsa mina uttalanden riktigt. Jag har inte givit uttryck åt någon tro på marxistisk teori i fråga om de spörsmål jag här sysslade med. Jag kan säga att jag beträffande ekonomiens internationella betydelse mycket mer sympatiserar med en sådan historiker som engelsmannen Toynbee, som räknar sig till liberalerna i England. Jag måste slutligen taga ett citat från honom till herr Ohlins uppbyggelse. »Vad världen nu behöver framför allt», säger Toynbee, »är att få stridsfrågan om den fria företagsamhetens princip gentemot socialismen ned ifrån den ideologiska piedestalen och att behandla den, inte som en fråga om halvt religiös tro och fanatism utan som ett praktiskt, det sunda förnufts spörsmål, ett spörsmål om experiment och misstag, om anpassning efter förhållandena. Om Västeuropa kunde inverka på den övriga världen i denna riktning under det historiska skede vi ha framför oss, kunde det bli inte bara ett stort bidrag till välstånd utan också en stor tjänst åt freden. Det kunde bli en av de inflytelser, som gradvis skulle bryta ned de sociala, kulturella och ideologiska barriärerna mellan USA och Sovjetunionen.»

Ja, det var alltså den engelske liberalen Toynbee. Han kallar sig såvitt jag vet inte för socialliberal. Men herr Ohlin, som anser sig ha uppfunnit termen socialliberalism, visar ändå så

ringa förståelse för de ekonomiska och sociala faktorernas betydelse, att han kommer alldeles till korta vid jämförelse med liberalen Toynbee.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Det är en omständighet, som jag känner rätt besvärande ibland i riksdagen, och det är att vart man vänder sig träffar man på professorer, som man en gång i tiden har tenderat för. Detta försätter en lätt i ett tillstånd av modlöshet och intellektuell svaghet. Nu är det så, herr talman, att jag en gång i tiden tenderat för utrikesminister Undén i internationell rätt, och det känns givetvis en smula besvärande att diskutera med sin gamle lärare om sådana här problem. Jag hoppas emellertid att jag inte totalt har förgätit hans lärdomar, när jag påminner mig att han mycket starkt brukade framhålla, att vi skola bedöma värdet av internationella traktater med hänsyn till de bakomliggande reella faktorerna. Detta är vad jag försökt göra när det gäller Atlantpakten. Jag tror nämligen att man får se Atlantpakten så, att den när det gäller länder av Danmarks och Norges typ med deras läge och resurser främst har karaktär av en biståndspakt, medan den däremot skulle ha en annan karaktär för vårt vidkommande.

Jag vill också framhålla att jag icke tagit tillbaka någonting av vad jag sade i remissdebatten. Tvärtom har mitt anförande i dag utmynnat i en vördsam vädjan till statsministern att hjälpa till att få till stånd en förnyad kontakt och diskussion kring Skandinavien's försvarsproblem. Egendomligt nog har i debatten i dag dels mot mig riktats den förebråelsen att jag icke varit tillräckligt klar, och dels har nu utrikesministern framhållit att jag varit alldeles för preciserad. Vad är det då som skett? Jo, jag har försökt precisera min inställning i de frågor, där jag tror att man utan att skada våra intressen

Meddelande av utrikesministern.

kan precisera, men jag har inte velat gå in på ömtåliga militära frågor, som av lätt insedda skäl inte lämpa sig för offentlig debatt, utan jag har där hänvisat till det material, som finns att hämta från de skandinaviska försvarsförhandlingarna.

När man nu så starkt betonar att än den ena än den andra åtgärden för att underlätta en skandinavisk försvarssamverkan i en kritisk situation kan kompromettera oss i Moskvas ögon, måste man tänka på den konsekvensen sådan argumentation kan få. Man försvagar därigenom tron på den arbetshypotes, på vilken vi bygga vår försvarspolitik, nämligen att Sovjet icke har några fientliga avsikter mot Skandinavien så länge Finland lämnas i fred.

I förbigående kanske jag får säga några ord om den lilla undervisning hans excellens ville giva om hur man skall bedöma proletariats diktatur. Jag undrar, om inte ändå herr Undén och jag äro överens, att proletariats diktatur bygger på polisvalde. Utan detta skulle de kommunistiska diktaturerna ramla ihop. Den uppfattningen står jag i varje fall för, den må vara gammalkonservativ eller inte; det spelar ingen roll, ty jag tror att den är riktig. En annan sak är, att vi i demokratiska länder äro fullt överens om att vi kunna bidra till att bekämpa kommunismen genom att främja en politik, som skapar social trygghet.

Till sist, herr talman, har det sagts — jag tror det var av herr Fast — att vi främst skola se till vår egen trygghet. Men vår trygghet kan inte skiljas från Danmarks och Norges. Vi ligga där vi ligga. Och i det krigsfall, som allmänt måste anses mest troligt, nämligen ett totalt anfall på hela Skandinavien, måste vi föra försvaret gemensamt, oavsett om vi alla äro i Atlantpakten eller ingen är där eller, som nu är fallet, två äro där och den tredje inte. Varje försvarsplanering måste bygga på sanno-

likhetskalkyler och så även den svenska försvarsplaneringen. Våra och även normännens och danskarnas elementära intressen kräva samverkan. Jag för min del, herr talman, hoppas och tror att denna idé skall arbeta sig fram mer och mer i de skandinaviska folkens medvetande.

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr talman! Det är inte min avsikt att polemisera med herr Hjalmarson. Men hans yttrande, att han inte tagit tillbaka något av vad han sade i remissdebatten, ger mig ändå anledning att göra en reflexion. Efter remissdebatten har herr Hjalmarson utanför riksdagen preciserat sitt dåvarande förslag såsom innebärande ett skandinaviskt försvarsförbund. Han har i dag — om jag hört rätt — omsorgsfullt undvikit att använda detta uttryck. Det är kanske av en viss betydelse att det blir klarlagt, huruvida herr Hjalmarson alltjämt står på den ståndpunkten eller inte.

Till utrikesministern vill jag säga, att hans förklaring om den ideologiska diskussionen väl närmast gjorde saken värre. Han sade att Sverige inte har någon särställning. Men samtidigt säger han att det inte är förmätet att hävda att vår välfärdspolitik skulle kunna bidra till att minska risken för att man uppfattar världen såsom sönderfallande i två block. Men om Sverige inte har någon särställning i förhållande till de länder som ingå i det ena eller andra blocket, hur skall då Sverige som ett litet land kunna påverka uppfattningen i denna riktning? Vi bruka ju inte diskutera vad som förekommer i den andra kammaren, men jag kan i alla fall inte underlåta att nämna att statsministern i denna fråga lämnat precis motsatt svar. Statsministern fäste just avgörande vikt vid att Sverige visserligen var ett litet land men att, genom att vi stodo mellan blocken, vår välfärdspolitik skulle kunna utöva ett

Meddelande av utrikesministern.

mycket större psykologiskt inflytande än andra länders välfärdspolitik. Det är kanske anledning för statsministern och utrikesministern att kollationera med varandra vad de mena med de förklaringar som de givit i kamrarna.

Utrikesministern säger att till och med presidenten Truman förklarat att det är så viktigt med goda ekonomiska och sociala förhållanden för att inte kommunismen skall vinna spridning o. s. v. Det är helt och hållet grundlöst att jag skulle ha tagit avstånd från uppfattningen om de ekonomiska faktorernas betydelse. Jag är verkligen på sätt och vis glad över denna utrikesministerns förklaring, ty det är första gången jag upplevat att få beskyllningen att inte ha beaktat de ekonomiska faktorernas betydelse. Men vad jag sade var att motsättningen mellan blocken karakteriseras icke i utrikespolitiska sammanhang med att man säger att det ena är ett kapitalistiskt block och det andra ett kommunistiskt, utan att den motsättningen karakteriseras på ett mera väsentligt sätt, om man säger att det ena är ett demokratiskt och det andra ett kommunistiskt block. Den ståndpunkten är väl förenlig med ett fullt erkännande av de ekonomiska faktorernas betydelse. Ty, herr utrikesminister, vad Truman sagt är ju något helt annat, nämligen att om man i olika länder sörjer för goda sociala förhållanden, bekämpar man kommunismens utbredning i dessa länder. I varje fall har han inte sagt att om man i ett litet land som Sverige har litet bättre förhållanden detta skulle på psykologisk väg bekämpa kommunismen i de stora staterna bakom järnridån. Men det är ju en antydan av den arten som utrikesministern här har gjort. Jag tror att man måste slå fast att man gör sig skyldig till en alldeles överdriven förhoppning rörande inverkan av vår välfärdspolitik, om man tror att denna på psykologiska vägar skulle kunna bidra till att man i

andra länder ändrar sin uppfattning om dessa ting.

Utrikesministern hävdade att det var en litet oskuldskraftig uppfattning jag företrädde och framhöll, att många saker kunna engagera ett lands politik utan formella överenskommelser. Han nämnde i det sammanhanget att Frankrike byggde hela sin försvarsplan på vissa konversationer. Jag vet inte om utrikesministerns tolkning är riktig, ty anfaller på Belgien spelade väl mycket stor roll för Englands inträde i kriget och inte de omständigheter som utrikesministern nämnde. Men inte menar väl utrikesministern att det skulle vara omöjligt för länder som Norge, Danmark och Sverige att klargöra för varandra innebörden av konversationer om en begränsad samverkan, om det betonas från svensk sida att det är utan någon politisk förpliktelse om hjälp i det eller det läget? Inte menar väl utrikesministern att det då i alla fall skulle kunna bli missförstånd och därmed en bindning genom att man utgick från detta missförstånd? Jag tror att vi skola kunna klargöra för våra grannländer vad vi mena. Men det är klart att bedömningen i andra länder av denna begränsade samverkan i hög grad blir beroende på hur den kommenteras, inte minst i regeringspartiet. Därför skulle jag vilja vädja till utrikesministern och regeringen i dess helhet att inte i den politiska polemikens tjänst — naturligtvis utan annan avsikt än den bästa men av ren oförsiktighet — hävda en sådan karakteristik av den föreslagna svenska politiken, att man just genom denna karakteristik ökar risken för missförstånd, som vi ändå alla vilja undvika.

Herr HAGBERG i Luleå (kort genmäle): Herr talman! Utrikesministern besvarade ett par frågor från mig. På den första frågan vill jag erinra, att jag ville verkligen att herr utrikesmi-

Meddelande av utrikesministern.

nistern skulle klart säga ifrån, att regeringen är anhängare av förbudet mot atombombkrigföring, att befintliga atombomber skola förstöras och att effektiv kontroll skall genomföras för att trygga länderna. Emellertid anförde jag tidigare en rad amerikanska uttalanden, som visade att detta icke var avsikten med den plan, som amerikanerna hade framlagt i Förenta Nationerna och som Sverige givit sitt stöd. Jag tycker det borde vara ganska viktigt för utrikesministern att inte genom en generad tystnad förbigå detta utan försöka att visa för det svenska folket att den plan, som den svenska regeringen har stött i Förenta Nationerna, icke är en så orealistisk och omöjlig plan för att åstadkomma just det som utrikesministern här menade vara regeringens avsikt.

Till svaret på den andra frågan vill jag säga, att jag är tillfredsställd över att herr utrikesministern svarat som han har gjort. Jag skulle då vilja uttala den förhoppningen, att regeringen verkligen använder sina möjligheter att i Förenta Nationerna och överallt föra fram den tanken, att det lands regering, som först tillgriper atombombkrigföring mot ett annat land, måste stämplas som förbrytare mot mänskligheten.

Till sist, herr talman, kan jag inte neka mig nöjet konstatera, att den förklaring som herr Hjalmarson gav i sin replik, att han visserligen varit preciserad men inte velat ingå på ömtåliga militära frågor, visar att hans nya giv verkligen var ett isberg, som trots dagens precisering gömmer åtskilligt mera än vad han gjort synligt för ögat. Herr Hjalmarsons ståndpunkt kan följaktligen inte missförstås.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Jag skall först be att få säga några ord till herr Hagberg. Herr Hagberg kan dock vara lugn i ett av-

seende. Herr Hagbergs polska meningsfränder togo nyligen och avskaffade sin försvarsminister och ersatte honom med en rysk general. Även om herr Hagberg hyser stor oro för mina planer, skall jag ändå klargöra en sak för herr Hagberg, och det är, att även om vi kanske inte alltid tyckt så mycket om herr Voug, ha vi på vår kant i alla fall inte några tankar på att byta ut herr Voug mot en importerad amerikansk general.

Det var, herr talman, egentligen inte för att säga detta som jag begärde ordet. Det var bara för att göra ett litet klarläggande med anledning av vad herr Ohlin sade. Jag är ledsen om herr Ohlin har fått den uppfattningen, att mina uttalanden inte stå i överensstämmelse med varandra. Om inte kammaren misstyper kanske jag kan få citera den formulering, som jag själv använde i mitt första anförande. Jag tror att det skingrar missförståndet på den punkt som herr Ohlin riktade sig emot. Jag sade: »Jag har inte alls stuckit under stol med min uppfattning, att en samverkan av den art, vartill vi syftade vid de skandinaviska försvarsförhandlingarna, för mig framstår som den mest eftersträvarsvärda målsättningen. Från min synpunkt begränsar sig därför problemet till: hur mycket måste vi pruta av på denna målsättning, därför att Danmark och Norge gått in i Atlantpaktens respektive Sverige hållit sig utanför?» Jag kan därför inte se annat än att den uppfattning jag här företrätt står i full överensstämmelse med tidigare uttalanden.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Herr Ohlin vill inte kännas vid den uppfattningen att han inte skulle ha någon blick för de ekonomiska och sociala faktorernas betydelse även ur internationell synpunkt. Men däremot står han fortfarande fast vid den me-

Meddelande av utrikesministern.

ningen, att det är komplett likgiltigt om Sverige för sin del försöker utforma ett samhälle som, för att begagna ordalagen i deklarationen, svarar mot välfärdsstatens idé. Jag kan inte riktigt förstå hur herr Ohlin kan klara sig ur dessa motsägelser. Om de ekonomiska och sociala faktorerna ha en utomordentlig betydelse för bevarande av självstyrelse och frihet och för freden, skulle det då likväl vara likgiltigt eller inte ha någon internationell betydelse, om Sverige för sin del eftersträvar att utforma ett samhälle, som i åtskilliga hänseenden kan vara mönstergillt? När jag säger att vi inte intaga någon särställning i förhållande till de andra folken, så tycker jag att det är ganska naturligt att vi inte skryta med att just vårt samhälle står framför en hel rad andra som befinna sig i alldeles samma läge. Även vi ha ju mycket kvar innan vi komma fram till ett socialt någorlunda tillfredsställande samhälle, och det är på samma sätt med en rad andra länder, som befinna sig i ungefär samma läge. Men vår verksamhet måste ju på detta område begränsas till vårt eget land, och då är det naturligt, att vi uppehålla oss vid vad vi kunna göra i vårt land och inte vid vad andra kunna göra i sina länder.

Beträffande det militärtekniska samarbetet menade herr Ohlin, att det vore väl ingen svårighet att göra klart för Danmark och Norge, att vi inte engagera oss, inte binda oss om vi gå in på förhandlingar om den ena eller andra militärtekniska frågan. Det förefaller mig först och främst egendomligt att herr Ohlin inte är medveten om att det finns andra opinioner i världen än Danmarks och Norges. Det har också en viss betydelse hur vår politik uppfattas både i väster och i öster. Det kanske sålunda inte räcker med att vi klargöra saken aldrig så tydligt för våra nordiska partner. Dessutom är det så, att handlingar ofta betyda mera än ord,

och handlingar som gå längre än vad orden gå bli lätt tolkade — även hos våra medpartner, som iakttaga dessa uttryck för våra avsikter — såsom siktande längre än vad som avses.

Herr Ohlin varnade särskilt mot att man uttryckte sig på ett sådant sätt, att det skulle uppstå missförstånd om vår verkliga hållning. Jag vill då påminna herr Ohlin om att vad som gång på gång nödvändiggör preciseringar av uttalanden är ju, att några folkpartitidningar här i landet oavslutligt försöka driva debatten in på dessa linjer och pressa, i första hand givetvis sitt eget parti men också andra riktningar att betrakta förhandlingar i vissa frågor som ett steg mot anslutning till Atlantpakten. Herr Ohlin får ta en liten smula ansvar — jag vet dock att han inte alls delar dessa tidningars mening — i alla fall mer ansvar än jag för att sådana här debatter ideligen tvingas fram och att det blir angeläget att precisera våra ståndpunkter just mot de åsiktsriktningar, som så högljutt göra sig gällande i landet och vilkas uttalanden så ofta leda till vantolkningar i utlandet.

Till herr Hagberg skulle jag vilja säga, att herr Hagberg är väl inte så okunnig om atombombsproblemet, att han inte vet, att det föreligger djupa divergenser i kontrollfrågan, och dem kommer man inte ifrån genom att bara tala om kontroll. Herr Hagberg vet mycket väl att det föreligger mycket vittgående skiljaktigheter i fråga om vad som kan vara en effektiv, betryggande kontroll eller inte. På den punkten kvarstår alltså problemet olöst.

Herr HAGBERG i Luleå (kort genmäle): Herr talman! Det var en gång ett land som anställde en fransk revolutionsgeneral som kung. 140 år efteråt fanns det fortfarande statsrättslärda och konservativa ledare som ansågo detta vara mycket förträffligt. Deras

Meddelande av utrikesministern.

Samvete inför vetenskapen tvingar dem däremot i dag att högljutt reagera, när det polska folket som försvarsminister anställer en *polack*, som meriterat sig i främmande krigstjänst genom att bland annat befria sitt eget fosterland och dess huvudstad. Herr Hjalmarson vill trösta oss med att han inte skall påfordra att en amerikansk försvarsminister skall ersätta herr Vougt. Herr Vougt kan nog behöva sin tröst, men jag tror att det är tämligen klart, att även om herr Hjalmarson inte vill rekommendera att en amerikansk försvarsminister tar plats i den svenska regeringen — de äro ju litet äventyrliga också; man vet inte från vilken våning de plötsligt hoppa ut — har han här klarlagt att han önskar att den svenske försvarsministern skall handla som en amerikansk försvarsminister.

Herr utrikesministern säger att så pass djupa divergenser i fråga om kontrollen om atombomben och hur denna kontroll skall utformas föreligga, att detta förklarar varför man inte hittills har kommit fram till en lösning. Ja, sådana divergenser förefinnas utan tvivel, men eftersom den ståndpunkt som den svenska regeringen nu har gjort till sin innebär en kontroll, som icke innefattar förbud utan som — det har jag dokumenterat med amerikanska uttalanden — innebär att Amerika skall fortsätta att tillverka atombomber sedan alla andra länder förpliktat sig att upphöra därmed, får jag för min del säga, herr talman, att den linje som har framlagts av Sovjetunionen och som Förenta Nationerna i princip antog redan 1946 och som innebar att man skulle förbjuda atombombkrigföring, förstöra befintliga atombomber och tillätta ett kontrollorgan med alla tänkbara befogenheter att kontrollera detta beslut, är den enda realistiska linjen.

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr talman! Till herr Hjalmarson skall jag be

att få säga, att han i ett uttalande några veckor efter remissdebatten klart förordade en skandinavisk försvarsallians under vissa betingelser, vilket han i dag inte gjort. Jag tror jag vågar ge honom ett litet råd. Jag skulle vilja säga att det kanske vore i längden klokare, om han inte försökte komma undan den ändring i ståndpunkt som i det avseendet har inträtt och som jag inte kan se att han har någon anledning att försöka bortförklara. Om jag skulle ha missförstått honom och han allt fortfarande står på försvarsalliansens grund, vore det av värde att få detta konstaterat.

Sedan skulle jag till hans excellens utrikesministern bara vilja säga, att hans svar var överraskande. Han säger att vi kunna tala om våra svenska förhållanden och icke om de ekonomiska och sociala förhållandena i andra demokratiska länder. Enligt min mening äro förhållandena ur social synpunkt i en rad av västdemokratierna och Sverige så pass likartade, att det är ganska omotiverat att på denna skillnad, som inte alls är till vår fördel, vilja bygga upp någonting som skulle påverka världsbilden i fråga om det demokratiska och det kommunistiska blocket. Jag undrar om inte utrikesministern till omväxling med sina studier av professor Toynbee möjligen har förläst sig litet på de berömmade uttalanden, som utländska turister då och då göra när de komma till Sverige men som väl få tagas med en nypa salt. Alldeles speciellt förefaller det mig omotiverat att fästa så stor vikt vid den eventuella skillnaden mellan ekonomiska och sociala förhållanden i Sverige och de andra demokratiska länderna, att man därpå vill bygga anspråk att göra gällande, att det inte är förmätet att säga, att den inre svenska politiken kan ändra hela världssopinionens uppfattning om relationen mellan det demokratiska och det kommunistiska blocket.

Meddelande av utrikesministern.

Till sist vill jag säga, att de folkpartitidningar, som utrikesministern hänvisar till och som påyrka svensk anslutning till Atlantpakten, mig veterligt inte ha bidragit till att ge en skev belysning av förslaget om en begränsad skandinavisk försvarssallians. De ha enligt min mening inte framställt detta som en sak, som behövde ge anledning till berättigad misstänksamhet om vår politik, utan de ha tvärtom — låt vara att deras utgångspunkter i andra avseenden äro rätt olika — hävdatt att man mycket väl kan föra en sådan politik, att det bör vara möjligt för anhängarna av alla olika åsiktsriktningar att ena sig om att en begränsad militär kontakt på detta område är förenlig med den allmänt alliansfria linjen.

Herr **HEDLUND** i Rådom (kort genmäle): Herr talman! Herr Hjalmarson har hävdatt den meningen, att Atlantpakten för Norges och Danmarks vidkommande endast skall betraktas som en ensidig biståndspakt till förmån för dessa länder. Jag tillät mig i mitt anförande göra några invändningar mot detta betraktelsesätt. På det svarar herr Hjalmarson, att det ligger i sakens natur, att Danmark och Norge skulle befinna sig i den förmånliga ställningen att få taga emot hjälp men själva slippa lämna sådan. Vad som menas med sakens natur i detta sammanhang är såvitt jag förstår det förhållandet att dessa länders resurser äro tämligen små. Det skälet räcker emellertid inte längre än till att säga, att dessa länder icke behöva räkna med att prestera militärt bistånd. Men det är inget stöd för den uppfattningen, att de inte skulle vara skyldiga att upplåta sina territorier. Är det inte tvärtom på det sättet, att den part i ett ömsesidigt paktförhållande, som inte lämnar bistånd genom vapenmakt, kan få lov att lämna något annat i stället?

När herr Hjalmarson argumenterar

för en begränsad försvarssamverkan och åberopar att man vid de undersökningar, som föregingo de skandinaviska förhandlingarna, hade utrett även frågan om en mindre och begränsad försvarssamverkan, så förstår jag honom inte. Det var ju så att inte någon av de linjer man då gick fram på tog sikte på det fallet, att Danmark och Norge skulle bli bundna vid Atlantpakten. Det är ju dock i den situationen som vi i dag befinna oss. Vidare säges det att om det skulle bli så, att Danmark och Norge och Sverige samtidigt angripas, så vore det ganska naturligt med ett gemensamt försvar, ty detta borde väl ändå vara mest effektivt. Jag kan helt naturligt instämma i uppfattningen om effektiviteten, men en annan fråga är, om vi i förväg böra vidtaga några arrangemang, som ge det ena stormaktsblocket den uppfattningen att vi ha på visst sätt låtit det andra stormaktsblocket flytta fram sina positioner in på vårt territorium.

Herr **WEDEN**: Herr talman! I den utrikespolitiska debatten här i kammaren för något mer än ett år sedan försökte jag uttrycka min starka oro för tron på neutraliteten som en besvärjelseformel, genom vars uttalande man kunde använda krigets onda från sig själv och sitt land. Denna oreflekterade och känslomässiga tilltro till neutralitetens skyddande egenskaper är enligt min mening fortfarande alltför utbredd bland oss. Till detta har kanske mest bidragit det sätt och den ihärdighet, varmed de politiker, som ha det största ansvaret, gång på gång understrukt neutralitetens betydelse. Jag har länge menat, att detta kan föra med sig en fastlåsning av opinionen, som på ett olyckligt sätt kan binda oss även i ett förändrat läge, där en omläggning av vår utrikespolitiska kurs även för de ledande politikerna själva kunde framstå som en tvingande nödvändighet.

Meddelande av utrikesministern.

Nu har utrikesminister Undén i dag sagt, att vår utrikespolitik är inriktad på att — om jag förstått honom rätt — först och främst gagna våra intressen under fred och att den icke bygger på antagandet att ett krig är nära förestående. Men det måste väl vara på det sättet, att det är nödvändigt att göra en avvägning med hänsyn till att kriget i alla fall kan komma och att vår utrikespolitiks syfte ur den synpunkten också måste vara att skapa de bästa förutsättningarna för ett försvar. Det är därför med stor tillfredsställelse som jag i dag har hört ett par av oppositionens främsta företrädare varna för en fastlåsning av folkopinionen och därmed klarare och kraftigare än tidigare stryka under, att deras anslutning till den svenska utrikespolitikens nuvarande gestaltning är tidsbetingad, odogmatisk, grundad på de nu givna förutsättningarna, och att bedömningen alltså kan få ett annat resultat om dessa förutsättningar ändras. Men en ännu viktigare fråga är givetvis, på vilka grunder regeringens inställning vilar. Är den också tidsbetingad och odogmatisk, ett uttryck för vad regeringen menar vara en realistisk bedömning av läget, och kan den alltså förändras om läget förändras, t. ex. genom en inskränkning av Finlands relativa självständighet? Eller är regeringens inställning också influerad av den mera oreflekterade tron på neutraliteten som skyddsformel?

Hans excellens statsministern har skött debatten i första kammaren i dag, men jag har ändå anledning att i detta sammanhang erinra om det svar, som statsministern ansåg sig böra ge mig under remissdebatten i höstas. Jag hade då framhållit vad jag betraktade som ett enkelt faktum, vilket jag fortfarande gör, nämligen att vi här i Sverige, för att vi med någon utsikt till framgång i längden skola kunna stå emot ett angrepp, måste hålla ett tillräckligt stort andningshål öppet västerut, att Sverige

och Norge därför inte annat än i samarbete kunna på ett tillfredsställande sätt försvara sig och att man därför måste vara beredd att dra åtminstone de nödvändiga minimikonsekvenserna av detta förhållande. Denna tankegång kommenterade statsministern då enligt andra kammarens protokoll i följande ordalag:

»Så starkt rotad är säkerligen det svenska folkets vilja att driva en alliansfri politik, att man illa berörs av en agitation, som går ut på att Sverige omöjligen kan bygga upp ett försvar för sin neutralitet, sin fred och sitt oberoende. Detta uppfattas som en rent defaitistisk propaganda, som är ägnad att skapa misstro mot våra försvarsmöjligheter. Vill man ha ett starkt försvar — och det trodde jag vi voro tämligen överens om — får man inte slå ned försvarsviljan genom att säga, att det är meningslöst att försvara sig. Om det å andra sidan skulle visa sig vara utsiktslöst, då, ärade kammarledamöter», yttrade statsministern vid detta tillfälle, »finge vi ta upp hela vår försvarspolitik utifrån helt ny utgångspunkt. — — — Jag är inte defaitist på denna punkt, men sådana tankegångar kunna lätt vinna insteg, i all synnerhet när det som stöd för denna uppfattning kan åberopas en viss militär expertis.»

Efter en replik av mig förtydligade sig statsministern ytterligare och sade: »Men för dem, som ha en annan mening och anse, att det är klokt att vi hålla oss utanför stormaktsblocken, måste den från Atlantpaktanshängarna utgående propagandan ha den verkan, att de säga sig: Vi vilja icke tillhöra något stormaktsblock, men är det omöjligt för oss att försvara oss om vi icke göra det, vad tjänar det då över huvud taget till med ett försvar?»

Jag avser inte här att ta upp en diskussion om för eller emot, när det gäller Atlantpakten, och det gjorde jag inte heller i höstas. Vad jag då diskuterade var — liksom jag gör nu — nödvändig-

Meddelande av utrikesministern.

heten av en samordning i olika avseenden av norska och svenska försvarsdispositioner. Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten vid de senast citerade orden, liksom på följande mening i det nyss anförda: »Om det å andra sidan skulle visa sig vara utsiktslöst» — statsministern menade alltså här utsiktslöst för oss att försvara oss med vår nuvarande utrikespolitik — »då, ärade kammarmedamöter, finge vi ta upp hela vår försvarspolitik utifrån helt ny utgångspunkt.»

Jag måste fråga mig: Är detta en argumentation från regeringens främste talesman, som verkligen är avsedd att tagas på allvar? Statsministern säger visserligen, att han själv icke är defaitist på denna punkt. Men den opinionsutveckling, som han säger sig frukta, om ett allt större antal medborgare finge den uppfattningen, att ett försvar, med de betingelser vår nuvarande utrikespolitik ger, vore nära nog utsiktslös, den opinionsutvecklingen skulle alltså bero på, att många människor här i landet skulle resonera så här: Om vi verkligen bli övertygade om att vi få mycket svårt att försvara oss med den utrikespolitik vi nu föra, då skola vi — väl att märka — icke ändra vår utrikespolitik, men vi skola avrusta vårt försvar.

Detta förefaller mig, herr talman, i all sin nakenhet vara kontentan av statsministerns resonemang på denna punkt i höstas.

För min del måste jag säga, att jag har en annan och bättre uppfattning om det svenska folkets moraliska styrka och intellektuella nivå än den, som talar ur rädsla för att det skulle kunna låta sig ledas in på ett dylikt defaitistiskt resonemang. Men det är givet, att om landets statsminister, om excellensen Erlander argumenterar som om en sådan reaktion hos medborgarna skulle vara rimlig, då ökas riskerna för att den, åtminstone bland hans egna anhängare, skall bli verklighet.

Det är tecken sådana som jag här pekat på, som hos mig allttjämt uppväcka fruktan för att grunden för regeringens utrikespolitiska ställningstagande även delvis kan utgöras av en neutral dogmatro och icke helt av ett kritiskt bedömande. Vi äro säkerligen alla ense om att den svenska utrikespolitikens främsta mål måste vara att bevara vår frihet och vårt oberoende. Låt mig här inskjuta att med detta måste följa, att vi även ha ett delansvar, om också begränsat, för frihetens och demokratiens bestånd i världen. Att vi ensamma skulle kunna undgå ett den västerländska odlingens ragnarök, kan ingen förutsätta. Vårt öde är därför beroende av den övriga demokratiska världens och främst av de demokratiska stormakternas. De kunna överleva utan oss, men icke vi utan dem. Sist och slutligen är därför deras svaghet även vår svaghet och deras styrka vår styrka. Ingen neutralitet kan undanskymma detta faktum. Det är därför som även jag, herr talman, reagerar mot att hans excellens utrikesministern fortfarande uttrycker sig så, att han talar om olika blockbildningar utan att tydligt angiva dessa blockbildningars olika innebörd eller syfte.

När det nu är så, att allt flera skäl göra sannolikt, att regeringens utrikeslinje, sådan den i dag framlagts, i en del avseenden illa tillvaratar våra utsikter att försvara oss, om detta skulle behövas, och om dessa utsikter — som redan framhållits under diskussionen i dag — skulle kunna förbättras avsevärt genom en samordning av framför allt norska och svenska försvarsdispositioner, och när nu vidare stats- och utrikesministrarna här i kammaren avvisa alla strävanden i sådan riktning, då finns det onckligen, särskilt mot bakgrunden av statsministerns av mig återgivna resonemang från i höstas, anledning att fråga sig: Beror regeringens avvisande hållning här även, och i kanske icke obetydlig grad, på att den vi-

Meddelande av utrikesministern.

ker undan för en opinion, främst inom dess eget parti, en opinion som regeringen föreställer sig håller så järnhårt fast vid en stelbent och dogmatisk neutralitet, att den hellre skulle acceptera att vi försattes i ett ur försvarssynpunkt mycket prekärt, nästan hopplöst läge, t. o. m. hellre skulle acceptera en avrustningslinje än låna sitt öra åt några som helst för ihålligheten i dess ställningstagande avslöjande argument?

Som jag nyss sade har jag en för hög tanke om det svenska folkets moraliska styrka för att tro, att någon allvarlig risk för en sådan opinionsutveckling kan föreligga. Men om en sådan risk förefinnes, om det verkligen föreligger någon allvarlig fara för att dylika defaitistiska stämningar skola vinna någon terräng inom nationen, så vore det väl statsministerns, utrikesministerns och regeringens uppgift att sätta in hela sin auktoritet på att i deras linda kväva alla sådana nedbrytande tendenser. Det kan icke ske genom att man argumenterar som om dylika tendenser vore en verklighet, som man måste ta hänsyn till. Det var vad statsministern gjorde i höstas.

Av de deklarationer, som ha givits från regeringsbänken i dag och i tidigare utrikespolitiska debatter, har jag inte kunnat undgå att få det intrycket, att vad regeringen och dess anhängare utgå från som givet, som fastslaget, är en viss utrikespolitisk linje, neutralitetslinjen, som måste hållas, och att man sedan tar mindre hänsyn till våra möjligheter att föra en framgångsrik försvarsstrid, om en sådan skulle påtvingas oss, till konsekvenserna av den givna utrikespolitiska linjen för en sådan försvarsstrid. Detta är enligt min mening att ställa saken på huvudet. Det som borde vara givet och visst är väl för det första, att Sverige under alla förhållanden skall försvaras och därför måste ha ett försvar av sådan omfattning att vi, om olyckans dag randas, skola kunna hålla ut, tills vi hinna få

det understöd, som vi alla veta, att vi i ett sådant läge icke under någon längre tid kunna undvara. För det andra borde det väl därför vara givet, att vår utrikespolitik måste vara ägnad att ge försvaret det mest gynnsamma utgångsläget, måste vara sådan att inte utsikterna till hjälp i tid allvarligt riskeras. Det är under sådana förhållanden uppenbart, att utrikespolitiken inte kan vara fastlåst utan måste vara betingad av läget och tiden och dessa faktorerers inverkan på våra möjligheter att skydda vår demokrati. För regeringen en sådan utrikespolitik? Tyvärr, herr talman, kan jag inte säga annat än att jag måste lämna denna fråga öppen.

Jag skulle, innan jag kommer fram till några avslutande reflexioner, vilja säga några ord om en annan angelägenhet i samband med den utrikespolitiska debatten, som statsministern i de av mig inledningsvis citerade orden också snuddade vid och som man särskilt på socialdemokratiskt håll har visat ett utpräglat intresse för. Som ett försvärande drag — ur den synpunkt han då anlade — i min argumentation för nödvändigheten för vårt eget försvar att hålla förbindelselinjerna öppna västerut anförde ju statsministern, att till stöd för en sådan uppfattning kunde åberopas en viss militär expertis. Detta skulle alltså enligt hans mening kunna, i det sammanhang han anförde, medföra en skeptisk inställning till försvaret. Jag har redan bemött denna tankegång i och för sig, men jag har nog inte fel, om jag antar, att detta statsministerns yttrande även får ses som ett led i den ganska långa rad av förmaningar, som våra militära experter under de senaste månaderna fått mottaga och som gått ut på att militära meningsyttringar, ägnade att belysa de särskilda svårigheter, som ur militär synpunkt äro förknippade med den utrikespolitiska linje statsmakterna valt, borde undvikas. Mot sådana anspråk på militär tystnadsplikt är det enligt min mening nöd-

Meddelande av utrikesministern.

vändigt att reagera. Vilja statsmakterna och det svenska folket föra en utrikespolitik, som ur militär synpunkt medför ytterligt svårlösta problem, så bör detta ske i fullt medvetande om dessa svårigheter och även i fullt medvetande om hur stora svårigheterna för de militärt ansvariga te sig.

För att undvika alla missförstånd, som dock borde vara onödiga, vill jag genast tillägga, att vilka de personliga utrikespolitiska uppfattningarna på militärt håll än må vara och hur stora svårigheter som den av statsmakterna godkända politiken än medför ur militär synpunkt, är det självklart, att den militära ledningen i sitt praktiska handlande måste lojalt acceptera och arbeta utifrån de förutsättningar, som de politiska instanserna bestämt. Någonting annat är otänkbart, och den officer, som icke vill godkänna en sådan arbetsordning, kan icke användas inom det svenska försvarsväsendet. Denna sak står över all diskussion. Men jag är övertygad om att det icke finns någon, som under senare tid kunnat påvisa någon grundad anledning att i något avseende ifrågasätta den lojalitet hos militärerna som jag här talar om.

Denna lojalitet kan och bör emellertid icke få förhindra, att vår militära expertis liksom all annan expertis har icke endast rätt utan även skyldighet att frambära sin mening om konsekvenserna i de hänseenden, den är satt att bevaka, av olika politiska riktlinjer. Och denna mening bör i sina grundläggande drag icke förbehållas endast de slutna församlingarna i konsellsalen eller utrikesnämnden, utan den bör delges riksdagen och nationen i dess helhet. En politik, vars företrädare skulle anse sig icke kunna tåla en sådan vidare och mera allsidig belysning av sitt ställningstagande, vore med säkerhet en svag och dålig politik. Att en sådan allsidig belysning verkligen kommer till stånd borde vara en fordran från riksdagens sida, som den militära ledning-

en icke bör undandraga sig att tillmötesgå.

Jag skall till slut, herr talman, återknyta till min inledningsvis framförda mening, att vi åtminstone måste draga minimikonsekvensen av det förhållandet, att vårt eget försvar, om vi bli anfallna, icke kan tillfredsställande skötas, därest icke dess planläggning samordnas med den norska försvarsplanläggningen och om icke Norge till väsentliga delar kan hållas fritt från inkräktare. Ty om järnridån drages ned väster om Sverige, är det självklart, att mörkret faller tätt även omkring oss. Minimikonsekvensen måste alltså vara, att vi säga ifrån, att vi äro beredda att lämna vårt bidrag för att förhindra detta. Det förutsätter naturligtvis ett sådant militärt samarbete, som herr Ohlin och herr Hjalmarson förut rekommenderat. Det förutsätter däremot icke en förändring av Sveriges hållning till Atlantpakten, men det skulle på ett ytterst välgörande sätt klargöra också för de stora demokratierna, var vi stå i händelse av att ett krig tvingas på Norden, och därmed säkerligen öka våra möjligheter att få effektivt bistånd. Ett svenskt initiativ till en samordning av i första hand svensk och norsk försvarsplanläggning uttrycker ingenting annat än ett svenskt livsintresse. Vi skulle därmed, såvitt jag förstår, icke ålägga oss några andra politiska förpliktelser än dem vi äro skyldiga oss själva, om vi vilja taga vara på möjligheterna att överleva, ifall vi sättas på det yttersta provet. Det är därför enligt min mening, herr talman, den nödvändiga handling, som nu kräves av svensk utrikespolitik.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att svara herr Wedén. Han är nu som tidigare en ropandes röst i öknen, och jag har ingen särskild anledning att gå in på vad han sade.

Meddelande av utrikesministern.

Jag begärde ordet litet post festum för att rätta till ett yttrande av herr Ohlin. Han karikerade ganska kraftigt den uppfattning, som jag hade givit uttryck för, då han sade, att min ståndpunkt var, att Sveriges läge skulle ha så stor betydelse som föredöme för världen, att den ändrade hela den världspolitiska situationen och förhållandet mellan de båda maktblocken. Något sådant har jag naturligtvis inte sagt, utan jag har givit ett uttryck åt den mening, att vi hade en insats att göra av även internationell betydelse, om vi försökte forma vårt samhälle på sådant sätt som jag antydde, med politisk och ekonomisk demokrati, och alltså visade i handling, att en sådan förening av demokrati på olika områden är möjlig. Och ju fler länder som med framgång arbeta på samma linje, dess bättre är det naturligtvis.

Herr **OHLIN** (kort genmäle): Herr talman! Får jag bara läsa upp vad utrikesministern sade:

»Det är ingalunda betydelselöst om den åskådningen motverkas, att världen oundvikligen går mot en uppdelning i ett kapitalistiskt och ett kommunistiskt block, vilka till sist måste drabba samman i en slutlig kamp om världsherraväldet.»

Det är denna föreställning, menar utrikesministern, som vi skola bekämpa här i Sverige genom att vi vid sidan av en lång rad andra länder bedriva en socialt uppbyggande politik, och utrikesministern ansåg det inte förmätet — för att använda hans eget adjektiv — att hoppas på att vi där kunna göra en insats. Jo, herr utrikesminister, hur varma anhängare vi här i Sverige än äro av en socialt uppbyggande politik och hur övertygade vi än äro om dess stora betydelse för det svenska folket, så måste jag ändå säga, att det är förmätet att tro, att denna politik kan utöva något väsentligt inflytande, när det

gäller att undvika föreställningen, att världen består av ett kapitalistiskt och ett kommunistiskt block, som till sist måste drabba samman i en slutlig kamp om världsherraväldet.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDEN**: Herr talman! Herr Ohlin skulle kanske ha kommit till en annan uppfattning om han, som han hade bort göra, hade lagt märke till att katastrofteorien i sin nationella utformning tidigare har spelat en stor roll i den marxistiska ideologien, men att uppfattningen att förhållandena i världen bli allt värre och värre, att arbetarna komma i allt starkare motsättning till arbetsgivarna, och att det till slut blir två block som stå mot varandra i samhället, successivt har underminerats och så småningom i hög grad förlorat sin makt över sinnena. Detta har skett tack vare en utveckling av den arten, att samhället i högre grad har nalkats välfärdsstatens ideal och en utjämning möjliggjorts genom en radikal förbättring av arbetarklassens villkor o. s. v. Är det så ofattbart för herr Ohlin, att vi nu ha precis samma företeelse på det internationella planet?

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND**: Herr talman! Efter allt som sagts i dag kan jag begränsa mig till en mycket kort kommentar till utrikesministerns anförande i förmiddags.

Jag erinrar mig en debatt här i kammaren under höstriksdagen, då såväl stats- som utrikesministrarna sökte bevisa, att de företrädde så gott som den enda godtagbara uppfattningen när det gällde vårt förhållande till den övriga världen. Debatten hölls eljest i särskild anknytning till förhållandena i Skandinavien. Jag tillät mig då framhålla, att det är av stor betydelse att vi kunna hålla samman om huvudlinjerna i vår utrikespolitik, och det ansåg jag att vi alltjämt gjorde. Men jag ville för min del inlägga en bestämd gensaga emot

Meddelande av utrikesministern.

att det fordrades, att man på så gott som varje punkt skulle godta utrikesministerns uttalanden. Jag tyckte mig ha alldeles särskild anledning att erinra mig detta, när jag lyssnade på excellensen i dag.

Jag kan instämma med honom i att talet om Sveriges isolationspolitik är starkt överbetonat. Vi ha utöver medlemskapet i Förenta Nationerna under de senaste två tre åren i rask takt engagerat oss i det internationella samarbetet. Ibland har jag dock fått det intrycket, att hans excellens utrikesministern har varit tveksam. Jag erinrar mig framför allt hur det var, när vi började resonera om Parisorganisationen. Men händelseutvecklingen gick så snabbt, att utrikesministern få månader därefter dess bättre var helt engagerad i de internationella rådslag och konferenser angående Europas återhämtning, som kommo till stånd. Av anledningar, som vi alla känna, har samarbetet här i Europa begränsats till stater utanför järnridån. Den finansiella hjälpen åter veta vi att Amerika har stått för. Det, som vi ha hållit oss utanför, är Atlantpakten, och den saken ligger helt på det militärpolitiska planet.

Så långt kan jag vara överens med utrikesministern, men sedan förefaller mig hans uttalanden betydligt mera svårfattbara. Utrikesministern yttrade i förmiddags: »Vår utrikespolitik är närmast inriktad på att tjäna vårt lands intressen under fredstid.» Ja, inte räknar väl någon med att vi här i Sverige skulle hysa några aktivistiska tankar, att vi skulle gå bröstgänges till väga mot andra folk? Målsättningen för vår utrikespolitik måste självklart vara att *bevara landets självständighet och fred*. Därmed skapas ju också huvudförutsättningen för uppnående av goda levnadsförhållanden inom det egna landet.

I fortsättningen kom utrikesministern in på ett resonemang, som gör att man undrar, om det egentligen skall betyda proklamerandet av »andlig neutralitet».

På den punkten har herr Hjalmarson — och även herr Ohlin — sagt åtskilligt, som jag för min del kan instämma i. Våra begrepp om andlig och politisk frihet höra samman med den syn på livet och människorna, som med stigande eftertryck måste betecknas som utpräglad västerländsk. Det kan icke och bör icke fördöljas.

Här har nu först herr Fast och senare också utrikesministern själv i ett par inte allt för övertygande anföranden sökt tolka uttalandet om välfärdsstaten såsom endast innebärande fullföljande av, jag skulle nästan vilja säga, vissa hygieniska åtgärder för att undgå den kommunistiska smittan. Jag tror det är riktigt att social trygghet verkar i hög grad befrämjande på stabiliteten i samhället och motverkar kommunistisk infiltration. Men skulle det inte vara möjligt för utrikesministern att uttrycka sig på något annat sätt än som här skett med inblandning av »proletariatets diktatur», säga det på sådant sätt, att det inte behöver ge anledning till så många uttydningar?

Det som föranledde mig att begära ordet var kanske mera vad som inte sades än vad som sades i utrikesministerns tal. Vårt förhållande till Finland vidrördes inte med ett ord. Detta bör enligt min mening icke få tydas som om vi vore likgiltiga för utvecklingen i detta nära grannland. Det har sagts här i kammaren vid olika tillfällen, och det är säkert anledning att alltjämt understryka det. Vad som sker i Finland måste i hög grad påverka Sveriges ställningstagande i utrikespolitiskt hänseende. Ett ökat tryck på Finland kommer säkert att påverka den allmänna opinionen här hemma och framtvunga en omprövning av Sveriges politik. I utrikesministerns tal nämndes ingenting om vårt lands nuvarande läge ur politisk och strategisk synpunkt, ingenting om det nya maktläget vid Östersjön. Det är dock i detta läge vi ha att finna huvudmotivet för den politik vi föra. Jag tror det vore

Meddelande av utrikesministern.

riktigare att detta sades ut. Det skulle öka förståelsen för vår politik i mäktiga länder, där vi verkligen behöva ökad förståelse. Över huvud taget saknade jag i utrikesministerns tal den hänsyn till opinionsbildningen i den demokratiska världen, som vi i nuvarande läge icke böra underlåta att taga. Speciellt föreföll mig talet på vissa punkter mindre lyckligt formulerat i den meningen, att vissa uttalanden kunna vantolkas, rent av uttydas som en svensk kyla mot Danmark och Norge inför deras svårigheter. Jag vill tro att utrikesministern inte avsett detta, men i så fall bör det sägas ut på ett klarare sätt.

Det väsentliga i dagens debatt synes mig vara, att icke alla möjligheter för fortsatta försök att på vissa punkter samordna det skandinaviska försvaret för frihet och fred kallt avvisas. Det bör inte få undanskymmas eller bortförklaras att försöken att samordna de skandinaviska ländernas skydd mot ett anfall, som samtidigt sätter in mot dem alla, främst syftar till att stärka friheten och oberoendet här uppe. De äro avsedda att vara ett medel att i det längsta bevara freden i vår del av världen. Herr Ohlin, om jag fattade rätt, understök, att det skulle vara felaktigt, om de ansatser och de försök, som i detta fall ifrågasatts, skulle misstydas och t. o. m. misstänkliggöras. Vi äro övertygade om att endast medvetandet om att våra länder gjort sitt yttersta för att bygga en mur mot anfall kan ge oss någon möjlighet att bevara vår fred, om ett nytt storkrig skulle bryta ut.

Jag återkommer, Ers Excellens, till vad jag började med. Det är värdefullt och har varit ytterst värdefullt under de år som gått, att vi ha kunnat hålla samman om de stora huvudlinjerna i svensk utrikespolitik. Jag har vid flera tillfällen lyssnat till statsminister Erlander och fått den uppfattningen, att han haft förståelse för sådana synpunkter. Utrikesministerns tal i dag föreföll mig

tyda på mindre intresse än tidigare för att sammanföra de demokratiska partierna kring en gemensam utrikespolitisk handlingslinje. Möjligen kunde av utrikesministerns senare anförande utläsas en något större förståelse för dem, som på vissa avsnitt kanske ha en mot utrikesministern något avvikande mening, varjämte tonfallet var något mjukare, när han resonerade om de speciella förhållandena till våra skandinaviska grannar. Kanske bör man inte läsa utrikesministerns anförande, när det kommer i trycket, alltför ordagrant, utan förutsätta, att det har en bättre andemening än själva ordvalet ger vid handen. Det var nämligen inte uppmuntrande.

Herr HÄCKNER: Herr talman! Hans excellens utrikesministern påpekade på tal om att man eventuellt skulle förbereda ett nordiskt försvar mot ett gemensamt angrepp, att det finns handlingar, som kunna missförstås av annan makt. Så ungefär sade hans excellens. Det är klart att det exempel han därvid valde är ägnat att lända till viss eftertanke. Excellensen Undén talade om att vi ha exempel från Englands inträde i det första världskriget, och han menade, att det var denna entente cordiale som medförde, att England tvingades ingripa. Nu var det ju så, att England ingrep inte förrän Belgien angreps, och man kan väl säga, att Englands livsintressen då voro hotade. Man kan också göra en annan reflexion i detta sammanhang, nämligen att om England inte hade förberett militär samverkan med Frankrike, så hade Tyskland med säkerhet vunnit det första världskriget. Här ha vi alltså ett strålände exempel på värdet av förberedd militär samverkan, vilket kanske skulle kunna ge oss här i Norden en liten lärdom. Det är möjligt att en förberedd militär samverkan också skulle kunna rädda oss här uppe i Norden.

Meddelande av utrikesministern.

I sitt första anförande har excellensen Undén mycket riktigt framhållit, att man inte skall bygga en politik på det antagandet att ett krig är nära förestående. Jag vill erinra om att den amerikanske utrikesministern Acheson också varit inne på samma linje. Han menar att man inte bör laborera med den föreställningen, att vi inom den närmaste åren ha att räkna med ett världskrig som en realitet, utan han tror tvärtom att genom att västerns demokratier allt närmare sammansluta sig detta olycksöde för mänskligheten kan undvikas. Denna samverkan mellan västerns demokratier skulle just ge västerlandet den styrka som behövs för att avskräcka från angrepp. Ur den synpunkten kan man givetvis ändå diskutera, om det inte också ur Sveriges synpunkt kunde vara lämpligt att ansluta sig till den allmänna solidariska militärpolitiska samverkan, som Atlantpakten innebär för västerns länder. Det är emellertid en fråga som ju inte är aktuell just nu, och jag skall därför inte närmare ingå på densamma.

Däremot skall jag be att få instämma med bland andra herr Wedén, som talade om att det är mycket viktigt, att vi inte låsa fast våra ståndpunkter, därför att det kan inträffa saker och ting, som göra — vilket också antyddes av den senaste ärade talaren — att vi måste ta vårt läge under omprövning. Herr Ohlin har redan varit inne på ett uttalande av utrikesministern, som faktiskt kunde tolkas så, att utrikesministern menade, att Sverige skulle ställa sig såsom ett slags tredje makt utanför ett kapitalistiskt och ett kommunistiskt block. Det är en ståndpunkt som jag under utrikesdebatten för ett år sedan också vände mig mot. Även då hade excellensen Undén gjort vissa uttalanden, som gävo vid handen, att han hade en liknande uppfattning. Jag tog mig då friheten att förklara, att jag ansåg, att dylika uttalanden vore skadliga för Sverige, ty de skulle kunna uppväcka

en misstämning mot oss i det stora land, Amerikas förenta stater, som är den dominerande makten på den demokratiska sidan, av vars hjälp vi ändå ytterst äro beroende. Excellensen Undén förklarade då, att jag hade missförstått honom, och jag ville inte då motsäga honom på den punkten. Anledningen härtill var närmast, att jag hoppades, att om jag inte ifrågasatte riktigheten i hans uttalande, han skulle få tillfälle att i fortsättningen inta en annan ståndpunkt och vara mera försiktig med sådana uttalanden. Men nu har, som sagt, excellensen Undén fortsatt på den gamla linjen, och därför anser jag mig ha full frihet att här instämma i herr Ohlins kritik.

Excellensen Undén har framhållit, att man inte nu kan definiera en neutralitetspolitik, som kan komma att tillämpas under nu okända förhållanden. Naturligtvis är detta uttalande riktigt på sitt sätt. Men det hindrar väl ändå inte, att man kan och bör ta hänsyn till grundläggande militärpolitiska fakta. Det ha herr Ohlin och herr Hjalmarson gjort var och en på sitt sätt, men excellensen Undén låtsas inte om vare sig att vi befinna oss i ett mycket utsatt läge eller, framför allt, att detta läge just beror på att våra öden, de nordiska ländernas öden, i stor utsträckning höra samman. Jag stöder mig härvid på de militärpolitiska överväganden som ansågos tämligen självklara 1948 och som väl inte plötsligt ha förlorat allt berättigande. Man skulle t. o. m. kunna gå så långt, att man kunde likna Sverige och Norge vid ett par siamesiska tvillingar; ett dödligt ingrepp på den ene tvillingen kan komma den andre att förblöda. Detta faktum får man inte blunda för. Här gäller det inte, som excellensen Undén tycks förmena, tomma spekulationer utan realiteter.

Till sist, skulle jag, herr talman, ändå vilja framhålla, att vi inte heller kunna blunda för det faktum, att Västeuropas folk för länge sedan skulle ha förlorat

Meddelande av utrikesministern.

sin frihet, om de inte haft det mäktiga stödet av de demokratiska Amerikas förenta stater. Det säger ändå något om den ställning Västeuropas folk i allmänhet böra intaga mot Förenta staterna. Det borde vara en anledning för Västeuropas folk att i sin försvarspolitik taga avgörande hänsyn härtill och förbereda den hjälp, som kan komma från Amerikas förenta stater genom ett försvarsförbund. Så ha nu alla Väst-europas folk gjort och även Danmark och Norge. Vi ha inte gjort det, och i dagens läge vill jag bara påpeka, att vi på grund härav ändå ha ett problem, som ständigt påkallar vår uppmärksamhet.

Herr JOHANSSON i Stockholm: Herr talman! Jag skall börja med att replikera den senaste talaren. Herr Häckner sade, att Europas folk för länge sedan säkerligen skulle ha förlorat sin frihet, om inte Amerika hade funnits. Jag måste säga, att Europas folk skulle ha förlorat sin frihet 1944—45 till nazismen, om inte Sovjetunionen hade offrat så mycket av sitt bästa blod och räddat Europas stater, däribland även Sverige.

Genom herr Ohlins och herr Hjalmarsons anföranden löper den gemensamma ledtråden att framställa faran för freden såsom en aggressiv kommunistisk imperialism, som hotar världen. Vill man hålla sig till verkligheten, är det riktigare att säga, att en aggressiv imperialistisk antikommunism hotar freden; före år 1940 var det antikominternpakten som mobiliserades, i dag är det Atlantpakten.

Herr Ohlin har här vid ett par tillfällen sagt, att man från kommunisternas sida skulle betrakta ett krig mellan kapitalismens och socialismens länder såsom ofrånkomligt. Herr Ohlin vet mycket väl, att Sovjetunionens och folkdemokratiernas ledande män på det mest auktoritativa sätt sagt ifrån —

vilket också skett i den freds rörelse, som här omtalats — att de båda systemen, såväl det kapitalistiska som det socialistiska, kunna bestå vid sidan av varandra, idka fredliga handelsförbindelser med varandra och i fredlig tävlan visa folken vilket system som står sig bäst. De, som ha valt socialismens väg, tro på sitt system och behöva intet krig. Faran ligger däri, att de kapitalistiska länderna inte tro på sitt system.

Det är inte från öster, herr Ohlin, som man ropar på krig. Är det inte Amerika, som har byggt 500 krigsbaser på främmande territorier? Är det inte Amerika, som i dag driver en fullkomligt hysterisk krigshets? Herr Hagberg i Luleå har anfört några exempel härpå. Jag skulle kunna anföra andra, exempelvis ett telegram från New York den 27 februari i anledning av Trumans beslut om att vätebomben skulle tillverkas. Jag vill inom parentes säga, att den enda makt, som fällt atombomber mot en fredlig civilbefolkning och utan militär mening, är Förenta staterna. Den enda makt, som gett order om vätebomben, är också Förenta staterna. Om detta vapen sägs i ett New York-telegram av den 27 februari: »Med i och för sig ofarliga kemikalier som hölje kring en vätebomb på netto 500 kg skulle man kunna ta död på varje levande varelse på jorden. Genom själva explosionen skulle de kemiska ämnena förvandlas till dödsbringande moln, som skulle föras jorden runt med vindarna, komma med i den luft andas in och förgifta all växtlighet och allt man äter och begagnar. Chicago-forskaren Leo Szilard underströk, att ingen skulle överleva.»

Redan för två år sedan kunde det t. ex. i den amerikanska tidskriften »Det Bästa» i Sverige läsas, att man i Amerika var beredd att på en timmas varsel försöka utplåna alla Sovjetunionens städer och storindustrier och att en framstående amerikansk expert

Meddelande av utrikesministern.

förklarar, att det var sorgligt att man inte kunde räkna med att i första omgången utrota mer än 40 miljoner människor, eller för att citera en stor New York-tidning: »Vi skola sända flygmaskiner till 40 000 fots höjd med atom-, brand- och bakteriebomber för att dräpa barnen i vaggan, mormödrarna under bönen och arbetarna i deras arbete.» Ändå står herr Ohlin och säger, att vi veta, att Amerika inte är aggressivt. Får en professor i Sverige veta så litet om den omgivande världen? Vet inte herr Ohlin, att Amerika redan för krig? Är det herr Ohlin obekant, att Förenta staterna nyss satsat 5 miljarder dollar, d. v. s. 27 miljarder devalverade svenska kronor, på ett krig i Kina, som Amerika trots sina atombomber har förlorat?

Är det herr Ohlin obekant, vad de amerikanska generalerna och vapnen åstadkommit i Grekland och vad de i dag förbereda sig att göra i Vietnam? Där ingripa de direkt på Frankrikes sida, trots att varken Amerika eller Frankrike har något där att göra och trots att Frankrike har lovat Vietnams folk frihet och folkmajoriteten i Vietnam står bakom detta frihetskrav? Ändå har Frankrike svikit sitt löfte!

Är det vidare herr Ohlin obekant, hur man ganska öppet angivit som sitt mål att via Atlantpakten fullfölja den förintelse av ett annat land, som jag nyss talade om?

Herr Ohlin och herr Hjalmarson ha vänt sig emot att man betraktar läget i världen i dag såsom en strid mellan kapitalism och socialism. »Nej», säga de, »det är en fråga om demokrati eller diktatur.» Jag förstår, att herr Hjalmarson gärna skulle vilja ställa frågan på det sättet. Icke desto mindre är den falsk. Blir det mindre demokrati i världen, när folken själva ta hand också om produktionen, gruvorna, fabriker och bankerna?

Herr Undén och herr Ohlin ha här talat om »äktad demokrati», som inte är

förenlig med socialismen. Var ha vi den där äktad demokrati? Vad är kriteriet därpå? Är det kanske Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags bruttovinst i år på 169 miljoner kronor? Är det Aseas gratisutdelning av aktier för 45 miljoner kronor? Är det, kort sagt, det kapitalistiska rofferiet, som är kännetecknande för den äktad demokrati? Älskar man sitt land mindre, om man inte älskar Enskilda banken och Handelsbanken?

Var är det som är kriteriet på den äktad demokrati? Är det Förenta staternas fräcka, grova inblandning i andra länders angelägenheter genom penning- och vapenunderstöd med militärt mål i sikte, såsom i Kina, Vietnam och Grekland? Är det samröret mellan Franco-Spanien och Förenta staterna? Är det kanske nazismens återuppståndelse i Västtyskland under amerikanskt beskydd och Mussolini-fascismens återuppståndelse i Italien? Är det kulsprutesalvorna mot strejkande arbetare i vårt grannland, Finland, och i Frankrike eller kulsprutesalvorna mot de bönder, som vilja ha jord i Italien? Är detta den äktad demokrati? Jag tror, att i så fall få ni medge, att den är besudlad med blod från nationella frihetskämpar i kolonierna, negrer, som blivit lynchade i »Guds eget land», och strejkande arbetare, om vilka man kan använda Erik Blombergs ord, att deras enda brott var hunger.

Vi se ingen demokrati, när England i dag mobiliserar Borneos huvudjägare mot Malackas folk eller hänger ordföränderna i den malajiska landsorganisationen. Vad är det för demokrati, när man skjuter strejkande negrer i Nigeria? Vad är det för demokrati i Hollands framfart mot Indonesiens folk i dag?

Nej, det där är bara till för att undanskymma den verkliga skiljelinjen, som herr Hjalmarson vill komma ifrån, mellan kapitalismen och socialismen. Där ligger faran. Är Amerika bakom

Meddelande av utrikesministern.

Atlanten i dag skräckslaget för ett angrepp från Sovjetunionen? Det är bara hysterisk propaganda. Förenta staterna fruktar intet angrepp, och vi göra det inte heller. Enligt nyktra statsmannatal — det framgick av utrikesministerns uttalande i dag — väntar man inte något krig nu, och t. o. m. mr Kennan och andra amerikanska ledare ha sagt, att Sovjetregeringen säkert inte förbereder något angrepp.

Vad är det då man fruktar? Jo, man fruktar krisen i Förenta staterna och i Marshallöarna, man fruktar bräckligheten i kapitalismens eget system. Man fruktar, att folkmajoriteten i vissa länder skall skyffla undan kapitalismens makt. Det är då Förenta staterna vilja ingripa med atombomber för att rädda kapitalismens system.

Man talade här också — jag tror att det var herr Ohlin — om den fria pressen såsom ett kriterium på demokratin. Vi ha i dagarna haft ett mycket strålande exempel på pressens frihet i Sverige. Det har inte helt kunnat undanskymmas, att det pågått en internationell fredskonferens i vårt land. Den besöktes av människor, som under normala tider skulle ha varit journalistiskt högvilt i ett land, där första hästa tungviktsboxare, filmstjärna eller representant för pinuppressen uppvaktas inte bara med intervjuer utan även med mottagningar, där statsråd äro närvarande.

Denna fredskonferens skällde man först ut och sedan sökte man hemligstämpla den. Journalisterna i Sveriges stora tidningar samlades till en presskonferens, sutto och antecknade mycket noga men fingo inte säga ett ord, ty ägarna till deras tidningar voro rädda för fredspropagandan. De voro rädda för att få sina ritningar fördärvade, nämligen sina propagandistiska ritningar, att det är Sovjetunionen som hotar världsfreden. Därför fick det inte hända, att exempelvis representanter från Sovjetunionen och folkdemokrati-

erna fingo tala om hur hängiven man är fredens sak i ett land, där man utsatts för två väldiga anfallskrig på mindre än 30 år, där man i det sista världskriget — det som räddade Europas frihet — fick sätta till sju miljoner människor direkt i striden av sitt bästa folkmaterial, nämligen ungdomen, där man fick 30 000 fabriker, 80 000 skolor samt 1 600 städer och större samhällen förstörda, och där 25 miljoner människor förlorade sina hem. Om vi sätta detta i motsättning till att Förenta staterna inte fick så mycket som ett enda uthus bombat, att dess krigsförluster voro mycket små, inte stort större än antalet förolyckade trafikanter under samma tid, och att Amerikas kapitalister direkt tjänade 70 miljarder dollar på det andra världskriget, kanske vi förstå, att fredskravet reses så mycket starkare i öster och att herr Ohlin, herr Hjalmarson och herr Undén förgäves skola söka i rysk eller östeuropeisk press efter sådana obekräftliga råk, vidriga och människofientliga uttalanden, som jag nyss citerade, nämligen att dräpa barnen i vaggan och mormödrarna under bönen. — Sådana uttalanden förekomma bara i väster, herr Ohlin!

Man fick alltså inte tala om hur hängiven man var fredens sak. Här ha nu herr Edberg och några andra framträtt såsom kritiker av denna fredskonferens. Herr Edberg hade två argument emot denna konferens. Det ena var, att den hade anbefallts av Kominform, det andra var att kommunisterna i hela världen uppträtt likadant när de protesterat emot krigshetsen och Marshallplanen. — Precis som om inte högersocialdemokraterna skulle uppträda likadant som på ett snöre i alla länder för Marshallpolitiken, vilken ingår i den politik som kan störta världen i ett nytt krig, om dollarkungarna få sin vilja fram!

Herr Edbergs tal om att Kominform stod bakom denna fredskonferens kan

Meddelande av utrikesministern.

ju bara föranleda förståndigt folk att säga: Om nu Kominform gjort något så vettigt som att skapa en så stor internationell fredsrörelse, har den gjort det bra. Jag kan citera herr Edbergs egen partivän, även om han inte hör till högersocialdemokraterna, den italienske partiledaren Pietro Nenni, som på jättemötet i Eriksdalshallen sade: »Det handlar inte om kommunism eller antikommunism, marxism eller antimarxism, det handlar om fred eller krig.» Och, herr Edberg, om de krafter, som vilja ha krig, få sin vilja fram och kriget sätter i gång, då kan det bli på det sättet, som vetenskapsmännen beskrev i det uttalande, som herr Hagberg i Luleå nyss läste upp, och det kommer inte bara att användas atombomber och vätebomber, utan även dödsbringande strålar och baciller i ett kommande krig.

Tror herr Edberg och andra, om nu de krafter, som vilja ha krig, skulle få sin vilja fram, att bombfällarna och bacillerna kunna skilja så noga mellan barn till högermän, folkpartister, kommunister eller socialdemokrater? Låta ni detta ske, kommer förintelsen att drabba alla utan hänsyn till parti.

Men, herr Edberg, det är inte sant att det var en kominformkongress. Det var inte bara kommunister som framträdde på denna fredskongress. Efter som edra tidningar inte vågat säga någonting — den s. k. fria pressen i Sverige hade inte frihet att tala om vad som försiggick på denna fredskonferens — skall jag tala om det i dag. Där funnos partivänner till er allesammans, folk av alla raser och trosbekännelser, socialdemokrater och borgerliga. Där fanns en viceminister under Roosevelt och flera andra förutvarande och nuvarande ministrar, flera rektorer och professorer vid Europas främsta universitet, flera av världens främsta vetenskapsmän och författare, folk från katolska och protestantiska kyrkor, en missionär från Kanada — det var en

ganska bred samling. De voro inte överens i frågan, om det skall bli kommunism eller inte kommunism i världen, men de voro överens om att freden skall bevaras. Det är en kämpande fredsrörelse, som tagit som sin symbol Picassos duva, vilken bär sporrar, och ger uttryck åt professor Joliot Curies ord: Vi skola tvinga freden på krigsanstiftarna.

Fredskonferensens första krav, som genom en deputation med Pietro Nenni i spetsen framförts till Sveriges riksdag, är att atombomben skall förbjudas och att en effektiv kontroll för förbudets efterlevnad skall skapas. Hans excellens utrikesministern har här förklarat, att alla krafter i världen vilja genomföra förbud mot atombomben och att skiljelinjen bara föreligger i fråga om kontrollen av förbudets efterlevnad. Jag bestrider, Eders Excellens, att detta är riktigt. Det enda förslag, som verkligen kräver ett omedelbart kategoriskt förbud mot atombomben, har framställts av Sovjetunionen, och detta förslag innebär samtidigt en internationell, permanent kontroll, som givetvis skall verka i alla länder, även Sovjetunionen. På den punkten har herr Ohlin framfört en direkt osann uppgift, som inte blir mer sann av att den dagligen upprepas i pressen.

Det amerikanska förslaget innebär icke förbud mot atombomben. Tvärtom säga vetenskapsmännen, att det tydligen är avsett att hindra genomförandet av ett sådant förbud. Förslaget är ett barn av den tiden, då amerikanarna trodde sig vara ensamma om atomklyvningens hemlighet och då de i kraft av atombomben tänkte behärska världen och påtvinga andra folk »det amerikanska sättet att leva», som frasen lyder.

Det amerikanska förslaget, den s. k. Baruch-planen, innebär att en internationell kommission skall i alla andra länder äga, driva och förvalta samtliga uran- och atomtillgångar, samtliga

Meddelande av utrikesministern.

fabriker för atomkraftsframställning och dessutom angränsande industrier, exempelvis kol- och metallurgiska industrier. Kapitalistiska länders kontrollanter skola alltså äga och förvalta de viktigaste strategiska baserna i de socialistiska länderna, exempelvis Sovjetunionen. Men inte ens om Sovjet hade begått självmord och gått med på något sådant förslag, hade Amerika utfäst sig att i så fall upphöra att tillverka atombomber.

Jag ber att få citera den främste representanten för Baruch-planen, mr Baruch själv, när han i sitt stora tal i Förenta Nationerna sade: »Men innan ett land är berett att avstå från ett segervapen, måste det kunna bygga på något mer än ord. Det måste ha trygghet inte bara mot angripare på atomområdet, utan även mot illegalt bruk av andra vapen — bakteriologiska, biologiska, gas — kanske — varför inte — mot kriget självt?»

Till detta säger en så stor expert på området som nobelpristagaren Blackett: »Den sista punkten förtjänar att studeras noggrant. Den innebär tydligen, att Förenta staterna inte tänkte på att avstå från sina atombomber förrän en fast garanti hade givits mot *alla* massförstörelsevapen. Även om Sovjetunionen alltså accepterade den amerikanska planen för kontroll av atombomben, skulle Amerika enligt mr Baruchs yttrande ha rätt att vägra att förstöra sina atombomber, så länge inte ett tillfredsställande kontrollsystem mot exempelvis biologisk krigföring även hade antagits.» Man skulle, säger Blackett, kunna hitta argument i det oändliga. Dessutom kan väl någon effektiv garanti mot ett bakteriekrig knappast någonsin skapas.

Hans excellens utrikesministern är inte inne nu, men jag vill ändå säga, att jag på grund av detta hävdar att hans framställning på denna punkt inte är riktig. Det är inte endast fråga om olika krav vad gäller kontrollen, utan

det är också fråga om att Amerika inte vill vara med om något förbud mot atombomben — och denna linje har Sverige understött.

Jag kanske skulle ge ett par repliker till herr Hjalmarson, som herr Hagberg i Luleå tidigare replikerat i vad gällde den i Polen födde nye polske generalen. Det förvånar mig att ett sådant inlägg kommer från familjen Hjalmarson, där det på nära håll finns generaler, som kämpat i två främmande arméer och hjälpt till med att i ett grannland, där folket ville genomföra socialismen, slå ned arbetarna med främmande vapen för att sedan återvända i svensk tjänst. Titta för övrigt bara ut över Atlantpaktens Europa! Det finns ingen brist på amerikanska generaler, som dirigera den militära utvecklingen där. Paktstaternas arméer äro redan underställda amerikanskt befäl.

Det har sagts — och det är riktigt — att det svenska folket älskar freden. Jag tror att vi ha svenska folket med oss när vi i den sats herr Edberg vände sig emot, säga, att vi inte vilja blöda för främmande imperialistiska intressen. Men ett folks fredsvilja måste aktiviseras, den måste bli en massrörelse. Man har försökt förtiga fredskonferensen i Stockholm. Det är inte något nytt. Man teg ännu mera konsekvent i Paris och Rom. Detta har inte hindrat, att denna fredsrörelse i dag är mäktigare än någon som förut uppträtt på historiens arena. Denna rörelse samlar i dag över 600 miljoner människor i 81 länder. Och den inte bara samlar dem till möten, utan den söker också utlösa folkens organiserade krafter. Detta är vägen som leder framåt.

Herr Ohlin skall inte längre kunna komma med den falska uppgiften, att Sovjet motsatt sig kontroll av sitt territorium, när det gäller ett förbud mot atombombens användande. Han skall inte kunna bestrida, att det är från detta håll dessa förslag kommit — även när det gäller nedrustningen — att

Meddelande av utrikesministern.

dessas förslag måste tagas på allvar. Det sades även på nämnda fredskonferens, att kommer det ärliga förslag från Amerikas och Englands regeringar om att förbjuda atombomben, minska rustningarna och skapa avspänning i världen och förtroende mellan folken, då skulle denna fredsörelse bli den första att föra ut dessa förslag till alla världens folk. Den sorgliga sanningen för herr Ohlin & Co är, att sådana förslag visserligen komma från Amerika, men endast underifrån, från fredsörelsen, som kämpar under hårt motstånd mot de förföljelser, som riktas mot dess verk. Sådana förslag komma inte från amerikanskt regeringshåll.

Nu föres detta budskap ut till människor med olika politiska meningar, trosbekännelser och nationaliteter. Vi skola ställa fakta inför folken: vem har föreslagit vad i Förenta Nationerna, vem vill ha förbud mot atombomben och vem vill inte ha det? Vilka är det som skrika om att dräpa barnet i vaggan? Vilka människor är det som fälla så råa uttalanden, att vi inte förut hört något liknande?

Jag är övertygad om att faran kommer därav, att kapitalismen tvivlar på sitt eget system; man känner att dess väg stupar neråt när det gäller levnadsstandard och sysselsättning, medan socialismens länder gå framåt. Därför har man bråttom i väster, därför vilja starka krafter gärna ha i gång ett preventivkrig, och därför har man satt i gång de högröstade krigsaktivister, som via Dagens Nyheter och andra tidningar hävda, att vi måste göra en modig uppslutning i Atlantpakten och att vi icke skola försvara oss, om Amerika vill besätta vårt territorium. Detta är en klart landsförrädisk tanke. De 20 motionärer här i riksdagen, som vilja offra Sveriges nationella suveränitet som ett brännoffer på dollarimperialismens altare, de ha också bråttom. Men folket vill inte ha krig. Mobiliseras dess freds vilja, då tror jag att det räcker

för att hindra krig och bevara freden inte bara nu utan för all framtid, ty de två systemen kunna leva tillsammans, och folken kunna själva i fred välja det bästa av dem.

Så se vi saken, och jag tror att den tiden nalkas, när denna fredsörelse växt sig så stark att, för att citera en rysk författare, Ilja Ehrenburg, på fredskonferensen, varje regim, som tar på sitt ansvar att »med eller utan atombomber», som herr Undén sade, bryta freden, mötes av så starkt motstånd att kriget blir mycket kort, att det »slutar innan det börjat», därför att folken stå beredda att sopa undan den regim, som begår en sådan förbrytelse.

Herr STÅHL: Herr talman! Eftersom jag begärt ordet endast för att fästa uppmärksamheten på ett par konkreta punkter i samband med utrikespolitiken och vår trygghet, skall jag beträffande den allmänna politiska debatt, som här förts, inskränka mig till den personliga deklarationen, att jag inte kan finna, att något sådant inträffat, som skulle kunna föranleda oss att ändra den s. k. västorienterade, alliansfria politiska kurs, som vi i stort sett varit eniga om. Jag vill bara i det avseendet tillägga, att det förefaller som om en sådan hållning — som givetvis inte kan vara en gång för alla fastlåst, utan måste kunna modifieras — inte bör vara oförenlig med sonderingar och undersökningar av hur man i det skandinaviska territoriet skall kunna öka den trygghet, som vi alla eftersträva för vårt land, för den händelse den katastrof, som vi alla hoppas skall kunna undvikas, kommer att inträffa. Jag tycker det vore beklagligt, om man skulle låsa fast diskussionen i vissa föreställningar och begrepp, så att man inte alltid kunde hålla möjligheterna öppna för sådana sonderingar och undersökningar.

Det är två frågor, som jag begärt ordet

Meddelande av utrikesministern.

för att säga något om. Det gäller i första hand, herr talman, den fara för systematiska förberedelser för sabotageverksamhet, som av allt att döma pågå här i landet och som inte minst gälla områden, som i händelse av ett krig skulle bli särskilt utsatta. De, som arbeta med denna verksamhet, försöka nu — inte minst i debatten här i dag men även i övrigt — att dölja denna verksamhet med hjälp av fredskonferenser och andra tillställningar, där man med fraser söker invagga människorna i säkerhet. Jag kan inte, herr talman, underlåta att uttala en beundran för den svenska pressen — både den s. k. borgerliga pressen och den socialdemokratiska pressen — för dess planmässiga tysthetsaktion när det gällde den konferens, som nyligen hållits här i Stockholm. Pressen är i det fallet verkligen värd en eloge. Samtidigt vill jag emellertid uttala min förvåning över att denna värdefulla mörkläggning bröts genom att de maktägande här i Stockholm ansågo sig ha anledning till att i Stockholms stadshus — hur står det nu i visan — bjuda på vin och prata en stund med det här sällskapet. Jag tror, herr talman, att det hade varit en korrekt och stram hållning, om man hade hållit gränsen klar gentemot denna fredskongress och ett sådant umgänge inte kommit till stånd.

Under en sådan täckmantel försöker man nu dölja den verksamhet som pågår och, som jag nyss sade, av allt att döma planlägges med både skicklighet, målmedvetenhet och energi i några av vårt lands mest utsatta trakter. Det kan givetvis inte komma i fråga att här diskutera några detaljer beträffande denna verksamhet. Jag behöver emellertid inte påpeka för kammarans ledamöter, att denna verksamhet varit och alltjämt är utsatt för en mycket intressant belysning i några av våra främsta dagliga tidningar här i Stockholm — både socialdemokratiska och liberala. Dessa skildringar visa, att det

här inte är fråga om några tomma fantasier. Det är ändå ett faktum, att det på svenska utkommit läroböcker i konsten att göra sabotage. Är man, på grund av de ständiga förnekandena, fortfarande tveksam om att denna verksamhet förekommer, så bör man läsa polisrapporterna om Wollweber-ligans förhållanden. Där får man en ganska realistisk lektion i vad som här sker.

Jag kan, herr talman, inte förstå annat än att det är nödvändigt att i en utrikesdebatt, där man diskuterar centrala svenska trygghetsproblem, fästa uppmärksamheten på den trafik, som här pågår. Jag kan inte heller förstå annat än att det är nödvändigt att möta denna trafik. Den måste oskadliggöras på ett så tidigt stadium, att man inte behöver tillgripa några improvisationer den dag det kan bli allvar. Vilka åtgärder som här kunna komma i fråga skall jag givetvis inte här diskutera. Det veta regeringen och polisen bättre än några andra. Jag skulle dock vilja fästa uppmärksamheten på att det faktum, att denna verksamhet förekommer, möjligen framtvingar vissa ändringar i den gällande lagstiftningen, vilken måhända inte är sådan, att den på ett betryggande sätt kan bemästra denna verksamhet. Det är också möjligt, att man behöver en förstärkning av den polisiära vakthållningen. Det är vidare möjligt, att man här kan komma in på andra frågor, personförflyttningar och andra uppslag, som borde kunna vidtagas och göras.

Jag skall således, herr talman, inte här beröra detaljerna. Det är ett annat forum, där man får klarlägga dem. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten vid att tiden inte bör försittas, utan att man här sätter i gång på ett förberedande stadium, så att man är färdig den dag åtgärderna kunna behövas. Detta var den ena punkten jag ville fästa uppmärksamheten vid.

Den andra frågan gäller en skrivelse,

Meddelande av utrikesministern.

som överbefälhavaren — jag vill minnas det var i november 1948 — riktade till regeringen rörande nödvändigheten av att i tid planlägga den psykologiska beredskapen här i landet. Under det senast utkämpade kriget hade vi här i landet en informationsstyrelse och en hel rad andra organ, som hade dessa uppgifter på sin lott. Dessa kommo ju aldrig att fungera tillfredsställande. Jag tror att statsministern, som nu är här, är ense med mig om att detta aldrig blev riktigt bra. Detta berodde säkerligen på att man vid krigets början måste vidtaga provisoriska åtgärder, varför man kom på fel bog redan från början. Man är nog på civilt håll, liksom bevisligen också på militärt, medveten om att det är nödvändigt att i god tid och redan nu planlägga ett sådant organ, som skall upprätthålla vårt folks andliga beredskap, så att denna beredskap kan fungera på ett helt annat och långt mera tillfredsställande sätt än vad den gjorde under det gångna kriget. Det är väl ändå så, att om kriget åter skulle komma — det hoppas vi alla innerligt att det inte gör — måste vi vara medvetna om det faktum, att det kommer att gå ut över civilbefolkningen på ett om möjligt ännu mera fruktansvärt sätt än vad de senast utkämpade krigen gjorde. Därför är det också civilbefolkningen som måste vara redo att taga dessa hårda smällar. Den måste ha en psykologisk försvarsberedskap med en helt annan effekt och kraft än vad vi hade t. o. m. under det andra världskriget. Det gäller inte bara en beredskap mot den propaganda, som vi veta kan vara insmickrande och skicklig. Det gäller framför allt beredskap mot de nya terrorvapen, som nu utvecklats till en tidigare oanad styrka. Skall man våga hoppas att civilbefolkningen skall kunna klara sådana fruktansvärda påfrestningar, bör ingenting underlåtas från myndigheternas sida, när det gäller att förbereda det centrala civilförsvaret — om jag får

använda detta uttryck — detta psykologiska försvar.

Jag erinrade nyss om överbefälhavarens skrivelse till regeringen. Han yttrade där fullkomligt riktigt — jag tror att alla, som varit i tillfälle att på närmare håll följa verksamheten av detta organ, kunna instämma i det:

»De värdefulla erfarenheter, såväl negativa som positiva, som under krigsåren vunnits på detta viktiga område, måste nu mot bakgrunden av den växande politiska oron i världen snarast möjligt samlas och bearbetas. På grundvalen härav böra riktlinjerna för informationsverksamheten i händelse av krig uppdragas. Hänsyn måste givetvis därvid även tagas till de nya reglerna för tryckfriheten i vårt land, som väntas bli fastställda av 1949 års riksdag.»

Nu är tidpunkten kommen att börja fundera över detta nya organ. Jag tror, att huvudsaken med detta organ är dels att det är av civil karaktär och står de centrala myndigheterna nära, dels att det från början tillvinner sig allmänhetens förtroende, så att vi inte få uppleva vad vi i det fallet fingo bevittna under det förra kriget. Jag tror att detta organs nödvändiga umgänge med allmänheten och allmänhetens språkrör, pressen, framtvingar en planläggning av detta organ i god tid.

När jag nu riktar en så energisk uppmaning som jag kan till regeringen att allvarligt överväga både faran av potentiellt sabotage och förräderi samt vikten av att ordna ett organ för den psykologiska beredskapen, så skulle jag, herr talman, vilja sluta med att säga, att det ändå är riktigt att planlägga dessa centrala angelägenheter i god tid, även om vi alla varmt och innerligt vilja hoppas och tro, att ett tredje världskrig inte skall komma. Jag skulle vilja tillägga, att det är en viss fara i dröjsmål. Det är livsviktigt för svensk beredskap att dessa frågor ordnas på ett tidigt stadium.

Meddelande av utrikesministern.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Jag undrar om det inte är vissa mindervärdeskomplex hos herr Ståhl som gör, att han till varje pris skall försöka tilltvinga sig uppmärksamhet. Kan han inte göra det på något annat sätt, så sker det genom ett dramatiserat innehåll i vad han har att komma med. Tyvärr förhåller det sig i alla fall så, att det ännu inte redovisats någon tackning för de rövarhistorier, som han åberopar ur Dagens Nyheter. Redan för fem månader sedan ställdes det en direkt fråga till Dagens Nyheter om vem den ingenjör var, som kommunisterna hade skickat in i Luleå järnverk för att utspionera järnverket. Till dags dato ha vederbörande icke besvarat denna fråga. När de klämts ytterligare, ha de sagt att ärendet överlämnats till polisen. Men när vi frågade polisen vad man gjort åt saken, så fingo vi till svar, att vad Dagens Nyheter skrivit inte var något att fästa sig vid; det fanns ingenting att ta på bakom det hela.

Här står emellertid herr Ståhl och talar — precis som om han berättade verkliga sanningar — om serier av sabotageförberedelser som skulle ha genomförts och som han nu vill rikta myndigheternas uppmärksamhet på. Jag har för all del inte något emot att herr Ståhl söker spela rollen av polispolitiker här i kammaren och ropar polisen i alarm — det får vara hans egen sak — men man tycker ju att det borde finnas någon rimlig tackning bakom de grova påståendena.

Vidare noterar jag att herr Ståhl hävdar, att det förekommit en *organiserad* mörkläggning av fredskonferensen. Den välsignelse, som han gav denna organiserade mörkläggning av fredskonferensen, utgör på sitt sätt en belysning av hans egen karakteristik av densamma. Det är omöjligt att fatta herr Ståhls inlägg på något annat sätt än att ilskan mot fredskonferensen och de krav, som ha ställts av herr Ståhl

i denna debatt, ha som bakgrund benägenheten att räkna med att kriget skall komma mycket snart och att vi då skola vara beredda att göra vår insats på den sida, där herr Ståhl sedan gammalt står.

Herr STÅHL: Herr talman! Det är givetvis inte på något sätt överraskande att herr Hagberg i Luleå själv förnekar den verksamhet som jag talat om — det fattas bara att herr Hagberg här skulle stå upp och erkänna det allra ringaste! Men vad herr Hagberg nu sagt rubbar inte på något sätt själva faktum.

Beträffande fredskonferensen vill jag bara säga, att efter den förklaring, som herr Hagberg lämnade här i kammaren för inte så länge sedan och som även i dagens debatt återgivits, är väl herr Hagberg den siste, som här bör uppträda som någon sorts monopolinnehavare av förhoppningar och önskemål om fredens bevarande. Det är andra krafter än herr Hagberg, som torde ha rätt att tala i den andan.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Vad skall här erkännas, när det inte framlagts några bevis för påståendena om att kommunisterna utöva sabotageverksamhet? När man gör kategoriska påståenden av det slag som här framlagts, är det väl viktigt att man åtminstone på något sätt exemplifierar sina påståenden.

Vi inom det kommunistiska partiet ha sagt att vi komma att bekämpa kriget, men vi ha inte sagt att vi skola bekämpa kriget med sabotage, utan vi ha sagt att vi som kommunistiskt parti komma att uppvigla folket mot den regering, som vill kasta ut vårt land i ett imperialistiskt krig, och det är också något som vi stå för. Det har ju alltid tidigare i arbetarrörelsens historia, även under den tid när det bara fanns den andra internationalen, skrivits in i resolutionerna, att det är en förpliktelse att uppvigla massorna mot de imperialistiska krigen och mot de rege-

Interpellation angående sänkning av nöjesskatten för beredande av stöd åt allmänna samlingslokaler och svensk filmproduktion.

ringar, som kasta ut folken i sådana krig.

Man kan inte använda sabotagehändelser, som förekommo under det senaste kriget och som i allmänhet utgjorde militära åtgärder från militärledningarnas och regeringarnas sida, för att karakterisera de kommunistiska partierna såsom partier, vilka tillgripa sådana metoder i sin politik, ty så är visst inte förhållandet.

Överläggningen var härmed slutad.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammarerna på förslag av herr talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 3.

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å kammarernas bord vilande propositioner; och remitterades därvid

till bevillningsutskottet propositionen nr 124, angående prisutjämningsavgift m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 137, angående omhändertagande av vissa sjuka flyktingar m. m.;

nr 139, angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente, m. m.;

nr 140, angående anslag till stensättning av vägar för budgetåret 1950/51;

nr 143, angående anslag till ytterligare utgifter för säkerhetsanstalter för sjöfarten; och

nr 144, angående anslag till främjande av bostadsförsörjningen för budgetåret 1950/51 m. m.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 157, angående teckning av aktier i den stat-

liga affärsbanken, m. m., hänvisades propositionen, såvitt angick anvisande av ett anslag å kapitalbudgeten, till statsutskottet och i övrigt till bankoutskottet.

§ 4.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet den på bordet liggande motionen nr 474 av herr Carlsson i Bakeröd m. fl.

§ 5.

Föredrogos, men bordlades åter bankoutskottets utlåtanden nr 4 och 5.

§ 6.

Föredrogos den av herr Kärrlander vid kammarernas nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhängan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående vissa missförhållanden på musikkompaniet vid Västernorrlands regemente, m. m.

Kammarerna biföll denna anhängan.

§ 7.**Interpellation angående sänkning av nöjesskatten för beredande av stöd åt allmänna samlingslokaler och svensk filmproduktion.**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr HELLBÄCKEN, som yttrade: Herr talman! Vid 1949 års riksdag väcktes i båda kamrarna flera motioner angående sänkning i vissa fall av nöjesskatten för biograföreställningar m. m. Motionerna syftade dels till att åtgärder skulle vidtagas för att lätta de ekonomiska svårigheter, som de allmänna samlingslokalerna råkat i, sedan nöjesskatten å biograföreställningar 1948

Interpellation angående sänkning av nöjesskatten för beredande av stöd åt allmänna samlingslokaler och svensk filmproduktion.

höjdes till ca 37 procent å biljettpriset, *dels* ock till åtgärder för stöd av svensk filmproduktion.

I anledning av förenämnda motioner hemställde bevillningsutskottet att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning beträffande de i förevarande motioner berörda spörsmålen samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Vad bevillningsutskottet sålunda föreslagit blev av riksdagen godkänt, och i riksdagens skrivelse nr 254 till Konungen har riksdagen hemställt om utredning av berörda spörsmål.

De i sagda motioner av år 1949 behandlade frågorna ha nu än mer aktualiserats. Vad angår spörsmålet rörande nöjesskattens inverkan på de allmänna samlingslokalernas ekonomi har erfarenheten bekräftat, att särskilt de mindre samlingslokaler ha fått det än sämre. På flera platser å landsbygden och i mindre tätorter, där föreningsväsendet med mycket stora uppoffringar uppfört samlingslokaler, för vilkas administration man tidigare väsentligt haft att lita till inkomsterna från biografföreställningar, gå nu dessa föreställningar med förlust, vilket medfört att biografdriften i en del fall helt enkelt måst nedläggas. Varje försök att höja biljettpriserna förhindras av priskontrollnämnden. Jag skall icke i detta sammanhang närmare beröra vad nedläggandet av biografverksamheten i dylika mindre lokaler betyder i fråga om trevnaden och förströelsen för människorna på glest befolkade trakter. Det ligger i öppen dag, att en sådan utveckling bidrager till att påskynda särskilt ungdomens flykt från landsbygden till städerna och stadsliknande orter.

I fråga om behovet av stöd till den svenska filmproduktionen har det även sedan förra året givits ytterligare belegg för att kostnaderna för produktion av svensk film stigit avsevärt. Vid Af-

färsekonomiska institutet vid Stockholms handelshögskola har en undersökning verkställts angående den svenska filmproduktionens ekonomi och jämförelse gjorts mellan kostnader och intäkter under spelåren 1941/42 och 1947/48. Därvid har konstaterats, att det under angivna tid skett en kostnadsstegring på ca 20 procent och att det samtidigt inträffat en intäktsminskning på ca 10 procent. Det säger sig självt, att en sådan kostnadsökning inverkar menligt på gedigenheten och den konstnärliga halten av svensk film.

Vid bedömande av de åtgärder som böra vidtagas utöver dem, som antytts i förutnämnda motioner och i bevillningsutskottets utlåtande, för att uppmuntra produktionen av god svensk film torde även böra prövas, huruvida det icke ur allmän synpunkt skulle vara av värde, om särskilt stöd lämnades till s. k. dubbing av svensk film för visning i utlandet. Därest svensk filmproduktion finge ekonomiskt stöd i strävandet att få de bästa filmerna visade i utlandet skulle detta utan tvivel tillföra vårt land icke obetydligt med hårdvaluta.

Med åberopande av vad jag sålunda anförd anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att inom den närmaste tiden låta verkställa den utredning, varom 1949 års riksdag i skrivelse nr 254 till Konungen hemställt, angående sänkning av nöjesskatten i syfte att *dels* bereda ekonomiskt stöd till allmänna samlingslokaler, *dels* ock ekonomiskt stöd till produktionen av svensk film, varvid även möjligheterna till stöd av s. k. dubbing för underlättande av försäljning av god svensk film till utlandet kommer att undersökas?

Denna anhållan bordlades.

§ 8.

Anmäldes, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren, nämligen:

nr 110, angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1950/51 m. m.;

nr 113, angående modernisering och utbyggnad av de statliga sinnessjukhusen m. m.;

nr 133, angående vissa riktlinjer för enhetsskolans ledning och lokala organisation;

nr 135, angående s. k. legodriftsavtal rörande vissa staten tillhöriga gruvor i Västerbottens län m. m.;

nr 141, angående vissa markförvärv för försvaret m. m.;

nr 142, angående åtgärder till stödjande av odlingen utav bruna bönor samt av hamp- och linodlingen;

nr 146, angående provisorisk förhöjning av familjepenning;

nr 147, angående anslag till ytterligare utbyggnad av Svenska skifferoljeaktiebolagets anläggningar vid Kvarn-
torp m. m.;

nr 150, angående anslag till vissa istandsättningsåtgärder å San Michele m. m.;

nr 151, angående anslag för budgetåret 1950/51 till flyg- och navalmedicinsk forskning;

nr 155, angående anslag för budgetåret 1950/51 till avlöningar vid blind- och dövstumskolorna m. m.;

nr 156, angående statsförvärv av Östergötlands smalspåriga järnvägar m. m.;

nr 158, angående vissa anslag till tvångsarbets- och alkoholistanstalter;

nr 161, angående inrättande av statens jordbruksnämnd m. m.;

nr 162, angående upplåtelse av viss mark från kronoparken Asa i Asa socken, Kronobergs län, till skogsvårdsgård;

nr 164, angående anslag för budgetåret 1950/51 till kostnader för hålkortsbearbetning av visst statistiskt material m. m.; och

nr 168, angående anslag till utrustning och inredning av lokaler för civildepartementet.

Dessa propositioner bordlades.

§ 9.

Anmäldes, att under sammanträdet till herr talmannen avlämnats följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 84, angående ändringar i folktandvårdens organisation m. m., nämligen:

nr 475, av herr *Bergstrand m. fl.*;

nr 476, av herr *Andersson* i Malmö m. fl.;

nr 477, av herr *Olsson* i Mellerud m. fl.; och

nr 478, av herr *Hagård m. fl.*

Vidare anmäldes följande under sammanträdet avlämnade motioner, nämligen:

nr 479, av herr *Larsson* i Stockholm, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 88, med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m.; och

nr 480, av herrar *Holmberg* och *Persson* i Landafors, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 88;

nr 481, av herrar *Braconier* och *Nilsson* i Svalöv, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 90, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 12 juni 1885 (nr 27) angående lösdrivares behandling, m. m.;

nr 482, av herr *Antby m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 91, angående bidrag till Jordbrukskarungdomens förbund;

nr 483, av herr *Dahlgren m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 97, med förslag till förordning om tillägg av statsmedel å vissa ersättningsar enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m.;

nr 484, av herr *Fröderberg m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 97.

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet m. m.

Härefter anmäldes, att följande motioner avlämnats i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 98, angående anslag för budgetåret 1950/51 till skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m., nämligen:

nr 485, av herr *Andersson* i Dunker m. fl.;

nr 486, av fru *Boman* m. fl.;

nr 487, av herr *Johnsson* i Stockholm; och

nr 488, av herrar förste vice talmannen *Skoglund* och *Nilsson* i Bästekille.

Slutligen anmäldes följande motioner, nämligen:

nr 489, av herr *Hæggblom* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 103, angående fortsatt elektrifiering av statsbanenätet m. m.;

nr 490, av herr *Norén* m. fl., likale-

des i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 103;

nr 491, av herr *Jacobsson* i Igelsbo m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 114, angående anslag till befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen för budgetåret 1950/51, m. m.; samt

nr 492, av herr *Fröderberg* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 123, angående anslag för budgetåret 1950/51 under femte huvudtiteln till ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.

Samtliga dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 5.12 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 22 mars.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes därvid förhandlingarna till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Utgifter under riksstatens femte huvudtitel.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1950/51 under femte huvudtiteln, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet m. m.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln, punkt 3, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av departementschefen föreslagna ändringar i personalförteckningen för socialstyrelsen, dels fastställa av departementschefen förordad avlöningsstat för socialstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1950/51, dels ock till Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 1 645 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar, bl. a., att befattningen som hemhjälpkonsu-

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet m. m.

lent skulle uppflyttas från lönegrad Ce 24 till Ce 27. Departementschefen hade under här ifrågavarande anslag anfört, att det — om riksdagen icke hade någon erinran däremot — borde få ankomma på Kungl. Maj:t att i administrativ ordning utfärda erforderliga bestämmelser om skyldighet att på anmodan av socialstyrelsen lämna erforderliga uppgifter för den av styrelsen förda statistiken över detaljhandelsomsättningen.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehaft tre till utskottet hänvisade motioner.

I en inom andra kammaren av herr *Rubbestad m. fl.* väckt motion (II: 97) hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av femte huvudtiteln måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om införande av uppgiftsplikt vid insamling av månatlig statistik över detaljhandelns omsättning.

Utskottet hemställe i denna punkt,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 282 och II: 267, i vad de berörde socialstyrelsens förlikningsmannaexpedition,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i personalförteckningen för socialstyrelsen vidtaga de ändringar, som angivits i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1950;

b) fastställa i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för socialstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1950/51;

c) till Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 1 645 000 kronor;

II. att motionen II: 97 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade vid punkten avgivits:

1) av herrar *Mårtensson* i Uddevalla, *Lindholm*, *Rubbestad*, *Pettersson* i Degefors och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort avstyrka Kungl. Maj:ts förslag om uppflyttning av befattningen som hemhjälpkonsulent från lönegrad Ce 24 till Ce 27 och att därför utskottet under mom. I a, bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 282 och II: 267, i vad de berörde socialstyrelsens förlikningsmannaexpedition, bemyndiga Kungl. Maj:t att i personalförteckningen för socialstyrelsen vidtaga de ändringar, som angivits i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1950, dock att någon befattning som hemhjälpkonsulent i Ce 27 icke finge uppföras å förteckningen;

2) av herr *Rickard Lindström*, fröken *Andersson*, herr *von Heland*, fru *Svenson* samt herrar *Rubbestad*, *Petersson* i Dahl, *Kollberg* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till yrkandet i motionen II: 97 om avslag å departementschefens förslag om införande av uppgiftsplikt vid insamling av månatlig statistik över detaljhandelns omsättning och att därför utskottet under mom. II bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 97 avslå Kungl. Maj:ts förslag om införande av uppgiftsplikt vid insamling av månatlig statistik över detaljhandelns omsättning.

Utskottets i punkten gjorda hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **KOLLBERG**: Herr talman! Det finns i denna fråga en liten detalj, men en enligt min och fleras mening principiellt mycket viktig detalj. Jag har tillsammans med några ledamöter av statsutskottet funnit skäl att göra en särskild reservation på den ifrågavarande punkten, och jag skulle önska få rikta kammarens uppmärksamhet på de bärande skälen för denna reservation.

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet m. m.

Det gäller socialstyrelsens insamlande av uppgifter från detaljhandeln, uppgifter, som användas som grundmaterial för statistik rörande omsättningen. Sådana uppgifter ha från detaljhandeln hittills lämnats på frivillighetens väg, men nu förutsättes i propositionen att Kungl. Maj:t skulle i administrativ ordning utfärda bestämmelser om *skyldighet* för affärsmännen att tillhandahålla uppgifterna i fråga.

Om detta säger nu utskottsmajoriteten, att insamlandet av uppgifterna i första hand bör grundas på frivilliga överenskommelser mellan socialstyrelsen och berörda branschorganisationer inom näringslivet, men om tillfredsställande resultat inte kan uppnås vill utskottet inte motsätta sig att *uppgiftsplikt* införes.

Nu är det emellertid ett faktum, att propositionens yrkande i denna punkt tillkommit efter framställning från socialstyrelsen och konjunkturinstitutet, som redan förklarat sig anse, att de uppgifter, som man hittills fått in på frivillighetens väg, inte äro tillräckliga. Den mjuka formulering, som utskottsmajoriteten givit sitt förslag, är därför utan betydelse i sak. Ett bifall till utskottets förslag skulle innebära, att Kungl. Maj:t vore oförhindrad att i överensstämmelse med socialstyrelsens och konjunkturinstitutets önskningsar omedelbart införa den ifrågavarande uppgiftsskyldigheten.

Vi reservanter i statsutskottet inse till fullo värdet av de uppgifter det rör sig om, enär de ligga till grund för en omsättningsstatistik, som på ett mycket bra sätt visar vissa rörelser i utvecklingen inom olika branscher. Så långt måste nog alla vara överens. Däremot kunna vi reservanter inte dela utskottsmajoritetens mening om sättet för uppgifternas inhämtande. Socialstyrelsen har sysslat med insamlingen därav sedan årsskiftet 1947/48. Till en början införskaffades uppgifter retroaktivt för hela åren 1946 och 1947, och sedan ha

uppgifter samlats kvartal för kvartal. Resultatet har distribuerats till branschorganisationerna och vissa större företag samt publicerats i Sociala Meddelanden.

Det grundläggande siffermaterialet avser i huvudsak antalet anställda och omsättningen månad för månad i ett antal företag inom 26 branscher. Det statistiska materialet har insamlats kvartalsvis dels från den enskilda detaljhandeln och dels från ett antal konsumtionsföreningar. Nu har socialstyrelsen fått den uppfattningen, att den fått in för få svar för att den därpå grundade statistiken skall kunna anses fullt tillfredsställande. Utredningar ha visat, att av tillfrågade enskilda detaljister något över 50 procent lämnat för statistiken användbara svar, medan konsumtionsföreningarna ha lämnat en något högre svarsprocent. Jag vill inom parentes påpeka att det ställer sig ganska annorlunda för konsumtionsföreningarna — det är bara 200 sådana som tillfrågas — under det att antalet enskilda detaljhandlare som tillfrågas är 8 700, fördelade över hela landet.

Den mycket viktiga principfrågan är här: frivillighet eller tvång?

Handeln har genomlidit en mycket svår tioårsperiod med ransoneringar, kvoterings, inventeringar, rapporter och uppgiftslämnanden. Allt det där var nödvändigt under kriget, då vi tvingades till en självhushållning, som inte alls hänger samman med normal svensk folkförsörjning. Under den tiden fingo vi alla bära tunga bördor, men det är ett faktum, som ännu ingen bestritt, att detaljhandeln bar en av de tyngsta.

Jag kan för ögonblicket helt enkelt inte inse, att samhället har rätt att utan alldeles särskilt tvingande skäl bruka just det slag av tvång, som under kriget var nödvändigt, mot den grupp av sina medlemmar, till vilken vi alla stå i den största tacksamhetsskuld. Och jag vågar ifrågasätta, om det över huvud taget är klokt att använda tvång i något fall,

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet m. m.

där man kan komma fram på andra vägar.

Vi få inte glömma, att genomförandet av en uppgiftsplikt ter sig annorlunda sedd på närmare håll, än när man bara rör sig med den principiella frågan om dess tillkomst. Nu har det ju varken i propositionen eller i utskottsutlåtandet utsagts något om straffpåföljd vid försummelse av uppgiftslämning, men sådana bestämmelser höra ju ofrånkomligen till införandet av uppgiftsplikt. Om det nämligen inte i lagen skulle stå något om böter eller vitesföreläggande, ja, då kunde man ju inte vänta att komma längre på uppgiftspliktens väg än på frivillighetens. Till belysande av vad jag menar skall jag be att få citera vad som gäller i fråga om industristatistiken. Det heter därom: »Den, som underlåter fullgöra honom åliggande skyldighet, straffas, där hans berörda underlåtenhet ej är att anse såsom tjänstefel, med böter fr. o. m. fem t. o. m. trehundra kronor». Givetvis äro liknande bestämmelser att förutse, om nu detaljhandlarna skulle åläggas den ifrågasatta uppgiftsskyldigheten.

Tyvärr var det nödvändigt med liknande bestämmelser i många av krigstidens förordningar, när det gällde att säkerställa folkförsörjningen i ett läge, där en enda felande skulle kunnat åstadkomma mycken skada. Det var inte nödvändigt för majoriteten av lojala och offervilliga handlande, men det var nödvändigt för befarade undantag. I dagens ärende är det emellertid fråga om något helt annat. Här skall ingen folkförsörjning säkerställas. Här är det fråga om en visserligen värdefull men ingalunda livsviktig statistisk angelägenhet. Och för dem, som skulle åläggas uppgiftsplikten, måste det te sig närmast groteskt, om de kvartal efter kvartal skulle ha samhällets storklubba hängande över huvudet för en sådan sak.

Låt oss se saken från samhällets egen synpunkt: kan det vara lämpligt att låta

statliga organ på olika områden arbeta med stöd av straffparagrafer och polishjälp, när det borde finnas möjlighet att genomföra en arbetsuppgift genom frivillig medverkan från allmänhetens sida, även om detta skulle medföra ett merarbete för ämbetsverket i fråga? Om man använder så starka medel i det lugna och normala arbetet, vad skall man då ta till i verkligt trängande mål?

Slutligen skulle jag vilja erinra om att det just nu förberedes en företagsräkning och att socialstyrelsen snart nog får tillfälle att ur dess material hämta förteckningar över alla detaljister i olika branscher. När man får aktuella adresser över alla de svenska detaljhandlarna får man ju ett rikhaltigt material att välja på.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Rickard Lindström m. fl. avgivna reservationen.

I detta yttrande instämde herrar Birke och Gunnarsson.

Herr PERSSON i Halmstad: Herr talman! I den föreliggande punkten, som gäller införandet av uppgiftsplikt för detaljhandlare beträffande omsättnings-siffrorna, skall jag be att få säga några ord, då jag under en lång följd av år varit detaljhandlare och dessutom i många år företrätt denna yrkesgrupp.

Som i propositionen och i utskottsutlåtandet säges sker ju denna insamling av uppgifter sedan några år genom socialstyrelsens försorg. Konjunkturinstitutet är icke belåtet med det resultat, som har nåtts genom denna frivilliga insamling. Till bevis härför anför man för 1948 års första kvartal, att av utsända 9 900 frågeformulär återkommo endast 6 900, d. v. s. 70 procent. Detta resultat betecknar man som dåligt. Men det skulle vara av stort intresse att veta vilket resultat institutet skulle anse såsom gott. Jag tycker att resultatet är mycket bra, om man tar i betraktande

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet m. m.

de svårigheter, som äro förknippade med lämnandet av dessa uppgifter. Det kan nämligen inträffa att vederbörande uppgiftslämnare är bortrest eller av sjukdom förhindrad att fullgöra uppgiftsskyldigheten. Det kan också hända att den affär, som det är fråga om, har överlåtit eller rent av har upphört att existera. Vidare är det ganska vanligt att de enskilda affärerna ha en ganska omfattande kreditförsäljning och att siffrorna härför icke bli färdiga förrän längre fram i månaden. Detta inträffar ganska ofta, varför man har svårt att få uppgifterna klara vid månadsskiftet.

Det framhålles också att resultatet för konsumentkooperationens del är bättre och att för första kvartalet 1948 90 å 95 procent av de utsända formulären kommit tillbaka. Men för de kooperativa affärerna ställer det sig lättare, därför att det ju åtminstone officiellt heter att där icke förekommer någon kreditförsäljning. Vidare är det ju i många fall så, att en konsumtionsförening äger kanske ett tiotal eller flera affärer, för vilka man har gemensam bokföring, varför det där endast gäller att lämna en enda uppgift, vilket givetvis blir mindre betungande än om varje affär skulle lämna sin särskilda uppgift.

För övrigt förhåller det sig så, att tusentals enskilda affärer skötas av innehavaren ensam. Vid dagens slut finns det ett otal olika uppgifter för honom eller henne att taga itu med, uppgifter som äro för vederbörandes existens mera angelägna än detta uppgiftslämnande. Jag har själv haft det tvivelaktiga nöjet att under några år få lämna uppgift på omsättningssiffror och är därför ganska väl inne i hur lätt det är att bli en försumlig uppgiftslämnare. Man får sig per post tillsänt ett formulär och lägger detta åt sidan för att vid tillfälle, då tiden är inne, fylla i det samma. Med alla de göromål som förekomma i en affär händer det ganska lätt att ett sådant papper kommer åt

sidan för att sedan bliva helt bortglömt, och så tillhör man den försumliga kategorien.

Departementschefen uttalar bland annat, att med hänsyn till nödvändigheten av en tillfredsställande statistik på detta område är en uppgiftsplikt att rekommendera för bland annat nationalbudgetens uppställande. Att detaljhandelns omsättningsstatistik är av så stor betydelse för nationalbudgetens uppställande, att man nu vill tvångsbelägga uppgiftslämnandet, det har jag aldrig vetat. Man har ju dock trots de dåliga resultaten beträffande uppgiftslämnandet hittills ändock lyckats med upprättandet av en nationalbudget, men samtidigt gläder det ju en att höra att den svenska detaljhandeln har en viktig uppgift att fylla i samhället. Den behandling, som detaljhandelns folk rönt från statens sida de senaste tio åren, har icke tytt på någon vidare uppskattning. Allt sedan 1939 har Sveriges detaljhandlare, enkannerligen livsmedelshandelns folk, fått utföra ett oerhört arbete i statens tjänst med alla dessa livsmedelsransoneringar, kvartalsinventeringar och som inkasserare av omsättningsskatten, för att inte nämna allt arbete med de miljarder kuponger som runnit genom detaljhandeln. Dessutom har detaljhandeln fått vara bufferten mellan allmänheten och kommissionernas många gånger rätt svårtydbara förordningar. Allt detta har man fått utföra utan ett öres ersättning. Men man har levat i den förhoppningen att dessa förhållanden någon gång skulle taga slut och att normala förhållanden åter skulle komma att inträda. Därför har man på det hållet glatt sig åt varje krisförordning som lossat och trott att nu närma vi oss den tid, då man i lugn och ro kan få ägna sig åt sitt arbete utan statens enerverande ingripande i ens arbetsförhållanden. Därför verkar det nu för detaljhandelns utövare beklämmande, att man vill belägga tusentals svenska de-

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet m. m.

taljister med nya pålagor, för att nu inte nämna den papperskvarn som åter kommer i gång.

Som herr Kollberg tidigare nämnt vill jag också framhålla, att det icke endast är omsättningssiffror som man fordrar, utan man begär också uppgifter om antalet anställda och hur länge de varit anställda, och efter vad jag förspott lär det vara också andra uppgifter i fag-gorna.

I utskottsbetänkandet nämnes visserligen att under sista kvartalet 1949 utsänts 8 700 frågeformulär och att av dessa endast 4 300 besvarats. Resultatet är tydligen sämre än förut, men det förhåller sig nog så att detaljhandelns folk har börjat tröttna på dessa uppgifter och vidare har säkerligen upplysnings-verksamheten varit för liten. Man vet icke vad uppgifterna egentligen skola användas till. I propositionen talas det visserligen icke om att något straff skulle åläggas den, som försummar att lämna begärd uppgift. Men man kan väl nästan taga för givet att något sådant hänger i luften, eljest skulle väl resultatet icke bli bättre om lagstadgad plikt för uppgiftslämnandet infördes.

Jag anser, att man icke skall tvångs-belägga det svenska folket eller delar av detsamma på detta sätt. Att så att säga kriminalisera denna medborgargrupp anser jag vara mindre välbetänkt.

Utskottet förklarar som sin mening, att uppgiftslämnandet i första hand bör ske på frivillighetens väg genom överenskommelse mellan socialstyrelsen och näringsorganisationerna. Utskottet har emellertid trots sin tydliga motvilja mot ett tvångsbeläggande ej velat avstyrka propositionen på denna punkt. Jag har en känsla av att om riksdagen bifaller utskottets hemställan, blir det ingen frivillig insamling av uppgifter utan då blir det naturligtvis så att uppgiftsplikten blir lagstadgad, vilket vore olyckligt. För min personliga del tror jag, att det även i fortsättningen skall kunna gå att ordna denna sak på fri-

villighetens väg. Jag vågar hoppas och tro, att de firmor, som bli uttagna till denna uppgift, bli mera noggranna i att lämna begärda uppgifter, helst som jag vet att Sveriges köpmannaförbund kommer att göra allt för att dess medlemmar skola fullgöra sin plikt. Icke minst tillkomsten av denna proposition, där man har ett statligt hot hängande över sig, kommer nog att bidra till att det blir bättre ordning i fortsättningen.

Herr talman! Med vad jag här anfört ber jag att få hemställa om bifall till den av herr Lindström m. fl. avgivna reservationen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Herr Kollberg sade, att han icke trodde att den statistik, som det här är fråga om, vore av vital betydelse, och herr Persson i Halmstad förklarade, att han icke förrän nu förstått att dessa uppgifter vore av sådant värde, som man här gör gällande. Det kan därför kanske icke vara ur vägen att jag ett ögonblick stannar inför frågan vad dessa uppgifter och denna statistik egentligen innebära.

Det har sagts att dessa uppgifter äro nödvändiga för uppgörandet av nationalbudgeten. Genom uppgifterna får man veta den privata konsumtionens omfattning och växlingar. Om jag sedan ställer denna konsumtion mot folkets inkomster, alltså de pengar som befolkningen har till sitt förfogande att köpa för, kommer det att klargöra, om svenska folket använder alla sina pengar på konsumtion eller om till äventyrs någon del av inkomsterna sparas. Man kan ur detta förhållande utläsa, huruvida i den allmänna konjunktur-bilden ingå inflations- eller deflationstendenser. Om vad jag här har sagt är riktigt, borde det stå klart, att nationalbudgeten på det sättet blir ett gott verktyg för de statliga myndigheter, som ha att svara för konjunkturpolitiken, för penningpolitiken och för

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet m. m.

upprätthållandet av penningvärdet. Man får på helt annat sätt än förut vinkar om hur utvecklingen går, om den pekar åt det ena eller andra hållet. Jag skulle mycket förvåna mig om andra kammarens ledamöter skulle vilja förvägra de statliga myndigheterna att för sitt arbete med upprätthållandet av penningvärdet få tillgång till det moderna, effektiva verktyg som dessa uppgifter innebära. Jag tycker att det skulle vara ganska uppseendeväckande om så vore fallet. Man kan således ej säga annat än att dessa uppgifter spela en ganska väsentlig roll för — enkelt uttryckt — penningpolitiken.

Då står man inför frågan hur man skall få dessa uppgifter. Ja, det finns två sätt att välja på. Det ena är att ta in uppgifter från alla detaljhandlare i riket, ett allmänt insamlande av uppgifter således. Det skulle betyda, att man vänder sig i runt tal till bortåt hundra tusen personer och begär uppgifter av dem. Det vore, kan man säga, att pålägga handeln en uppgift som är större än nöden kräver. Nu ha varken konjunkturinstitutet eller socialstyrelsen gått på denna linje utan de ha i stället valt att söka få tendensen belyst med tillhjälp av urvalsmetoden. Man plockar ut ett mindre antal. Vi ha hört här, att man rört sig med en siffra på 8 000 å 9 000. Man plockar ut tio procent och låter dessa tio procent lämna uppgifter och genom en bearbetning med den s. k. samplingmetoden kan man komma till ett resultat, som ligger verkligheten tillräckligt nära.

Herr Kollberg säger att om det kommer in hälften av alla de begärda upplysningarna, är detta vackert. Om det hade gällt en allmän insamling av uppgifter från samtliga detaljhandlare, då kan det hända att 50 % av alla hade varit tillräckligt för att i en statistisk bearbetning säga, att de stora talens lag gäller och att man därför ändå kommer till ett riktigt resultat. Men när man tillämpar urvalsmetoden och särskilt

när man här har, som herr Kollberg också framhöll, tjugosex branscher representerade, måste man ha ett betydligt högre procenttal. Jag är inte fackman på detta område — fröken Vinge står här och lyssnar på mig och kan säkert bättre förklara detta än jag. Jag skulle emellertid gissa att man gärna vill få in 80, kanske 90 % av alla uppgifter för att man skall kunna få en så rättvisande bild av materialet, att den blir av värde. Men när man under rådande förhållanden endast får in halva antalet av de begärda uppgifterna, blir resultatet så pass vagt, att det icke är mycket att lita på.

Vi ha alltså här att välja. Skola vi säga till bortemot 100 000 handlande: Kom in med uppgifter allesamman! Då kunna vi kanske nöja oss med att varannan följer uppmaningen. Eller skola vi säga: Nej, det är onödigt att besvara så många människor, utan vi kunna nå samma resultat genom att fråga 8 000, under förutsättning att dessa 8 000 också lämna uppgifter? Jag måste finna att det väl ändå är mest rationellt och riktigt att säga: Låt oss använda urvalsmetoden och begränsa besväret till ett mindre antal människor.

Herr Persson i Halmstad ville göra gällande, att det var fråga om ganska besvärliga uppgifter. Jag hade i förmiddags blanketterna i min hand, men så skickade jag bort dem; jag trodde inte det var någon anledning att visa dem, men det finns icke i detta land några uppgifter infordrade, som äro så enkla som dessa. Vad som begäres är helt enkelt att man för varje månad skriver omsättningssiffran och för varje månad antecknar antalet personer som varit anställda i företaget. Det är så enkelt, att det kan inte tänkas att någon, som driver handelsrörelse, har så ofullständiga anteckningar, att han inte skulle kunna lämna dessa uppgifter. Om så skulle vara fallet, ja, då är det fel att en sådan person driver handel med så bristfälliga anteckningar!

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet m. m.

Nu har man här i några år sökt, med lock och pock och med bistånd av Köpmannaförbundet, att få dessa människor att lämna uppgifter på frivillighetens väg, och man måste konstatera: det har misslyckats. Att få in 4 300 av 8 700 med användande av urvalsmetoden, det är att misslyckas. Den uppfattningen har socialstyrelsen, som ju här endast är ett serviceorgan åt konjunkturinstitutet. I inlagorna har institutet förklarat att man måste anse, att försök att gå frivillighetens väg ha misslyckats. Det går nog inte att utan vidare lösa frågan på denna väg. Därmed vill jag dock inte ha sagt att vi inte skola göra fortsatta försök att klara saken på frivillighetens väg.

Herr Persson i Halmstad ansåg att om denna proposition, som innebär ett hot, skulle avslås, så skulle detta i fortsättningen verka som en påtryckning på uppgiftslämnarna. Nej, herr Persson, resultatet av ett avslag innebär tvärtom att andra kammaren skulle säga till detaljhandlarna: Fortsätt ni att strunta i uppmaningarna! Däremot är det väl möjligt att om andra kammaren i kväll fattar samma beslut som första kammaren i förmiddags — bifaller utskottets förslag, som innebär en uppmaning till Kungl. Maj:t att se till att man fortsätter med försök på frivillighetens väg men att möjlighet hålles öppen att tillgripa uppgiftsskyldighet — så kan det verka på sådant sätt, att det går att få in så många uppgifter för dessa begränsade urvalsundersökningar, att man kan åstadkomma ett resultat som är värt något, som är värt de pengar och det besvär som man lägger ned. Hittills kan man icke säga att de pengar vi lagt ned på insamlandet av dessa uppgifter och det besvär vi förorsakat dem, som ha varit lojala och svarat, ha varit värda kostnaderna och mödan. Vi måste se till att ansträngningarna bli värda mödan, och detta kan ske endast om vi ordna så att vi få in så många uppgif-

ter, att de kunna läggas till grund för en hållfast statistisk bearbetning.

Därför, herr talman, skulle jag för min del vilja rekommendera andra kammaren att bifalla utskottets förslag.

Herr KOLLBERG (kort genmäle): Herr talman! Finansministern sade att han hoppades, att andra kammaren inte skulle förvägra de statliga myndigheterna dessa uppgifter. Jag har uttryckligen intygat att uppgifterna äro av mycket stor betydelse. Jag tycker att den statistik, som härvidlag har publicerats, har varit av utomordentligt stort värde. Den har ju nu sedan ungefär två år tillbaka offentliggjorts i Sociala Meddelanden. Såvitt man inom de olika branscherna kan förstå, har resultatet blivit tillfredsställande. Det är ju inte fråga om att få fram några faktiska siffror, utan det är bara fråga om konjunkturutvecklingen inom de olika branscherna, och som sådan är denna statistik mycket bra och på olika sätt betydande.

För övrigt har det väl aldrig talats om att man skulle infordra uppgifter från alla detaljhandlare, och det är alldeles givet att urvalsmetoden är den rationella. Men frågan är, hur man skall göra detta urval av handlare, från vilka man skall infordra uppgifter. Jag påpekade att man nästa år på grund av företagsräkningen blir nödsakad att upprätta listor över alla detaljhandlare, alla de hundra tusen, som finansministern omnämnde — eller om det nu gäller ca 65 000 — och då kan man välja inom de olika branscherna och få fram uppgifter på frivillighetens väg. Varför skall man jämt och samt från myndigheternas sida gripa till straffhot, vitesföreläggande och kalla på polis för att få in uppgifter? Man får väl lägga ner en smula arbete på att skaffa fram dem. Om det nu är litet besvärligt för socialstyrelsen att få in uppgifter, så skulle

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet m. m.

det i stället bli desto besvärligare för polisen ute i landet att inhämta dem från de felande.

Finansministern vet också att bokföringen kan vara lagd så, på grund av att man använder olika system, att det inte alltid är gjort precis i en handvändning att få fram dessa uppgifter. Och just de handlande, som det här är fråga om, har man under hela kriget, vecka för vecka, under straffhot ålagt olika skyldigheter, inventerings- och många andra uppgiftsskyldigheter. Detta var nödvändigt då, men skall det också nu vara nödvändigt för en så enkel uppgift som det här rör sig om? Jag tror inte det, även om jag som sagt anser att statistiken som sådan är värdefull.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Jag trodde inte, herr talman, att jag skulle behöva säga något om den allmänna företagsräkningen. Den ger oss ju tillståndet vid ett enda tillfälle. Vad vi här eftersträva är att kvartalsvis kunna jämföra förhållandena. En allmän företagsräkning sker vart tionde eller tjugonde år — där har man sannerligen ingenting att jämföra med.

Så skulle jag till sist bara vilja säga till herr Kollberg: Jag tror det är lyckligare för både herr Kollberg och mig, om vi sluta upp att diskutera användningen av olika statistiska metoder. Jag har en känsla av att vi då komma ut på alltför svag is.

Herr KOLLBERG (kort genmäle): En företagsräkning kan naturligtvis inte ersätta dessa uppgifter. Med en företagsräkning får man emellertid fram adresslistor på samtliga handlande och kan då av detta större material välja ut dem, som skola lämna uppgifter.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! När jag vid riksdagens början väckte min motion, som yrkade avslag på denna

uppgiftsskyldighet för handlarna, hade jag knappast tänkt att kunna nå den effekt, som denna motion ändå fått. Redan utskottets majoritet har visat sig vara känslig på denna punkt. Den har sagt att i allmänhet bör man försöka få fram uppgifterna på frivillig väg, och om det skulle vara nödvändigt med ett tvångsingripande skall detta göras med mycket stor urskillning. Detta är ju redan ett ganska gott resultat.

Men det räcker inte med detta. Jag kan inte förstå, varför det skulle vara för penningpolitiken nödvändigt — som statsrådet Sköld säger — att få dessa uppgifter från detaljhandlarna. Statsrådet säger vidare att blanketterna äro mycket enkla, det gäller bara att uppge hur många anställda man haft. Nej, så enkla äro inte blanketterna, herr Sköld. Jag har sett dem, och på dessa blanketter skall uppgivas för varje månad hur mycket detaljhandlaren har sålt, dels kontant, dels på kredit och vilka varor det är fråga om. Det är alltså ganska vanskliga blanketter som detaljhandlarna ha att ifylla.

Det finns 65 000 handlare här i landet. Vi måste betänka vilket stort ingrepp i deras näringsfrihet och i deras yrkesutövning det innebär att varje månad lämna sådana uppgifter. Jag kan inte förstå att detta ur nationalekonomisk synpunkt är nödvändigt. Finansministern nämnde att man skulle kunna få reda på hur mycket som sparas, om man får in dessa uppgifter. Men, herr finansminister, har man reda på ute i bygderna, hur många inkomst-kronor man har inom det område, som den eller den handlanden betjänar? Jag tror inte det, och därför vinner man inte mycket med detta. Jag tror att finansministern kommer att vara lika okunnig om hur mycket man sparar i en viss trakt, även om han får uppgifter ifrån detaljhandlaren i fråga. Eller är det meningen, om det t. ex. köps en kostym kläder från handlaren — eller kanske två, om man har råd — att

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet m. m.

finansministern då skall dekretera, att här får inte köpas mer än en kostym för den familjen och inte mer än en klänning åt den eller den hustrun? Är det ett sådant system vi här i landet vilja införa?

Nej, herr finansminister, vi skola låta folk rå sig litet mer, låta bli att insnöra dem i tvångströjor som man inte vill ha, vare sig den enskilde företagaren eller samhället i sin helhet. Låt folk ordna litet som de vilja, och jag tror att nationalbudgeten mycket väl klarar sig utan dessa ständiga månadsvis avlämnade deklarationer från handlarna.

Vi sågo i höstas hur detta organ, som skall ha grepp över nationalbudgeten, utgav en beskrivning över hur budgeten utfallit. Med de premisser som uppställts hade den utfallit ganska bra. Det utgavs en offentlig handling om den saken.

Om man utan dessa deklara-tionsuppgifter kan få en bra prognos, varför skall man då tynga folk med dessa tvångsätgärder och dessa deklarationer, när det går bra dem förutan? Något sådant kan jag för min del inte förstå är rimligt. Jag tror därför att riksdagens andra kammare gör klokt i att avvisa dylika ingrepp i den personliga friheten genom att avslå Kungl. Maj:ts förslag. Någon olycka skulle därmed inte drabba vårt land; det skulle däremot bli till lycka för alla de företagare om vilka här är fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Carlsson* i Bakeröd och *Johansson* i Norrfors.

Herr **MÄRTENSSON** i Uddevalla: Herr talman! Jag tror att denna fråga har tillmätts större betydelse än den i verkligheten har. Herr Rubbestad nämnde sålunda någonting om att deklarationerna skola avlämnas varje månad. Detta är inte riktigt, ty uppgifterna skola avlämnas kvartalsvis men avse varje månad i kvartalet.

Herr Rubbestad yttrade vidare, att han för sin del trodde att nationalbudgeten skulle klara sig bra utan dessa uppgifter, men, herr Rubbestad, skulle alla resonera på det sättet, tror herr Rubbestad då verkligen, att en nationalbudget någonsin kommer att kunna upprättas här i landet? Det tror inte jag.

Enligt de uppgifter, som utskottet har inhämtat från socialstyrelsen, är det inte meningen, att uppgifter skola inhämtas från samtliga de 65 000 detaljhandlare, som finnas här i landet. Socialstyrelsen utgår i stället ifrån att det är tillräckligt om vi få in fullständiga uppgifter från 8 à 9 000 av dessa affärsmän. Men trots denna stora begränsning har utskottet ändå inte utan vidare velat ge sin anslutning åt framställningen utan har bl. a. framhållit att »insamlandet av uppgifter bör enligt utskottets mening i första hand grundas på frivilliga överenskommelser mellan socialstyrelsen och berörda organisationer inom näringslivet» och att om tillfredsställande resultat på denna väg inte kunna uppnås, då först skulle man få tillämpa ett tvångsförfarande. Enligt utskottets förslag är det alltså meningen, att förhandlingar skola föras med detaljhandlarnas organisationer i syfte att åstadkomma garantier för att uppgifter skola kunna erhållas från cirka 8 à 9 000 detaljhandlare i olika branscher, men om inte det lyckas, ja, först då får man lov att tillgripa den obligatoriska uppgiftsplikten. Jag kan för min del inte finna annat än att den lösning av frågan, som utskottet här förordat, bör kunna tilltala kammarens samtliga ledamöter, så att de utan någon större tvekan kunna ge sin anslutning till utskottets förslag.

Herr talman! Under denna punkt föreligger även en reservation 1), och jag utgår ifrån att även den får behandlas i detta sammanhang. Frågan gäller uppflyttning i lönegrad av befattningen som hemhjälpskonsulent. Utskottet har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag om upp-

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet m. m.

flyttning från lönegrad Ce 24 till Ce 27, medan lönenämnden ansett att hemhjälpkonsulentens lönegradsplacering bör prövas i samband med pågående tjänsteförteckningsrevision. För egen del vill jag inte uttala mig om i vilken lönegrad denne befattningshavare bör placeras, men jag kan inte underlåta att erinra om att 1949 års tjänsteförteckningssakkunniga ha att pröva i vilka lönegrader de olika befattningshavarna lämpligen böra placeras, och jag har den bestämda uppfattningen, att medan denna tjänsteförteckningsrevision pågår inga andra förändringar i lönegradsplaceringarna för de olika befattningshavarna böra företagas än som med bestämdhet kunna påkallas av att vederbörande befattningshavare fått en fullständigt felaktig lönegradsplacering.

Då jag, herr talman, för min del inte är övertygad om att den befattningshavare, varom här är fråga, är felaktigt placerad, ber jag att få yrka bifall till den under denna punkt avgivna reservationen 1).

Herr BOMAN i Kieryd: Herr talman! Den fråga, som här diskuteras, nämligen hemhjälpkonsulentens lönegradsplacering, var redan 1948 föremål för riksdagens prövning, sedan socialministern föreslagit en höjning från lönegrad Ce 24 till Ce 27. Riksdagen gick då emot departementschefens förslag. När han nu i år kommit igen och trots det ekonomiska läge vari vi för närvarande befinna oss har sett sig föranlåten att framlägga enahanda förslag, anser jag att häri ligger en garanti för att något inträffat, som gör att rättvisekravet talar för att hemhjälpkonsulenten får sin lönegradsuppflyttning. Jag skall be att få läsa upp några rader, som departementschefen i statsverkspropositionen anfört för sitt ställningstagande: »Jag är fortfarande av den uppfattningen, att ifrågavarande tjänst med hänsyn till arbetsuppgifternas art och

omfattning är allt för lågt placerad. Sedan förslaget om uppflyttning av tjänsten underställdes riksdagen, har den sociala hemhjälpen ytterligare utbyggt. Medan statsbidrag för år 1948 beviljades till avlönande av 2 342 hemvårdarinnor, har bidrag hittills beviljats för 2 694 hemvårdarinnor under år 1950. Den sociala hemhjälpens betydelse som social institution synes vara i växande.»

Förhållandet är nu det, att här ifrågavarande befattningshavare på sin tid flyttades från arbetsmarknadskommissionen till socialstyrelsen. Under hemhjälpkonsulentens skickliga ledning har verksamheten undan för undan växt, och alla erkänna ju, att den sociala hemhjälpen ur samhällets synpunkt är någonting mycket värdefullt. Genom själva förflyttningen har vederbörande enligt de uppgifter jag fått måhända kommit i en sämre löneställning än om hon varit kvar i arbetsmarknadskommissionen.

Det kan kanske invändas, att lönen skall regleras för en viss tjänst och inte för en viss person, och det resonerandet kan jag godta, men det är att märka att vi här senare få tillfälle att ta ställning till statsutskottets utlåtande angående den s. k. städningskonsulenten, som ju har föreslagits placerad i lönegrad Ce 27. På sakens nuvarande ståndpunkt ifrågasätter jag, om inte hemhjälpkonsulenten i dagens samhälle har en större uppgift än den av departementschefen föreslagna städningskonsulenten.

Under hänvisning till vad jag här anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, som går ut på bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

I detta anförande instämde herr Wiklund i Stockholm.

Fröken VINGE: Herr talman! Jag begärde ordet när vi diskuterade frågan om omsättningsstatistiken, och jag skall därför nu be att i korthet få säga några

Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet m. m.

ord om uppgiftsinsamlingen. Det väsentliga därvidlag är inte hur många uppgifter man får in, utan att uppgifterna äro representativa för den sak man vill belysa. Det förefaller som om de uppgifter, som man hittills fått in, ha utgjort ett ensidigt urval. Man har fått så gott som fullständiga uppgifter från kooperationen och mindre fullständiga uppgifter från den fria handeln, och eftersom det brukar sägas, att kooperationen uteslutande bygger på kontantköp och att det förekommer viss kreditgivning inom den fria handeln, kan resultatet av statistiken bli snedvridet. Detta förefaller vara särskilt olyckligt med hänsyn till de uppgifter statsrådet nämnde att denna statistik skall tjäna.

Jag vill, herr talman, tillägga, att jag givetvis önskar, att det skall gå att insamla uppgifterna på frivillig väg. Men endast om det går att på frivillig väg samla in så fullständiga uppgifter att materialet blir representativt, blir det över huvud taget någon mening med denna utredning. I annat fall riskerar man att det blir bortkastade pengar.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav till en början propositioner beträffande utskottets hemställan i förevarande punkt mom. I, nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade, av herr Mårtensson i Uddevalla m. fl. avgivna reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mårtensson i Uddevalla begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:o) mom. I i utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade, av herr Mårtensson i Uddevalla m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 107 ja och 94 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i mom. I av ifrågavarande punkt.

I avseende å mom. II gav herr andre vice talmannen härefter propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade, av herr Rickard Lindström m. fl. avgivna reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rubbestad begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:o) mom. II i utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som vid denna punkt avgivits av herr Rickard Lindström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter åter intagit sina platser och denna vo-

Mödrahjälp.

teringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Rubbestad begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 113 ja och 89 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i mom. II av denna punkt.

Punkterna 4—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.**Mödrahjälp.**

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr FORSBERG: Herr talman! Mödrahjälsreformen skapade på sin tid glädje bland mödrarna i hemmen i vårt land. Allt efter som tiden gick och penningvärdet försämrades visade det sig emellertid, att i vissa delar av landet uppträdde en allt större njugghet med bidragsgivningen på detta område. Socialstyrelsen, som är tillsyningsmyndighet för mödrahjälp, skickade för några år sedan till de olika mödrahjälsnämnderna ett meddelande, i vilket man gick in för ett, vad jag skulle vilja kalla, mallsystem, d. v. s. att man drog upp vissa linjer och sade exempelvis, att den, som har den eller den inkomsten, får mödrahjälp, men att, om inkomsten stiger till det eller det beloppet, bör mödrahjälp inte utgå. Jag kan inte förstå detta system och hur man med detsamma skall kunna skipa rättvisa vid fördelningen av denna hjälp till mödrar och barn i vårt land; något sådant är enligt min mening otänkbart. Socialstyrelsen framhåller, att systemet bör komma till tillämpning

för s. k. normalfall, men jag frågar: Vad är ett normalfall? Själv kan jag inte klara ut den saken, och inte heller vet jag om någon annan av kammarens ledamöter kan göra det. Ja, själva den myndighet, som talar om detta normalfall, d. v. s. socialstyrelsen, kan inte ens den ge svar på frågan. Jag menar för min del, att det väl ändå går åtskilligt långt, när den myndighet, som utfärdat direktiven, inte ens själv kan klara ut begreppet normalfall.

Syftet med denna verksamhet har ju varit att bereda hjälp åt dem som behövt sådan. Jag anser ej att man skall handskas med statens pengar hur som helst. Jag är dock å andra sidan på det klara med att det trots denna reform, som dock måste betecknas som en god reform, alltså finns många mödrar, som icke kunna få hjälp. De komma och säga: »Jag skall ju kunna få mödrahjälp, sägs det?» Men när man får reda på hur de ha det ställt, visar det sig icke vara möjligt att ge dem något, ehuru de enligt min bestämda mening borde ha fått hjälp. Nu finns visserligen, om mödrahjälsnämnderna äro njugga, möjlighet att klaga hos socialstyrelsen, men där förefaller det som om man i allmänhet endast tar fram denna mall, och man glömmer återigen människorna.

Jag vill tala om ett enda fall, som gäller ortsgrupp III. I socialstyrelsens utsända publikation »Sociala Meddelanden» har man bland annat skrivit om existensminimum. Jag skulle vilja rekommendera socialstyrelsen i sin helhet att läsa detta — det tycks man nämligen icke göra. Det visar sig, att när en person betalt hyra, skatt och avbetalningar så har han 240 kronor kvar för en familj, bestående av man, hustru och två barn. Vederbörande har alltså åtta kronor om dagen att klara familjen på. Det skall således räcka till kläder, mat, tvätt, lagning, föreningsavgifter och diverse utgifter. Då frågar man sig om detta är ett normalfall. Socialsty-

Mödrahjälp.

relsen svarar ja. Jag för min del svarar bestämt nej. Här föreligger uppenbart behov enligt lagen om mödrahjälp.

När det gäller mödrar som fått barn, så säga ju de som ha mera sakkunskap än jag, att det är mycket lämpligt att de få sin tandvård ordnad, och det förstår jag. Men kan då denna familj, som jag här nämnt om, klara en tandvård på över 100 kronor? Det kan den ej. Husmodern får gå där med sina trasiga tänder. Åtminstone om man ser saken som jag gör det måste man reagera, då det gäller en reform, genom vilken man skall hjälpa i första hand de fattiga människorna.

Nu har man här sänkt detta anslag, som ju är ett förslagsanslag. Jag säger ingenting om detta, men jag vill åtminstone icke tro att den nedsättning med 1 000 000 kronor, som man företagit, skall innebära, att det skall bli en restriktivare behandling, när det gäller hjälp till mödrar och barn i den här föreliggande formen. Jag utgår alltså från att detta ej blir fallet.

Fru **TORBRINK**: Herr talman! Herr Forsberg har uttalat sig om den mödrahjälpsreform, som varit till stor glädje och stort gagn för mödrarna. Men jag tyckte nog att han svartmålade en del, när han talade om avarterna. Jag har ju litet erfarenhet av dessa förhållanden, eftersom jag tillhört en mödrahjälpsnämnd i många år. Vi ha haft att arbeta efter mallen från socialstyrelsen. Men där är det visst icke utsagt, att man skall giva alla lika mycket, utan man skall taga hänsyn till omständigheterna. Till de normala fall, som herr Forsberg talade om, räkna vi de fall, där mannen har en stadig inkomst och där det icke förekommit någon särskild sjukdom, arbetslöshet eller dylikt, som har påverkat familjens ekonomiska standard negativt. Det är de s. k. normalfallen, men även där får man taga hänsyn till särskilda omständigheter.

Man kan bl. a. taga hänsyn till tandvården som herr Forsberg talade om. Det har också socialstyrelsen gjort. Den räknar med att man skall vara mera generös mot mödrar, som äro i behov av tandvård.

I detta sammanhang vill jag säga, att det är ett mycket stort ansvar som vilar på barnavårdsnämnderna ute i bygderna, som skola komma fram med förslag till mödrahjälp. Det slarvas ofta med utredningen. Mödrahjälpsnämnderna ha endast de skriftliga utredningarna att bygga på, och om dessa äro bristfälliga, kan ej mödrahjälpsnämnden, som ej är allvetande, veta vad som ligger bakom. I det län jag tillhör brukar mödrahjälpsnämnden klargöra hur viktigt det är att utredningarna äro riktiga. Det hoppas jag att också mödrahjälpsnämnden i det län herr Forsberg tillhör har möjlighet att göra.

Detta är ju ett förslagsanslag, och som sådant kan det överskridas.

Till sist vill jag säga i likhet med herr Forsberg, att jag hoppas att vi icke skola behöva bli mera restriktiva. Vi ha visserligen i mödrahjälpsnämnden en flygande kontroll från socialstyrelsen, men vi ha hittills icke behövt rucka på våra regler. Vi ha under alla år handlagt mödrahjälpsfrågorna i samma former som för närvarande. Det kan hända att det ej slår alldeles rätt. Det kan föreligga något fel som gör att den som klagar får sin klagan bifallen, men i det stora hela har det fungerat hyggligt.

Jag tror icke att herr Forsberg behöver ha så stora bekymmer för att mödrahjälpen icke kommer de mödrar till del som behöva den. Även om penningvärdet har blivit ett annat, så ha också arbetsförhållandena och inkomsterna blivit andra än på den tid, då mödrahjälpen inrättades.

Herr **FORSBERG**: Herr talman! Jag talar av erfarenhet, när det gäller denna

Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor.

fråga, icke bara från Jönköpings län, utan jag har följt denna verksamhet ända sedan den började. Jag har icke på något sätt svartmålat förhållandena. Jag har bara skildrat dem i sådana färger som man skall göra, när man tar ett fotografi av något sådant det är. Vad jag velat framhålla är, att man kommer icke fram till verkligheten i dessa s. k. normalfall. Om det är två personer med samma inkomst kan den ene ha en hyra på 100 kronor och den andre på 30 kronor, den ene kan ha en jämn inkomst, den andre en ojämn. Variationerna kunna vara mångahanda genom sjukdomar i familjen, arbetslöshet och en hel mängd olika omständigheter, som jag icke skall rada upp. Vad jag vill komma fram till är bara att man kan icke här i Stockholm fixera ett normalfall. Hur skola då vi i landsorten kunna göra det?

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkten 14.

Utskottets hemställan bifölles.

*Punkten 15.***Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor.**

Efter föredragning av punkten anförde

Herr **PETTERSSON** i Dahl: Herr talman! Det råder väl icke någon meningsskiljaktighet om behovet av denna hjälp åt husmödrarna genom dessa avbyterskor, hemvårdarinnor. Riksdagen har ju en gång beslutat, att det invånarantal, som skulle ligga till grund för anställning av hemvårdarinna, skulle vara 4 000 i städer och 2 000 på landsbygden. Denna bestämmelse har gällt hela den tid varunder bidrag utgått till dessa hemvårdarinnor. Allt eftersom detta bidrag utgått ha anspråken på hemvårdarinnor blivit större. Det har allt mer och mer blivit tydligt, att det går icke att hålla på detta invånarantal alltför

strikt, utan man måste laga efter läglighet. Det kan många gånger icke vara riktigt att hålla på detta invånarantal. Jag anser att man måste få underskrifda detsamma, såsom också socialstyrelsen såväl föregående år som innevarande år har påyrkat. Man skulle alltså släppa denna regel och kunna besluta efter vad förhållandena krävde i olika fall.

Den motion som vi avlämnat i år har också gått in för detta. Nu har utskottet sagt, att det ej kan gå med på detta på grund av kommunsammanslagningen till storkommuner.

I detta sammanhang vill jag fästa uppmärksamheten på en debatt som försiggått under lantbruksveckan och där man behandlat landsbygskvinnornas problem. Det var på ett sammanträde under gårdagen. Det kan hända att kammaren observerat, att detta sammanträde tilldragit sig mycket stor uppmärksamhet. Det var ett föredrag om landsbygskvinnornas problem av en föredragshållare, som talade om att det ingalunda var ovanligt, särskilt i småbrukarhem, att husmodern fick arbeta 14 timmar per dag. Man talade i detta sammanhang om att antalet hembiträden, som 1935 var 200 000 stycken, hade 1945 gått ner till 120 000 stycken, alltså en minskning på inte mindre än 80 000 st. Detta har medfört att möjligheterna att få hjälp i hemmet delvis försvunnit.

På detta sammanträde ifrågasatte man, om det ur samhällets synpunkt var riktigt, att man skulle nonchalera landsbygskvinnornas problem, som man gör. Man frågade sig, om det var rätt från samhällets sida att icke försöka skapa någon förbättring. Nu är det klart att man kan säga, att genom hemvårdarinnor kan man icke lösa hela detta problem, men man skulle dock förbättra förhållandena genom att skaffa möjlighet för dessa kvinnor att få avbyterskor under viss tid på året och därigenom bereda dem tillfälle till nå-

Allmänna barnbidrag.

gon fritid. Det är delvis detta som hemvårdarinneinstitutionen innebär. Den avser dels att giva husmodern litet fritid och dels att bereda henne avlösning vid sjukdomsfall och dylikt.

Jag har vid denna punkt avgivit en blank reservation. Jag måste säga mig, att utskottets motivering ger egentligen ingenting på hand till förmån för hemvårdarinneinstitutionen. Jag skulle nästan vilja säga att den är ganska arrogant. Man avvisar egentligen hela institutionen på ett ganska snävt sätt. Man ger ingenting på hand om att man skulle vilja företaga en förbättring. Man säger bara, att när det blir ändring i kommunindelningen efter kommunindelningsreformen, så kommer frågan i ett annat läge.

Jag ställde i utskottet en fråga men jag fick intet svar därpå. Den lydde: Vad har egentligen kommunindelningsreformen att göra med denna institution? Utskottet förutsätter, att socialstyrelsen observerar de spörsmål i fråga om hemvårdarinnorna, som i samband med den nya kommunindelningen komma att aktualiseras, och företar en undersökning. Jag kan icke tänka mig att denna undersökning kan giva vid handen annat än att det behöves ännu flera hemvårdarinnor. I många kommuner är det otillräckligt med endast en sådan på ett invånarantal av 2 000. Då förstår jag icke hur frågan, om man lägger ihop kommuner och får ett invånarantal på 4 000 eller mera, kan komma i ett annat läge.

Vad jag vill reagera mot, herr talman, är att utskottet enligt mitt förmenande icke velat kosta på sig en litet välvilligare skrivning. Jag tycker att utskottet bort erkänna, att det behövs flera hemvårdarinnor och att dessa ha en stor uppgift att fylla särskilt som avbyterskor och hjälp för landsbygdens kvinnor i deras tunga arbete. Här har man i stället viftat bort allt detta och sagt, att ingenting är att göra; vi måste vänta

på kommunindelningsreformen, och därför vilja vi icke göra någonting.

Jag har velat reagera mot detta, herr talman, utan att ställa något yrkande. Jag förstår nämligen att ett sådant vore meningslöst.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 16—23.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 24.**Allmänna barnbidrag.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln, punkt 24, föreslagit riksdagen att till Allmänna barnbidrag för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 447 000 000 kronor.

Utskottet hade i förevarande sammanhang till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* väckt motion (II: 175), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att de allmänna barnbidragen skulle höjas från nuvarande 260 kronor per barn till 320 kronor.

Utskottet hemställde,

a) att motionen II: 175 icke måtte av riksdagen bifallas;

b) att riksdagen måtte till Allmänna barnbidrag för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 447 000 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **HOLMBERG**: Herr talman! När riksdagen 1947 fattade beslut om allmänna barnbidrag, betecknades denna reform med rätta som mycket betydelsefull. Socialministern förklarade till och med, att det då förestående beslutet var ett av de märkligaste, som riksdagen över huvud taget haft tillfälle att fatta. Det var icke bara en fullständig

Allmänna barnbidrag.

nyhet inom sociallagstiftningen, utan det skulle också enligt socialministern få en djupt ingripande betydelse till barnfamiljernas fromma. Det kunde man i huvudsak hålla med om. Men hur ingripande reformen skall verka var och är givetvis fortfarande beroende på det materiella värdet av det bidrag, som staten skall giva. Redan vid reformens genomförande var det klart, att den verkliga hjälpen åt barnfamiljerna var någonting helt annat än det nominella belopp, som angives av budgetens siffror för detta ändamål. Först och främst tog staten tillbaka 140 miljoner genom att samtidigt med beslutet avskaffa de skattefria avdragen. En åtgärd, som likaledes var av djupt ingripande betydelse för barnfamiljerna fastän i negativ riktning, var att man samtidigt slopade livsmedelsrabatterna. Sedan dess har det reella värdet av barnbidragen sjunkit väsentligt genom de ökade priserna. På olika sätt har man alltså kommit längre och längre bort från den riktpunkt, som man hade när barnbidragen beslötos, nämligen att barnfamiljerna ungefär i den omfattning, som dåvarande nominella belopp angävo, skulle få kompensation för de omkostnader, som äro förknippade med att ha barn.

Statsutskottet har inte heller velat medverka till att nu återställa barnbidragens reella värde åtminstone till vad de voro, när beslutet fattades. Jag vet att det rått mycket delade meningar om hur stor värdeminskning som skett. Vi för vår del ha ansett, att barnbidragen borde ökas med 60 kronor per år för att ge kompensation för levnads-kostnadsfördyringen. Nu har samtliga utskottsledamöter motsatt sig någon kompensation över huvud taget, vilket ju avviker bl. a. från den inställning som, såvitt jag vet, samtliga riksdagsledamöter tidigare intagit, när en del andra sociala reformer behandlats.

Denna inställning till frågan om kompensation för barnfamiljerna kan alltså

inte bero på att man förnekar att det inträtt en betydande levnadskostnadsökning, ty det har man som sagt vitsordat bl. a. när det gällt kompensation till folkpensionärerna. Alltså ställer sig utskottet på den ståndpunkten, att det av en eller annan anledning måste företas en betydande försämring av barnbidragen och därmed av standarden för dessa familjer. Försämringen av barnbidragens värde är naturligtvis kännbar för alla mindre bemedlade familjer med barn, men den innebär framför allt ökade svårigheter för familjer med stora barnkullar. Det är därför mycket anmärkningsvärt att bland undertecknarna av utskottsutlåtandet finna ett stort antal riksdagsledamöter, som vid behandlingen av denna fråga 1947 alldeles speciellt ville dubba sig till de stora barnfamiljernas förkämpar och hävdade, att dessa större barnfamiljer inte hade blivit tillräckligt tillgodosedda ens genom det förslag, som då förelåg. Herr Birke t. ex. och flera högermän med honom riktade en mycket hård kritik emot avvägningen av bidragen till familjer med tre barn eller flera. Herr Birke och hans meningsfränder ansågo att 3-barnsfamiljer skulle få 900 kronor i stället för 780 och familjer med 4 barn 1 350 kronor i stället för 1 040 kronor. Men nu har såväl dåvarande motionären herr Birke som hans anhängare förlorat allt intresse, synes det, för de stora barnfamiljernas berättigade krav. Nu har herr Birke i egenskap av utskottsledamot accepterat inte bara de bidragsbelopp, som han 1947 betecknade som otillfredsställande, utan nu motsätter han sig också att man skall bibehålla åtminstone det reella värdet av dessa lägre belopp. Så förhöll det sig alltså med högerens motioner och långa tal vid detta tillfälle om hur man skulle tillgodose de stora barnfamiljernas intresse. Vi ha däremot, herr talman, fortfarande den uppfattningen, att det belopp, som fastställdes för barnbidra-

Bidrag till husmoderssemestern.

gen 1947, var i minsta laget och att man nu åtminstone borde bibehålla dessa vid det reella värde, som de då hade, genom att företa en ökning av bidragen motsvarande den levnadskostnadsökning, som har skett.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till motionen nr 175 i denna kammare.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **MÄRTENSSON** i Uddevalla: Herr talman! Ett bifall till denna motion skulle medföra en årlig utgiftsökning av 103 miljoner kronor. Utskottet har inte kunnat anvisa, hur dessa ökade utgifter skola täckas, och därför har utskottet måst gå på avslag på motionen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **HOLMBERG**: Herr talman! Den omständigheten att summan blir stor, illustrerar ju bara det faktum, att försämringen av penningvärdet är mycket betydande. Det illustrerar bara att inkomsterna genom löner eller, som här, i form av sociala förmåner blivit försämrade i mycket hög grad, sedan denna reform tillkom. Här är det alltså fråga om huruvida man skall tillåta att barnbidragen och andra sociala förmåner undan för undan få ett allt mindre värde, eller om man skall vidtaga någon åtgärd för att hålla bl. a. de stora barnfamiljerna skadeslösa för penningvärdesförsämringen.

Vi ha för vår del intagit den sistnämnda ståndpunkten, och vi kunna inte inse att det finns något skäl att frångå den.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till ut-

skottets berörda hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets ifrågavarande hemställan.

Punkterna 25—32.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 33.**Bidrag till husmoderssemestern.**

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln, punkt 33, föreslagit riksdagen att till Bidrag till husmoderssemestern för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 2 850 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft fem motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Sjöström-Bengtsson* och fru *Svenson* (I: 9) och den andra inom andra kammaren av fröken *Öberg m. fl.* (II: 13), hade hemställts, att riksdagen till Bidrag till husmoderssemestern måtte bevilja ett anslag av 3 050 000 kronor.

I en inom första kammaren av herr *Helmer Persson* väckt motion (I: 290) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att till Bidrag till husmoderssemestern för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 3 050 000 kronor samt att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam ändring i nuvarande bidragsbestämmelser för husmoderssemestern.

Utskottet hemställde i förevarande punkt,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 9 och II: 13 samt motionen I: 290, i vad den avsåg medelsanvisningen, till Bidrag till husmoderssemestern för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 2 850 000 kronor;

II. att motionerna I: 133 och II: 179

Bidrag till husmoderssemestern.

samt motionen I: 290, i vad den avsåg ändring av nuvarande bestämmelser för husmoderssemestern, måtte anses besvarade med vad utskottet i motiveringen anfört.

Utskottet hade i sin motivering gjort vissa uttalanden angående grunderna för bidrag till avgiftsfria resor för barn och husmödrar m. fl. och därvid yttrat bl. a., att tillämpningsföreskrifterna icke borde givas en så snäv utformning, att husmödrar utan minderåriga barn helt utestängdes från avgiftsfria resor. I samband härmed hade utskottet vidare yttrat: »Utskottet förutsätter dock, att dispensgivningen i här förevarande fall starkt begränsas, så att icke bidragsmöjligheterna för husmödrar i barnfamiljer i avsevärd mån måste beskäras, eller ock en betydande höjning av anslaget nödvändiggöres.»

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Pettersson* i Dahl.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **ÖBERG**: Herr talman! Jag har inte för avsikt att hålla något längre begravningsstal över vår motion om ökat anslag till husmoderssemester, i synnerhet som jag inte tror att det skulle lyckas mig att få andra kammaren med på ett bifall till motionen emot ett enhälligt statsutskott.

Men när jag, herr talman, begärt ordet är det för att jag vill säga, att jag inte kan dela utskottets uppfattning om att det finansiella läget är sådant, att det är omöjligt att öka beloppet med av oss begärda 200 000 kronor. Jag tror att innan denna riksdag gått till ända skall det visa sig, att vi höjt anslag till andra ändamål, som kanske inte äro av samma behjärtansvärda slag som detta.

Vi skola komma ihåg att de människor, som kunna komma i fråga till erhållande av husmodersstipendier,

höra till de allra sämst ställda i ekonomiskt avseende. Inga andra få dessa stipendier. Vi ha också påvisat i vår motion, att många sökande måste avvisas på grund av att anslaget inte räcker.

Jag kan därför, herr talman, inte godkänna utskottets uppfattning, och inte heller tycker jag det är alldeles riktigt att med den korta motivering, som utskottet anfört, utan vidare vifta bort vår motion.

Jag yrkar, herr talman, bifall till motionen.

Herr **PERSSON** i Landafors: Herr talman! På denna punkt har Kungl. Maj:t begärt 2 850 000 kronor. Socialstyrelsens begäran är 200 000 kronor högre eller 3 050 000 kronor. Utskottet har stannat för det lägre beloppet, alltså det som Kungl. Maj:t begärt.

Herr Helmer Persson har i första kammaren i motion nr 290 hemställt att det högre anslaget skall beviljas. Detta är i hög grad motiverat. Socialstyrelsen säger bl. a., att husmoderssemesternämnderna på grund av begränsat anslag tvingas att avslå en betydande del av ingivna framställningar om husmodersstipendier. Samtidigt betonas socialstyrelsen nödvändigheten av att man får ett höjt anslag för nämnda stipendieverksamhet.

På grund av det allt för starkt begränsade anslaget för denna husmoderssemester få semesternämnderna brottas med oerhört svåra problem vid fördelningen av stipendierna, och det ser ut som om detta tvingat socialstyrelsen att skärpa bestämmelserna när det gäller tillämpningen av kungörelsen i detta avseende. Kungörelsen säger ju, att även husmoder, som inte har minst två hemmavarande barn under 14 år, kan medges avgiftsfri resa till enskilt ordnad semestervistelse, om hon är i särskilt behov av vila och rekreation. Det har visat sig under senare år; att

Bidrag till husmoderssemestern.

ett rätt stort antal dylika husmödrar inte kommit i åtnjutande av de avgiftsfria resorna.

Nu har emellertid socialstyrelsen nödgats skärpa dessa bestämmelser, och det innebär alltså att husmödrar, som inte ha minderåriga barn, icke få komma i åtnjutande av de avgiftsfria resorna. Utskottet ställer sig välvilligt till de ställda kraven i motionerna och säger, att de tillämpningsföreskrifter, som socialstyrelsen utfärdat, i vissa fall kunna leda till mindre tillfredsställande resultat och att tillämpningsföreskrifterna på grund härav icke böra givas en så snäv utformning, att här berörda husmödrar helt uteslutas från avgiftsfria resor. Det förefaller alltså, som om utskottet genom denna skrivning bort komma fram till att det skulle ha utfärdats lindrigare bestämmelser, när det har gällt att skapa möjlighet även för husmödrar, som inte ha minderåriga barn, att i vissa fall kunna komma i åtnjutande av förmånen i fråga.

I anslutning till motion I: 290 av herr Helmer Persson ber jag att få ställa följande yrkande:

I. att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 9 och II: 13 samt I: 290 i vad den avser medelsanvisningen till Bidrag till husmoderssemestern för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 3 050 000 kronor;

II. att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam ändring i nuvarande bestämmelser för husmoderssemester i enlighet med vad som föreslagits i motionen I: 290.

Herr **PETTERSSON** i Dahl: Herr talman! Jag skall inte upprepa vad de båda föregående talarna anfört i sin motivering. Det kan i viss mån ligga till grund för vad jag tänkt säga.

Utskottet kunde enligt min mening behandlat denna sak välvilligare än

vad som skett. Med andra ord, herr talman: utskottet kunde ha haft en annan motivering. Jag kan åberopa vad jag sade under punkt 15, när det gäller husmödrarnas arbetsbörda och underlättandet av den.

I fråga om tillämpningen måste man reagera mot socialstyrelsens nog så klåfingriga bestämmelser, varigenom den söker ändra de beslut som riksdagen fattat så att dessa fria resor inte skulle få förekomma — hur ömmande omständigheter som än föreligga — för husmödrar, som, även om de fostrat en stor skara barn, inte ha barn i sin vårdnad som äro under 14 år. Det är detta jag velat reagera emot. Utskottet har, som herr Persson i Landafors påpekat, i viss mån reagerat emot detta. Sista meningen i utskottets hemställan tar emellertid bort allt som man förut givit på hand. Man säger nämligen där: »Utskottet förutsätter dock, att dispensgivningen i här förevarande fall starkt begränsas, så att icke bidragsmöjligheterna för husmödrar i barnfamiljer i avsevärd mån måste beskäras, eller ock en betydande höjning av anslaget nödvändiggöres.»

Här åberopar man alltså den finansiella situationen gent emot dessa husmödrar, vilket jag tycker är fullständigt oberättigat. Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka att sista meningen i utskottets motivering skall utgå.

Herr **MÄRTENSSON** i Uddevalla: Herr talman! Jag vågar försäkra fröken Öberg att jag är lika intresserad av denna verksamhet som fröken Öberg är. Men vi leva under sådana ekonomiska förhållanden för närvarande, att vi måste iakttaga största möjliga återhållsamhet på alla områden. Om man börjar släppa efter och utökar anslagen, kommer det att bli mycket svårt att stoppa denna utgiftsökning.

Det är alldeles tydligt att det skulle varit möjligt att öka detta anslag med

Avlöningar till bostadsstyrelsen.

ungefär det belopp, som fröken Öberg här har föreslagit, men om vi hade gjort detta och bifallit motionen, vad hade då inträffat? Jo, helt enkelt att en hel del andra motionärer, som föreslagit ökade anslag till olika ändamål, hade ansett att vad de motionerat om är minst lika behjärtansvärt som det anslag som nu behandlas. Och då hade det varit svårt att begränsa utgiftsökningarna.

Det är på grund av dessa förhållanden som utskottet måst ställa sig kall-sinnigt till de behjärtansvärda förslag, som kommit i dessa motioner. Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande utskottets hemställan, nämligen på 1:o) bifall till vad utskottet i punkten hemställt; 2:o) bifall till det av fröken Öberg under överläggningen framställda yrkandet; samt 3:o) bifall till det yrkande, som under överläggningen framställts av herr Persson i Landafors; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förstnämnda propositionen.

Härpå gav herr talmannen propositioner beträffande motiveringen, nämligen dels på godkännande av den av utskottet föreslagna motiveringen dels ock på bifall till det av herr Pettersson i Dahl under överläggningen i detta avseende framställda yrkandet; och godkände kammaren den av utskottet föreslagna motiveringen.

Punkterna 34—41.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 42.

Avlöningar till bostadsstyrelsen.

I anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln, punkt 55, framlagda förslag hemställde utskottet i här förevarande

punkt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) besluta, att å personalförteckningen för bostadsstyrelsen antalet kontorsbiträden i lönegrad Ca 8 skulle ökas med 14;

b) fastställa av utskottet angiven avlöningsstat för bostadsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1950/51;

c) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 2 307 000 kronor.

Reservation hade vid punkten avgivits av herr *Mannerskantz*, fröken *Andersson*, herrar *Sundelin* och *von Heland*, fru *Svenson* samt herrar *Rubbe-slud* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort i viss del avstyrka av Kungl. Maj:ts framlagda förslag i fråga om bostadsstyrelsen och att utskottet i enlighet därmed bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag

a) besluta, att å personalförteckningen för bostadsstyrelsen antalet kontorsbiträden i lönegrad Ca 8 skulle ökas med 14;

b) fastställa av reservanterna angiven avlöningsstat för bostadsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1950/51;

c) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1950/51 anvisa ett förslagsanslag av 2 252 000 kronor.

Utskottets i punkten gjorda hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **BIRKE**: Herr talman! Reservationen på denna punkt avser huvudsakligen fyra frågor. För det första har man begärt 7 500 kronor till en ny arvodes-tjänst på sektionen för tvätterierärenden. Det har funnits en sådan tidigare i Cg 29. Nämnda tjänst har numera blivit tillsatt. Jag tror för min del att det inte kommer att bli någon utökning av denna avdelning, ty möjligheterna att bygga andelstvättstugor och liknande äro

Avlöningar till bostadsstyrelsen.

ju mycket små nu, och reservanterna finna det därför inte lämpligt att nu inrätta denna tjänst.

Den andra punkten gäller anslaget på 16 000 kronor för inrättande av en arvodestjänst på lånebyrån. Det är antagligt eller rentav ganska säkert att arbetet på lånebyrån är av omfattande karaktär, men jag vill erinra om att man så sent som föregående år beslöt att överflytta till länsbostadsnämnderna en viss del av låneärendena. Då man ännu inte har vunnit någon erfarenhet av denna omorganisation, finna reservanterna att man inte nu bör inrätta någon tjänst av detta slag.

Kungl. Maj:t har vidare begärt ett bemyndigande att, som man säger, tillfälligt få utöka antalet tjänster på lånebyrån. Jag tror det där ordet »tillfälligt» är ganska farligt i detta sammanhang. När riksdagen skall göra någonting tillfälligt, blir det alltid permanent. Det finns väl ingenting som är så säkert. Nu vill man ordna rådgivning i markvärderingsfrågor, men jag tror att kommunerna själva i stor utsträckning kunna verkställa dessa markvärderingar utan central rådgivning från Stockholm. Förhållandena i södra Sverige och i Norrland äro ju väsentligt olika, och därför tror jag att de kommunala förtroendemännen ha större förutsättningar att sköta markvärderingen än vad man kan göra centralt från Stockholm. Denna tjänst bör därför enligt vår mening inte inrättas nu.

Slutligen ha vi förslaget om att sex biträdestjänster på lånebyrån skola indragas och att antalet tjänster på den kamerala avdelningen samtidigt skall ökas. Man begagnar alltså här tillfället att utöka antalet befattningstagare i bostadsstyrelsen i stället för att försöka begränsa det. Både statens lönenämnd och statskontoret ha ansett det angeläget att det göres en översyn över hela bostadsstyrelsens organisation, och när man är överens om detta finna reservanterna det olämpligt att så kort

före en översyn inrätta nya tjänster. Reservanternas förslag innebär en besparing av 55 000 kronor jämfört med utskottets förslag.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen under denna punkt.

Häruti instämde herr *Rubbestad*.

Herr MÅRTENSSON i Uddevalla: Herr talman! Om jag fattade herr Birke rätt ville han göra gällande, att utskottets förslag innebär en utökning av bostadsstyrelsens personal. Men detta är inte fallet. Under föregående budgetår var antalet anställda i bostadsstyrelsen 296, och för innevarande budgetår är det 274, alltså en minskning från 1948/49 till 1949/50 med 22 befattningshavare. För nästa budgetår beräknas ett personalbestånd på 265 befattningshavare, således en minskning med ytterligare 9. Man kan under sådana omständigheter inte gärna tala om att bostadsstyrelsens organisation utökas.

Även på tvätterisektionen, som herr Birke talade om, har det skett en personalminskning. Under 1948 var det en personal på 8 personer, samma var förhållandet 1949, men för 1950 föreslås ett personalbestånd på 6 personer, alltså en minskning med 2.

Utskottet har kommit till den uppfattningen att det åtminstone inte för närvarande går att ytterligare nedskära denna personal om bostadsstyrelsen skall kunna fullgöra sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt. Men jag vill samtidigt kraftigt understryka vad utskottet har framhållit om att alla möjligheter till besparing böra utnyttjas och att det bör företas en översyn över bostadsstyrelsens personalbehov så snart läget på bostadsmarknaden lättar och olika kontrollåtgärder kunna förenklas. Jag tror att en sådan översyn så småningom kan bli erforderlig också inom andra verk.

Avlöningar till bostadsstyrelsen.

Med dessa få ord, herr talman! ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BOMAN i Kieryd: Herr talman! Jag har i olika sammanhang ställt mig kritiskt mot bostadsstyrelsen, både när ämbetsverket inrättades och i senare sammanhang, och det kan måhända därför synas egendomligt att jag denna gång inte har biträtt reservationen. Jag har emellertid, efter att ha varit i kontakt med ledamöter av bostadsstyrelsen, fått den uppfattningen, att man inte kan pressa ned personalbeståndet hur långt som helst om bostadsstyrelsen skall vara arbetsduglig. Bostadsstyrelsen har nämligen fått överta en mängd arbetsuppgifter, bland annat från egna-hemsnämnderna, och det finns därifrån kvar en stor arbetsbalans som inte är avverkad, och förrän detta är gjort kan jag inte vara med om att skära ned arbetskraften. Sedan är jag i likhet med avdelningens ordförande av den bestämda uppfattningen, att det bör göras en ordentlig översyn av hela bostadsstyrelsen när vi komma in i mera normala förhållanden och arbetsbalansen hunnit avarbetas.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Jag har tidigare instämt i herr Birkes anförande, men jag vill säga ett par ord med anledning av herr Mårtenssons yttrande nyss.

Det är riktigt att bostadsstyrelsens personal har minskats något, men vi måste komma ihåg, att riksdagen i fjol beslöt en omläggning av tillståndsgivningen för bostadsbyggande, varigenom denna flyttades från det centrala organet till länsbostadsnämnderna. Detta har åstadkommit en betydande lättnad i arbetet, och med hänsyn därtill kan man inte säga, att det har skett den nedskärning av personalen som man hade väntat.

Vad vi reservanter särskilt ha påtalat i Kungl. Maj:ts förslag är utökningen av personalen på marksektionen för värdering av tomtområden. Riksdagen antog i fjol en ny expropriationslag, och i samband därmed tillsattes en utredning om inrättande av ett organ för markvärdering. Vi anse det under sådana förhållanden olämpligt att utöka personalen i bostadsstyrelsen och mena, att man bör avvakta resultatet av den utredning som pågår. Vi tro också, att det bör vara möjligt att på ett enklare sätt än som nu sker uppskatta tomtvärdena. Vi äro fullt medvetna om att det inte är möjligt för staten att lämna vilka lån och bidrag som helst för tomtorna utan att det bör finnas en viss maximigräns, men vi tro att värderingen kan ske på enklare sätt, t. ex. genom att man tar en viss procentdel av de totala byggnadskostnaderna, så att man kan avveckla hela denna personal som sysslar med markvärdering. Vi anse att den saken bör prövas, och vi tro att det är en framkomlig väg. Härigenom skulle man ordna värderingen på ett mera praktiskt sätt än som för närvarande sker, och det skulle spara mycket arbete i bostadsstyrelsen.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som föreligger vid denna punkt.

Herr MÅRTENSSON i Uddevalla: Herr talman! Det är riktigt som herr Rubbestad sade, att det har skett en viss omorganisation inom bostadsstyrelsen genom att en del ärenden ha flyttats över till länsbostadsnämnderna, men vi måste även ta hänsyn till att hela denna länsbostadsorganisation är helt ny och att det måste gå en tid innan den blir trimmad för sitt arbete. Vi få sedan se, när verksamheten har pågått någon längre tid, om det kan ske någon ytterligare förändring och personalminskning inom bostadsstyrelsen, men det är, som jag har sagt tidigare, inte möjligt för närvarande.

Riksförsäkringsanstaltens ordsombud m. m.

Herr Rubbestad talade också om marksektionen, som kanhända kommer att utökas. Herr Rubbestad tar, förefaller det mig, alltför enkelt på de problem som denna sektion skall lösa. Jag har den bestämda uppfattningen, att bostadsstyrelsen kommer att få en mycket stor och viktig uppgift att fylla på detta område.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förre propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr Birke begärde emellertid voting, i anledning varav efter given varsel denna voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 42:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 43—53.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 54.

**Riksförsäkringsanstaltens ordsombud
m. m.**

Sedan punkten föredragits, anförde

Herr NIHLFORS: Herr talman! Jag vill beträffande denna punkt, vid vilken jag har fogat en blank reservation, säga ett par ord utan att ställa något yrkande. Herr Mårtensson behöver därför inte bereda sig på något svaromål — han kan ju faktiskt behöva vila sig ett tag.

Denna punkt gäller ersättningen till riksförsäkringsanstaltens ordsombud. Några motionärer ha här väckt ett förslag om höjning av arvodena med 10 000 kronor. Dessa lekmanasombud, som till ett antal av 950 äro knutna till anstalten, ha i regel mycket låga arvoden.

Departementschefen har i statsverkspropositionen ställt sig synnerligen välvillig till den tanke som väckts av ämbetsverket, att dessa arvoden skola höjas. Han har sagt sig dela den framförda uppfattningen, att ersättningen till ordsombuden är låg, och han har även uttalat, att en viss möjlighet till förbättring av ersättningarna synes önskvärd. Även utskottet har ställt sig välvilligt, men utskottet har inte ansett sig kunna gå längre än departementschefen och har därför avstyrkt motionerna.

Hälften av dessa ordsombud ha faktiskt arvoden som röra sig från 100 och ned till 25 kronor per år. Arvodena äro så låga, att det statliga företaget måste ockra på välvilligheten hos de personer som åta sig uppdraget. De lägsta arvoden utbetalas väl i regel till ombud med mycket små ombudsområden. Det är oftast hemmansägare och personer i motsvarande ställning som åtagit sig dessa uppdrag, och vanligen är det också personer med kommunala förtroendeuppdrag som välvilligt ha ställt sig till förfogande. Emedan arvoden äro så låga blir det emellertid ständiga byten av ombud till men för arbetet. Det är därför min förhoppning, att Kungl. Maj:t till nästa år kan komma med ett förslag som innebär en förbättring i detta avseende. Jag tror det är

Avlöningar till arbetarskyddsstyrelsen.

nödvändigt, om denna verksamhet skall kunna skötas effektivt, att det finns tillgång till effektiva ombud som kunna göra en god insats, och det betyder också förbättrad service för allmänheten.

Det är även känt, att man på andra förvaltningsområden är intresserad av att få lekmän att åta sig vissa uppgifter. När det på riksförsäkringsanstaltens verksamhetsfält sedan lång tid har funnits så illa avlönade lekmannaombud, är man rädd för att det på andra områden, där man eventuellt tänker införa lekmän i förvaltningen, kommer att bli svårt att få lämpliga personer, om man har för avsikt tillämpa samma låga arvodessättning som för riksförsäkringsanstaltens ombud.

Det är alltså min förhoppning att vi till nästa års riksdag skola få ett förslag om en välbehövlig förbättring av här ifrågavarande arvoden.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan i punkten bifölls.

Punkten 55.**Avlöningar till arbetarskyddsstyrelsen.**

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr NIHLFORS: Herr talman! Jag beklagar att jag måste begära ordet även vid denna punkt, men jag har också här avgivit en blank reservation, denna gång tillsammans med fröken Elmén.

Jag har gemensamt med herrar Edström och Andersson i Mölndal väckt en motion, som i huvudsak går ut på en viss förstärkning av arbetarskyddsstyrelsen. Denna är ett förra året nystartat ämbetsverk, ehuru dess verksamhet tidigare bedrivits i annan form. Det visade sig ganska snart, att personaltillgången var otillräcklig. Exempelvis inom kansliavdelningen har det rått mycket stor brist på personal. Det är av speciell vikt att denna avdelning gör positiva insatser för, som

det heter i motionen, en effektivisering av yrkesinspektionsverksamheten. Anledningen till att arbetarskyddsstyrelsen inrättades var ju just att verksamheten på detta viktiga område skulle effektiviseras. Nu har det visat sig att man har mycket svårt att ge de anvisningar och råd till arbetare och arbetsgivare som äro nödvändiga för att det skall bli den rätta effektiviteten. Det är ett flertal brister inom detta område, som man inom ämbetsverket beklagar att man inte under nuvarande förhållanden kan råda bot på. Den personal som finnes har enligt vad det sagts mig varit så överväldigad av arbete att man på vissa håll har kollapsat. Och detta har i sin tur betytt avbräck i verksamheten.

Beträffande den sociala avdelningen och socialinspektörsverksamheten ha motionärerna kommit med ett förslag, som ursprungligen lagts fram inför Kungl. Maj:t av ämbetsverket, innebärande en förstärkning med en amanuens, som skulle arbeta dels på den sociala avdelningen och dels som vikarie ute på distrikten för lediga socialinspektörer. Denna befattning har mirabile dictu tillstyrkts av statskontoret, men trots detta har departementschefen sagt nej.

Slutligen ha motionärerna fäst sig vid att det inom yrkesinspektionens område icke finns befordringstjänster för biträdespersonalen. Motionärerna ha varit så djärva att de föreslagit att man skulle inrätta kanslibitrådestjänster från den 1 januari 1951, d. v. s. från det datum då man räknar med att lönestoppet skall upphöra. På senare tid har det visat sig att flera av de mycket kvalificerade, arbetsledande biträdena lämnat sin tjänst och gått över till annan statstjänst inom lokalförvaltningen, där det finns högre biträdesbefattningar. Även detta är något som i verkligheten betyder ett avbräck i denna betydelsefulla verksamhet på arbetarskyddets område.

Avlöningar till yrkesinspektionen. — Social upplysningsfilm.

Ehuru jag anser denna lilla förstärkning mycket betydelsefull, skall jag inte yrka bifall till motionen, som ju inte vunnit någon anklang inom statsutskottet. Jag hoppas dock att förhållandena nästa år skola bli sådana, att Kungl. Maj:t anser att man kan rå med att förstärka denna del av förvaltningen.

Jag kan slutligen inte låta bli att göra det tankeexperimentet, att det här varit fråga om ett privat företag, som startat en ny avdelning eller utvidgat sin verksamhet. Om då ledningen hade funnit att det inte kunde gå att driva verksamheten på sätt som skett, att det klickade åtskilligt i väsentliga punkter, skulle man då verkligen ha tvekat inför en kostnadsökning av 20 000 kronor för att sätta in den erforderliga arbetsstyrkan och få det hela så perfekt som möjligt? Vi klaga många gånger över att förvaltningen är bristfällig och att det dröjer så länge innan man får besked. Men när det kommer fram förslag från de kritiserade ämbetsverken om åtgärder till förbättring av förhållandena, kunna dessa förslag icke accepteras av diverse anledningar, i regel det statsfinansiella läget. När det gäller arbetskraftförstärkningar har det statsfinansiella läget aldrig varit gott i detta land. Det har aldrig hänt i Sveriges historia, att det statsfinansiella läget varit så gott, att man kunnat tillstyrka allt som begärts från ämbetsverkens sida. — Detta är en liten reflexion som jag inte kunnat underlåta att göra när jag varit med om behandlingen av detta och liknande ärenden.

Herr EDSTRÖM: Herr talman! Jag vill endast understryka vad herr Nihlfors sagt angående personalbehovet vid arbetarskyddsstyrelsen. På industrihåll ha vi klart för oss att det inte kan gå i fortsättningen som det gör nu. Denna nya styrelse, som vi alla inom industrien, såväl arbetare som arbetsgivare, äro

mycket beroende av, måste kunna fungera någorlunda hyggligt. Man kan inte hålla på och samla en massa arbete på hög. För närvarande spränger arbetet helt enkelt den ram som finns. Även om jag i övrigt är fullständigt överens med finansministern om behovet av sparsamhetsåtgärder, måste jag säga att det på en sådan punkt som denna är farligt att gå för långt i sparsamhet. Här går sparsamheten ut över andra, som därigenom få betala ut större summor än vad man kan spara i fråga om ämbetsverket.

Jag vill inte nu ställa något yrkande, utan jag endast hemställer att man med det snaraste genom anslag på tilläggsbudgeten för detta år tillser att arbetarskyddsstyrelsen beredes möjlighet att klara upp sitt arbete.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkten 56.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 57.

Avlöningar till yrkesinspektionen.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde

Herr NIHLFORS: Herr talman! Jag vill på denna punkt hänvisa till mitt tidigare anförande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan i punkten bifölls.

Punkterna 58—73.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 74.

Social upplysningsfilm.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln, punkten 103, framlagda förslag hemställde utskottet i denna punkt att riksdagen måtte till Social upplysningsfilm för budgetåret 1950/51 anvisa ett reservationsanslag av 75 000 kronor.

Social upplysningsfilm.

Reservation hade vid punkten avgivits av herr *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *von Heland*, *Skoglund* i Doverstorp, *Rubbestad*, *Pettersson* i Dahl och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av anslag för budgetåret 1950/51 till Social upplysningsfilm.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **RUBBESTAD**: Herr talman! Vid denna punkt har fogats en reservation, vari yrkas att förslaget om anslag till Social upplysningsfilm detta år måtte avslås. Enligt vad utskottet inhämtat finnas av redan förut beviljade medel omkring 150 000 kronor i behållning. I dagarna har inspelats en film om allmänt arbetarskydd. Dessutom föreligger förslag om en film rörande sjuksköterskeyrket, en angående yrkeshygien samt en om jordbrukets arbetarskydd och brandförsvar. Kostnaden för samtliga dessa filmer har beräknats till 105 000 kronor. Man har som jag nämnade redan 150 000 kronor i behållning. Vi anse att då man nu skall försöka spara på statens utgifter finns här en lämplig punkt. Här går att göra en besparing av 75 000 kronor. Denna möjlighet bör tillvaratagas, då det ej är nödvändigt att dessa pengar anvisas.

Med dessa korta ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som avgivits av herr *Mannerskantz* m. fl.

I detta anförande instämde herr *Staxäng*.

Herr **BOMAN** i Kieryd: Herr talman! Jag har på denna punkt biträtt utskottsmajoritetens förslag, då jag anser att filmen fortfarande har en stor uppgift att fylla i fråga om social upplysning. Det gäller här närmast filmer om sjuksköterskeyrket, om yrkeshygien samt om jordbrukets arbetarskydd och

brandförsvar. Reservanterna ifrågasätta om filmen rörande sjuksköterskeyrket skulle komma att fylla det behov som tidigare avsetts. Det heter i reservationen, att rekryteringen till sjuksköterskeyrket redan förbättrats och att vid vissa sköterskeskolor till och med lär ha förekommit att sökande måst avvisas. Jag är dock inte alldeles övertygad om att detta argument är riktigt. Jag har i en eftermiddagstidning i dag sett en uppgift från arbetsmarknadsstyrelsen, enligt vilken i Stockholm fattas 110 sköterskor, därav 66 vid lasarettens vårdavdelningar, 14 vid polikliniker och specialavdelningar och 19 vid sinnessjukhus. I inte mindre än 120 fall ha dessutom utländska sköterskor måst anställas. Jag tror alltså att det fortfarande råder ganska stor brist på sjuksköterskor. Även om antalet sökande till yrket har ökat, är det möjligt att det behövs en hårdare gallring bland de sökande, och jag tror att filmen här har en stor uppgift att fylla för att väcka intresse för sjuksköterskekallet.

Detsamma gäller filmen om jordbruket. Med den ökade mekanisering som det svenska jordbruket undergått på senare år, innebär detta större maskinpark och ökad brandrisk, och jag tror att denna film här fyller en ganska väsentlig uppgift.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken *Höjer* instämde häruti.

Herr **RUBBESTAD**: Herr talman! Jag ber herr *Boman* observera att även reservanterna vilja vara med om dessa filmer angående sjuksköterskeyrket och angående jordbrukets arbetarskydd och brandförsvar. Men vi ha konstaterat att den beräknade kostnaden för dessa filmer uppgår till 105 000 kronor, vilken summa täckes av de 150 000 kronor, som redan finnas i behållning. Det är därför onödigt att nu anvisa pengar för detta ändamål.

Sveriges anslutning till Internationella handelsorganisationen (ITO) m. m.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rubbestad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarkaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 74:o i utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarkaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarkarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarkarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammarkaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 75—77.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 78.

Lades till handlingarna.

§ 2.

Sveriges anslutning till Internationella handelsorganisationen (ITO) m. m.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till Internationella handelsorganisationen (ITO) m. m.

Genom en den 27 januari 1950 dagtecknad proposition, nr 54, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av proposi-

tionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att å Sveriges vägnar vid tidpunkt, som Kungl. Maj:t skulle äga bestämma, godtaga Havanas stadgan för en internationell handelsorganisation (ITO) och att fastställa de villkor, på vilka stadgan måtte få sättas i kraft för Sveriges del, dels ock till Kostnader för Sveriges medlemskap i ITO för budgetåret 1950/51 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 100 000 kronor.

Propositionen hade utom i vad den avsåg anslagsfrågan hänvisats till utrikesutskottet. Till utskottet hade jämväl hänvisats tre motioner.

I en av herr *Johansson* i Stockholm inom andra kammarkaren väckt motion, nr 457, hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 54.

Utskottet hemställde,

dels att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt med avslag å motionen II: 457, bemyndiga Kungl. Maj:t att å Sveriges vägnar vid tidpunkt, som Kungl. Maj:t ägde bestämma, godtaga Havanas stadgan för en internationell handelsorganisation (ITO) och att fastställa de villkor, på vilka stadgan finge sättas i kraft för Sveriges del;

dels ock att motionerna I: 370 och II: 448, i den mån de icke kunde anses besvarade med vad utskottet anfört, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **JOHANSSON** i Stockholm: Herr talman! Herr Edberg har tidigare yttrat sig om den serie av motioner, som vi väckt i hithörande frågor, bl. a. angående Havanas stadgan. Jag tog då inte upp någon diskussion härom, då till-

Sveriges anslutning till Internationella handelsorganisationen (ITO) m. m.

fälle finns att vid behandlingen av varje särskild motion beröra dessa frågor.

Den ljusa bild som herr Edberg och utskottet tecknar av de minskade handelshindren torde man nog få tillfälle att revidera framöver. Liksom England på sin tid tack vare frihandeln bröt sig fram på andra länders marknader är det i dag Amerika som pockar på att handelshindren skola rivas ned och att de amerikanska varorna skola beredas fritt tillträde till marknaderna. Vi ha i dagarna tillfälle att se hur detta kommer att verka. Jag förvånar mig inte över att bondeförbundet motionerat i frågan, ehuru bondeförbundet inte kommit till den slutsats man borde ha kommit till, nämligen att yrka avslag på förslaget att regeringen skall ha rätt att ratificera Havanastadgan. I gårdagens press kunde vi läsa, att representanthusets utrikesutskott skurit ned kontantanslaget till det europeiska återuppbyggnadsprogrammet och att för motsvarande summor i stället skola sändas överskottsvaror från det amerikanska jordbruket till Europa. Man har ju i Amerika redan kommit så långt i den nya krisens tecken att man köper upp potatis av farmarna till marknadspris, färgar den blå och säljer den tillbaka till dem för att användas till gödsel. Man har anledning vänta att dessa amerikanska överskottsprodukter komma att verka starkt pristryckande och starkt konkurrerande på den europeiska jordbruksmarknaden. Det är klart att de juridiska hårklyverier som utskottet och rådfrågade instanser anfört då det gäller margarinaccisen, inmalningstväng, äggtullar o. s. v. inte kunna hindra att priserna snabbt pressas under det amerikanska trycket. Redan inom den av regeringen tillsatta beredningen yrkade vårt partis representant herr Linderot, att man icke för närvarande skulle ratificera Havanastadgan. Nu vill dock riksdagen giva regeringen denna fullmakt. Jag tror att detta är mycket olyckligt. Jag tror att man får

tillfälle att ångra sig, när den amerikanska konkurrensen sätter in och när Amerika, samtidigt som det vill riva ned alla barriärer i Europa, självt på alla områden skapar barriärer mot europeiska varor på den amerikanska marknaden.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen II:457, vilket innebär avslag på Kungl. Maj:ts och utskottets förslag.

Herr KRISTENSSON i Osby: Herr talman! Herr Johansson i Stockholm gör gällande att Havanastadgan har kommit till stånd uteslutande i stormakternas intresse och att den är till förfång för de mindre staterna. Det överensstämmer med den tankegång som är framförd i den kommunistiska motionen i denna kammare, där man säger, att så länge ingen ändring sker i USA:s höga tullsatser, är det uppenbart att Havanastadgan, därest den sättes i kraft, kan vålla en mindre stat som Sverige stor skada.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att USA i samband med förhandlingarna om GATT-avtalet gjort stora medgivanden beträffande tullar. Vi ha drivit direkta förhandlingar med Amerikas förenta stater. Många andra länder ha också fört sådana underhandlingar, och de medgivanden som därvid indirekt ha kommit oss till del genom mest-gynnad-nationsklausulen äro också stora. Det innebär att vår svenska export till Amerika nu är belagd med tullskydd på mellan 10 och 15 procent. Jag vill nämna att pappersmassan är tullfri i USA. De medgivanden som Amerika gjort beträffande 1930 års tulltaxa äro delvis så stora, att de gå ned till en fjärdedel av 1930 års nivå. Dessa förändrade förhållanden ha ryckt undan grunden för det kommunistiska resonemanget på detta område och också för det kommunistiska yrkandet.

Det var Amerikas förenta stater, som 1945 tog initiativet till en ny inter-

Sveriges anslutning till Internationella handelsorganisationen (ITO) m. m.

nationell handelsorganisation. Förenta Nationernas alla stater inbjödos att delta i förhandlingarna. Det har varit ett drygt arbete att bygga upp Havana-stadgan, och resultatet av detta arbete kunna vi nu se. Om denna stadga inte blir antagen, måste man ju räkna med att man skjuter alla dessa åtgärder på en mycket oviss framtid. Under mellan-krigstiden försökte man också ifrån Nationernas förbunds sida att få till stånd en friare världshandel. Man samlades 1927 till en konferens, där man gjorde ett uttalande, och 1930 träffade man ett avtal enligt vilket man inte skulle gå i tullkrig mot varandra. Men det dröjde inte länge förrän olika nationer började bryta sig ut ur detta avtal, och resultatet blev alltså magert. Denna gång förefaller det mig som om man går till verket med större realism. Man försöker bygga upp en permanent organisation med medlemsförsamling, verkställande råd, generaldirektör och sekretariat. Det förefaller som om man genom att man får ett bestämt forum för detta internationella samarbete skulle kunna lyckas bättre. Havanastadgan innehåller en mängd ideala regler men också många undantag. Dessa undantag ha till stor del sin grund i att hela denna stadga har kommit till i en ogynnsam situation, beroende på den oreda som råder i världens affärer och även i de enskilda ländernas affärer. Dessa undantag bilda också ett skydd för vår del när det gäller vår jordbrukspolitik, men de ha också kommit till därför att man vill att så många stater som möjligt skola ansluta sig till denna stadga. Det är också ganska märkligt att stadgan har inte mindre än 54 signatärmakter, vilka representera cirka 90 procent av världshandeln.

Jag vill gentemot den kommunistiske talare, som här haft ordet, göra gällande, att det är ett givet svenskt intresse, att vi ansluta oss till denna stadga. Vi ha naturliga förutsättningar för en stor export. Vi ha behov av stor

import på grund av att vår hemmarknad är relativt liten. Vår handelsflotta har givetvis intresse av en rik utrikeshandel, och det bör vara av vikt för vårt land såväl som för varje litet land, att man slipper ifrån de tvåsidiga handelsavtalen. Det är alltid svårt för ett litet land att knäcka nötter med stora nationer när det gäller att upprätta ett handelsavtal eller föra ett tullkrig. Vi ha alltså fördel av mest-gynnad-nationsklausulen och därigenom lika behandling med de till avtalet anslutna länderna. Vi ha fördel av en friare marknad. Det kan i det långa loppet innebära att vi komma dithän, att vi kunna köpa där vi köpa billigast och sälja där vi sälja dyrast. Jag är alltså fast övertygad om att denna Havanastadga kan bidra till att höja den ekonomiska standarden hos vårt svenska folk. Men det är ofta så här i livet att för att vinna något får man också offra något, och i detta fall innebär en anslutning till stadgan givetvis för både små och stora nationer, att de i någon mån binda sin handlingsfrihet. Man måste alltså göra eftergifter, och det är också ganska betecknande för situationen att både livsmedelskommissionen och Industriförbundet hysa betänkligheter på vissa områden. Men det är lika betecknande för läget, att båda dessa organ i det helas intresse tillstyrka ratificering av denna stadga.

Herr talman! Jag finner att det föreligger starka skäl för svensk medverkan i detta internationella samarbete, och jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Stockholm: Herr talman! Jag är nästan rörd över denna förtröstan på det amerikanska kapitallets altruism, som kom till uttryck i den föregående talarens anförande. Det är ju ofta man från svensk sida får höra önskemål uttalas om ett ökat handelsutbyte med Förenta staterna. Det

Sveriges anslutning till Internationella handelsorganisationen (ITO) m. m.

går också en jämn ström av delegationer över till Amerika. På sista tiden har en delegation från träindustrin varit över, och vid avfärden förklarade man sig vilja sälja allt från tandpetare och borstvirke till färdiga trähus. Men alla voro mycket tystlåtna när de kommo hem och hade inte mycket att säga. Deras ljusa förhoppningar hade inte rönt gensvar på andra sidan Atlanten. Det faktum att Amerikas andel i den svenska importen har sjunkit så starkt visar att det gått samma väg med löfrena och förhoppningarna om att Marshallplanen skulle medföra en höjning av levnadsstandarden.

Vad särskilt jordbrukarna beträffar — jag hör att herr Norup begär ordet — vill jag särskilt fästa uppmärksamheten på att denna amerikanska överskottsexport, kanske dumpingexport, av jordbruksprodukter inträffar i en situation, när i Europa ett allvarligt pristryck börjar på hemmamarknaden. I Frankrike har exempelvis prisfallet på jordbruksprodukter varit utomordentligt starkt. Jag antar att denna export av den i Amerika begynnande jordbrukskrisen kommer att bli synnerligen allvarlig för bönderna. Jag är övertygad om att dessa ljusa förhoppningar och den rörande förtröstan, som utskottets representant har givit uttryck åt, kommer att sluta med en grym besvikelse.

Herr NORUP: Herr talman! Eftersom jag väckt en motion i denna fråga skall jag be att få säga ett par ord. Det innebär ingalunda att jag i princip skulle vara motståndare till att Havanastadgan antages. Tvärtom vill jag instämma i de synpunkter, som i detta sammanhang framhållits, nämligen att det är nödvändigt att få till stånd ett vidgat samarbete mellan olika nationer. Det är givet att ett rikare handelsutbyte kan komma att medföra ett sådant resultat. Men när öppnandet av slussarna

sker är det ändå fråga om huruvida det inte för jordbruket föreligger en viss risk för att det beslut som riksdagen fattade 1947 angående den framtida jordbrukspolitiken sättes i fara, att man inte skall kunna effektuera vad som dock ligger i detta beslut, nämligen att låta dem som ha sin sysselsättning inom jordbruket få lika stor ersättning för sin arbetsinsats i samhället som alla jämförbara grupper.

När man 1946 och 1947 började diskutera Havanastadgan, hade man inte klarhet i om det fanns möjligheter att skydda det svenska jordbruket. Jag vet att det gjordes synnerligen goda insatser ifrån de svenska delegaternas sida och att de verkligen försökte att åstadkomma möjligheter att fullfölja det beslut som riksdagen hade fattat. Men när man ser vad utskottet skriver, blir man inte fullständigt övertygad om att detta beslut går att effektuera om stadgan antages. Utskottet säger i sitt utlåtande, att en anslutning till stadgan icke behöver föranleda omprövning av de grunder för vår framtida jordbrukspolitik, som fastställts genom beslut av 1947 års riksdag. Ja, här får man nog sätta ett frågetecken. Herr Kristensson säger att för att vinna något måste man även offra något. Det kan nog vara sant, men är det så att detta offer skall göras av jordbruket, äro vi i någon mån betänksamma. Jag vågar dock för-lita mig på att det beslut som riksdagen fattade 1947 också kommer att effektueras. Jag vill bara i detta sammanhang ifrån jordbrukets håll säga, att vi förvänta, att man från regeringens och från riksdagens sida verkligen kommer att göra vad göras kan för att effektuera detta beslut. Får man tolka utskottsutlåtandet på det sättet, ha vi från jordbrukets sida ingenting att invända.

Jag kan sålunda inte dela de farhågor, som herr Johansson i Stockholm kastade fram. De äro väl ändå något överdrivna. Och jag tror nu inte att det

Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m.

är på grund av välvilja mot jordbruket, som herr Johansson yttrade sig i denna sak. Jag förlitar mig mer på de parter, som ha att bevaka de intressen det här gäller, och uttalar å jordbrukets vägnar den förhoppningen, att man verkligen söker att göra allt vad man kan för att man skall kunna effektuera 1947 års riksdagsbeslut.

Herr KRISTENSSON i Osby: Herr talman! Jag skulle till herr Johansson i Stockholm vilja säga, att jag beklagar, att inte Sovjetunionen har gått med i detta internationella arbete. Sovjetunionen var inbjuden, men tyvärr har den ställt sig utanför. Från svensk sida skulle vi gärna önskat att den varit med. Det har blivit bestämt att man inte skall behandla de stater som stå utanför stadgan bättre än de till stadgan anslutna nationerna. Jag skulle vilja tillägga att man enligt min uppfattning inte heller skall behandla dem sämre.

Beträffande herr Norups synpunkter skulle jag vilja säga, att man nog när man bedömer dessa problem bör räkna med att vi i Sverige enligt GATT-avtalet och Havanastadgan få en möjlighet att införa dumpingtull mot utländsk dumping. Havanastadgan utfärdar ju förbud mot statssubventionerad dumping. Men även annan dumping kan ju förekomma, och mot en sådan blir det nu möjligt för oss att sätta en dumpingtull.

I övrigt vill jag säga att utskottet i detta sammanhang har prövat just jordbrukspolitiken. Det är svårt att bilda sig ett bestämt omdöme om varje punkt, men så långt jag kan förstå skulle grunderna och riktlinjerna för 1947 års jordbrukspolitik inte rubbas av vår anslutning till detta avtal. Jag instämmer i övrigt i den förhoppning, som herr Norup uttalade, att jordbrukspolitiken i vårt land för framtiden skall kunna gestaltas så, att man når målet att de jordbrukande grupperna få en med andra jämlig ställning.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å densamma; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 3.**Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m.**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

I en den 27 januari 1950 dagtecknad proposition, nr 52, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels för sin del godkänna Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet enligt det i Annecy upprättade anslutningsprotokollet,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att för Sveriges del godkänna sådana ändringar i avtalet, som framdeles kunde komma att beslutas av de avtalsslutande parterna, i den mån dessa ändringar icke krävde författningsändringar av beskaffenhet att påkalla riksdagens medverkan,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, då förutsättningar härför inträtt, vidtaga åtgärder för Sveriges definitiva anslutning till berörda avtal.

dels till Bidrag till GATT-organisationen å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1949/50 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 50 000 kronor,

dels ock till Bidrag till GATT-organisationen för budgetåret 1950/51 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 50 000 kronor.

Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m.

Propositionen hade, såvitt angick anvisande av anslag under sjunde huvudtiteln, hänvisats till statsutskottet samt i övrigt till bevillningsutskottet.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förrevarande proposition nr 52, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet,

1) för sin del godkänna Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet enligt det i Annecy upprättade anslutningsprotokollet,

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att för Sveriges del godkänna sådana ändringar i avtalet, som framdeles kunde komma att beslutas av de avtalsslutande parterna, i den mån dessa ändringar icke krävde författningsändringar av beskaffenhet att påkalla riksdagens medverkan, samt

3) bemyndiga Kungl. Maj:t att, då förutsättningar härför inträtt, vidtaga åtgärder för Sveriges definitiva anslutning till berörda avtal.

Vid betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar *Gustaf Elofsson*, *Niklasson* och *Jonsson* i Skedsbygd, angående effektivare tullskydd för lök och övriga trädgårdsodlingens produkter.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr JONSSON i Skedsbygd: Herr talman! Det föreliggande tull- och handelsavtalet är en direkt följd av den s. k. Havanastadgan, som kammaren behandlade under föregående punkt på föredragningslistan. Även jag vill uttrycka den förhoppningen, att det skall vara möjligt att inom ramen för detta handelsavtal fullfölja de riktlinjer för svensk jordbrukspolitik, som riksdagen antog år 1947 och vilka sedan legat till grund för prissättningen på jordbrukets produkter.

Jag kan dock inte helt och hållet dela den optimism som i detta fall har gjort sig gällande. Ty det är ingen tvekan om att tullavtalet för vissa delar av jordbruket medför ganska betydande konsekvenser. Jag har tillsammans med två andra av riksdagens ledamöter till utskottets utlåtande fogat ett särskilt yttrande där jag pekat på några sådana.

Det gäller följderna av avtalet för vår svenska lökodling samt odlingen av frukt och trädgårdsprodukter i övrigt. Den svenska lökodlingen kämpar redan nu med betydande svårigheter. Produktionen av lök har blivit så omfattande, att man redan nu har svårigheter att vinna avsättning för densamma. Det har hittills icke visat sig möjligt att åstadkomma en sådan sammanslutning mellan odlarna att man kunnat behärska marknaden. Överskottet har många gånger varit så stort, att det inte varit möjligt att vinna avsättning för detsamma under den korta tid som det gått för sig att bevara den svenska löken. Emellertid pågå för närvarande ansträngningar att genom kyllagring eller på annat sätt skapa möjligheter att salubjuda den svenska löken under längre tider av året. De förväntningar man haft att åstadkomma bättre förhållanden på detta område få emellertid en ganska svår stöt genom den tullsättning som sker på denna produkt. Tiden för tullskydd på lök har genom avtalet ytterligare inskränkts, och det blir praktiskt taget omöjligt att med de kostnader, som en lagerhållning kräver, kunna saluföra svensk lök i konkurrens med den utländska löken, som ofta utbjudes till ganska låga priser.

Samma förhållande råder beträffande äpplen och övriga trädgårdsprodukter. Även i detta fall har man beskurit den tid, för vilken tullskydd gäller. Detta är så mycket mera beklagligt som den svenska trädgårdsodlingen befinner sig i en stark expansion. Man har under de senare åren planterat ett mycket stort antal fruktträd — det uppgives om-

Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m.

kring en miljon träd om året. Man har därvid särskilt lagt an på sent mognande sorter, som man skulle kunna saluföra under ganska lång tid framåt våren. Jag är övertygad om att de förhoppningar man fäst vid denna odling inte komma att gå i uppfyllelse, när man nu släpper in den utländska frukten så pass tidigt som man gör. Det hade nog varit önskvärt att man försökt att åstadkomma ett tullskydd under längre tid av första halvåret. Därigenom hade man kunnat uppmuntra fruktodlingen på ett helt annat sätt än man nu kan göra. Trädgårdsodling, fruktodling och lökodling utgöra ju i mycket stor utsträckning ett komplement till det mindre jordbruket och möjliggöra för de mindre jordbrukarna att existera. I samband med 1947 års beslut om den framtida jordbrukspolitikens uttalades, att man skulle se till att småbrukarna kunde erhålla sådana villkor att de kunde existera, och man pekade direkt på specialodling. Småbrukarna ha i mycket stor utsträckning gått in för sådan specialodling och komma nu i ett mycket besvärligt läge.

Vi ha, som sagt, i ett särskilt yttrande velat peka på dessa saker. Jag framställde i utskottet ett yrkande om att utskottet skulle hemställa, att Kungl. Maj:t skulle ta under övervägande att fortast möjligt upptaga förhandlingar för att söka åstadkomma ett bättre tullskydd för dessa odlingar. Detta yrkande vann emellertid inte gehör i utskottet.

Jag skall, herr talman, inte här gå in på några detaljer rörande dessa tull-sättningar eller betydelsen av desamma. Jag skall bara be att få peka på vad lantbruksstyrelsen sagt om dessa tullar i sitt yttrande i frågan. I yttrandet beröras tullarna på lök, champinjoner, humle, bananer och vindruvor, de senare konkurrera med den svenska frukten, samt äpplen och päron. Jag skall citera vad lantbruksstyrelsen sagt om tullen på äpplen: »Styrelsen vill fram-

hålla att fruktodlingen utvecklats högst avsevärt inom vissa distrikt och numera utgör en av jordbrukets viktigaste grödor. Till belysande härav anføres bland annat att antalet yrkesmässigt bedrivna fruktodlingar beräknats överstiga 2 000 och att under de senaste tio åren minst en miljon fruktträd årligen torde ha planterats. De stora nyplanteringarna i södra Sverige röra sig väsentligen om senmognande, högkvalitativa sorter; dessa planteringar komma inom de närmaste åren att tillföra marknaden stora mängder frukt, varför ett effektivt tullskydd fram till i mars månad kan komma att visa sig nödvändigt. Från odlarhåll har påyrkats tullskydd för äpplen med 40 öre per kg under tiden 1 juli—15 mars samt tullfri införsel under övrig tid av året (för närvarande är tullen 20 kr. för 100 kg under tiden 1 juli—31 december och 10 kr. för 100 kg under resten av året; enligt Annecy-avtalet skulle tullen borttagas under tiden 1 februari—30 juni). Styrelsen vill framföra dessa synpunkter såsom ett mycket viktigt önskemål men är medveten om att handelspolitiska skäl kunna bli avgörande för ett godtagande av förslaget.»

I yttrandet nämner man alltså de handelspolitiska skäl, som jag förmodar ha legat till grund för ställningstagandet och som utskottet också har berört. Utskottet säger också i sitt yttrande: »Uteslutet är givetvis icke att vissa av de lämnade koncessionerna, närmast de ovillkorliga tullnedsättningarna och bland dem av allt att döma främst de som beröra trädgårdsodlingen, kunna komma att förorsaka olägenheter för därav berörda produktionsgrenar.» Där erkänner utskottet sålunda, att dessa tullnedsättningar kunna komma att medföra avsevärda konsekvenser för denna odling. Men sedan säger utskottet: »Dessa olägenheter torde emellertid väl uppvägas av de fördelar, särskilt i form av ökade exportmöjligheter, som avtalet otvivelaktigt är ägnat att med-

Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m.

föra.» Där kommer återigen den gamla historien, att man får ge efter på någon punkt för att om möjligt vinna fördelar på en annan punkt. Det är som vanligt, höll jag på att säga, jordbruket som får ge efter för att i detta fall industrien skall få förmåner.

Sedan pekar utskottet på att det finns möjligheter att få till stånd ändringar. Utskottet säger sålunda: »I detta sammanhang må jämväl erinras om de möjligheter, som enligt avtalets bestämmelser finnas för revidering av de gjorda koncessionerna, därest detta framdeles skulle visa sig av behovet påkallat.» Det är ju bara den skillnaden mellan utskottets och vår ståndpunkt, att vi anse, att dessa åtgärder redan nu äro av behovet påkallade. Vi vilja därför hemställa till Kungl. Maj:t att söka åstadkomma sådana ändringar i detta handelsavtal, att lök-, frukt- och övrig trädgårdsodling får gynnsammare villkor genom bättre tullskydd.

Är det för övrigt så alldeles säkert, att den industriella expansion, som man räknar med, skall kunna ersätta den minskade odlingen av lök och andra trädgårdsprodukter? Är det så säkert, att man så lätt kan vinna avsättning på utlandsmarknaden för industriens varor? Jag tycker att vår exportindustri möter rätt stora svårigheter på olika områden. Läget ute i världen är ju ganska labilt. Det synes mig inte vara skäl att släppa vad man har förrän man är övertygad om att man kan få något bättre i stället. Enligt min mening är det därför inte skäl att ställa denna odling utan eller med i varje fall betydligt försämrat tullskydd utan att man samtidigt är övertygad om att det i verkligheten också gynnar vårt lands ekonomi.

Jag har, herr talman, för närvarande intet yrkande att framställa. Jag vill emellertid hemställa till Kungl. Maj:t att taga under övervägande att söka åstadkomma en förbättring av tullsatserna för dessa jordbrukets produkter.

I detta anförande instämde herrar *Vigelsbo, Pettersson* i Ersbacken, *Adolfsson, Larsson* i Luttra, *Onsjö, Odhe, Andersson* i Björkäng, *Ryberg, Carlsson* i Bakeröd, *Boman* i Stafsund, *Andersson* i Dunker, *Johansson* i Mysinge, *Pettersson* i Norregård, *Ericsson* i Näs, *Svensson* i Stenkyrka, *Norup, Johnsson* i Skoglösa och *Pettersson* i Dahl.

Herr KRISTENSSON i Osby: Havana-stadgans syfte är ju att åstadkomma en friare handel. Som ett led i denna strävan ingår att sänka tullmurarna. Resultatet av de förhandlingar, som bedrivits i Genève och Annecy, betraktar jag som storslaget. Medgivandena omfatta inte mindre än ungefär hälften av världshandeln. Underhandlingarna ha pågått på det sättet, att huvudleverantören har trätt i förbindelse med importlandet. De medgivanden som detta har lämnat komma alla medlemsstaterna till del genom mest gynnad nationsklausulen. Vi ha här i Sverige ett lågt tullskydd. 1947 utgjorde tullskyddet 6,4 procent av hela importen, och räknar man med endast tullbelagda varor, blir motsvarande siffra 10,5 procent. Man har vid de underhandlingar, som gått av stapeln i samband med GATT-avtalet, utgått ifrån att bindning av låg tull är likvärdig med sänkning av hög tull. Genom de medgivanden som andra länder gjort och de medgivanden vi ha gjort har spännvidden mellan den svenska tullnivån och andra länders tullnivå avsevärt reducerats.

Det är uppenbart, att vår export har ett givet intresse av att detta avtal ratificeras av oss. Inte mindre än 40 procent av vår export påverkas av de medgivanden som andra länder ha gjort, men dessa medgivanden träda i kraft först sedan vi å vår sida förklarat oss villiga att låta våra medgivanden träda i kraft. Jag vill fästa uppmärksamheten vid att Sveriges lantbruksförbund har tillstyrkt detta avtal. Lantbrukssty-

Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m.

relsen däremot har vissa betänkligheter, och dessa betänkligheter gå igen i det yttrande, som avgivits av herr Elofsson m. fl. Jag är fast övertygad om att underhandlarna ha gjort sitt bästa. Jag riktar ingen kritik mot dem, men jag måste ändå säga, att, såvitt jag förstår, goda skäl föreligga för tull på svensk frukt också under månaderna februari och mars.

Det har i vårt land bedrivits propaganda för ökad fruktodling. Man har alltmör, som herr Jonsson i Skedsbygd sade, tagit sikte på produktion av mera senmogna sorter. Det finns därför en del svensk frukt, som är avsedd att konsumeras i månaderna februari och mars. Man har byggt ut lagringsmöjligheterna, och odling av denna sorts frukt ökar fortfarande. Den är ofta knuten till småbruk. Den är redan nu så stor, att man behöver ett tullskydd också under månaderna februari och mars. Man måste ju räkna med att den svenska frukt, som kommer ut i marknaden under dessa månader, blir dyrare än annan svensk frukt på grund av lagringskostnaderna och det svinn som uppstår. Vid god lagring försvinnar ungefär fem procent; ofta är lagringen sämre och då bli förlusterna större. Jag anser att sedan man ratificerat stadgan och den trätt i kraft, man vid lägligt tillfälle bör ta upp underhandlingar om att utsträcka tullskyddet för svensk frukt även till månaderna februari och mars. I övrigt finner jag, herr talman, att detta avtal är värdefullt för vårt land, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr JONSSON i Skedsbygd (kort genmäle): Herr talman! Jag får säga, att jag blev mycket glatt överraskad av herr Kristenssons i Osby inställning i dag. Hade herr Kristensson gjort den inställningen gällande i utskottet, kanske utskottets utlåtande fått den formulering jag önskade. Men då var herr

Kristensson en av dem som inte ville vara med. Det är visserligen tacknämligt med denna sena omvändelse, men det hade verkligen varit bättre, om herr Kristensson på ett tidigare stadium tillkännagivit denna åsikt.

Jag ber, herr talman, då det kanske finns vissa förhoppningar, att jag kan få igenom det yrkande jag ställde i utskottet, med hänvisning till vad jag anfört få yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, att till densamma måtte fogas ett ytterligare moment, nr 4) av följande lydelse:

att riksdagen måtte anhänga, att Kungl. Maj:t måtte omedelbart upptaga förhandlingar med vederbörande stater i syfte att åstadkomma ett bättre avpassat tullskydd för lök och trädgårdsprodukter samt därav framställda konserver i fast och flytande form.

Herr KRISTENSSON i Osby (kort genmäle): Herr talman! Med anledning av herr Jonssons i Skedsbygd yttrande måste jag framhålla, att när vi behandlade denna fråga i bevillningsutskottet, var det inte klart, om han tänkte sig en reservation eller ett särskilt yttrande. Enligt min mening bör man först ratificera detta avtal, innan man tar upp underhandlingar om förändringar. Jag röstar därför för att vi ratificera detta avtal. För övrigt måste jag göra herr Jonsson i Skedsbygd uppmärksam på, att jag här inte talat om trädgårdsprodukter i allmänhet, utan jag har talat om fruktodlingen. I fråga om denna odling har jag på goda grunder velat göra gällande, att man vid lämpligt tillfälle bör ta upp underhandlingar om en utsträckning av tullskyddet till även månaderna februari och mars.

Herr JONSSON i Skedsbygd (kort genmäle): Herr talman! Med anledning av herr Kristenssons anförande skulle jag vilja säga, att om herr Kristensson är mera intresserad av fruktodling på grund av att han bor i Kristianstads

Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m.

län, kanske jag är mera intresserad av lökodling, därför att jag bor i Kalmar län. Jag tycker därför att vi kunna samarbeta.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! Löken är tydligen stark, eftersom den kan verka på detta sätt. Eller kanske det är äpplena i Kristianstads län som verka så. Jag skulle emellertid, herr talman, vilja säga, att bevillningsutskottets majoritet är enig om att Sverige skall ansluta sig till detta avtal, som är träffat i avvaktan på Havanastadgans slutliga genomförande. Vi hälsa med tillfredsställelse, att det varit möjligt att få till stånd en överenskommelse om handeln ute i världen. Det är väl ändå självfallet, att om ett 50-tal stater sätta sig ned och förhandla, så är det omöjligt för en av dem att slippa ge några som helst koncessioner. Det brukar ju inte gå till på det sättet, när man förhandlar, utan om man skall kunna få någonting, måste man också släppa någonting. Jag tror nog herr Jonsson i Skedsbygd har klart för sig, att de väsentliga koncessioner som vi ha fått i avtalet i Annecy, ha vi inte fått för våra vackra ögons skull, utan därför att vi ha varit beredda att på vissa områden lämna koncessioner till andra.

Det har här sagts, att de koncessioner, som gälla trädgårdsprodukterna, löken, frukten o. s. v., skulle komma att medföra allvarliga konsekvenser, och herr Jonsson i Skedsbygd gjorde gällande, att jordbruket som vanligt får sitta emellan för att industrien skulle få ökade möjligheter ute på världsmarknaden. Jag vill fästa herrarnas uppmärksamhet vid vad som säges i den kungl. propositionen efter referat av lantbruksstyrelsens yttrande, som man på bondeförbundshåll har hängt upp hela sitt yttrande på. Finansministern säger sålunda: »På flera av ifrågasvarande produkter få de nuvarande tullarna anses vara anmärkningsvärt höga,

och de gjorda koncessionerna avse till stor del av statsfinansiella skäl införda tilläggstullar.» Det är på detta område som de svenska förhandlarna ha släppt efter, och det är ju ingen nyhet för de herrar, som äro ledamöter av bevillningsutskottet, att man under den tid i våras, när förhandlingarna i Annecy pågingo, höll bevillningsutskottet underrättat om hur läget på skilda punkter var. Jag vill också erinra om att enligt de uppgifter vi ha fått tullen på lök år 1948 utgjorde, om man lägger importvärdet till grund, 48 procent, medan tullen på äpplen utgjorde 24 procent och tullen på de fruktkonserver det här gäller 34 till 51 procent av importvärdet. Jag vill erinra om att när dessa tullar en gång kommo till, så var det inte som skyddstullar utan som finanstullar. Nu kan man ju säga, att det spelar ingen roll, men det föreligger dock den skillnaden mellan finanstull och skyddstull, att i fråga om en finanstull kan staten väsentligt lättare släppa efter än när det gäller en skyddstull, som man byggt upp som ett skydd för en näring och som redan från början varit avsedd att vara en skyddstull.

I det särskilda yttrandet har man sagt, att vi skola ge Kungl. Maj:t i uppdrag att inleda nya förhandlingar, och herr Kristensson, som angav, enligt vad han sade, goda skäl för tull på äpplen i februari och mars, sade, att vi skulle ansluta oss till ifrågasvarande överenskommelse nu, men sedan skulle vi omedelbart ta upp förhandlingar om dessa tullar. Herr talman! Jag tror inte man förhandlar med någon part på det villkoret. Det är därför vi tagit bestämt avstånd från herr Jonssons linje i detta fall. Den linjen innebär ju att man först skulle säga, att nu lämna vi koncessioner, och när de andra länderna lämnat koncessioner på basis av våra koncessioner, skulle vi resa kravet att få återgå till våra ursprungliga tullar. Man kan säga, att det skulle betyda, att vi först lura de andra att släppa efter,

Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m.

och sedan, när vi lyckats i det avseendet, resa vi krav på att omedelbart få återgå till de gamla tullsatserna. Jag tror inte det är en handelspolitik, som har utsikt att vinna ankläng vare sig i vårt land eller hos de parter, med vilka vi sluta detta avtal.

Utskottet säger, att det är möjligt, att den paragraf, som ger oss möjlighet att ta upp nya förhandlingar, en gång kan komma att användas på denna punkt. Men man bör inte uppställa ett sådant villkor i samma ögonblick som man går att underteckna ett avtal med andra stater. När vi blivit medlemmar av denna organisation och ha prövat oss fram, då, men först då, är enligt min mening tiden inne att resa krav på nya förhandlingar, om det då skulle befinnas lämpligt eller nödvändigt ur svensk synpunkt. Jag tror, herr talman, att om man ser allt vad som har skett i detta sammanhang från Havana-stadgan till GATT-stadgan och fram till det tillstyrkande som här föreligger, så kan man inte komma till annat resultat än att detta Annecy-avtal för det svenska näringslivet är av den betydelse, att man inte kan annat än tillstyrka det samma.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

I detta yttrande instämde herrar *Bladh* och *Edström*.

Herr **JONSSON** i Skedsbygd (kort genmäle): Herr talman! Bara ett par ord i anledning av vad utskottets ärade ordförande sade. Han talar om att jag skulle ha velat påskina ett motsatsförhållande mellan industri och jordbruk. Ja, tyvärr, herr Olsson i Gävle, har jordbruket i detta fall fått ge efter mer än industrien. Jag skall be att få erinra om att t. ex. tullen på svenska jordbruksmaskiner år 1933 höjdes med tio procent för att skydda mot utländsk konkurrens. Denna tull har stått kvar ända tills nu. Nu är den för vissa de-

lar av dessa jordbruksmaskiner sänkt med fem procent, således ett avsevärt bättre tullskydd än det år 1933.

Herr Olsson i Gävle sade, att utskottet hölls underrättat om förhandlingarna. Det är alldeles riktigt, men jag kan också erinra om att jag redan vid detta tillfälle framförde betänkligheter mot sänkning av tullen på dessa produkter. Jag medger, att det är lättare att avstå från en finanstull än från en skyddstull. Men jag har betraktat denna tull som en skyddstull och inte som en finanstull.

Herr Olsson säger vidare, att man inte kan först lämna koncessioner och sedan omedelbart gå i författning om att få till stånd en ändring. Emellertid ha vi ju, när vi nu stå inför frågan om att antaga detta GATT-avtal, att välja mellan att yrka på dessa ändringar eller antaga avtalet i den form vari det föreligger, eller yrka avslag på detsamma. Jag har inte velat ta på mitt ansvar att yrka avslag på avtalet, men jag har velat påpeka dessa saker. Det är fråga om att en betydande näringsgren i vårt land kommer att få stora svårigheter i fortsättningen. Det är därför jag har fört fram denna sak.

Herr **KRISTENSSON** i Osby (kort genmäle): Herr talman! Bevillningsutskottets ärade ordförande gjorde gällande, att jag här skulle sagt, att jag önskar omedelbara underhandlingar om att utsträcka tullskyddet för frukt till att gälla även februari och mars månader. Emellertid sade jag vid två tillfällen här, att jag ville, att sådana förhandlingar skulle komma till stånd vid lämpligt tillfälle. Jag delar herr Olssons uppfattning, att vi här i dag böra bemyndiga Kungl. Maj:t ratificera denna stadga, och jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr **OLSSON** i Gävle (kort genmäle): Herr talman! Jag skall be att få säga till herr Jonsson i Skedsbygd, att han

Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m.

inte bör glömma bort vad som skedde i detta hus 1921. Då genomfördes en mängd finanstullar. Han bör inte heller glömma bort vad som skedde 1933. Då införde vi en massa tullar för att skydda oss mot Hitlertysklands dumpingexport till Sverige. Man kan ju inte komma och säga, att detta skall man inte ta någon som helst hänsyn till. Det veta naturligtvis andra stater, som förhandla med oss, lika bra som vi själva veta det.

Sedan vill jag bara säga att det är möjligt, att jag missuppfattade herr Kristensson. Jag tyckte han med hela sin själ gick in för frukten i Kristianstads län, och jag förstår, att den kan bränna under skosulorna. Jag miss-tänkte därför, att han var på väg över till herr Jonsson i Skedsbygd. Nu klarade ju herr Jonsson i Skedsbygd hela historien genom att ställa ett bestämt yrkande här, och det visar väl, att han egentligen inte vill ha sällskap med vare sig herr Kristensson eller någon annan.

Herr NILSSON i Bästekille: Herr talman! Under den debatt om det s. k. GATT-avtalet, som har förts här i kam-maren, har det varit ganska intressant att lyssna på och taga del av herr Jons-sons i Skedsbygd insatser på lökod-lingens område i hans län och till herr Kristenssons i Osby stora intresse för fruktodlingen i Kristianstads län. Jag tycker nu att det, trots den sena tim-man, inte kan anses vara opåkallat att även jag, som åtminstone i praktisk gärning sysslar med ifrågavarande nä-ring, säger några ord.

När jag har läst igenom beviltnings-utskottets här föreliggande betänkande, har jag däri funnit en del saker — både beträffande det, som departementsche-fen har skrivit i propositionen och det som utskottet har anfört — för vilka man kanske kan sätta några bockar i kanten.

Vad först beträffar de tullkoncessio-ner som gjorts från såväl svensk som utländsk sida, så säger departements-chefen i den kungl. propositionen bl. a.: »De svenska koncessionerna beröra en betydande del av vår tulltaxa. De inne-bära mestadels bindning av gällande tull eller tullfrihet och endast i mindre utsträckning nedsättning eller bortta-gande av nu utgående tull.» Departe-mentschefen fortsätter sedan: »Vad särskilt beträffar de av lantbrukssty-relsen berörda trädgårdsprodukterna så äro koncessionerna på detta område liksom övriga koncessioner självfallet betingade av önskemålet att få en upp-görelse till stånd och hade svårligen kunnat undvikas utan äventyrande av ett tillfredsställande resultat av för-handlingarna.»

Detta uttalande gör på mig inte pre-cis något fördelaktigt intryck. Jag tyc-ker, att man i detsamma kan spåra far-hågor för att det finns stater, som äro intresserade av att dumpa in frukt på den svenska marknaden.

Departementschefen fortsätter: »På flera av ifrågavarande produkter få de nuvarande tullarna anses vara anmärk-ningsvärt höga, och de gjorda konces-sionerna avse till stor del av statsfinan-siella skäl införda tilläggstullar.»

Jag tror dock inte, att man med bästa vilja i världen kan påstå, att de tullar, som hittills funnits till skydd för den svenska fruktodlingen, ha varit särskilt höga och att man därför skulle behöva ta bort dem.

I fortsättningen gör utskottet en del konstateranden och säger bl. a., att man har varit varsam vid uppgörandet av koncessionerna. Det få vi kanske tro på. Utskottet skriver dock: »Uteslutet är givetvis icke att vissa av de lämnade koncessionerna, närmast de ovillkor-liga tullnedsättningarna och bland dem av allt att döma främst de som beröra trädgårdsodlingen, kunna komma att förorsaka olägenheter för därav berörda produktionsgrenar.»

Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m.

Ja, den saken behöva vi säkert inte tvista om. Sådana olägenheter kunna nog inträffa, hur fort veta vi inte, varken utskottets ledamöter eller jag. Men i följande mening skriver utskottet: »Dessa olägenheter torde emellertid väl uppvägas av de fördelar, särskilt i form av ökade exportmöjligheter, som avtalet otvivelaktigt är ägnat att medföra.»

Jag vill säga, att jag tycker detta är ett ganska hårt uttalande. Om det nämligen dras ut till sina yttersta konsekvenser, kunde det komma att betyda, att man som offer på den svenska handelspolitikens altare också skulle lägga den svenska fruktodlingen.

Men när man sedan läser nästa mening i utskottets utlåtande vill det synas som om utskottet ångrade sin hårda skrivning, ty där kommer utskottet till det resultatet, att man naturligtvis i framtiden kan tänka sig att vidtaga sådana ändringar, att den svenska fruktodlingen beredes oförändrat skydd.

Om man så ser litet närmare på detaljerna, så finner man, att importen av päron skall bli tullfri under tiden 1 januari—30 juni. Sådant som läget har varit under de senaste åren och sådant som läget är i dag, kunna vi utan vidare erkänna, att denna tullfrihet för päron inte betyder någonting för oss fruktodlare, eftersom vi väl kunna säga, att vi i stort sett inte ha några svenska päron kvar efter den 31 december, d. v. s. den sista dag, som handeln med päron är tullskyddad.

Det är däremot en helt annan sak med de utländska äpplena. Beträffande dem har det varit så, att vi under det första halvåret ha haft en tull på tio öre per kg. Nu föreslås det att detta tullskydd skall slopas den 1 februari och att tullfriheten skall sträcka sig t. o. m. den 30 juni. Jag tror emellertid, att denna tid inte är riktigt rätt avvägd. Det skulle med hänsyn till det nuvarande läget på fruktodlingens område ha varit betydligt klokare att man kommit överens om att vänta med att

införa tullfrihet för äpplen till den 1 mars. Detta hade varit mera motiverat med tanke på den stora del av den svenska marknaden, som de inhemska fruktodlarna skola tillfredsställa.

Jag vill också tillägga, att i den mån den svenska fruktodlingen ökar kan det bli nödvändigt att flytta tidpunkten för tullfrihet för äpplen ytterligare framåt. Tack vare den svenska fruktodlingens utveckling blir det nämligen för varje år som går en allt större kvantitet frukt producerad inom landet. Avsättningen av frukten har hittills inte erbjudit några svårigheter. Under alla de gångna krigsåren betydde det, kan man säga, inte ett dugg om vi efter den 1 januari hade dessa tullar eller inte, eftersom vi praktiskt taget inte hade några svenska äpplen till avsalu efter detta datum. Men tack vare den utveckling som har ägt rum framför allt i landets södra delar, där man har lagt an på produktion av senare mognande fruktsorter, kan den utländska importen av frukt minskas. Det sker i samma mån som vi öka vår egen produktion.

Samtidigt som den svenska fruktodlingen ökar få vi räkna med nödvändigheten av att anskaffa större lagerutrymmen, vilket medför avsevärda kostnader. När vi då börja bygga nya lagerlokaler kan det inte vara särskilt uppmuntrande att riskera att få in utländsk frukt i marknaden, vilket ju medför avsättningssvårigheter för den svenska frukten här hemma.

I samband med en interpellationsdebatt här i kammaren den 1 december i fjol har jag uttalat, att vi fruktodlare inte äro emot import av utländsk frukt, när svensk frukt inte finns att tillgå i marknaden. Det står jag fortfarande fast vid. Det är helt naturligt, att om inte vi fruktodlare kunna tillgodose den svenska marknadens behov av frukt, så måste det bli import — i den mån pengar finnas att ställa till förfogande härför.

Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m.

Jag vet inte hur det förhåller sig i övriga områden av landet, men i Skåne kunna vi förvänta en god skörd i år, om intet oförutsett inträffar. Detta är ju mycket glädjande för såväl producenterna som konsumenterna, ty vi äro väl alla överens om att den svenska frukten kvalitativt sett är betydligt överlägsen den utländska. När fruktodlarna nu försöka tillgodose ett allt större behov av svensk frukt i marknaden, hoppas vi samtidigt, att vi skola få konsumenternas stöd i våra strävanden, så att vi slippa riskera att få in en mängd utländsk frukt, som bara kommer att bereda oss bekymmer och inte bli till någon större glädje för samhället. Jag anser, liksom jag gjorde i fjol, att när vi föra tillräckligt mycket svensk frukt i marknaden, någon import av utländsk frukt inte skall äga rum.

Det skulle vara åtskilligt att tillägga i denna sak, men jag vill sluta med att uttala den förhoppningen, att regeringen har sin uppmärksamhet riktad på dessa spørsmål och att den svenska fruktodlingens intressen bli tillräckligt beaktade i fortsättningen. Jag tror, i likhet med vad som förut framhållits här i kammaren, att vi därvidlag kunna hysa ganska goda förhoppningar. Vi äro väl nämligen alla överens om att den svenska frukten — som jag tidigare sade — är betydligt överlägsen den utländska, och vi kunna väl därför hjälpas åt, så att den svenska fruktodlingen går en lycklig och ljus framtid till mötes.

Herr HAGBERG i Malmö: Herr talman! Jag skall inte lägga mer lök på laxen i denna debatt än som kan anses vara erforderligt, men jag kunde inte undgå att observera, att bland dem som instämde i herr Jonssons i Skedsbygd anförande befann sig också en mycket prominent ledamot av herr Jonssons i Skedsbygd meningsriktning. Jag fann

detta en smula anmärkningsvärt, enär bland de institutioner, som antingen ha tillstyrkt eller som icke ha haft något att erinra mot anslutningen till ifrågavarande handelsavtal, befinner sig även Sveriges lantbruksförbund.

Herr Jonsson i Skedsbygd medgav, att han i någon mån talade i egenskap av lökodlare, verksam i Kalmar län. Jag förstår att han kan göra detta, men jag är säker på att herr Jonsson, som den kloke man han är, ger mig rätt därutinnan, att det i alla fall är litet snävt att bedöma denna stora angelägenhet uteslutande ur Kalmar läns synpunkt. Därmed intet ont sagt om Kalmar län, som är en värdefull del av vårt gemensamma fosterland.

Den proposition, som här föreligger, synes mig ge anledning till åtskillig tillfredsställelse. Det måste nämligen sägas vara angenämt att man nu har kommit så pass långt, att man i alla fall har fått till stånd det tull- och handelsavtal, som gemenligen kallas GATT-avtalet och som man nu rekommenderar oss att ansluta oss till. Vi måste nämligen säga oss, att ett sådant avtal är av eminent betydelse speciellt för ett land av Sveriges ekonomiska struktur. För varje år som går bli vi ju för hela vår levnadsstandard, hela vår sociala tillvaro, allt mer och mer beroende av vår utrikeshandel, av våra möjligheter att nå ut på världsmarknaden med våra produkter. Om det inträffar en stagnation eller en tillbakagång i denna utveckling, så måste den ofrånkomliga konsekvensen av detta omedelbart bli en stagnation i levnadsstandardhöjningen eller rent av en sänkning av denna standard. Ur dessa synpunkter finner jag det vara naturligt att med tillfredsställelse hälsa en sådan anordning som den, som har tagit gestalt i detta avtal.

Nu är det ju dock möjligt, att de förhoppningar man knyter till avtalet inte komma att realiseras i den utsträckning, som man skulle önska. Vi ha un-

Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m.

der årens lopp varit med om att ratificera många avtal av liknande beskaffenhet, och vi måste i dag tyvärr säga oss, att vi många gånger ha blivit besvikna. För egen del skulle jag finna det ganska olustigt, om samma besvikelse en dag skulle komma att knytas till detta avtal.

Vad nu speciellt den angelägenhet beträffar som herr Jonsson i Skedsbygd närmast berört, så vill jag säga, att jag förstår hans synpunkter och sympatiserar med dem. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten vid det förhållandet — och det måste herr Jonsson i Skedsbygd vara väl medveten om — att det finns mycket betydande grupper inom vårt lands näringsliv som i detta sammanhang ansett sig ha blivit lika illa behandlade som de grupper, som herr Jonsson i Skedsbygd här gjort sig till tolk för. En sådan tingens ordning är ju dock ofrånkomlig i ett sammanhang som detta. Det kan inte undvikas. Man måste ju vid förhandlingar som dessa ge och ta, man måste se det hela ur de stora synpunkterna, och då måste vissa grupper komma i kläm.

Nu har herr Jonsson i Skedsbygd i sitt yttrande här uttalat en förväntan, att Kungl. Maj:t måtte omedelbart upptaga förnyade förhandlingar med de avtalsslutande parterna i syfte att åstadkomma bättre och effektivare tullskydd för lök och övriga trädgårdsodlingens produkter etc. Det må man göra. Jag tror emellertid att regeringen från många andra håll kommer att uppvaktas med framställningar liknande den herr Jonsson i Skedsbygd här gjort sig till talesman för. Det blir inte lätt för regeringen att taga ståndpunkt till detta. Avtalet är ju så konstruerat, att det medger separata förhandlingar, det är ju uppenbart. Jag vill naturligtvis inte drista mig till att ge några som helst råd hur regeringen skall förfara i detta avseende. Jag vill bara uttrycka den förhoppningen att regeringen, när

den kommer att taga ståndpunkt till de erinringar, som från olika håll komma att framställas, måtte se dessa ur det samlade folkhushållets synpunkt och inte för mycket fästa sig vid de speciella önskemål, som kunna komma från den ena eller andra gruppen.

Med dessa ord tillåter jag mig, herr talman, att hemställa om bifall till bevillningsutskottets förslag.

Häruti instämde herr *Edström*.

Herr JONSSON i Skedsbygd (kort genmäle): Herr talman! I en replik till herr Kristensson tillät jag mig säga, att jag förde Smålands lökodlares talan, men vi ha även fruktodlare där nere. Jag dristade mig inte att i det sammanhanget föra skåningarnas talan; känner jag dem rätt bruka de själva kunna tala för sig. Jag tror emellertid inte att Skånes jordbrukare komma att instämma i den mening herr Hagberg i Malmö här uttalade. Den del av Skånes jordbrukare, som odla frukt och lök, ha nog en helt annan syn på tingen.

Det är klart att vi fått göra eftergifter — och måste göra sådana — för att vinna någonting. I en replik till utskottets ärade ordförande pekade jag emellertid just på en sak, när jag talade om att våra lantbruksmaskiner 1933 fingo ett extra tullskydd på 10 procent, vilket i stort sett stått kvar. Man har sänkt tullskyddet med 5 procent på vissa saker, men man har inte sänkt över hela linjen. Här hade det kanske funnits möjligheter att göra eftergifter, så att vi jordbrukare kunnat få lantbruksmaskiner till ett billigare pris. Därmed hade också följt lägre produktionskostnader, vilket varit till gagn för hela samhället.

Herr NORUP (kort genmäle): Herr talman! Herr Hagberg i Malmö påpekade, att en organisation, som hade en — jag vet inte riktigt hur han sade — viss ställning här i samhället, yttrat sig

Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m.

och tillstyrkt detta avtal. Då jag är ordförande i Sveriges lantbruksförbund, förstår jag, att dessa ord voro riktade direkt till mig, eftersom jag instämde med herr Jonsson i Skedsbygd.

Lantbruksförbundet har verkligen yttrat sig över propositionen, och jag instämde i herr Jonssons i Skedsbygd särskilda yttrande här. Det är kanske litet skillnad på dessa saker. Jag förstår herr Hagberg i Malmö, när han inte har så stort intresse för detta och så mycket att tillägga i vad gäller att skydda det skånska jordbrukets trädgård produkter. Man kan inte begära det av herr Hagberg i Malmö, som bor i denna stad. För min del får jag emellertid säga, att om det är befogat, att herr Jonsson i Skedsbygd värnar om lökodlarnas intressen i Kalmar län, så har jag lika stor anledning att säga ett instämmande ord, när det gäller att bevaka lökodlarnas — och även fruktodlarnas — intressen i både Kristianstads län och Malmöhus län. Det är klart att det kan bli besvärligt för många fruktodlare, och många gånger söka vi faktiskt efter binärningar till de ofullständiga jordbruken. Jag vågar påstå, att såväl fruktodlingen som grönsaksodlingen äro binärningar av en viss betydelse för jordbruket i dessa landområden. I det fallet har jag således all anledning att instämma i det särskilda yttrandet, såsom det här är formulerat.

Herr HAGBERG i Malmö (kort genmäle): Herr talman! I anledning av herr Jonssons i Skedsbygd ävensom herr Norups yttranden vill jag bara säga ett enda ord. Jag har den uppfattningen, att Skånes jordbrukare se dessa spörsmål ur en vid aspekt och att de ingalunda begränsa sig till de ganska snäva synpunkter, som jag tycker, att man här lagt på dessa frågor. Jag förstår mycket väl de intressen, som lök- och fruktodlarna här ha att tillvarata. Jag vill dock fästa herrarnas upp-

märksamhet vid att om vi inte få till stånd den allmänna liberalisering av vår handel, som det här är fråga om, så kunna vi sannolikt icke hålla vår levnadsstandard, och kunna vi inte göra detta, blir det kanske inte så lätt att få samma avsättning som hittills i detta land för vår lök och vår frukt.

Herr SUNDSTRÖM: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av herr Kristenssons anförande. Jag kan inte frigöra mig från tanken, att folkpartiets friska färg, när det gäller att propagera för en liberalisering av handeln, har åtminstone till 50 procent förbytt i eftertankens kranka blekhet.

Eftersom herr Kristensson nu har något lättat på slöjan över handläggningen av ärendet i utskottet, ber jag att få erinra om att jag där anförde, att det var mycket olämpligt att den ene efter den andre av utskottets ledamöter under själva ratificeringen av det allmänna avtal, det här är fråga om, kom släpande på sina speciella önskemål, varvid somliga företrädde lökodlarna, andra frukthandlarna och jag själv kanske skulle kunna företräda textil- och konfektionsfabrikerna, vilka skulle lida avbräck i sin verksamhet, därest den här allmänna liberaliseringen av handeln kom till stånd.

Jag kanske får berätta, att herr Kristenssons partivän från första kammaren, utskottets värderade vice ordförande, förklarade, att tiden nu inte var inne att komma med några jämmerlåtar över att den ena eller andra gruppen i samhället kunde bli lidande genom antagandet av denna stadga, utan nu gällde det att slå ett slag för handelns liberalisering, och då fick man bära de svårigheter och motgångar, som kunde uppstå på enskilda håll ute i landet till följd av denna stadga, alldeles precis som herr Hagberg i Malmö redan har utvecklat.

Jag måste därför förvåna mig över

Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m.

att herr Kristensson, som vid själva utskottsbehandlingen av ärendet inte anfört någon reservation, på detta sätt nu i efterhand kommer att plädера för tillvaratagandet av fruktodlarnas speciella intressen. Jag iakttog mycket noga, att han visserligen yrkade bifall till utskottets hemställan, men han gjorde dock en antydning om att det var en anslutning med förhinder. När det gällde hans speciella intressen kunde han inte undgå att reservera sig, på denna punkt åtminstone, till protokollet.

Här måste vi nog se bort från sådana små finfligheter, om vi verkligen skola komma till ett resultat. Jag tror, att man bör helhjärtat gå in för denna stadga, om den verkligen skall kunna få den betydelse för hela det svenska näringslivet, som den har möjligheter att få, därest den blir i anda och sanning genomförd.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORUP: Herr talman! För att det inte skall uppstå något missförstånd angående Lantbruksförbundets inställning till denna fråga, skall jag be att få tala om att Lantbruksförbundet, när det yttrade sig över detta förslag, hänvisade till sina tidigare uttalanden i detta ärende. Hade utskottets ärade ledamöter tagit reda på hur Lantbruksförbundet tidigare ställt sig till den fråga det här gäller, hade nog herr Hagberg i Malmö inte ställt sig så tvivlande beträffande riktigheten i Lantbruksförbundets och särskilt mitt förfaringssätt i det ena eller andra fallet.

När förhandlingarna i Annecy ägde rum var verkligen Lantbruksförbundet företrätt där, och vi försökte genom vår representant så länge som möjligt se till, att man bevarade tull på grönsaker och även på frukt. Följaktligen har Lantbruksförbundet handlat fullt konsekvent, när det avgav sitt yttrande, men utskottet har inte givit sig tillfälle

att undersöka vad Lantbruksförbundet sagt. Hade herr Hagberg i Malmö gjort detta och lagt lika vida aspekter på denna fråga om tull på grönsaker som när han talade om verkningarna av det avtal, det här gäller, hade saken varit klar utan att herr Hagberg hade behövt taga till orda i denna debatt.

Herr KRISTENSSON i Osby: Herr talman! Det förefaller mig som om herr Sundströms yttrande till stor del bygger på ett missförstånd. Jag ansluter mig helt till själva grundtanken i Havana-stadgan och GATT-avtalet, och jag har i kväll hållit anföranden om båda dessa stadganden och hälsar dem båda med stor tillfredsställelse.

Men även om man har en sådan grundinställning, kan det inte möta något hinder att diskutera vissa tullsatser inom hela det stora område, som är tullbelagt. Det är då klart, att man under sådana diskussioner kan komma med olika önskemål och meningar. Men, herr Sundström, jag har under mitt anförande flera gånger betonat, att vad det i dag gäller är att ratificera den nu föreliggande stadgan. Sedan kan man ju vid lämpligt tillfälle föra sådana underhandlingar om ändringar i tullsatserna, som äro angelägna. Herr Sundström vet lika väl som jag, att denna stadga förutsätter, att man bör kunna föra nya underhandlingar inom stadgans ram.

Det är endast detta jag vill säga till herr Sundström.

Herr SUNDSTRÖM: Herr talman! Jag vänder mig mot just denna metod att anse Havana-stadgan och GATT-avtalet såsom alldeles förträffliga för andra, men inte vidare lämpliga för de egna intressena.

När herr Kristensson här försöker specialisera sig på denna bestämda punkt om tull på grönsaker och frukt, berör han en mycket viktig del av stad-

Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m.

gan, ty dessa frukttullar ha en synnerligen stor betydelse vid underhandlingar om tullnedsättningar, i synnerhet med Förenta staterna, och jag tror därför, att det inte är någon obetydlig del av stadgan, som herr Kristensson genom sitt anförande aktualiserat.

Herr KRISTENSSON i Osby: Herr talmän! Jag vill bara göra en kort replik till herr Sundström.

Hade herr Sundström lyssnat till mitt huvudanförande i denna fråga, hade herr Sundström fått den uppfattningen, att det var objektiva synpunkter och inte subjektiva, som jag lagt på detta spörsmål om frukttullarna. Det kan således inte bli fråga om några egna intressen, som herr Sundström talat om, utan det gäller här att skydda denna näring, som det propagerats mycket för i vårt land och som betyder en hel del, inte minst för småbruket.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till vad utskottet i sitt förvarande betänkande hemställt dels ock på bifall till utskottets hemställan med det tillägg, som under överläggningen föreslagits av herr Jonsson i Skedsbygd; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jonsson i Skedsbygd begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med det tillägg, som under överläggningen föreslagits av herr Jonsson i Skedsbygd.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Jonsson i Skedsbygd begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavos 145 ja och 30 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet i betänkandet hemställt.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde kl. 2 em.

§ 4.

Anmälades och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 90, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till Internationella handelsorganisationen (ITO).

Vidare anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 88, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

§ 6.

Anmälades, att följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 90, med förslag till lag om ändring

i vissa delar av lagen den 12 juni 1885 (nr 27) angående lösdrivares behandling, m. m., under sammanträdet avlämnats till herr talmannen, nämligen:

nr 493 av fru *Gärde Widemar m. fl.*;

nr 494 av herr *Persson* i Landafors;
och

nr 495 av herrar *Wiklund* i Stockholm och *Johnsson* i Stockholm.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter klockan 11.36 em.

In fidem

Gunnar Britth.
